

ZAKLJUČNO POROČILO
O REZULTATIH OPRAVLJENEGA RAZISKOVALNEGA DELA
NA PROJEKTU V OKVIRU CILJNEGA RAZISKOVALNEGA
PROGRAMA (CRP) »KONKURENČNOST SLOVENIJE 2006 – 2013«

I. Predstavitev osnovnih podatkov raziskovalnega projekta

1. Naziv težišča v okviru CRP:

Učinkovitejša in cenejša država

2. Šifra projekta:

V5-0254

3. Naslov projekta:

Poravnavanje v kazenskem postopku

3. Naslov projekta

3.1. Naslov projekta v slovenskem jeziku:

Poravnavanje v kazenskem postopku

3.2. Naslov projekta v angleškem jeziku:

Mediation in Criminal Procedure

4. Ključne besede projekta

4.1. Ključne besede projekta v slovenskem jeziku:

Poravnavanje, obnavljalna pravičnost, kaznivo dejanje, poravnalci, državni tožilci

4.2. Ključne besede projekta v angleškem jeziku:

Mediation, restorative justice, criminal offence, mediators, state prosecutors

5. Naziv nosilne raziskovalne organizacije:

Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti

5.1. Seznam sodelujočih raziskovalnih organizacij (RO):

-

6. Sofinancer/sofinancerji:

Agencija za raziskovalno dejavnost RS
Ministrstvo za pravosodje

7. Šifra ter ime in priimek vodje projekta:

13778

Katja Filipčič

Datum: 14.4.2008

Podpis vodje projekta:

dr. Katja Filipčič

Podpis in žig izvajalca:

dr. Matjaž Jager

II. Vsebinska struktura zaključnega poročila o rezultatih raziskovalnega projekta v okviru CRP

1. Cilji projekta:

1.1. Ali so bili cilji projekta doseženi?

- a) v celoti
 b) delno
 c) ne

Če b) in c), je potrebna utemeljitev.

1.2. Ali so se cilji projekta med raziskavo spremenili?

- a) da
 b) ne

Če so se, je potrebna utemeljitev:

2. Vsebinsko poročilo o realizaciji predloženega programa dela¹:

IZHODIŠČA PROJEKTA

Poravnavanje med obdolžencem in oškodovancem je najpogostejši izraz novega kazenskoprnega koncepta obnavljalne oziroma restorativne pravičnosti (angl. restorative justice), ki je nastal kot alternativa prevladujočima, a pogosto pomanjkljivima konceptijama retributivizma in prevencije. Koncept se je v sodobnih kazenskoprnih sistemih pričel širiti v zadnjih 20 letih, je zelo popularen v anglosaških pravnih redih ter v državah Severne, Srednje in Zahodne Evrope in je prinesel veliko koristnih učinkov za oškodovance, za obdolžence, za sistem kazenskega pravosodja in za družbo kot celoto. Poravnavanje med obdolžencem in oškodovancem je bilo v slovenski kazenski postopek vpeljano z relativno velikim zaostankom za večino evropskih držav s členom 161.a v okviru novele ZKP-A, ki je pričela veljati v letu 1999. Poznejše novele so dodatno širile možnost za uporabo poravnavanja tudi za mladoletne obdolžence, za poznejše faze kazenskega postopka in za nekatera glede na višino zagrožene kazni težja kazniva dejanja. V slovenskem prostoru imamo intenzivno razvito teoretično preučevanje koncepta obnavljalne (restorativne) pravičnosti. Ob tem pa je očitno pomanjkanje empiričnega raziskovanja poravnavanja pri nas. Za takšno raziskovanje je obstajal velik interes tudi na Državnem tožilstvu, s katerim je Inštitut za kriminologijo že pred začetkom projekta navezal stike glede skupnega sodelovanja pri raziskovanju. Glede na razširjenost poravnavanja v Sloveniji po empiričnih podatkih sprašujejo iz različnih evropskih raziskovalnih institucij, a jim žal do izvedbe projekta Poravnavanje v kazenskem postopku nismo mogli nuditi odgovorov. Velika praktična razširjenost in nekateri spremljajoči problemi (npr. primerjalno relativno nizek obseg uspeha) so zahtevali podrobnejšo empirično preučitev. Izvedba projekta ni le zapolnila raziskovalno vrzel in dodatno okrepila možnosti za mednarodno znanstveno sodelovanje, temveč bo lahko tudi pomembno koristila.

VSEBINSKI OPIS PROJEKTA

Projekt lahko grobo razdelimo na dva dela: teoretični in empirični. V nadaljevanju navajamo krajše povzetke prispevkov v okviru obeh delov skupaj s predlogi, kako bi bilo mogoče doseči učinkovitejše poravnavanje v Sloveniji.

1. Uvodni prispevek z naslovom »Konceptualne zagate restorativne pravičnosti: nova paradigma modernega odzivanja na kriminaliteto?« predstavlja poglobljeno teoretično razpravo o ne-vpetosti restorativne pravičnosti (kamor sodi tudi poravnavanje) v koncept modernega kazenskega prava. Avtor v njem povdarja, da vstop v jezik avtomatično pomeni odpoved nasilju, saj je jezik tisti tretji, ki posreduje kot mediator med ljudmi. Zato niso le konflikti nekaj povsem vsakdanjega, temveč tudi strategije in tehnike njihovega nenasilnega reševanja. Alternativno reševanje sporov, ki je v zadnjih treh desetletjih prejelo izjemno akademsko-teoretično in institucionalno pozornost, je zato nekaj, kar nujno obstaja v družbenem tkivu, v družbenem odzivanju na »problematična« dejanja pa se je odrazilo v razvoju teorije restorativne pravičnosti (angl. restorative justice). Natančnejša analiza kaže, da restorativna pravičnost ni zgolj nova kaznovalna teorija. Po eni strani res prinaša dobrodošle novosti v doslejšnja razumevanja kriminalitete in v

¹ Potrebno je napisati vsebinsko raziskovalno poročilo, kjer mora biti na kratko predstavljen program dela z raziskovalno hipotezo in metodološko-teoretičen opis raziskovanja pri njenem preverjanju ali zavračanju vključno s pridobljenimi rezultati projekta.

kazenskopravno intervencijo nanjo, saj omili punitivnost držav zahodnega kulturnega kroga (vrednostni argument), obenem pa zmanjšuje preobremenjenost akterjev kazenskopravnega sistema (pragmatičen argument). Vendar po drugi strani daljnosežne spremembe, ki jih prinaša v reakcijo na kriminaliteto, kažejo, da gre za paradigmo, ki nasprotuje temeljnim postavkam modernega kazenskega prava. V svoji idealno teoretični zasnovi ni niti kaznovalne niti moderne narave. Številni njeni elementi v absolutni meri ne morejo nikoli popolnoma vstopiti v moderno kazensko pravo. Tako bi prepustitev kazenskopravne reakcije na kriminaliteto »zainteresiranim« strankam pomenilo kolapsiranje javnega kazenskega prava v zasebno civilno pravo. Njeno pojmovanje subjekta bi pomenilo odpravo tiste kvalitete v pojmovanju avtonomije subjekta, ki je značilna za moderno pravo. Spravni elementi, ki v modernem (kazenskem) pravu ostajajo relativno pozunanjeni, bi privedli do odprave teze o ločenosti subjekta in družbe in bi zahtevali od subjekta večjo »intimno« podreditev družbenemu. Naposled restorativna pravičnost odpravlja nekatere formalne značilnosti modernega prava in postavlja pod vprašaj tudi nekatera temeljna načela kazenskega postopka. Ključno je, da restorativna paradigma, ki sloni na nekaterih uvidih postmoderne teorije o subjektu in njegovi/njeni vpetosti v družbeno-simbolno mrežo, kaže na to, da moderno (kazensko) pravo ni evolutivni višek pravnega razvoja, na katerem bi kazalo neumorno vztrajati.

2. Analizirali smo naš postopek poravnavanja v kazenskem postopku in na splošno ugotovili, da ne potrebuje večjih sprememb. Opozarjamo pa na pravno neurejeno situacijo, ko naj bi storilec v okviru sporazuma opravil delo v korist skupnosti. Niti zakon niti podzakonski predpisi ne določajo, kolikšna sme največ biti delovna obveznost. Iz drugih določb lahko izluščimo, da opravljanje splošno koristnega dela ne more trajati več kot tri mesece (5. odst. 161a. čl. ZKP). Koliko ur bo moral storilec opraviti, je v prosti domeni med strankama postopka poravnavanja. Sicer lahko računamo na to, da osumljenec v sporazum ne bo privolil, v kolikor bi oškodovanec zahteval, da opravi nesorazmerno veliko število ur splošno koristnega dela, ali pa bo v takem primeru na očitno nesorazmerje opozoril poravnalec, ki mora vedno paziti, da je vsebina sporazuma v sorazmerju s težo in posledicami kaznivega dejanja. Vendar takšna nedosledna ureditev v kazenskem pravu (kjer se zahteva *lex certa*) ni dopustna. Kazenska zakonodaja bo morala to področje podrobneje urediti. Po našem mnenju obseg ur vsekakor ne bi smel presegati 240, saj je to maksimum, ki ga KZ predvideva pri nadomestitvi kazni zapora do treh mesecev z delom v korist skupnosti, ki naj se opravi v dobi največ 6 mesecev. V okviru instituta poravnavanja pa zakon določa maksimalno dobo za izpolnitev sporazuma tri mesece, kar je polovico manj, zato menimo, da bi bilo primerno določiti največ 120 ur dela v korist skupnosti. Zakon pa bi prav tako moral poudariti, da takšno delo ne sme biti ponižujoče in da je treba spoštovati osebno dostojanstvo osumljenca, da ne sme ovirati osumljenca pri njegovih obveznostih iz delovnega razmerja oziroma šole.

Ob analizi postopka poravnavanja opozarjamo, da se lahko državni tožilec odloči za odstop v poravnanje le, če storilec kaznivo dejanje prizna oz. bolje rečeno, v primerih, ko se oba udeleženca, storilec in žrtev, strinjata glede osnovnih dejstev o kaznivem dejanju. Iz prakse je znano, da je storilcev, ki bi v predhodnem postopku storitev kaznivega dejanja takoj priznali, malo. Posledično je velika nevarnost, da v primeru, ko osumljenec svojo krivdo zanika, državni tožilec pa nepremišljeno zadevo odstopi v poravnanje, pride do t.i. sekundarne viktimizacije (ang. tudi *re-victimisation*) pri oškodovancu. Zato je zelo pomembno, da pri selekciji ovadb, ki jih odstopijo v poravnanje, državni tožilci dobro ocenijo, da je dejansko stanje dovolj jasno, predvsem v zvezi s krivdo osumljenca, pa tudi, da so v opisu kaznivega dejanja zajeti vsi zakonski

znaki oz. da ne gre za dejanje majhnega pomena oz. če bo sprejeta novela ZKP, niso podani pogoji za zavrženje ovadbe po novi 3.točki 163.čl.

3. Izdelali smo pregled aktov Sveta Evrope, Organizacije združenih narodov in Evropske Unije, ki urejajo področje restorativne pravičnosti in v tem okviru tudi poravnavanje v kazenskem postopku. Mednarodne organizacije so sicer izrazile veliko pobud, ki se nanašajo na uvajanje restorativne pravičnosti in mediacije kot njen model v nacionalne zakonodaje. Vendar pa vsi dokumenti, razen enega (Council Framework Decision 15.3.2001 on the standing of victims in criminal proceedings), niso zavezujoči; edini zavezujoči pa je ohlapen do takšne mere, da njegova zavezujoča narava izgubi svoj pomen.

4. V primerjalnopravni pregled smo uvrstili prikaz poravnavanja v naslednjih državah: Italija, Poljska, Madžarska, Španija, Velika Britanija, Norveška, Finska in Švedska. Namen tega prikaza je bil po zgledu rešitev v teh pravnih sistemih oblikovati morebitne predloge za uspešnejše poravnavanje v Sloveniji. Med njimi tako npr. navajamo:

- Policija praviloma v opisanih državah nima odločilne vloge pri odločanju, katere zadeve so primerne za poravnavanje, ima pa sicer v nekaterih sistemih pomembno vlogo pri informiranju potencialnih uporabnikov tega instituta o njegovem obstoju, pomenu in učinkih. Ravno zato Svet Evrope svetuje vsem državam, da posebno pozornost pri izobraževanju policistov posvetijo tudi področju poravnavanja. S tega vidika je zanimiv avstrijski model, v okviru katerega policija sicer ne more odstopiti zadeve v poravnavanje, vendar pa seznanjeni osumljenca in žrtev z možnostjo poravnavanja in ju vpraša, če sta zainteresirana. Če izrazita interes za poravnavo, policija to informacijo po posebnem protokolu sporoči tožilcu. Podobno vlogo policije bi lahko uvedli tudi pri nas in na ta način nedvomno prispevali k večji pripravljenosti strank za sodelovanje v postopku poravnavanja. Poleg tega bi bila to zelo koristna informacija tožilcu (čeprav nanjo seveda ne bi bil vezan), da še posebej skrbno presodi, ali so podani tudi formalni pogoji za odstop zadeve v poravnavanje.

-V nekaterih državah so ustanovljeni lokalni odbori za poravnavanje (npr. na Norveškem), v katerih je zaposlen koordinator za poravnavanje. Ta prejme vsako zadevo, ki jo tožilec odstopi v poravnavanje in pridobi soglasje strank. Šele nato pošlje zadevo konkretnemu poravnalcu, ki izvede samo mediacijo. Poravnalci so prostovoljci, ki dobijo simbolično plačilo. Prednost takšne ureditve je, da so poravnalci boljše organizirani in zato tudi lažje rešujejo vprašanja, vezana na njihovo delo kot npr. vprašanje prostorov, administrativna pomoč, izvajanje redne evalvacije njihovega dela, organiziranje izobraževanja, izmenjava izkušenj in dobrih praks in izvajanje supervizije. Tudi v Sloveniji bi bilo primerno razmisliti o ustanovitvi lokalnih odborov za poravnavanje, saj je reševanje navedenih vprašanj prepuščeno vsakemu poravnalcu posebej, ki tudi ne čutijo zadostne podpore v ministrstvu za pravosodje in Vrhovnem državnem tožilstvu.

5. Odnos državnih tožilcev do instituta poravnavanja smo ugotavljali preko anket. Na vsa Okrožna državna tožilstva (in njihove zunanje enote) smo v novembru 2007 poslali 130 anketnih vprašalnikov. Prejeli smo 73 izpolnjenih anket, kar ocenjujemo kot število, ki omogoča sklepanje na odnos slovenskih državnih tožilcev do ukvarjanja z bagatelno kriminaliteto, na odnos do samega instituta poravnavanja v povezavi z ostalimi možnostmi ter pomaga osvetliti razloge, ki (če) jih odvrtaajo od rabe tega instituta. Temeljne ugotovitve so naslednje:

- Skoraj polovica (46,5%) vprašanih tožilcev meni, da se tožilstvo ne bi smelo

obremenjevati z ukvarjanjem z bagatelnimi zadevami. Zavzemajo se torej za drugačne pristope k obravnavanju bagatelne kriminalitete. (1) Največ tožilcev se je odločilo za zakonsko povečanje pregona na zasebno tožbo, ko je torej od oškodovanca odvisno, ali začne pregon in tudi zastopa obtožbo. Ta možnost je dobila podporo 42,3%. Dodatnih 17,3% podpore pa je bil deležen predlog, da se omeji možnost podajanja in razpolaganja s predlogom za pregon. (2) Najmanj podpore za drugačno obravnavanje bagatelne kriminalitete sta dobila predloga, s katerima bi se povečala vloga policije ali tako, da bi policija dobila diskrecijo (3,8%), ki bi se lahko kazala tudi v tem, da bi se poravnavanje izvajalo že na policiji (11,5%). Čeprav se velika večina tožilcev ne strinja z možnostjo, da bi policija dobila diskrecijo pri obravnavanju bagatelne kriminalitete ali da bi poravnavanje izvajala sama pred vložitvijo ovadbe, pa menijo, da bi policija osumljenca in oškodovanca že lahko seznanila z možnostjo poravnavanja (30,1%). Predlagamo, da bi policija v ovadbo vpisala tudi odnos osumljenca in oškodovanca do sodelovanja v poravnavanju. (3) Znatno del odgovorov pa se je nanašal na ohranitev odločilne vloge tožilca, ki pa bi tesneje sodeloval s policijo še pred vložitvijo ovadbe (25%) in tako v polnejši meri usmerjal delo policije tudi pri bagatelnih zadev s ciljem, da v čim zgodnejši fazi obravnavanja pride do odvratanja od pregona.

- Večina državnih tožilcev se le redko odloča za odstopanje zadev v poravnavanje (68,5%), pogosto pa 30%. Kljub temu, da odgovori na druga vprašanja kažejo na načeloma pozitiven odnos do poravnavanja, ga uporabljajo redko.

- Kot okoliščino, ki najodločilneje vpliva na odločitev za odstop zadev v poravnavanje, so tožilci označili vrsto kaznivega dejanja in pričakovanje rešitve konflikta. Kot okoliščino z najmanjšim pomenom za njihovo odločitev pa so označili usmeritve pri politiki pregona.

- V povprečju predstavljajo največjo oviro za odstop zadeve v poravnavanje pomanjkljivi podatki v ovadbi. Tožilci v največji meri ocenjujejo kot pomanjkljive podatke v ovadbi, ki se nanašajo na opis odnosov med osumljencem in oškodovancem pred storjenim kaznivim dejanjem (56,2%) in pogrešajo določnejši opis vzrokov in motiva za storjeno dejanje (57,5%).

- Odgovori pa kažejo tudi relativno slabo oceno dela poravnalcev, kar tožilce odvrta od pogostejšega odstopanja zadev v poravnavanje. Pri delu poravnalcev tožilce najpogosteje moti njihova neangažiranost (43,8%), sledi pa ji površnost poravnalcev (24,7%) in njihova nepripravljenost za rešitev konflikta (23,3%). Menimo, da bi bilo potrebno število poravnalcev zmanjšati, napraviti reelekcijo in zadržati le tiste, ki so se doslej dokazali s profesionalnim in angažiranim pristopom.

- Polovica tožilcev (52,1%) je ocenila zakonske podlage kot dobre, nepotrebne sprememb. Pričakovan je relativno visok delež tožilcev (23,3%), ki menijo, da zakonske podlage nudijo tožilcu premajhno možnost vplivanja na končni izid poravnavanja.

- Po mnenju tožilcev bi najbolj prispevali k učinkovitejšemu poravnavanju aktivnejši poravnalci (povprečna ocena 3,90), po pomebnosti pa sledi izobraževanje tožilcev in poravnalcev (povprečna ocena 3,44), vsebinsko kvalitetnejše ovadbe (povprečna ocena 3,26) in večja pozornost javnosti temu institutu (povprečna ocena 3,05).

6. V začetku leta 2008 smo vsem poravnalcem (106) poslali vprašalnike. Prejeli smo 64 izpolnjenih vprašalnikov, precejšnjemu številu vprašalnikov pa so poravnalci pripisali še svoja mnenja ali dodatna pojasnila k njihovim odgovorom. Da bi pridobili še dodatne informacije oz. da bi poravnalci imeli možnost izraziti svoje mnenje, smo dne 22.2.2008 izvedli fokusno skupino (na razgovor smo povabili 5 poravnalcev). Glede na odgovore poravnalcev na vprašalnik in na njihova stališča, izražena na fokusni skupini, bi bilo v prihodnosti potrebno razmišljati v smeri:

- povečane vloge državnih (vladnih) služb v smislu organizacijske in finančne podpore (ministrstvo za pravosodje),
- dati društvu poravnalcev status javnega interesa,
- vključiti ministrstvo za lokalno samoupravo glede na preventivne vsebine, ki jih institut ponuja in zaradi organizacije izvajanja postopka, izobraževanja ter izpolnjevanja eventualnih sporazumov,
- zagotoviti relativno enakomerno obremenjenost poravnalcev oziroma odstopanje zadev po posameznih tožilstvih,
- zagotoviti relativno enako nagrajevanje ob doslednem upoštevanju angažiranosti in stroškov poravnalca,
- zagotoviti izobraževanje v obliki delavnic ob prisotnosti tožilcev in ev.odvetnikov, zagotoviti udeležbo posameznih poravnalcev na mednarodnih konferencah oziroma omogočiti stike s kolegi iz tujine (plačilo kotizacij in potnih stroškov),
- vključiti medije v akcijo za večjo prepoznavnost instituta (intervjuji s poravnalci, udeleženci, objava primerov dobre prakse, udeležba udeležencev in strokovnjakov v TV oddajah itd),
- razmisliti o spremembi zakonodaje, ki bi omogočala odstop zadev v poravnavanje že pred tožilstvom oziroma neposredno po predlogu enega ali obeh udeležencev ter o možnosti uvedbe poklicnih poravnalcev.

7. V analizo smo zajeli tudi 356 poravnalskih spisov; 293 iz ODT Ljubljana in 63 iz ODT Radovljica. Naključnost vzorca smo zagotovili na tak način, da smo na ODT Ljubljana analizirali vsako peto zadevo v letih 2004, 2005 in 2006, v kateri je tožilec odstopil zadevo v poravnavanje. Zaradi manjšega skupnega števila vseh odstopljenih zadev na ODT Radovljica, pa smo na tem tožilstvu analizirali vsako četrto odstopljeno zadevo v postopek poravnavanja. Pregled spisov smo na ODT Ljubljana opravili v aprilu in maju 2007, na ODT Radovljica pa v marcu 2008. V analizi so zajete tako zadeve, kjer je bil osumljenec polnoletna, kot tudi mladoletna oseba. Glede na število pregledanih spisov, obdobje, ki smo ga zajeli v raziskavi (3 leta) in tudi glede na to, da v pregled nismo zajeli le enega ODT, nam tako pridobljeni podatki omogočajo splošne zaključke o postopku poravnavanja v Sloveniji. Z analizo smo ugotovili naslednje:

- V 39% zadev ni bilo navedeno, ali je bil osumljenec že predobravnavan, iz česar sklepamo, da tožilec ni pridobil tega podatka. Glede na to, da že Zakon o kazenskem postopku kot okoliščino za odločitev za odstop zadeve v poravnavanje posebej navaja predkaznovanost storilca (161a.člen ZKP), ocenjujemo to kot pomanjkljivost dela tožilcev.
- V 13% odstopljenih zadev je bil oškodovanec pravna oseba. Glede na cilj poravnavanja (rešitev konflikta z namenom zagotoviti nadaljnje sožitje med storilcem in oškodovancem) ocenjujejo, da zadeve, v katerih je oškodovanec pravna oseba, niso primerne za poravnavanje, ampak bolj za odloženi pregon.
- V skoraj polovici zadev (42,8%), kjer je bil oškodovanec fizična oseba, sta bila osumljenec in oškodovanec neznanca. Tudi takšne zadeve glede na prej navedeni cilj poravnavanja niso najprimernejše za poravnavanje.
- Izbor kaznivih dejanj ocenjujemo kot primeren; med izvršenimi kaznivimi dejanji je s 24,5% prevladovalo kaznivo dejanje ogrožanja varnosti po 145. členu Kazenskega zakonika (KZ), sledi pa mu kaznivo dejanje tatvine po 211. členu KZ (11,2%).
- Neodzivanje na vabilo poravnalcev ocenjujemo kot visoko in v tem smislu problematično: na prvo vabilo se ni odzvalo 38,7% osumljencev in 35,5% oškodovancev. Tudi po drugem vabilu pa ni bilo odziva s strani 18,7% osumljencev in 17,6

oškodovancev. Iz analize spisov ni bilo mogoče ugotoviti razlog za takšno pasivnost, vendar iz ugotovljene časovne odmaknjenosti od izvršenega kaznivega dejanja sklepamo, da bi hitrejša obravnavanje ovadb na tožilstvu lahko bistveno prispevalo k večjemu interesu predvsem oškodovancev za sodelovanje v postopku poravnavanja. V več kot 50% zadev je namreč tožilec odločil o odstopu zadeve v poravnavanje pozneje kot v 90 dneh. Če prištejemo še nekaj dni, kolikor je trajala sestava ovadbe na policiji, ugotovimo, da je v več kot polovici zadev od izvršitve kaznivega dejanja pa do vabila za sodelovanje v postopku poravnavanja preteklo 4 mesece ali več. In to je nedvomno čas, v katerem je s strani oškodovanca upadel interes za sodelovanje pri obravnavanju dejanja, s katerim je bil viktimiziran. Odzivnost bi bilo mogoče povečati tudi s posnemanjem dobrih praks nekaterih poravnalcev, na vabila katerih se odzove velika večina strank (poenotenje vsebine vabila, morebitna sprememba informativnega gradiva, ki je priloženo vabilu).

- Soglasja k poravnavanju ni dalo 21% osumljencev in 23% oškodovancev. Približanje postopka poravnavanja času izvršitve kaznivega dejanja bi prav gotovo zmanjšal delež strank, ki soglasja k poravnavanju ne dajo. Poleg tega pa je privolitev v poravnavanje že lahko odraz strokovnosti in angažiranosti dela poravnalcev. Na skupnem izobraževanju poravnalcev bi bilo potrebno primerjati dobre prakse in izmenjati izkušnje.

- Sporazum je bil sklenjen v 53,9% zadevah, kar ne more biti zadovoljiv delež. Vsebina sporazuma se je najpogosteje izčrpala v opravičilu (46%), sledi pa dogovor o povračilu škode (28%). Neizpoljenih je ostalo le 6,8% sklenjenih sporazumov.

- Po končanem postopku poravnavanja je državni tožilec zavrzel ovadbo v 70% zadev, v 30% pa je vložil obtožni predlog. Med razlogi za zavrženje ovadbe je prevladovala uspešna poravnava (80%), v 13% pa je prišlo do zavrženja zaradi umika oškodovančevega predloga za pregon. Med ostalimi razlogi smo v nekaj zadevah zasledili tudi, da je tožilec po vrnitvi poravnalskega spisa ovadbo zavrzel zaradi dejanja majhnega pomena (14.čl. KZ). Čeprav so bile takšne zadeve le izjemne, naj opozorimo na nepravilno ravnanje tožilca; če pride v poštev uporaba instituta dejanja majhnega pomena, to pomeni, da takšno dejanje ni protipravno in je zato nepravilno takšno zadevo odstopiti v postopek poravnavanja. Tožilci morajo med selekcijskimi mehanizmi najprej preveriti, ali obstojijo pogoji za izključitev protipravnosti, torej tudi dejanje majhnega pomena.

- Celoten postopek obravnavanja zadev je predolg; od prijave dejanja do zavrženja ovadbe (ali vložitve obdolžilnega predloga) je v povprečju preteklo eno leto in dva meseca (429 dni). Pretežni del tega časa je bil spis pri tožilcu (ali pred odstopom zadeve poravnalcu ali po vrnitvi spisa od poravnalca), zato bi bilo treba organizacijo tožilskega dela oblikovati tako, da bi tudi pri tovrstni bagatelni kriminaliteti delo lahko potekalo hitreje.

8. Posebno pozornost smo posvetili analizi podatkov, ki jih letno zbira Vrhovno državno tožilstvo in ki kažejo, da se državni tožilci po ODT zelo različno pogosto odločajo za odstop zadev v poravnavanje. Razlike med ODT so izjemno velike; pri polnoletnih storilcih zajema razpon deleža odstopljenih zadev v poravnavanje od 0,08% do 11,6% v letu 2006 in pri mladoletnih storilcih od 0% do 19,37% v letu 2005. Tako drastični odstopi od povprečja kažejo na izrazito različno razumevanje instituta poravnavanja in posledično tako različno uporabo diskrecije. V smislu zagotavljanja enake politike pregona (oz. kaznovalne politike) so neprimerni tako močni odstopi pod povprečjem kot tudi nad povprečjem. Poleg tega so takšne razlike pomembne tudi (oz. predvsem) z vidika neenake dostopnosti osumljencev in oškodovancev do poravnavanja. Njihova dostopnost do poravnavanja (ki sicer res ni pravica, utegne pa postati privilegij) je namreč odvisna od tega, na območju katerega ODT je bilo kaznivo dejanje storjeno in ne od vrste in narave storjenega dejanja ter drugih okoliščin, vezanih na dejanje in storilca (161.a člen ZKP).

Uporaba nekega pravnega instituta ne sme biti odvisna od osebnega mnenja, (ali) vrednot posameznika ali njegovih osebnih preferenc enemu ali drugemu institutu, ko mora sprejeti odločitev. Poskušali smo ugotoviti razloge za takšno različno uporabo poravnavanja med tožilstvi:

- Okoliščine, ki naj bodo državnim tožilcem vodilo pri odločitvi o odstopu zadev v poravnavanje, so dovolj jasno, konkretno in podrobno navedene v Splošnem navodilu o pohojih in okoliščinah za odstopanje ovadb v postopek poravnavanja (Ur.l. RS, št. 128/2004). Glede na to je mogoč le zaključek, da pomanjkljiva ali preohlapna navodila za uporabo diskrecije niso razlog za tako različen obseg odstopljenih zadev v poravnavanje.

- Po naši oceni bi usmeritve Vrhovnega državnega tožilstva lahko bistveno prispevale k poenotenju praks glede odstopanja zadev v poravnavanje. Poleg usmeritev bi imeli enak učinek tudi vsakoletni pregledi in predvsem analiza statističnih podatkov po Okrožnih državnih tožilstvih s strani Vrhovnega državnega tožilstva.

- Iz ugotovitve, da Navodila ne morejo biti razlog za različno uporabo diskrecije, izhaja, da je le-ta pogojena z različnim odnosom tožilcev do pomena in ustreznosti instituta poravnavanja. Ni mogoče govoriti o različnem zgolj individualnem odnosu do poravnavanja, ampak o skupnem odnosu, ki se oblikuje v okviru posameznih ODT. Nezaupanje v sam institut in najverjetneje nerazumevanje oz. nesprejemanje novega pristopa k obravnavanju zadev se je v naši anketi državnih tožilcev pokazalo kot »prezapeleten postopek poravnavanja«. Vse navedene dileme pa je mogoče vsaj zmanjšati (če ne že odpraviti) z izobraževanjem. Tožilstvo bi torej moralo organizirati posvete, posvečene posebej alternativnemu obravnavanju zadev (predvsem razmerjem med poravnavanjem in odloženim pregonom), katerih nujni del bi bile tudi delavnice in na konkretnih primerih prikazani uspeh in s tem smisel posamičnih oblik alternativnega obravnavanja zadev. Ker so tudi tožilci večinsko izrazili željo po sodelovanju v delavnicah, bi bilo potrebno zaradi boljšega razumevanja postopka poravnavanja in večanja zaupanja v delo poravnalcev organizirati skupna izobraževanja s simulacijo postopka ali omogočiti prisotnost tožilcev v postopkih poravnavanja zgolj za potrebe izobraževanja. Ocenjujemo torej, da bi lahko tožilstvo oziroma organ, ki bi organiziral izobraževanje (CIP), posvetil več pozornosti izobraževanju z navedenega področja.

9. Temeljni namen raziskovalnega projekta je bil ugotoviti uspešnost poravnavanja, jo oceniti in izdelati predloge za njeno povečanje. Ugotovili smo, da je delež uspešnih poravnjav za polnoletne storilce v obdobju 2002 – 2006 stabilen in znaša 47%. Takšno uspešnost ocenjujemo kot nezadovoljivo. Številni predlogi za povečanje uspešnosti poravnavanja so bili že navedeni v analizi ankete državnih tožilcev, ankete poravnalcev in analizi poravnalskih spisov. Na tem mestu poudarjamo le nekatere, po našem mnenju potrebne posebne pozornosti:

- na boljši način seznaniti stranke s prednostmi poravnavanja (npr. izboljšati zloženke) in jim te informacije posredovati skupaj z vabilom na razgovor, na izobraževanjih poravnalcev uskladiti dobre prakse,

- prevzeti prakso iz nekaterih držav, da že policija seznanj stranki s poravnavanjem, čeprav sama nima možnosti odstopanja zadev v poravnavanje,

- skrajšati čas, ki preteče od storitve kaznivega dejanja do postopka poravnavanja, kar bi bilo mogoče doseči z dogovorom med policijo in tožilstvom o medsebojnem sodelovanju še pred vložitvijo ovadbe (podoben način, na katerega že obravnavata bagatelne primere tatvin v primerih uporabe instituta dejanja majhnega pomena),

- boljše usposobiti poravnalce za reševanje konfliktov preko kvalitetnih in rednih izobraževanj (pri čemer se nakazuje možnost po uvedbi profesionalnih poravnalcev),

- zmanjšati število poravnalcev, napraviti reelekcijo in zadržati le tiste, ki so se doslej dokazali s profesionalnim in angažiranim pristopom.

3. Izkoriščanje dobljenih rezultatov:

3.1. Kakšen je potencialni pomen² rezultatov vašega raziskovalnega projekta za:

- a) odkritje novih znanstvenih spoznanj;
- b) izpopolnitev oziroma razširitev metodološkega instrumentarija;
- c) razvoj svojega temeljnega raziskovanja;
- d) razvoj drugih temeljnih znanosti;
- e) razvoj novih tehnologij in drugih razvojnih raziskav.

3.2. Označite s katerimi družbeno-ekonomskimi cilji (po metodologiji OECD-ja) sovpadajo rezultati vašega raziskovalnega projekta:

- a) razvoj kmetijstva, gozdarstva in ribolova - Vključuje RR, ki je v osnovi namenjen razvoju in podpori teh dejavnosti;
- b) pospeševanje industrijskega razvoja - vključuje RR, ki v osnovi podpira razvoj industrije, vključno s proizvodnjo, gradbeništvo, prodajo na debelo in drobno, restavracijami in hoteli, bančništvom, zavarovalnicami in drugimi gospodarskimi dejavnostmi;
- c) proizvodnja in racionalna izraba energije - vključuje RR-dejavnosti, ki so v funkciji dobave, proizvodnje, hranjenja in distribucije vseh oblik energije. V to skupino je treba vključiti tudi RR vodnih virov in nuklearne energije;
- d) razvoj infrastrukture - Ta skupina vključuje dve podskupini:
  - transport in telekomunikacije - Vključen je RR, ki je usmerjen v izboljšavo in povečanje varnosti prometnih sistemov, vključno z varnostjo v prometu;
  - prostorsko planiranje mest in podeželja - Vključen je RR, ki se nanaša na skupno načrtovanje mest in podeželja, boljše pogoje bivanja in izboljšave v okolju;
- e) nadzor in skrb za okolje - Vključuje RR, ki je usmerjen v ohranjanje fizičnega okolja. Zajema onesnaževanje zraka, voda, zemlje in spodnjih slojev, onesnaženje zaradi hrupa, odlaganja trdnih odpadkov in sevanja. Razdeljen je v dve skupini:
- f) zdravstveno varstvo (z izjemo onesnaževanja) - Vključuje RR - programe, ki so usmerjeni v varstvo in izboljšanje človekovega zdravja;
- g) družbeni razvoj in storitve - Vključuje RR, ki se nanaša na družbene in kulturne probleme;
- h) splošni napredek znanja - Ta skupina zajema RR, ki prispeva k splošnemu napredku znanja in ga ne moremo pripisati določenim ciljem;
- i) obramba - Vključuje RR, ki se v osnovi izvaja v vojaške namene, ne glede na njegovo vsebino, ali na možnost posredne civilne uporabe. Vključuje tudi varstvo (obrambo) pred naravnimi nesrečami.

---

² Označite lahko več odgovorov.

3.3. Kateri so **neposredni rezultati** vašega raziskovalnega projekta glede na zgoraj označen potencialni pomen in razvojne cilje?

V okviru raziskovalnega projekta smo izdelali vprašalnike za ugotavljanje odnosa državnih tožilcev in poravnalcev do poravnavanja. Izdelan je bil tudi anketni list za analizo poravnalskih spisov. Navedene vprašalnike in anketo lahko označimo za nov metodološki pristop k proučevanju poravnavanja in bodo ob ponovni uporabi omogočili spremljanje razvoja poravnavnja pri nas.

Oblikovali smo številne predloge za večjo uporabo instituta poravnavanja in za njegovo večjo uspešnost, kar vse neposredno prispeva k reševanju problemov, ki nastanejo z izvršitvijo kaznivega dejanja.

3.4. Kakšni so lahko **dolgoročni rezultati** vašega raziskovalnega projekta glede na zgoraj označen potencialni pomen in razvojne cilje?

Dolgoročni rezultati našega raziskovalnega projekta se bodo lahko pokazali vivečja uporabi poravnavanja kot alternativnega načina obravnavanja bagatelne kriminalitete in na ta način bo naša raziskava prispevala k zmanjšanju obremenjenosti sodišč z bagatelnimi zadevami in posredno k zmanjšanju sodnih zaostankov.

3.5. Kje obstaja verjetnost, da bodo vaša znanstvena spoznanja deležna zaznavnega odziva?

- a) v domačih znanstvenih krogih;
- b) v mednarodnih znanstvenih krogih;
- c) pri domačih uporabnikih;
- d) pri mednarodnih uporabnikih.

3.6. Kdo (poleg sofinancerjev) že izraža interes po vaših spoznanjih oziroma rezultatih?

Vrhovno državno tožilstvo RS

3.7. Število diplomantov, magistrrov in doktorjev, ki so zaključili študij z vključenostjo v raziskovalni projekt?

V izvajanje projekta je bilo preko izdelave seminarskih nalog vključenih 6 študentov magistrskega študija Kazensko pravo na Pravni fakulteti v Ljubljani, vendar ni še nobeden od njih študija zaključil.

4. Sodelovanje z tujimi partnerji:

4.1. Navedite število in obliko formalnega raziskovalnega sodelovanja s tujimi raziskovalnimi inštitucijami.

-

4.2. Kakšni so rezultati tovrstnega sodelovanja?

-

5. Bibliografski rezultati³ :

Za vodjo projekta in ostale raziskovalce v projektni skupini priložite bibliografske izpise za obdobje zadnjih treh let iz COBISS-a) oz. za medicinske vede iz Inštituta za biomedicinsko informatiko. Na bibliografskih izpisih označite tista dela, ki so nastala v okviru pričujočega projekta.

6. Druge reference⁴ vodje projekta in ostalih raziskovalcev, ki izhajajo iz raziskovalnega projekta:

- delne rezultate empiričnega dela raziskovalnega projekta, ki so se nanašali na analizo ankete državnih tožilcev, je na posvetu Bagatelna kriminaliteta (6.2.2008, v organizaciji Pravne fakultete v Ljubljani) predstavila članica raziskovalne skupine Alenka Mežnar
- prispevek člana raziskovalne skupine Aleša Završnika z naslovom "Konceptualne zagate restorativne pravičnosti: nova paradigma modernega odzivanja na kriminaliteto?" je bil že sprejet v objavo v Reviji za kriminalistiko in kriminologijo in bo objavljen v naslednji številki

³ Bibliografijo raziskovalcev si lahko natisnete sami iz spletne strani: <http://www.izum.si/>

⁴ Navedite tudi druge raziskovalne rezultate iz obdobja financiranja vašega projekta, ki niso zajeti v bibliografske izpise, zlasti pa tiste, ki se nanašajo na prenos znanja in tehnologije.

Navedite tudi podatke o vseh javnih in drugih predstavitev projekta in njegovih rezultatov vključno s predstavitevami, ki so bile organizirane izključno za naročnika/naročnike projekta.

Raziskovalni projekt Poravnavanje v kazenskem postopku – povzetek

Poravnavanje med obdolžencem in oškodovancem je najpogostejši izraz novega kazenskopravnega koncepta obnavljalne oziroma restorativne pravičnosti (angl. restorative justice), ki je nastal kot alternativa prevladujočima, a pogosto pomanjkljivima koncepcijama retributivizma in prevencije. Koncept se je v sodobnih kazenskopravnih sistemih pričel širiti v zadnjih 20 letih. Poravnavanje med obdolžencem in oškodovancem je bilo v slovenski kazenski postopek vpeljano z relativno velikim zaostankom za večino evropskih držav leta 1999. Kljub že večletni uporabi tega instituta pa še ni bila opravljena empirična raziskava o njegovi uspešnosti in razširjenosti. To vrzel zapolnjuje raziskava Poravnavanje v kazenskem postopku. Poleg teoretične analize instituta in ocene zakonskih podlag za njegovo uporabo pri nas, smo posebno pozornost posvetili empiričnemu pristopu: analizirali smo 73 vprašalnikov državnih tožilcev, 64 vprašalnikov poravnalcev in 356 poravnalskih spisov. Na osnovi takšne analize smo oblikovali številne predloge, ki bodo lahko prispevali k večji uporabi poravnavanja, večjemu deležu usoešnih poravnav in boljši organizaciji dela tožilcev in poravnalcev.

English Summary

Victim-offender mediation

Victim-offender mediation is one of the most frequently used expressions of the new criminal law concept of restorative justice, which has emerged as an alternative to the prevailing, but inadequate concept of retributivism and prevention. This concept has begun to be expanded in the contemporary criminal justice systems in the last 20 years. A victim-offender mediation has been introduced into Slovene criminal procedure relatively late, i.e. in 1999, what are many years after having been applied in the most of European countries. In spite of having been now in use for several years, yet no empirical study on its efficiency and extent has been so far conducted. This gap has been filled by research "Mediation in criminal procedure". Besides a theoretical analysis of this institute and the assessment of legal grounds for its application in Slovenia, a special attention was devoted to the empirical approach: the present research study analysed 73 questionnaires, completed by state prosecutors, 64 questionnaires, completed by mediators and 356 court files concerning victim-offender mediation. On the basis of this analysis, researchers formulated a number of proposals which could promote and contribute to a larger use of mediation, larger scope of successful settlement agreement and the better organisation of the work of prosecutors and mediators.

PORAVNAVANJE V KAZENSKEM POSTOPKU

Šifra projekta: V5-1254

Raziskovalna organizacija:

Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti

Vodja projekta:

Prof.dr. Katja Filipčič

Ljubljana, april 2008

KAZALO

I. del: Analiza različnih vidikov instituta poravnavanja.....	4.
1. Konceptualne zagate restorativne pravičnosti: nova paradigma <i>moderne</i> ga odzivanja na kriminaliteto?.....	5.
2. Ocena ureditve postopka poravnavanja.....	28.
3. Pregled mednarodnih dokumentov o restorativni pravičnosti s kratkim povzetkom.....	46.
4. Primerjalnopravna analiza	
- Poravnava v italijanskem kazenskoopravnem sistemu.....	51.
- Poravnavanje v kazenskih zadevah na Poljskem in Madžarskem.....	63.
- Poravnava v španskem kazenskoopravnem sistemu s poudarkom na izkušnji avtonomne pokrajine Katalonije.....	84.
- Poravnavanje v kazenskih zadevah v Veliki Britaniji.....	106.
- Poravnavanje v skandinavskih državah.....	120.
II. del: Empirični del	
1. Odnos državnih tožilcev do poravnavanja – analiza ankete državnih tožilcev.....	139.
2. Odnos poravnalcev do poravnavanja – analiza ankete in stališča fokusne skupine.....	153.
3. Analiza poravnalskih spisov.....	176.
III. del: Zaključne ugotovitve in predlogi	
1. Neenaka dostopnost osumljencev in oškodovancev do poravnavanja.....	192.
2. Uspešnost poravnavanja.....	199.

Priloge:

- 1. Vprašalnik za državne tožilce**
- 2. Vprašalnik za poravnalce**
- 3. Anketni list za analizo poravnalskih spisov**

I. del: Analiza različnih vidikov instituta poravnavanja

KONCEPTUALNE ZAGATE RESTORATIVNE PRAVIČNOSTI:

nova paradigma *moderne* odzivanja na kriminaliteto?

dr. Aleš Završnik

1. Uvod

Konflikti so nekaj vsakdanjega in tudi strategije in tehnike nenasilnega reševanja konfliktov so nekaj, kar je položeno v samo tkivo družbenega sobivanja. Pri tem ne gre le za to, da je skupaj s konflikti njihovo nenasilno reševanje (vključno s poravnavanjem) del našega vsakdana, saj se na primer pogajamo in poravnavamo v šoli, službi, s prijatelji, družinskimi člani itn. Gre za to, da je nenasilno reševanje sporov del jezikovno-simbolnega posredovanja/konstruiranja realnosti. Vstop v jezik avtomatično pomeni odpoved nasilju, saj je jezik tisti tretji, ki posreduje kot mediator med sprtima stranema. »Ideja jezika je ideja simbolnega reda kot medija pomiritve/mediacije, mirnega sobivanja, v nasprotju z nasiljem surove konfrontacije.«¹ Človeku kot govorečemu bitju je zato lastno nenasilno razreševanje medsebojnih razprtij.² Deviantnost in kriminaliteta skozi tovrstno »optiko« nastopita tam, kjer je poravnavanje kot simbolno-jezikovna izmenjava spodletelo in je zato v tem smislu odstop od govoreče človekove narave.

Poleg tega, da je jezikovno posredovano poravnavanje del »človekove narave«, je na drugi strani tega spektra pomembno tudi vprašanje, kako razumeti konflikte, namreč ali jih je res potrebno »reševati«, tudi morebiti za »vsako ceno« kot običajno domnevamo. Nils Christie³ na primer meni, da je težnja po rešitvah konfliktov puritanska, etnocentrična težnja. Pomembnejše od same rešitve konfliktov je zanj udejstvovanje v procesu iskanja rešitev in osredotočanje na pozitivne vidike konfliktov, ki predstavljajo priložnosti za razčiščevanje o tem kaj sploh je veljavno pravo v danem trenutku v dani družbi. Iz tovrstnega razumevanja konfliktov izhajajo tudi zagovorniki alternativnih načinov reševanja sporov, ki konflikt razumejo predvsem kot priložnost in manj kot nevarnost.⁴

---

¹ Žižek 2007: 56.

² »In ker je človek "govoreča žival", odpoved nasilju definira samo jedro človeškega bitja: "Pravzaprav so načela in metode nenasilja... tiste, ki konstituirajo človečnost človeških bitij, koherentnost in relevantnost moralnih standardov, ki temeljijo tako na prepričanju kot na občutku odgovornosti", tako da je nasilje "dejansko radikalna perverzija človečnosti".« Žižek 2007: 56 in Žižek po Jean-Marie Muller, *Non-Violence in Education*, UNESCO, dostop na URL:

http://portal.unesco.org/education/en/file_download.php/fa99ea234f4accb0ad43040e1d60809cmuller_en.pdf, 18.3.2008.

³ Christie 1981: 35.

⁴ Kitajska beseda za krizo (»危機«) pomeni hkrati nevarnost in priložnost, zagovorniki tehnik mirnega reševanja sporov pa poudarjajo predvsem zadnje. Glej *Mediation and Other Methods to Foster Democratic Dialogue* 2007.

Od poravnavanja kot nujne sestavine družbenega sobivanja, povezane s človekovo govorečo naravo in narave jezika kot medija nenasilnega načina reševanja sporov, ločujemo (pravno) institucionalizacijo postopkov poravnavanja, ki smo jim priča od konca 70. let prejšnjega stoletja.⁵ Institucionalizaciji postopkov poravnavanja smo danes priča na meddržavni in politični ravni, v post-konfliktnih situacijah in medetničnih trenjih, v izobraževanju (v obliki šolske mediacije),⁶ v socialnih zadevah (kot obveznost poravnavanja med socialnimi partnerji), v delavnopravnih zadevah,⁷ civilnopravnih zadevah (v obliki družinske, potrošniške mediacija, mediacije v e-trgovini), nadalje poznamo okoljsko poravnavanje (med lokalnimi skupnostmi, gospodarskimi subjekti in državo), poznamo oblike »kibernetskega« razreševanja sporov (angl. *online dispute resolution* (ODR) kot je na primer sistem SOLVIT)⁸ in tudi v kazenskih zadevah. Danes se poravnavanje v kulturološkem smislu enači s pristajanjem na demokratičnost, enakost, s prizadevanjem za mir in sožitje, s strpnostjo, nenasilnostjo in s politično korektnim soočanjem z različnostjo.

Metode t. i. metode alternativnega razreševanja sporov (angl. *alternative dispute resolution* – ADR) so v zadnjih treh desetletjih prejele izjemno akademsko-teoretično, institucionalno in metodološko pozornost. Pojem poravnavanja se ob tako široki uporabi na številnih področjih povezuje z drugimi sorodnimi pojmi in koncepti ter pojmi in koncepti, v razmerju do katerih se še posebej poskuša ograditi in jim postavlja alternativo. Bistveno se ograjuje zlasti od *sojenja*, kot javnega načina razreševanja sporov, pri katerem v triangularnem odnosu nastopata adversarno zoperstavljeni stranki in (raz)sodnik, ki nastopa s pozicije suverenove moči (oblasti), ter od *arbitraže* kot zasebne in prostovoljne oblike razreševanja sporov, kjer stranki v sporu soglasno izbereta neodvisnega arbitra (ali več njih) in se zavežeta spoštovati njegovo odločitev, ki je izenačena s pravnomočno sodno odločbo in izvršljiva. Poravnavanje naj bi presegalo tovrstne razporeditve in delitve moči. Z arbitražo jo družijo, da je (praviloma) tudi zasebna in prostovoljna oblika razreševanja sporov, za razliko od arbitraže pa je zaradi drugačne razporeditve moči položaj tretjega – »vmesnega glasu« (*»mediator is a middle voice!«*)⁹ drugačen, na kar sugerira že spremenjen jezik (besedišče). Tako sta na primer stranki v sporu »klienta« oziroma v postopku sodelujejo še »drugi zainteresirani« (angl. *stakeholders*), ki imajo pred seboj skupen »izziv« za prihodnost, ki si stojijo drug ob drugem in ne delujejo (adversarno) eden zoper drugega.¹⁰ Adversarno zoperstavljena klienta tretjega (»vmesni glas«) ne prepričujeta o historičnem dogodku, saj je ta zgolj sredstvo iskanja skupnih interesov, temveč skušata s sodelovanjem v obojestransko korist in zadovoljstvo rešiti konflikt – ali bolje »izziv«. Položaj tretjega je položaj pospeševalca komunikacije, motivatorja, iskalca potlačenih in neartikuliranih motivov in interesov »klientov«; ta je tisti, ki vpletenim pomaga oblikovati obojestransko sprejemljive predloge, omogoča kanaliziranje negativnih čustev, preprečuje neposredno

---

⁵ Glej zgodovino na primer v Zehr 2002.

⁶ Glej na primer Cohen 2005.

⁷ Glej več o mediaciji v na delovnem mestu v Doherty, Guyler 2008.

⁸ SOLVIT – »Učinkovito reševanje problemov v Evropi« je »elektronski sistem za reševanje problemov, preko katerega lahko države članice s skupnimi močmi pragmatično rešujejo probleme, ki nastanejo zaradi napačne uporabe prava EU s strani organov javne uprave na področju notranjega trga.« Namenjen je reševanju »problemov, ki so jih državljanom in podjetjem povzročili nacionalni organi z nepravilno uporabo predpisov EU«. Po URL: <http://ec.europa.eu/solvit/>, 17.3.2008.

⁹ Mediation and Other Methods to Foster Democratic Dialogue 2007: 3.

¹⁰ Tako na primer Fisher, Ury, Patton 1991: *passim*.

(besedno) konfrontacijo in pozicioniranje strank in ki pomaga najti za vse vpletene sprejemljive »rešitve«.¹¹

Za poravnavanje se uporablja tudi sinonimni pojem mediacija (angl. *mediation*), ki ga nekateri prevajajo s pojmom posredovanje.¹² Poravnavanje se razlikuje od sorodnega postopka pogajanja (angl. *negotiation*), olajševanja in pomoči (angl. *facilitation*), pospeševanja ali podpiranja (angl. *promoting voluntary decision making*) in tudi postopkov pomirjanja (angl. *conciliation*). Zlasti pomirjanje naj bi se po mnenju nekaterih teoretikov razlikovalo od poravnavanja v tem, da naj bi imel poravnalec aktivnejšo vlogo, saj naj ne bi zgolj posredoval svoje ocene spornega razmerja tako kot pomirjevalec, temveč naj bi predlagal tudi najprimernejšo rešitev.¹³ V tej zvezi se je nekaj časa v teoriji uporabljal tudi pojem upravljanja s konflikti (angl. »*conflict management*«), danes pa se uporablja pojem participatornega (udejstvovalnega) reševanja sporov (angl. *conflict participation*), ki ne meri toliko na rezultat kot na proces doseganja odločitve. Ideje alternativnega reševanja sporov pa so se v kazenskem pravu odrazile v razvoju širšega koncepta restorativne pravičnosti.

2. Restorativna pravičnost: teorija, diskurz, paradigma ali družbeno gibanje?

Restorativna pravičnost je teorija pravičnosti, ki poudarja pomen poprave (vsakršne) škode, ki je bila povzročena s kaznivim dejanjem, ta cilj pa bi bilo najbolje doseči v postopku s sodelovanjem vseh zainteresiranih.¹⁴ Temeljne značilnosti restorativnega reagiranja na kriminaliteto so:

- pristajanje na mirno reševanje sporov,
- osredotočenost na prihodnost,
- poudarek na interakciji storilca, žrtve in skupnosti,
- spremenjena razmerja moči med »zainteresiranimi« stranmi v postopku: poudarjena vloga in pomen žrtve in skupnosti, ter spremenjeno razumevanje »strank« (namesto obdolženi – državni tožilec sta stranki obdolženi – žrtev/skupnost), ki si ne stojita nasproti (neadversarnost), temveč si skupno prizadevata poiskati rešitev problema,
- udeležba nepristranskega tretjega, ki ne nastopa s pozicije moči, temveč kot pospeševalec, mediator ali posrednik.

Tipični programi oziroma reakcije na »problematična« dejanja, ki so običajno prepoznani kot restorativni so: poravnavanje med storilcem in žrtvijo, (spravne) družinske konference, krogi (npr. ki združujejo nasilne alkoholike), programi za (predstavniško, psihološko in gmotno) pomoč žrtvam (npr. skladi), programi postpenalne pomoči za obsojence in njihove družine,

---

¹¹ Mediatorjevo delo je po navedbah zagovornikov alternativnih načinov reševanja sporov, delo: 1. vodje zasedanja (angl. *chairperson*), 2. komunikatorja, ki posreduje sporočila strankama, ki »poslušata, a ne slišita«, 3. pedagoga, 4. povečevalca obsega sredstev strank, 5. agenta realnosti, 6. garanta trajnih rešitev, 7. grešnega kozla, 8. garanta postopka. Mediatorjeve lastnosti so 1. nevtralnost, 2. nepristranost, 3. objektivnost, 4. inteligentnost, 5. fleksibilnost, 6. artikuliranost, 7. prepričljivost, 8. empatičnost, 9. je dober poslušalec, 10. kreativnost, 11. spoštovanost, 12. skeptičnost, 13. sposobnost pridobiti sredstva in resurse potrebne za učinkovito rešitev problema, 14. odkritosrčnost, 15. zanesljivost, 16. nevzkipljivost, 17. duhovitost, 18. potrpežljivost, 19. vztrajnost in 20. optimističnost. Po *Mediation and Other Methods to Foster Democratic Dialogue 2007*: tab. 2.

¹² V civilnem pravu na primer Ude 2002: 52.

¹³ Pregledno več o razmejitvah pojmov v Bošnjak 1999: 77-79.

¹⁴ Definicija po Centre for Justice and Reconciliation at Prison Fellowship International.

plačila odškodnine, programi dela v korist lokalnih skupnosti ali humanitarnih organizacij (angl. *community service programmes*).

Semantika in jezik restorativne pravičnosti sta popolnoma drugačna od tradicionalnih kaznovanih teorij: v postopku (kot omenjeno) nastopajo neadversarno pozicionirani klienti, cilj postopka je obnova (»restavriranje«), celjenje in reintegracija posameznikov v družbo, preoblikovanje skupnosti, spremembe so medosebne in čustvene narave, pomen je na komunikaciji. Cilj ni zagotavljanje skladnosti rezultata z nekim »višjim« (metafizičnim) moralnim redom (»minimumom morale v družbi«), ker pomen ni nekaj v naprej danega, nekaj kar bi obstajalo že pred komunikacijo udeležencev postopka, temveč je interrelacijske (komunikacijske) narave, nekaj kar se med različnimi subjekti (lahko tudi) razlikuje (in kljub temu, da bi v pravni optiki kaznivo dejanje opredelili kot »istovrstno«).

Koncept restorativne pravičnosti se je sprva osredotočal na žrtev, ki jo je pritegnil v odzivanje na kriminaliteto in zato obsegal predvsem postopke poravnavanja med storilcem in žrtvijo (angl. *conflict settlement*). Kasneje pa se je zaradi kritik (npr. da povzroča kršitve načela enakosti med obdolženci različnih kaznivih dejanj) in obširnega teoretičnega osmišljanja razširil, tako da danes obsega tudi reakcije na kriminaliteto, ko žrtev sploh ni. Meier¹⁵ na primer meni, da restorativne pravičnosti naj ne bi razumeli ozko, kot možnosti za reakcijo na zgolj kazenskopravne primere medosebnih konfliktov, temveč tudi kot možnost za reakcijo na kršitve kolektivnih interesov. Kaznivo dejanje namreč ni konflikt med storilcem in žrtvijo, nadaljuje Meier, temveč konflikt med storilcem in »abstraktnim« pravom. Restorativna pravičnost zato vključuje v mehanizme odzivanja na kriminaliteto tudi ožje in širše lokalne in podporne skupnosti, ter ponuja tudi drugačne oblike reakcije na kriminaliteto (npr. delo v korist lokalne skupnosti), tj. širši nabor kazenskih sankcij.

Odgovori na vprašanje kaj sploh je restorativna pravičnost, so izredno raznoliki, bolj prepričljivi in znani definiciji pa sta gotovo Marshallova in Van Nessova. Marshall¹⁶ jo opredeljuje kot postopek, v katerem se sestanejo vse stranke, udeležene v konkretnem kaznivem dejanju, da bi skupaj sklenile, kako rešiti posledice kaznivega dejanja in njegove posledice za prihodnost.¹⁷ Danes se morda zdi še najbolj natančno opredeliti načela in vrednote restorativne pravičnosti, kot to stori Van Ness.¹⁸ Načela, ki po njegovem mnenju tvorijo temelje restorativne pravičnosti, so:

1. pravičnost zahteva, da si prizadevamo za obnovitev (angl. *restore*)¹⁹ prizadetih s kaznivim dejanjem,
2. najbolj neposredno vpleteni in prizadeti s kaznivim dejanjem bi morali imeti možnost polno sodelovati v odzivu nanj, če to želijo,
3. naloga vlade je skrb za pravičen javni red, skupnosti pa izgradnja in vzdrževanje pravičnega miru.

---

¹⁵ Meier 1998: 126.

¹⁶ Marshall 1996.

¹⁷ Po Bošnjak 2002: 84.

¹⁸ Van Ness 2002: 2.

¹⁹ Prevod besede *restore* je izjemno nevhvaležno delo, kaže pa na ohlapnost temeljnega označevalca (saj od tod »restorativna« pravičnost), ki dopušča izredno raznolike predstave o tem, kako popraviti posledice kaznivega dejanja. Več o jezikovnih dilemah v Bošnjak 2002: 78.

Temeljne vrednote restorativne pravičnosti pa so:²⁰

1. *soočenje* storilca, žrtve in članov skupnosti: to pomeni srečanje, na katerem osrednje mesto zaseda pripovednost, poudarek je na pomenu čustev in razumevanju strank s ciljem doseči sporazum vseh zainteresiranih,
2. *poboljšanje* storilca s konkretnimi dejanji: opravičilom, spremembo vedenja, restitucijo in velikodušnostjo (ki presega proporcionalno obnašanje storilca),
3. *reintegracija* storilca in žrtve, ki ima tri ključne elemente: spoštovanje (kot nasprotje sramu), materialna pomoč (žrtvam in storilcem), moralno/duševno usmerjanje,
4. *inkluzija* kot priložnost žrtve, storilca in prizadete skupnosti, da sodelujejo v pravnem postopku. Njeni ključni elementi so: vabilo zainteresiranim strankam (angl. *stakeholders*) da sodelujejo v postopku, priznanje in upoštevanje njihovih interesov, ter odprtost za alternativne pristope (kot npr. poravnavanje, konference, krogi).

Kako oceniti daljnosežnost sprememb, ki jih v reakciji na kriminaliteto prinaša restorativna pravičnost? Najbolj daljnosežne ocene so tiste, ki restorativno pravičnost predstavljajo kot povsem nov kazenskopravni diskurz (Hill)²¹ ali novo paradigmo kazenskega prava (Meier,²² Fattah²³), ki jo je mogoče postaviti nasproti klasičnim (retributivni in preventijski/utilitarni) pravnim oblikam reševanja sporov oziroma da ne gre le za nov koncept znotraj kazenskega prava, temveč kar kazenskemu pravu nadomestni sistem (Bošnjak).²⁴ Ocena je, da je restorativna pravičnost postala ne le nova znanstvena teorija, diskurz ali paradigma, temveč kar družbeno gibanje.²⁵ Vendar, ali je to novo obliko odzivanja na kriminaliteto mogoče v celoti osnovati na razsvetljenih temeljih moderne in s tem modernega (kazenskega) prava?

3. (Ne)združljivost restorativne pravičnosti in modernega kazenskega prava

Na splošno za koncept restorativne pravičnosti velja, da je bolj praksa ali proces kot teorija (Hill: 18). Tudi zato morda ni nenavadno, da se je razvil med bolj pragmatično usmerjenimi angloameriškimi pravniki kot pa med tradicionalno bolj dogmatsko izbrušenimi kontinentalnimi pravniki. Vendar, če velja, da nič ni bolj praktično od dobre teorije, velja tudi nasprotno, da ni boljše teorije od tiste, ki neposredno izhaja iz v družbenem tkivu dobro umeščene prakse. Tudi zato je primerno prikazati nekatere daljnosežne teoretične implikacije poravnalnih postopkov (in drugih spravnih mehanizmov), ki se kažejo kot del povsem nove kazenskopravne paradigme, in ki jo lahko primerjamo z doslejšnjima paradigmama kaznovanja:²⁶ retributivno in utilitarno (preventijsko). Ker so bile tovrstne primerjave v kazenskopravni teoriji že temeljito opravljene,²⁷ je glavna teza naslednja:

---

²⁰ Van Ness 2002: 3-6.

²¹ Hill 2007.

²² Meier 1998.

²³ Fattah 1993.

²⁴ Bošnjak 2007: *passim*.

²⁵ Braithwaite 2002: 150.

²⁶ V nadaljevanju pojme kaznovalna »paradigma«, »diskurz«, »koncept«, »teorija« uporabljam kot sinonime.

²⁷ Glej na primer Bošnjak 2000, 2002, 2006, 2007 ali Zehr, Hill.

Koncept restorativne pravičnosti (vključno z institutom poravnavanja) nedvomno prinaša dobrodošle novosti v doslejšnja razumevanja kriminalitete in v kazenskopravno intervencijo nanjo, še posebej, ker je njihov primarni učinek v tem, kot opozarja Braithwaite,²⁸ da omilijo povečevanje punitivnosti držav zahodnega kulturnega kroga, ki smo mu priča od konca 60. let prejšnjega stoletja dalje (vrednostni argument) in ker zmanjšujejo preobremenjenost akterjev kazenskoprnega sistema (pragmatičen argument). Vendar koncept restorativne pravičnosti zadeva v same temelje modernega (kazenskega) prava in je zato v celoti gledano (vsaj v svoji idealno spravnih dimenziji) neuresničljiv brez kvalitativnih sprememb, ki bi pomenile kar odpravo modernega kazenskega prava oziroma njegovo celotno nadomestitev. Zato so posamične inovativne rešitve (instituti) restorativne pravičnosti primarno dobrodošle iz vrednostnih in pragmatičnih razlogov, a vendar njihovo poglavitno kvalitativno spremembo prinaša element sprave, ki v absolutni meri ne more nikoli popolnoma vstopiti v moderno (kazensko) pravo. Koncept restorativne pravičnosti v tem smislu ne more postati konceptualni *mainstream* (moderne) kazenskopravne reakcije na kriminaliteto, ki počiva na nekaterih temeljnih predpostavkah, ki izvirajo iz razsvetljenske filozofske tradicije. Seveda pa to nima nobenega vpliva na to, da nekateri instituti restorativne pravičnosti, postanejo statistično signifikanten način reševanja kazenskoprnih zadev.

Poglejmo, zakaj paradigma restorativne pravičnosti ni v celoti združljiva s pojmom modernega (kazenskega) prava. Kako izbrati med modernimi predpostavkami kazenskega prava na eni in nasledki restorativne pravičnosti, ki s temi predpostavkami niso združljivi, na drugi strani? Po eni strani si morda vseh nasledkov restorativne pravičnosti niti ne želimo, saj bi se morali odpovedati nekaterim temeljnim postulatam modernega kazenskega prava, ki predstavlja branik pred neupravičenimi (poljubnimi) intervencijami državne oblasti v posameznika. Po drugi strani pa je danes že povsem očitno, da ideje restorativne pravičnosti odstirajo zagate modernega kazenskoprnega reagiranja na kriminaliteto in slepo ulico, v kateri se je to znašlo.

4. Mejniki integracije restorativne pravičnosti v moderni kazenskopravni sistem

Zakaj se danes sploh kaže zavzemati za restorativno pravičnost, kje so njene prednosti? Primarno gre za pronicljive uvide v (1) uzurpacijo različnih načinov mirnega razreševanja sporov s strani države in pravnih profesionalcev, ki so ukradli konflikte posameznikom (Christie),²⁹ zato da bi legitimirali svojo oblast. Tudi zato je potrebno razreševanje kazenskega spora vrniti tistim, ki jih (bolj) neposredno zadeva. Utemeljenost prenosa spora med tiste, ki jih ta (bolj) neposredno zadeva, izhaja nadalje (2) iz očitno napačne (zdravorazumske) domneve, da žrtve in skupnosti koprnijo po maščevanju. Ta domneva ustreza zlasti centralizirani (paternalistični) penološki oblasti in pravnemu in socialnemu profesionalnemu stanu. Strang³⁰ na primer navaja izsledke raziskav, ki kažejo, da je signifikanten del žrtev veliko manj retributiven, kot se to običajno domneva. Običajno večje (žal večkrat kot manjše) nezadovoljstvo skupnosti nad delovanjem kazenskoprnega sistema po njegovem mnenju ni mogoče enoznačno pripisati nezadovoljstvu z višino izrečenih kazni. To nezadovoljstvo je v enaki meri mogoče pripisati dejstvu, da ne

---

²⁸ Braithwaite 2002: 150.

²⁹ Christie 1977.

³⁰ Strang, Sherman 2003: 18, 25.

obstajajo drugi načini razreševanja sporov in zlasti da ni učinkovite metode za preprečevanje recidivizma. Torej zahteve po strogi kazni bolj kot iz kaznivega dejanja izvirajo iz tesnobe pred negotovimi prihodnjimi viktimizacijami. Zato tudi ni razloga za paternalistično skrb, ki jo izraža država in pravni in socialni establišment, ki ponuja razlage o zaščiti domnevnih obdolžencev pred maščevanja že(lj)jnimi žrtvami in »javnostjo«. Nadaljnji (3) argument, ki govori v prid tezi, da je potrebno razreševanje kazenskega spora vrniti tistim, ki jih ta (bolj) neposredno zadeva, pa izhaja iz teze, da ljudje svoje bližnje vedno ocenjujemo glede na celokup njihovih dejanj in ne zgolj po enem dejanju. Zato smo do njih prizanesljivejši. Ker nas torej bližina naredi manj punitivne, je mogoče celokupno nasilje v družbi zmanjševati tudi tako, da konflikt vrnemo tistim, ki jih neposredno zadeva. Kljub vsem naštetim argumentom, ki kažejo na primerjalne prednosti restorativne pravičnosti, pa ta odpravlja ali postavlja pod vprašaj nekatere temeljne značilnosti modernega kazenskega prava.

4.1. Stranke restorativnega postopka

Bistveno novo je pojmovanje strank, ki so bile prizadete s kaznivim dejanjem in naj bodo zato udeležene v kazenskem postopku. Opredelitev neposredne žrtve kaznivega dejanja običajno ne predstavlja težav³¹ in ena bistvenih novosti koncepta restorativne pravičnosti je v poudarjanju potreb in interesov konkretno in neposredno prizadetih žrtev. Skrb za žrtve, četudi so te (neizogibno) selektivno izbrane, in njihova pritegnitev v postopek kazenskopravnega reagiranja, kjer v vlogi pričë ne služijo le kot vir dokazov zoper obdolženega, temveč jim pripada položaj enakovrednega subjekta, ki soodloča o izidu postopka, je ena izmed glavnih lastnosti, po kateri se restorativna pravičnost razlikuje od tradicionalne (retributivne in preventivne) paradigme razumevanja in reagiranja na kriminaliteto. V tem oziru koncept obnovljive pravičnosti predstavlja (pretežno) dobrodošlo spremembo, saj na ta način skuša poskrbeti tudi za (vsaj za *pravno* priznane) žrtve, ki imajo možnost oblikovati svojo zgodbo o preteklem dogodku in pridobiti svojevrstno moč nad obdolžencem – moč odločati o milosti in odpuščanju.³²

Večje težave pa zagovornikom restorativne pravičnosti predstavlja definiranje »drugih zainteresiranih« (angl. »*stakeholders*«) za reakcijo na kriminaliteto, tj. tistih drugih, ki naj bodo primerno odškodovani oziroma pomirjeni z izidom kazenskopravne reakcije na kaznivo dejanje. Zgolj konkretna definicija *vseh* drugih bi namreč omogočila distanco restorativne paradigme od implicitnega priznanja (nedoločljive in abstraktne) predpostavke o obstoju metafizičnega moralnega reda, v imenu katerega se domnevno kaznuje, priznanja, ki bi restorativno paradigmo močno približalo retributivni paradigmi. V kolikor brez preostanka identificiramo vse vpletene v spor, potem ni potrebna predpostavka o obstoju »metafizičnega« moralnega reda (opazovano z vidika moralne filozofije), ki ju domnevno ščiti družbena reakcija na kriminaliteto. Bistvo »kantovskega« (klasičnega retributivnega) odgovora na vprašanja zakaj in kako reagirati na

---

³¹ Identifikacija žrtev je v bistvu lahko izredno težavna: po eni strani poznamo t. i. kriminaliteto brez žrtev, kjer očitno ne gre za kazenskopravno zaščito »neposredno oškodovanih«, temveč kazensko pravo nastopa kot sredstvo drugih odkritih ali latentnih ciljev (npr. vzdrževanje določenega moralnega reda), po drugi strani pa obstoji, kot je prikazala viktimologija, množica žrtev, ki pa (žal) niso kulturno in (še manj) kazenskopravno priznane. Na tem mestu probleme povezane z viktimizacijami in statusom žrtve za »ceno« jasnosti glavnega argumenta puščam ob strani. Več o teoretičnem in pozitivnopravnem spregledu različnih viktimizacij v Kanduč 2002.

³² Pri tem puščam ob strani vprašanje kako preprečiti, da bi moč žrtve vodila v drugo skrajnost, da bi torej to poudarjanje moči žrtve pomenilo priložnosti za povečevanje punitivnosti kazenskopravnega reagiranja zoper kriminaliteto in priložnosti za odkrito in sistemsko ponujeno priložnost za maščevanje.

kriminaliteto je namreč v tem, da se penalna oblast na posamezniku izvršuje kot sredstvo ponovne uveljavitve (»celjenja«) moralnega tkiva družbe, ki je bilo s kaznivim dejanjem pretrgano. Na ta način, ob neuspehu identificiranja vseh »drugih zainteresiranih«, obsojenca potisnemo v položaj, ko postane sredstvo za uveljavljanje metafizičnega moralnega reda. Kant se seveda skuša izogniti tovrstni instrumentalizaciji človeškega bitja (obsojenca) v svoji teoriji o kaznovanju, saj bi s tem nasprotoval lastnemu kategoričnemu imperativu. Zato prestopnika koncipira kot racionalno bitje, ki bo uvidelo racionalnost kazni, ki je umeščena v univerzum metafizičnega moralnega reda in bo zato kot racionalno bitje sprejelo naloženo mu kazen. Torej, obsojenec je pojmovan (koncipiran) tako, da bo v primeru nesprejemanja kazni v bistvu deloval proti svoji lastni (racionalni) naravi. Kljub temu zasuku pa je učinek nedvoumen in zdi se, da Kant še vedno ostane v utilitarni koncepciji kaznovanja – dobro enega (obsojenega) je namreč žrtvovano za dobro večine (metafizičen moralni red).³³

Navedena nujnost identificiranja »drugih zainteresiranih« izhaja ne le z vidika moralne filozofije, temveč tudi z vidika liberalne politične filozofije. Konkretna opredelitev *vseh* drugih bi namreč pomenila, da bi odpadla potreba po imaginariju družbene pogodbe, ki jo domnevno ščiti kazensko pravo. V obeh primerih bi odpadlo predpostavljeno abstraktno »tretje«, v imenu česar kaznujemo (bodisi metafizičen moralni red bodisi družbena pogodba) in ki predstavlja konstitutiven (predpostavljen) element modernega kazenskega prava (v retributivni in preventivski kaznovalni paradigmi). Tudi v tem primeru je namreč subjekt pojmovan tako, da deluje proti lastni naravi, če ne sprejme naložene mu kazni: družbena pogodba je šele tista, ki podeli posamezniku pravice in obveznosti (ga pravno konstituira), tako da nesprejemanje kazni, ki je v naprej predvidena za primere kršitev obveznosti prevzetih z družbeno pogodbo, pomeni nesprejemanje družbene pogodbe, kar pa vključuje tudi zanikanje lastne pravne subjektivitete.

Problem te predpostavke (metafizičnega moralnega reda oziroma družbene pogodbe) je predvsem v tem, da zaradi nedoločenosti lahko prikriva neartikulirane retribucijske težnje (v retributivni kaznovalni paradigmi) oziroma omogoča vnos poljubnih, s strani (definijske) oblasti določenih pojmovanj koristnega (v preventivski kaznovalni paradigmi).

Opredelitev »drugih zainteresiranih«, ki jih je potrebno pritegniti v postopke poravnavanja, restorativisti na najbolj splošen način opredeljujejo z ločitvijo med zasebnimi in javnimi potrebami/interesi. Če tradicionalni (retributivni in utilitarni) kazenski postopek preferira javno nad zasebnim, restorativna pravičnost prioritete obrača: zasebno nad javnim. Na tem mestu je potrebno ponoviti zgornjo ugotovitev, da je abstrakten metafizični moralni red oziroma družbena pogodba konstitutivna predpostavka modernega (kazenskega) prava. Povedano drugače, javnopravno kazensko pravo lahko zasebne interese pripušča le do določene mere.³⁴ Ta abstrakten »javni interes« predstavlja mejnik »spuščanja« kazenskopravne justice iz primeža neosebnega in depersonaliziranega kazenskopravnega aparata v zgolj zasebnopravno razmerje med storilcem in žrtvijo. Saj v kolikor bi prestopili to mejo, sploh ne bi bilo mogoče več govoriti o modernem *kazenskem* pravu. Pri definiranju »drugih zainteresiranih« je bistven problem ravno v opredeljevanju javnega interesa pri reakciji na kriminaliteto, da bi se tako oddaljili od obeh klasičnih kaznovalnih paradigem. Vendar, ali ni opredeljevanje javnega interesa (morebiti javnih

³³ Po Hill 2007: 26.

³⁴ Bošnjak 2006: 50.

»potreb«), ki bi bilo brez preostanka, že v naprej obsojeno na neuspeh, saj je (abstraktno) javno imanenten del kazenskopravne reakcije na kriminaliteto?

Poskus natančne shematizacije »drugih zainteresiranih« je na primer izdelal McCold.³⁵ »Javne potrebe«, ki naj jih zadovolji izid kazenskega postopka, členi v potrebe (1) mikro in (2) makro skupnosti.³⁶ Prve opredeljuje kot sekundarne žrtve, to so tiste žrtve, ki trpijo zato, ker so v osebnem razmerju z žrtvijo ali storilcem (vključno z družinskimi člani žrtve in storilca) in tudi podporne skupnosti, ki skrbijo za žrtve in storilca in so zgolj posredno emocionalno povezane s specifičnim prestopkom. Te skupnosti so primarni »drugi zainteresirani« (angl. *primary stakeholders*). Druge, makro skupnosti, pa vključujejo lokalne prebivalce, ki niso osebno povezani s storilcem ali žrtvijo, in tudi lokalne oblasti in vlado. Makro skupnosti nadalje deli na podkategoriji (a) lokalnosti, sosesk in mest ter (b) države in družbe. Bistvo njihove prizadetosti je že bolj abstraktna prizadetost, zato štejejo za sekundarne »druge zainteresirane« (angl. *secondary stakeholders*). Kot vidimo, še vedno iz reakcije ni mogoče izključiti zelo abstraktno opredeljene družbe (družbe »kot take«) in države, kar pa pomeni, da ti »entiteti« še vedno lahko posežeta v morebitni povsem prostovoljen dogovor med storilcem in žrtvijo. Razlog tega vmešavanja je lahko predvsem eden: ker dogovor ne bi upošteval obstoječih vzvodov moči/oblasti.

Javni interes (in s tem implicitno tudi »druge zainteresirane« pri reakciji na kriminaliteto) pri kaznovanju lahko opredelimo tudi skozi tradicionalno legitimacijo kaznovanja. Poleg normativnih konceptov »nevarnosti« dejanja, družbenega miru in reda, gre za vprašanje, koliko restorativno odzivanje na kriminaliteto zadosti generalni in specialni prevenciji. Meier³⁷ je tako primerjal klasično in restorativno odzivanje na kriminaliteto v luči generalne prevencije (negativnega vidika – odvrčanja in pozitivnega vidika – potrditve zaupanja javnosti v pravni red) in specialne prevencije (negativnega vidika – odvrčanja in onemogočanja ter pozitivnega vidika – rehabilitacije) in ugotovil, da je povsem upravičeno domnevati, da obstaja meja, ki ne dopušča nadomeščanja klasičnega odzivanja na kriminaliteto z restorativnim. Pri generalni prevenciji namreč nadomestitev ne bi bila mogoča v vseh primerih, ker javni interes ne bi bil zadovoljen samo z restorativnim odzivom na kaznivo dejanje, temveč bi zahteval še retribucijo in kazen. Za dosego specialne prevencije pa nadomestitev ne bi bila mogoča za dosego negativnega vidika (inkapacitacije), ki se v določenih primerih tudi zahteva pri reakciji na kriminaliteto. Zato popolna nadomestitev klasičnega reagiranja na kriminaliteto z restorativnim (ki pa ga ne reducira zgolj na postopke poravnavanja med storilcem in žrtvijo, temveč vanj uvršča še povrnite škode, zadoščenje in restitucijo), ne bo nikoli popolnoma mogoča.³⁸ To je zanj tudi razlog, da restorativna pravičnost ne pomeni nove »paradigme«, temveč bolj za novo perspektivo v kazenskopravnem sistemu ali novo vejo kazenskopravnega sistema.³⁹ Kljub temu, da takšna oznaka učinkuje bolj »pretehtano« ali morda manj evforično, pa je napačna, saj temeljni problem pri integraciji restorativne pravičnosti leži precej globlje. To pa je tudi razlog, da gre za

---

³⁵ McCold 2002: 114 in nasl.

³⁶ Podobno distinkcijo napravi Claasen, ki govori o primarnih in sekundarnih žrtvah. Primarne žrtve so tiste, ki jih je kaznivo dejanje najbolj prizadelo, sekundarne pa tiste, ki tudi čutijo posledice kaznivega dejanja, obsegajo pa na primer družinske člane, prijatelje, priče, uradnike v kazenskem pravosodju, skupnost. Claasen, R., *Restorative Justice – Fundamental Principles*, URL: <http://www.fresno.edu/pacs/docs/rjprinc.html>. (Po Bošnjak 2002: 87.)

³⁷ Meier 1998: 131.

³⁸ O možnostih nadomestitve kazenskega prava s postopki/instituti restorativne pravičnosti glej še Bošnjak 2007.

³⁹ Meier 1998: 137, 139.

paradigmatske spremembe v odnosu do sodobnega modernega kazenskega prava, zato restorativna pravičnost ne more biti zgolj njegova »veja« (saj so »korenine« in »deblo« drugačne).

Kljub vsem uvidom restorativistov, ki opravičujejo tezo, da je odziv na kriminaliteto potrebno vrniti neposredno prizadetim, pa nedoločenega pojma »javnega« (tj. javnih interesov/potreb), metafizičnega moralnega reda oziroma predpostavljene družbene pogodbe enostavno ni mogoče odpraviti. Moderno kazensko pravo je nerazdružljivo povezano z moderno državo, kot zastopnico vselej na splošno neopredeljivega *javnega* interesa/potreb. Ker tudi zagovorniki restorativne pravičnosti ne želijo odpraviti te povezave, so se prisiljeni v tem obračanju priorit et v zadovoljevanju potreb (od javnih k zasebnim) spoprijazniti z bodisi dejansko ukinitvijo javnega bodisi restorativne pravičnosti ne morejo uresničiti v obliki nove paradigme. V prvem primeru to pomeni, da je javno reducirano tako, da se zadovoljenost zasebnih potreb razume kot nekaj, kar vodi do celjenja širših družbenih ran, ki jih je povzročil zločin. V tem se teorija restorativne pravičnosti v temelju oddaljuje od utilitarnih (prevencijskih) in retributivnih teorij, ki priznavata močne makronivojske družbeno-moralne potrebe, ki naj bi jih sprožil zločin. A vendar v tem primeru javno kazenskopravno reagiranje kalopsira v zasebnopravno razmerje. Če povzamemo,:

1. restorativna pravičnost z dosledno izločitvijo javnega »privatizira« kriminaliteto, javnopravno razmerje postane zasebnopravno razmerje. Odgovor na zločin postane zasebna zadeva – javnost je zadovoljena v toliko, kolikor so zadovoljeni zasebni interesi vpletenih. Slabosti tovrstne »privatizacije« so znane: preko prepustitve razreševanja kazenskopravne justice neposredno vpletenim varnost postane zasebna zadeva. Ob socialni neenakosti in razklanosti sodobnih družb vzdolž spolnih, premoženjskih, etničnih, rasnih idr. značilnosti, lahko takšna rešitev zelo verjetno privede do kršitev načela enakosti in partikularnega urejanja kazenskih zadev.
2. Če pristanemo, da ne gre za izločitev javnega, temveč le zasuk priorit et, pa lahko ugotovimo, da pojem država v teoriji restorativne pravičnosti nima enakega pomena kot v obeh tradicionalnih teorijah. Zagovorniki restorativne pravičnosti s tem ne priznavajo državi ali družbi »kot taki«, da ima druge legitimne potrebe/interese kot zgolj tiste, ki zadevajo ožje lokalne skupnosti. S tem, ko predrugachi pojem države (in odpravlja metafizično »javno«), pa ta paradigma odpravlja povezanost modernega (kazenskega) prava z moderno državo. Temeljna značilnost modernega prava je ravno sistemska povezanost z moderno državo.⁴⁰ Osnova moderne kot idejnega in kulturnega fenomena je ravno »proizvod«, imenovan nacionalna država, ki uzurpira sredstva fizičnega prisiljevanja in z njimi tudi družbeno reakcijo na kriminaliteto. Ta je poverjena birokratskemu (delno nujno) razosebljenemu kazenskopravnemu podsistemu.

Kljub poskusom identifikacije »zainteresiranih drugih« teoretikom restorativne pravičnosti ne uspe identificirati vseh potreb/interesov brez preostanka. V kolikor odpravimo javno, pademo v partikularnost in zasebnost (»privatizacijo«) kazenskopravnega reagiranja. Moderno pravo je namreč vedno tudi centralizirano pravo, kljub temu, da dopušča nekatere partikularne oblike. V kolikor pa priznamo, da javno še obstaja, pa je to (pojem skupnosti in države) pojmovano

---

⁴⁰ Cerar 2001: 207 in nasl.

drugače. To spremenjeno razumevanje države in skupnosti »utopi« posameznika v partikularizmih lokalnih oblasti, kot so nam znane iz predmoderne dobe. Romantična zgledovanja zagovornikov restorativne pravičnosti po tradicionalnih skupnostih, ki so omogočala »neodtujeno« razreševanje kazenskih primerov v skupnosti, imajo žal tudi to pogosto spregledano hrbtno plat. Bistvo teh skupnosti je bila namreč ravno popolna »potopljenost« posameznika v ožji lokalni skupnosti, ki je imela v predmoderni osrednje mesto v posameznikovem življenju. Družbeni status, posameznikovo mesto in funkcije so bile povsem določene s tradicijo, posameznik je bil podrejen tradicionalnim interesom skupine, v kateri ni bila zaželjena lastna iniciativnost in spontana aktivnost. Pričakovana občutja posameznikov so bila občutja pobožnosti, pietete in spoštovanje tradicije. Subjekt naj bi vedno ravnal tako, »kot je prav«, »pravilno«, pričakovano, za razliko od modernega pričakovanja po samoiniciativnem, kreativnem, »učinkovitem« in »uspešnem« vedenju,⁴¹ ki se ne ozira na (domnevno) »organsko« povezanost posameznika in lokalne skupnosti, ki jo implicitno vzpostavljajo zagovorniki restorativne pravičnosti. V obeh primerih pa v bistvu odpravljamo to, kar dela sodobno kazenskopravno reagiranje na kriminaliteto *moderno*.

4.2. Pojmovanje subjektivnosti v restorativni pravičnosti

Iz zgledovanja restorativistov po tradicionalnih načinih družbenega reagiranja na kriminaliteto izhaja tudi drugačno razumevanje subjektivnosti (storilcev in žrtev). Osnovo obeh tradicionalnih kaznovalnih paradigem (utilitarne in restorativne) predstavlja kartezijanski subjekt, ki je temelj moderne kot kulturnega in mišljenjskega koncepta. Ta subjekt je pojmovan kot temeljni nosilec vednosti, iz katerega izhajajo vsa spoznanja in predstavlja gibalno razvoja. V bistvenem ga opredeljuje svobodna volja in razumsko delovanje. Pri tem je razum kot osnova subjektovega delovanja pojmovan kot a-historično načelo, ki je sposobno spoznanja resnice »tam zunaj« in neodvisno od partikularnosti posameznika. Ta spoznavnoteoretični subjekt je sklenjena osebnost, samostojen in avtonomen, ki svet »zunaj sebe« spoznava po svojih lastnih močeh. Tako na eni strani utilitarna teorija izhaja iz domneve, da lahko vso človeško motivacijo in izkušnje zreduciramo na pojem (ne)koristnosti, da torej obstaja nekakšna »prava« ali nespremenljiva človekova narava, ki se ravna po nekaterih (oziroma zgolj enem) regulativnem načelu. Na drugi strani retributivna teorija temelji na podobnem univerzalističnem razumevanju subjektivnosti: ljudje smo racionalna in avtonomna bitja, ki iščemo smisel v življenju. Razum je bistven za razumevanje človekove narave, saj se lahko le s pomočjo razuma »dvignemo« nad sile narave in naposled odkrijemo kategorični imperativ, ki naj vodi naše življenje.

Za razliko od tovrstnega pojmovanja subjekta, teorija restorativne pravičnosti zavrača razumevanje, da univerzalna in transcendentalna racionalnost (Razum) ali drugo regulativno načelo (Koristnost) uokvirja naše delovanje in oblikuje subjekt.⁴² Namesto tega razume oblikovanje (konstituiranje) subjekta precej bolj tekoče (fluidno), pojmuje ga kot nekaj, kar je odvisno od zgodovinskih, institucionalnih, socioloških in kulturnih pogojev življenja. Subjektov razum seveda priznavajo tudi zagovorniki restorativne pravičnosti, a ga pojmujejo drugače. Racionalnost ni enovito nadzgodovinsko načelo, temveč gre za sisteme racionalnosti, v okviru

---

⁴¹ Bauman 2003.

⁴² Hill 2007: 2.

katerih subjekt deluje in se izraža, in ki so v bistvenem zgodovinsko pogojeni in zgodovinsko oblikovani, povezani z razmerjem moči. Tovrstno pojmovanje subjekta je primerljivo s Foucaultovim pojmovanjem subjektivnosti.⁴³

Foucault zavrača totalne (vsevključujoče) teorije (meta narative) in razgalja pojem univerzalne »resnice«, znanstvene objektivnosti itd., ki so po njegovem mnenju ideološki slogani, ki služijo v prvi vrsti zagotavljanju/ohranjanju *statusa quo* v razporeditvi družbene moči. V skladu s tovrstnim razumevanjem »tega kar je« (gnoseološkim pristopom), je tako tudi subjekt nekaj, kar določajo odnosi moči in družbene strukture. Subjekta zunaj družbenega diskurza in družbene prakse ni. Subjekt je vedno (pre)oblikovan, aktivno in pasivno, preko razmerij moči z drugimi in preko razmerja do samega sebe.⁴⁴ Sodoben subjekt je tako »zgolj« proizvod sodobnih diskurzov in novih oblik (znanstvene) vednosti. Skratka, Foucault prikaže subjekt kot kontingenten, zato ga je – kot je tik pred smrtjo za nazaj opredelil svoje delo – zanimala »zgodovina različnih načinov, kako v naši kulturi človeška bitja postanejo subjekti.«⁴⁵ To je podobno restorativističnemu zanimanju za načine subjektivizacije, tj. načine obsojenčevega in žrtvinega preoblikovanja identitete in samopripovedi (angl. *rebiographing*), ne pa morda iskanja »metafizične« ali nadzgodovinske »človekove narave«.

Tovrstna relativizacija ali dekonstrukcija subjekta, tj. razumevanje subjekta, ki je v stalnem procesu postajanja in je entiteta, ki je v temelju soodvisna od kulturnih, jezikovnih, institucionalnih pogojev, namreč implicitno izhaja iz analize moči vpletenih v postopke poravnavanja. V bistvu tovrstno pojmovanje ni analogno zgolj Foucaultovemu razmišljanju o subjektu, temveč številnim »postmodernim teorijam« (npr. poststrukturalizmu, dekonstruktivizmu). Teorija restorativne pravičnosti namreč poudarja zgodovinsko, družbeno, institucionalno, kulturno pogojnost subjekta, saj zato v reakcijo zoper kriminaliteto vključuje žrtve in tudi skupnost, v kateri se obdolženi reflektira. Zato lahko rečemo, da restorativna paradigma zavrača pojem univerzalnega in transcendentalnega subjekta, ki je lasten tradicionalnima (razsvetljenskima) kaznovalnima paradigama. Tako kot tradicionalni teoriji kaznovanja izhajata iz modernih predpostavk o človeku (svobodi, racionalnosti, naravni enakosti itd.), novejša teorija restorativne pravičnosti izhaja iz postmodernih predpostavk o človeku. Kakšna je potem ta »fluidna« narava subjekta (poleg Foucaultove teorije) in na kakšne načine se to pojmovanje subjekta vklaplja v teorijo restorativne pravičnosti?

Strukturalistična teorija poudarja, da je predpostavka objektivne vednosti, da »tam zunaj« obstaja pomen, ki je pred našo interpretacijo, napačna. Ne obstaja objektivna vednost (in znanost), ki bi ne bila že »kontaminirana« z vrednotami, jezikom, institucijami, rituali itd. Postmoderni diskurzi,

---

⁴³ V več o kazensko-pravnem pojmovanju subjekta v Završnik 2007.

⁴⁴ Foucault loči štiri glavne »tehnologije«, ki jih uporabljamo, da bi se razumeli: (1) *tehnologije proizvodnje*, ki nam omogočajo proizvodnjo, preoblikovanje in manipuliranje s stvarmi, (2) *tehnologije simbolnih sistemov*, ki nam omogočajo uporabo znakov, pomenov in simbolov, (3) *tehnologije moči*, ki določajo vedenje posameznikov in jih podrejajo določeni dominaciji, in (4) *tehnologije sebstva*, ki omogočajo posamezniku, da s svojimi sredstvi ali s pomočjo drugih izvaja določene učinke na lastnem telesu, duši, mislih, vedenju in načinu bivanja, da bi spremenil samega sebe z namenom, da bi se dokopal do določenega stanja sreče, čistosti, modrosti, popolnosti ali nesmrtnosti. Foucault 2004: 109.

⁴⁵ Po Foucault 1991: 103–120.

katerih najvidnejša predstavnik sta poleg Foucaulta, še Jacques Lacan⁴⁶ in Jacques Derrida, so sprožili novo samopreizpraševanje in analizo načinov, kako naše življenje strukturirajo »diskurzi«. Tako se poststrukturalizem osredotoči na diskurze in procese oblikovanja (konstrukcije) vednosti. Pozornost na ta način ni več usmerjena na pred-določene entitete, ampak je preusmerjena k procesom oblikovanja teh entitet, kot jih lahko opazujemo v določeni družbi v določenem zgodovinskem trenutku. Vsa vednost je po tej teoriji družbeno umeščena, subjekt je del govoreče skupnosti, določene družbe, zgodovinskega obdobja, pojmovanje s strani določenega profesionalnega diskurza itn. Hkrati tudi objekta (preučevanja) nikoli ne moremo zaznati, opisati ali nasploh misliti brez pred-določenega interpretativnega okvirja. Zato so, vsaj za strukturaliste, pojmi subjekta in objekta precej »metafizični« (v slabšalnem pomenu te besede). Resnica je razumljena kot zgolj matrica družbene moči, ki konstituira realnost med objektom in subjektom.

Za razumevanje subjekta to pomeni, da ta ni pojmovan kot ontološko dana »naravna« entiteta, temveč se oblikuje v in skozi diskurz. Subjekt ne obstaja kot ločen od družbe, ni ničesar danega, subjekt se nenehno oblikuje in subjekti se tudi sami nenehno oblikujejo skozi jezik in različne diskurze. Tako tudi na primer zločinca oblikujejo kriminološki in pravni diskurzi. Restorativni diskurz, ki drugače prerazporeja moč med udeležence reakcije na kriminaliteto, zato tudi drugače pojmuje subjekt. Subjekt razume kot nekaj spremenljivega in vpetega v odnos moči, kot nekaj na kar lahko vplivamo z razporeditvami doslejšnje tradicionalne porazdelitve moči, ki očitno ne vodi do reintegracije obsojencev (hkrati pa tudi ne zagotavlja celjenja žrtve in ne sprememb kriminogenega družbenega okolja). Uvid restorativistov v povezave med subjektom na eni in institucijami na drugi strani je mogoče prikazati na analizi učinkov zapora: institucija zapora subjekt odstrani iz ožje družine, lokalne skupnosti in drugih skrbstvenih skupnosti, deprivira ga za stike z nasprotnim spolom in naravo ter ga umesti v okolje, ki ga primarno obvladuje sila ali nasilje bodisi med zaporniki bodisi inherentna disciplinirajoča (pri)sila, ki je lastna vsaki institucionalizaciji. Posameznik v takšnem okolju razvije socialne veščine, sprejme strategije in načine subjektivizacije, ki mu omogočajo preživetje v takšni sredini, ne pa strategij in subjektivizacije, ki bi bile adekvatne za kasnejšo družbeno sredino, v katero se bo vrnil po prestani kazni. Torej zapor še kako močno deluje v oblikovanju subjektivnosti, ki bodo zelo verjetno slej kot prej recidivirale.

Postopki restorativne pravičnosti z drugačnim prerazporejanjem moči spreminjajo posameznikovo razmerje do kulturnih, družbenih in institucionalnih oblik moči, ki ga sooblikujejo. Učinkujejo pa tudi na subjektovo razmerje do samega sebe. Cilj restorativnega odziva na kriminaliteto je omogočiti ne le soočenje storilca in žrtve, temveč doseči spravo in odpuščanje, kar zahteva bistvene spremembe in »delo na sebi« tako od storilca, žrtve in skupnosti. Glede na to, da zločin restorativisti pojmujejo kot potenciran prikaz dinamičnih

---

⁴⁶ Po Lacanovi psihoanalitični teoriji subjekt vznikne tedaj, ko je »potopljen« v družbeno simbolno mrežo. »Vznik« subjekta je možen zgolj preko podreditve pravnim in jezikovnim (simbolnim) strukturam. V nasprotnem primeru, če torej ta podreitev ne uspe, ne pride do dokončne vzpostavitve subjekta, kar vodi v psihozo. Subjekt se zato (polno) oblikuje šele skozi vpeljavo (»potopitev«) v simbolni red (jezik, institucije, običaje itd.), kar Lacan imenuje proces (simbolne) kastracije. Človeško bitje postane subjekt šele z vdružbljenostjo, ko postane nosilec pravic in obveznosti, hkrati pa je tak subjekt kastriran subjekt, subjekt zaznamovan z manjkom (Lacan ga zapiše »\$« /prečrtani S/).

razmerij moči med različnimi subjekti,⁴⁷ je potrebno kazenski postopek zasnovati tako, da bo mogoče razmerja moči v temelju preoblikovati.

Restorativni sistem tako omogoča takšno reakcijo na kriminaliteto, ki omogoča žrtvi prikazati svojo zgodbo in jo ne reducira v položaj izpovedovalca o preteklem dogodku. Storilca vzpodbuja, da najde pomen in se preoblikuje v kontekstu skupnosti. Tovrstno soočanje zahteva od storilca drugačen napor, saj naj se žrtvi kar se da empatično približa, od njega se pričakuje, da preoblikuje svoje življenje v smeri »neproblematičnega« vedenja v prihodnosti (in ne zgolj, da »odsluži« svoj dolg). Tak angažma pomeni za storilca delo na sebi in njegov intimen vložek v poravnalni proces je precej večji, kot pa to od njega zahteva pozicioniranje v adversarni strukturi tradicionalnega kazenskega postopka. Ta ni mesto priznavanja, kesanja, odpuščanja – to so kategorije, ki so tradicionalnim (inkvizitornim in akuzatornim) postopkom tuje oziroma jih tradicionalni postopek razume v bistveni meri bolj pozunanjeno ali pa jih sploh ne vrednoti. Na primer priznanje je v inkvizitornem kazenskem postopku sicer bilo tudi pojmovano kot »kraljica dokazov« (*«Confessio est regina probationum»*), a ki zadostuje na zunanji manifestativni ravni in ne dosega notranje-intimnega stanja od obdolženega, kot ga na primer poznajo tradicionalna prava.⁴⁸ Glede na to, da je razmerje moči med storilcem in žrtvijo vpeto in oblikovano s strani drugih institucionalnih, ekonomskih, kulturnih razmerij moči, pa je udeležena v postopku restorativne pravičnosti tudi skupnost, v kateri je bil zločin storjen. Reakcija na kriminaliteto predstavlja tudi priložnost za reflektiranje in preoblikovanje skupnosti, saj je bila ta posredno tista, ki je sistemsko omogočila nasilje. V teh uvidih je zato restorativna pravičnost postmoderna diskurz, ki razblinja »klasično« dihotomijo subjekt-objekt.

4.3. Racionalizem in sprava

Temeljna značilnosti modernega prava je racionalnost.⁴⁹ Ta je sicer imanenten del vsakega prava, bistveno za moderno pravo pa je velik pomen, ki ga pripisuje racionalnosti, ki se kaže v obliki posploševanja (generaliziranja), sistematizacije, avtorefleksivnosti, dualizma pravnih konceptov in prevlade konfliktnega dojemanja prava. Paradigma restorativne pravičnosti racionalnost pojmuje drugače (kot sisteme racionalnosti), dualizem pri postopkih poravnavanja ni prvenstvenega pomena. Cilj restorativistov je odpraviti konfrontacijo, poudarjanje razlik in bipolarnosti. Konflikt ni več pojmovan kot »problem«, temveč kot skupen »izziv« vseh vpletenih.

Sestavni del restorativne pravičnosti je tudi sprava, ki izredno daljnosežno odstira novo kvaliteto tega koncepta, in odstopa od racionalistične bipolarne (dihotomne) zasnove modernega (kazenskega) prava.⁵⁰ Sprava, pomiritev in obnavljanje temeljijo na večji skladnosti (konsonanci) med osebnim in družbenim, med subjektom in skupnostjo. Ta skladnost zato ne le odpravlja moderno konceptualizacijo kartezijanskega subjekta, temveč tudi drugače zasnuje dinamiko družbenega in osebnega. Hkrati pa sprava kot idealno-teoretičen cilj predstavlja tudi domet

---

⁴⁷ Hill 2007: 36.

⁴⁸ Od tod tudi fascinacija restorativistov z Japonsko družbo in njihovimi mehanizmi odzivanja na kriminaliteto, saj je jasno, da je relativno najnižje število sodnih sporov v japonski družbi od vseh razvitih držav na svetu, potrebno pripisati izredni podrejenosti posameznika družbenemu, npr. tradiciji, običajem in drugim konvencijam, ki zahtevajo večjo intenziteto psihične podreditve posameznika od zgolj površinsko – manifestativne ravni.

⁴⁹ Lastnosti modernega prava povzemam v celoti po Cerar 2001: 207 in nasl.

⁵⁰ Glej še Cerar 2001: 219-221.

integracije pravnih mehanizmov v moderno kazensko pravno odzivanje na kriminaliteto. Gre namreč za to, da restorativna paradigma s tem zadeva v paradoks razmerja med subjektom in družbo. Po eni strani namreč subjekt obstaja zgolj in samo v družbeno-simbolni mreži in je družbeno-simbolni red vedno predpostavljeno okolje subjektive družbene eksistence. Po drugi strani pa je nujno, da sam ta Red obstaja in je reproduciran zgolj v toliko, kolikor se subjekti prepoznajo v njem skozi ponavljajoča performativna dejanja oziroma, da družba obstaja v kolikor subjekti predpostavljajo njihova mesta v njej in jo reproducirajo.

Teoretično gledano zato pri restorativni pravičnosti prihaja do rahljanja doslej ločenih pojmov subjekta in družbe, pojmovanja, da je subjekt ločen od družbe in v družbo vstopa svobodno po lastnem preudarku, v kolikor mu to ustreza, sicer pa se lahko iz družbe tudi umakne, da bi bil pri sebi (*homo clausus*; Elias).⁵¹ Zato, kot meni Cerar,⁵² instituti pravnega urejanja sporov v modernem pravu dosegajo zgolj pozunanjene družbeno-funkcionalne učinke (npr. razbremenitev dela pravosodnih organov), ne pa globljega integralnega dojetanja posameznika in družbe. To na prvi pogled sicer lahko razumemo kot slabost in kritiko restorativne paradigme, ki v praksi ne sledi deklariranim in ideološkim težnjam po »globinski« notranji skladnosti in pomiritvi med pravnimi subjekti v konfliktni situaciji. Kljub temu pa je ta »slabost« v nekem drugem smislu še kako dobrodošla. Za religiozne in tradicionalne pravne sisteme, ki nimajo te »slabosti«, velja,⁵³ da ima pravno urejanje bistveno globljo utemeljitev in funkcijo, saj pogosto pripisujejo pravnemu dojetanju prava celo temeljni pomen, ki naj omogoči, da bi se družba kolikor je mogoče izognila pravnim konfliktom. Tovrstno dojetanje prava, po katerem se zgledujejo tudi restorativisti, pa posameznika popolnoma »utopi« v družbenem. Posameznik je dojet kot izključno ali pretežno v funkciji države ali skupnosti in se mora zato praviloma podrediti tej celoti ne le na zunanji – manifestativni ravni, temveč na številnih osebnih ravneh (npr. moralni, običajni, religiozni, politični). Sprava tam tako dobiva ne le pravno pozunanjeni značaj, temveč že kar moralno religiozne dimenzije, kar kaže, ugotavlja Cerar, da je avtonomija posameznika, kot jo razumemo v moderni družbi, v tradicionalnih in religioznih pravnih sistemih bistveno manjša kot pa v okviru modernega prava. V tem se nam torej kaže domet integracije institutov restorativne pravičnosti v moderno kazensko pravo. Na primer poravnavanje v modernem kazenskem pravu ne sme preseči tiste meje, ki bi pomenila rahljanje relativne avtonomije obdolženca. Spravne sestavine morajo ostati relativno pozunanjene in od posameznikov ne smejo neposredno terjati tudi notranjega (intimnega) poenotenja s stališči drugih posameznikov. Tudi vključevanje skupnosti v reakcijo na kriminaliteto, ki jo zagovarjajo restorativisti, ima svoje zglede v tradicionalnih pravnih sistemih. A te interese skupnosti je v modernem kazenskem pravu mogoče priznati le do določene mere. Bistvo za tradicionalne in religiozne pravne sisteme je, da institut sprave izhaja iz predpostavke o naravnem (božjem, kozmičnem ipd.) redu bivanja, katerega neločljiv del so tudi vsi posamezniki in družba, pri tem pa šteje, da so posamezniki vključeni z vsem svojim bitjem.⁵⁴ Sprava tako presega zgolj razmerje med neposrednimi udeleženci spora, temveč zajema tudi širšo skupnost kot celoto, za posameznika pa to pomeni prekomerno »potopitev« v družbeno, zmanjšanje avtonomije in njegovo instrumentalizacijo.

---

⁵¹ Elias 2001: 399.

⁵² Cerar 2001: 219.

⁵³ Po Cerar 2001: 219.

⁵⁴ Cerar 2001: 220.

V tem smislu zato restorativna pravičnost predstavlja novo paradigmo, za katero pa je vprašanje, v kolikšni intenziteti in kvaliteti je sploh lahko integrirana v sodobno moderno zasnovano kazensko pravo. Prednost obnavljalne pravičnosti naj bi bila v tem, »da naj bi počivala na stoletja starih, a pozabljenih načelih«,⁵⁵ a koncept restorativne pravičnosti pri tem trči na inherentno mejo modernega kazenskega prava, tj. mejo subjektivnosti, avtonomije pravnega subjekta, racionalnosti, tezo o ločenosti subjekta in družbe. Bistveno za moderno razumevanje avtonomije posameznika je, da jo razumemo bistveno širše kot na primer v religioznih ali tradicionalnih pravnih sistemih. Odsotnost notranje (npr. moralne) podredljivosti je namreč bistvena za moderno (kot mišljenjski in kulturni koncept), vključno z modernim (kazenskim) pravom, ki avtonomijo posameznika priznava v večji meri kot religiozni in tradicionalni pravni sistemi. Posameznik ni nujno, da tudi ponotranji rešitve med udeleženci spora, bistveno je, da se v skladu z njimi ravna. Notranje življenje posameznika je področje, kamor moderno kazensko pravo naj ne posega.⁵⁶ Povedano še drugače, individualizem kot temeljna značilnost modernega prava pomeni, da imajo pravni subjekti (fizične in pravne osebe) v pravnem sistemu položaj samostojnih enot, ki jih ni mogoče »utopiti« v družbenem.

4.4. Formalne značilnosti modernega kazenskega prava in restorativna pravičnost

Restorativna pravičnost postavlja pod vprašaj, ali spreminja razumevanje (nekaterih) formalnih značilnosti modernega prava, kot so splošnost, abstraktnost, formalizem in sistematičnost,⁵⁷ ki v pravnem razvoju predstavljajo novo kvaliteto modernega prava. Splošnost, kot temeljna formalna značilnost modernega prava pomeni, da moderno pravo meri na nedoločen krog oseb določen po splošnih značilnostih. To predstavlja pravno »razosebljanje« subjekta, ki nastaja zaradi zanemarjanja njegovih individualnih in družbenih posebnosti. Abstraktnost pa pomeni, da se pravna norma dvigne nad konkretnost in s tem ustvari model ravnanja oziroma vnaprej zamišljeno merilo bodočih razmerij in ravnanj.⁵⁸ Restorativna pravičnost svojo etično poslanstvo izpeljuje ravno iz poudarjanja posebnosti konkretnega obdolženca, žrtve in lokalne skupnosti. Izhaja iz tega, da je reakcija na kriminaliteto (tj. prisojena kazenska sankcija) lahko oziroma mora biti za različne obdolžence različna, pač glede na njihove individualne posebnosti, glede na posebnosti žrtev in posebnosti lokalnih skupnosti, kjer je zločin zgodil. S tem restorativna paradigma tvega, da umanjka bistveni učinek splošnosti, ki se kaže v zagotavljanju pravne enakosti. Stopnja »razosebljanja« je v restorativni pravičnosti zato res manjša, kot poudarjajo restorativisti, a (lahko) za ceno manjše stopnje pravne enakosti.

Iz manjše stopnje splošnosti in abstraktnosti restorativne paradigme, izhaja eden izmed glavnih očitkov, da restorativna pravičnost omogoča kršitve načela enakosti. Restorativisti očitek zavračajo in tako na primer Meier⁵⁹ meni, da je ta očitek posledica preozkega pojmovanja restorativne pravičnosti. To pomeni tistega pojmovanja, ki restorativno pravičnost reducira na razreševanje medosebnih konfliktov (angl. *conflict settlement*). Restorativna pravičnost se po njegovem mnenju ne nanaša zgolj na razreševanje medčloveških razprtij, temveč tudi na konflikte med ljudmi in (kazenskimi materialnim) pravom. Zato ni mogoč očitek, da so

---

⁵⁵ Bošnjak 2002: 79.

⁵⁶ Glej še Bavcon *et al.* 2003.

⁵⁷ Po Cerar 2001: 203-236.

⁵⁸ Po Cerar 2001: 216.

⁵⁹ Meier 1998: 127.

restorativnega odziva deležni zgolj obdolženci kaznivih dejanj, kjer obstaja žrtev, medtem ko so obdolženci kaznivih dejanja brez žrtev ali obdolženci kaznivih dejanj, ki ščitijo druge pravne dobrine (npr. varnost okolja, infrastrukturnih sistemov) v neenakem (slabšem) položaju, ker so deležni zgolj neosebne klasične kazenskopravne reakcije. Restorativisti zato kaznivo dejanje ne razumejo kot medosebni konflikt, temveč kot kršitev kolektivnih interesov in kot konflikt med storilcem in »abstraktnim« pravom. Kljub tovrstnim obrambam restorativne paradigme, ki se očitno končajo v zagatah, povezanih z opredeljevanjem »kolektivnih interesov«, pa se vsaj Meierjev argument ne nanaša na položaje obsojencev za istovrstna kazniva dejanja. Glede na možnost upoštevanja večjega nabora posebnosti storilca, žrtev in skupnosti lahko prihaja v restorativni reakciji na kriminaliteto do večjega diapazona reakcij na kaznivo dejanje. Še bolj temeljnega pomena pa je, da očitek skeptikov o »prelahkotnem« razumevanju načela enakosti, kaže na temeljni paradoks, ki smo mu priča ob integraciji idej restorativne pravičnosti v moderno kazensko pravo.

Po eni strani namreč ni dvoma, da uzurpacija nasilnega reševanja sporov s strani centralizirane države oziroma depersonaliziranih institucij kazenskopravnega sistema v zgodovinskem razvoju pomeni velik kulturni napredek. Reakcija na kriminaliteto je s tovrstnim prenosom postala enovita (nepartikularna), s centraliziranim odzivanjem na kriminaliteto je bilo zagotovljeno spoštovanje načela enakosti in okrepitev najšibkejših članov družbe, ki bi se najtežje branili zoper močne žrtve in oblastniško samovoljo. Vse to je omogočilo splošno in abstraktno moderno pravo, ki pomeni odklonilno reakcijo modernega pravnega normiranja na srednjeveški partikularizem, samovoljo in pravno neenakost.⁶⁰

Po drugi strani pa je ta odtujitev, abstrakcija in institucionalizacija reakcije na kriminaliteto od tistih, ki jih kaznivo dejanje neposredno zadeva in katerih potrebe in interese mora reakcija na kriminaliteto v prvi vrsti zadovoljiti, vodila do zmanjšanja pomena žrtve in njeno redukcijo na vir dokazov zoper obdolženega. Privedla je do redukcije resnične osebe, ki jo je zločin neposredno prizadel, redukcijo v abstraktno entiteto s specifično funkcijo v institucionalnem in depersonaliziranem postopku. Poleg tega je odtrgala kazenskopravni primer iz lokalne skupnosti, onemogočila reintegracijo obsojenca (in tudi psihološko poškodovane žrtve) nazaj v skupnost itn. S tega vidika je zato potrebno vznik restorativnih idej opazovati kot legitimno (etično upravičeno) reakcijo na depersonalizacijo kazenskopravnega reagiranja na kriminaliteto, torej na položaj, ko so pravni subjekti spremenjeni v pravne objekte oziroma v »manipulativne pol-objekte prava« (Cerar).⁶¹ To pomeni, da je moderno kazensko pravo z uzurpacijo nenasilnega reševanja sporov nujno delno depersonaliziralo reakcijo na kriminaliteto in s tem nujno izgubilo določen del stika z resnično osebo. A v sodobnem času, ko smo priča vedno večji birokratizaciji kazenskopravnega sistema,⁶² je razumljivo, da je potrebno (pretirano) abstrakcijo,

---

⁶⁰ Pavčnik, M. (1997). Die Rechtsnorm. V: Archiv für Rechts – und Sozialphilosophie, Vol. 83, Heft 4, s. 463-482. (Po Cerar 2001: 216.)

⁶¹ Cerar 2001: 437.

⁶² Zbirokratiziranost npr. slovenskega kazenskopravnega sistema, ki mu pritičejo vse lastnosti moderne birokratske organizacije kot so neosebnost, odtujenost od predmeta urejanja in razpršitev odgovornosti itd., potrjujeta dve raziskavi Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani. Raziskava *Analiza poteka in trajanja kazenskih postopkov v Republiki Sloveniji* je pokazala, da se težave kazenskih sodišč kažejo v bistveni preobremenjenosti sodnikov z organizacijsko-tehničnimi opravili oziroma dejstvu, da ima najmočnejši vpliv na trajanje postopkov organizacijsko-tehnična zapletenost. Tovrstne lastnosti odkrivajo tudi ugotovitve raziskave *Analiza učinkovitosti policijskega preiskovanja kaznivih dejanj z upoštevanjem razvoja kriminalistične stroke ter dokaznih standardov*

institucionalizacijo in depersonalizacijo, ki nujno obstajajo na kontinuumu, premakniti v prid bolj konkretnega, posebnega in osebnega.

Oblikovna značilnost modernega prava je tudi formalizem, ki je tista lastnost pravne norme, zaradi katere se nam kaže kot koncept, ločen od konkretne vsebine, pri čemer postavlja jasno izoblikovane zahteve tako v procesu nastajanja in tudi uporabljanja prava.⁶³ Smisel formalizma je, da omogoča tehnično-racionalno delovanje državnega aparata in drugih subjektov in zagotavlja visoko stopnjo predvidevanja pravnih posledic. Za restorativno pravičnost velja, da je bolj proces kot vsebinska teorija pravičnosti, saj je »morda udeležba [tj. primerno oblikovan postopek; dodal A.Z.] pomembnejša od rešitev«. ⁶⁴ Seveda formalnih značilnosti prava ni mogoče absolutno ločiti od materialnih, ker so medsebojno soodvisne,⁶⁵ vendar pa restorativna pravičnost v prvi vrsti poudarja ravno postopek (formo), ki bo, v kolikor bodo priznani in upoštevani vsi »drugi zainteresirani« za izid postopka, (relativno) avtomatično privedel do sprejemljive (»neodtujene«) rešitve. Restorativna pravičnost se tako za razliko od klasičnih kaznovalnih paradigem ukvarja predvsem z oblikovanjem primerne postopka in z manj vsebino, po drugi strani pa to formo pušča bolj odprto za najrazličnejše možne rešitve kazenskopravnega primera (npr. s širšim naborom »sankcij« oziroma opravi obsojenca, ki naj popravijo (angl. *restore*) posledice kaznivega dejanja), z bolj širokim priznanjem pravne subjektivitete »zainteresiranih« (angl. *stakeholders*) itd.

Sistematičnost, kot naslednja temeljna formalna značilnost modernega prava, pomeni, da pravni sistem teži k temu, da bi v čim večji meri predstavljal logično skladno, notranje uravnano in neprotislovno celoto pravnih norm.⁶⁶ Restorativna paradigma si seveda podobno prizadeva izoblikovati sistematičen sistem. Več težav povzroča bolj dejstvo, kako združiti restorativne in klasične kaznovalne postopke odzivanja na kriminaliteto. Bošnjak⁶⁷ razmerje med restorativno pravičnostjo in kazenskim pravom definira v treh možnih položajih oziroma modelih:

- ločenost sistemov restorativne pravičnosti in kazenskega prava,
- restorativna pravičnost kot nova etična dimenzija ali koncept *znotraj* kazenskega prava in
- restorativna pravičnost kot (delno ali popolno) *nadomestilo* kazenskega prava.

Restorativna pravičnost z drugačno semantiko in jezikom, drugačnim odnosom do realnosti (gnoseološkim pristopom), pojmovanjem in oblikovanjem subjekta, pojmovanjem odnosa med subjektom in družbo, drugačnim pojmovanjem racionalnosti in pomena čustev itd., ruši nekatere temeljne predpostavke na razsvetljenski liberalni filozofski dediščini zasnovanega modernega kazenskega prava. Načelo sistematičnosti modernega prava zato zahteva, da sistem odzivanja na kriminaliteto temelji na nekaterih skupnih temeljnih predpostavkah. Na podlagi navedenega se

---

kazenskega postopka, ki kažejo, da so problemi sodelovanja policistov in državnih tožilcev, ki negativno vplivajo na stopnjo raziskanosti skrivajo v pretirani administraciji, slabem vodenju, neustreznem izkoriščanju informacijskih tehnologij. Po Bošnjak 2005 in Jager 2006.

⁶³ Po Cerar 2001: 216.

⁶⁴ Christie 1981: 35.

⁶⁵ Cerar 2001: 217.

⁶⁶ Po Cerar 2001: 216.

⁶⁷ Bošnjak 2007: 95.

zato kaže zavzemati predvsem za nadomestitev kazenskega prava, ki pa nikoli (kot že prikazano) ne more biti popolno, če želimo ohraniti nekatere temeljne pridobitve moderne.

Restorativna pravičnost poleg opisanih temeljnih formalnih značilnosti modernega (kazenskega) prava drugače zasnuje tudi profesionalizacijo, ki predstavlja temeljno lastnost modernega prava. Kritika modernega kazenskopravnega odzivanja, ki se nanaša na uzurpacijo sredstev mirnega reševanja sporov ali »kraje konfliktov« (Christie)⁶⁸ s strani državne oblasti, vodi v drugačno razmerje moči in odtegnitvijo reševanja sporov iz domene pravnikov. Ta odtegnitev pa ne pomeni procesa zmanjševanja profesionalizacije, temveč prerazporeditve moči med različnimi oblikami vednosti v družbi. Na mesto pravnih strokovnjakov stopijo strokovnjaki socialne države, psihologi, socialni pedagogi, tudi kriminologi.

Temeljna značilnost modernega prava je tudi delitev na sfero države in civilne družbe in tudi to konceptualno delitev restorativna pravičnost pojmuje drugače. Javnopravno kazensko pravo nadomešča zasebnopravno odzivanje na kriminaliteto, kjer država (*vis-à-vis*) civilni družbi nastopa kvečjemu kot varuh abstraktnega »javnega interesa« (bodisi družbene pogodbe kot bi ga definirali liberalni filozofi bodisi metafizičen moralni red kot bi ga definirali moralni filozofi).

4.5. Temeljna načela kazenskega postopka

Skeptiki restorativne pravičnosti poudarjajo, da ta paradigma odzivanja na kriminaliteto naposled krši temeljne postulate modernega *kazenskega* prava. Merila za poseganje v duševno in telesno celovitost osumljencev kaznivih dejanj so se razvila šele v prejšnjem stoletju v pretežni meri z izgrajevanjem temeljnih kazenskih standardov v posamičnih primerih, skozi prakso najvišjih nacionalnih (npr. Vrhovnega sodišča ZDA) in nadnacionalnih (npr. Evropskega sodišča za človekove pravice, Odbora OZN za človekove pravice) sodišč. V postopkih restorativnega odzivanja na kriminaliteto naj bi bili ti standardi ogroženi.

Restorativisti na drugi strani poudarjajo, da korpus temeljnih človekovih pravic in svoboščin (vključno s kazenskimi procesnimi pravicami) predstavlja mejo uporabe (institutov) restorativne pravičnosti. Braithwaite⁶⁹ na primer navaja empirične raziskave o razmerju med delovanjem organov po klasični kaznovalni paradigmi in paradigmi restorativne pravičnosti, iz katerih izhaja, da sodišča v svoji nadzorstveni vlogi nad odločitvami, sprejetimi v postopkih restorativne pravičnosti, praviloma (!) spreminjajo odločitve v smeri, ki ne zmanjšujejo njihove punitivnosti, kot bi to sklepali na podlagi liberalno zaščitniške teze, da kazensko pravo predstavlja obrambo pred (preveč) punitivnimi impulzi žrtve in maščevanja željne javnosti. Ravno nasprotno, sodišča spreminjajo odločitve, sprejete v postopkih oziroma z instituti restorativne pravičnosti in povečujejo njihovo punitivnost (tj. s strožjimi vrstami kazenskih sankcij oziroma višino posamičnih kazni).

---

⁶⁸ Christie 1977.

⁶⁹ Braithwaite 2002: 150.

Na teoretični ravni je kljub tej očitni diskrepanci med teorijo in njenimi učinki v praksi, mogoče anticipirati nekatera možna torišča med restorativno paradigmo in temeljnimi načeli kazenskega prava:⁷⁰

1. kvaliteta razsodnika oziroma »vmesnega glasu«:
  - pravica, da posamezniku sodi *sodišče* in ne kakšen drug organ (dostop do sodišča)
  - pravica, da sodi *nepristransko in neodvisno* sodišče: poravnalec nima zagotovljenega institucionalnega položaja, ki bi mu omogočal (sodišču) primerljivo stopnjo neodvisnosti, nepristranosti in avtonomnosti,
  - načelo *profesionalnega* razsodnika: poravnalec je lahko tudi formalno manj ali drugače izobražen kot pravni strokovnjak,
2. procesne kavnite:
  - domneva nedolžnosti: poravnavanje pred pravnomočno obsodbo (lahko) prejudicira obdolženčevo krivdo,
  - privilegij zoper samoobtožbo: spravno dejanje obdolženca pred pravnomočno obsodbo (lahko) implicitno pomeni izpoved zoper samega sebe,
  - pravica do zagovornika: spravni elementi poravnavanja zahtevajo neposredno udeležbo obdolženca brez zastopnika,
3. druga temeljna načela:
  - načelo zakonitosti (predvidljivosti, določnosti) je (lahko) ogroženo zaradi nedoločenih opravil (»kazenskih sankcij«) obdolženca pri doseganju sprave,
  - načelo sorazmernosti (med kaznivim dejanjem in kazensko sankcijo): restorativisti se zavzemajo za odpravo tega načela, saj naj bi bilo osnovano na nekaterih spornih predpostavkah, npr. predpostavki, da strožje kaznovanje zagotavlja večje preprečevanje. Bolj verjetno je ravno nasprotno, tj. da strožje kaznovanje povečuje spiralo nasilja v družbi, zato ga na primer Braithwaite⁷¹ nadomešča z določitvijo zgornjih meja sankcioniranja in pravic časti,
  - načelo enakosti pred zakonom je (lahko) ogroženo zaradi različne obravnave storilcev raznovrstnih in istovrstnih kaznivih dejanj,
4. zaščita šibke stranke in moč strank
paternalistična obravnava žensk v tradicionalnih kazenskih postopkih vodi k zavzemanju žensk za nove teorije pravičnosti, ki bi upoštevale tudi ženske interese, potrebe,⁷² svobodna volja in dopustnost predmet dogovora sta lahko vprašljiva v primerih neenake družbene, materialne, definicijske moči (na primer pri pogajanju o priznanju, angl. *plea bargaining*),⁷³
5. resnica je v restorativni pravičnosti pojmovana z drugačne gnoseološke usmeritve,
6. koncept odgovornosti restorativisti razumejo drugače: predlagajo nadomestitev pasivne odgovornosti z aktivno odgovornostjo,⁷⁴ pri čemer pasivna odgovornost pomeni odgovornost za preteklo dejanje in izvira iz negativnega liberalizma (pravica, da te pustijo pri miru, razen v kolikor gre za obveznosti do družbe). Aktivna odgovornost pa je pojmovana kot vrlina, ki posameznika usmerja v prihodnost, v popravilo škode in

⁷⁰ Glej še Meier 1998: 126, Bošnjak 2007.

⁷¹ Braithwaite 2002: 155.

⁷² Kathleen, Stubbs 2006.

⁷³ Bošnjak 2006: 57.

⁷⁴ Braithwaite, Roche 2000.

poškodovanih družbenih razmerij, izvira pa iz pozitivnega liberalizma (biti demokratično aktiven). Ta premik se osredotoča na oblikovanje nove, drugačne samopodobe (angl. »*rebiographing*«), krepite posameznika v smeri odpravljanja žrtvine in lastne izločenosti iz družbe/skupnosti, ter omogoča upoštevanje krivic iz preteklega obsojenčevega življenja.

7. pristop h kaznivemu dejanju kot reševanju problema (angl. *problem-solving approach to crime*), ki mu sledi restorativna paradigma, zanemari druge cilje kazenskega postopka. Cilj kazenskega postopka namreč ni samo rešitev konflikta, temveč ima nekatere (stranske) pozitivne učinke, kot je priložnost za razčiščevanje o normativni podlagi družbe, pedagoške učinke na pravne nosilnike, priložnost za neprestano komunikacijo o tem, kaj predstavlja veljavno pravo določene družbe.⁷⁵ Poleg tega ta pristop izpušča kopico nezavednih in emocionalnih dimenzij kaznovanja (npr. dejstva, da kaznovanje učinkuje kot oblika psihološke obrambe pred potlačenim občudovanjem zločina in zločincev), imenovan tudi »hidravlični« učinek kaznovanja;⁷⁶
8. širjenje nadzorstvene mreže (angl. *net-widening effect*): razpršeno učinkovanje mehanizmov restorativne pravičnosti s povečevanjem tipov in številom prestopnikov, ki so pritegnjeni v mehanizme formalnega nadziranja povzročajo večje vladno poseganje v posameznikovo avtonomijo (npr. večji obseg skupine nedolžnih, ki se bo zaradi pomanjkanja resursov raje pogajala kot vztrajala).⁷⁷

Opisani so zgolj nekateri možni »trki« restorativne pravičnosti s klasičnimi kazenskopravnimi postulati odzivanja na kriminaliteto. Nekaterim trkom se je mogoče relativno enostavno izogniti (npr. privilegij zoper samoobtožbo je mogoče zavarovati s tem, da izjave obdolženega pred poravnalcem nimajo nobene pravne veljave pred sodečim sodnikom, če do poravnave ne pride oziroma ta z njimi sploh ne sme biti seznanjen), drugi pa so neizogibna posledica drugačnega pojmovanja cele vrste predpostavk (npr. kaj je kriminalitete, kako reintegrirati obsojenca).

5. Zaključek

Na vprašanje v naslovu prispevka lahko odgovorimo, da gre za novo »kaznovalno« paradigmo, a ne paradigmo, osnovano na razsvetljenski dediščini in modernih predpostavkah. Očitno gre za kvalitativno drugačno naravo institucionaliziranega družbenega odzivanja na kriminaliteto, zato ideje restorativne pravičnosti v absolutni meri ne morejo nikoli popolnoma vstopiti v moderno (kazensko) pravo, temveč ga lahko zgolj nadomestijo. S tem ko bi postale *mainstreamovski* način reševanja kazenskih sporov, bi bilo odpravljeno tudi samo moderno (kazensko) pravo. Kar pa seveda v ničemer ne zmanjšuje etične vrednosti restorativne pravičnosti. Ta paradigma na številnih mestih odstira težave tradicionalnih (utilitarnih in retributivnih) paradigem kaznovanja, tako v razumevanju kriminalitete (kot kršitve metafizičnega moralnega reda in družbene pogodbe), formacije subjektivnosti (ki se nikoli ne konča in je diskurzivno proizvedena), javnega interesa, resnice (ki ni nekaj »tam zunaj«, kar lahko objektivno – brez subjektivnih primesi – opazujemo), načinov reagiranja na kriminaliteto (ki ne more biti zapor, ki obsojenemu ponuja zgolj identifikacijske vzorce, zaradi katerih bo z veliko verjetnostjo recidiviral). Naposled je treba

---

⁷⁵ Po Christie 1977: 8.

⁷⁶ Tako Bošnjak 2007: 101-102.

⁷⁷ Delgado 2002.

priznati, da potrebujemo nove koncepte, nove načine, kako misliti zločin in kako se odzivati nanj, ter ne opustiti možnosti za evolucijo, ki jo ponuja paradigma restorativne pravičnosti. Tako da velja ponoviti: restorativna pravičnost v številnih vidikih, ki smo jih prikazali, ni združljiva z modernim kazenskim pravom, a to ne pomeni, da jo kaže ovreči. Ta paradigma (skupaj s poravnavanjem kot njenim najbolj prepoznavnim institutom), ki sloni na nekaterih uvidih postmoderne teorije o subjektu in njegovi/njeni vpetosti v družbeno-simbolno mrežo, bolj kaže na to, da moderno (kazensko) pravo ni evolutivni višek kazenskopravnega razvoja, na katerem kaže (še vedno in neumorno) vztrajati.

Literatura

1. Bauman, Z. (2003, orig. 1992). *Legislators and Interpreters. Culture as the ideology of intellectuals*. V: Jenks, C., *Culture. Critical Concepts in Sociology*. London, New York: Routledge.
2. Bavcon, L.; Šelih, A.; Filipčič, K.; Jakulin, V.; Korošec, D. (2003). *Kazensko pravo – splošni del*. Ljubljana: Uradni list RS.
3. Bošnjak, M. (1999). *Koncept restorativne pravičnosti, magistrska naloga*. Ljubljana: [M. Bošnjak].
4. Bošnjak, M. (2000). *Teoretična, ideološka in kriminalitetnopolitična izhodišča obnavljalne pravičnosti*. Zbornik znanstvenih razprav, Pravna fakulteta, let. 60, št. 1, s. 17-50.
5. Bošnjak, M. (2002). *Značilnosti obnavljalne pravičnosti*. V: Kanduč, Z., ur., *Žrtve, viktimizacije in viktimološke perspektive*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, s. 78-124.
6. Bošnjak, M. (2005). *Potek kazenskih postopkov v Sloveniji: analiza stanja in predlogi za spremembe*. Ljubljana: GV revije (Pravna praksa; 1).
7. Bošnjak, M. (2006). *Izbirni mehanizmi v kazenskem postopku*. Zbornik znanstvenih razprav, Pravna fakulteta, let. 66, s. 43-67.
8. Bošnjak, M. (2007). *Some thoughts on the relationship between restorative justice and the criminal law*. V: Mackay, R.; Bošnjak, M.; Deklerck, J.; Pelikan, C.; van Stokkom, B.; Wright, M., eds., *Images of restorative justice theory*. Frankfurt am Main: Verlag für Polizeiwissenschaft (Studies in Criminology and Forensic Science; Vol. 1), s. 93-111.
9. Braithwaite, J.; Roche, D. (2000). *Responsibility and Restorative Justice*. V: Schiff, M.; Bazemore, G., eds, *Restorative Community Justice*, Cincinnati OH: Anderson.
10. Braithwaite, J. (2002). *In search of restorative jurisprudence*. V: Walgrave, L., ed., *Restorative Justice and the Law*. Cullompton, Portland, Oregon: Willan Publishing.
11. Cerar, M. (2001). *(I)racionalnost modernega prava*. Ljubljana: Bonex.
12. Centre for Justice and Reconciliation at Prison Fellowship International (PFI). URL: <http://www.restorativejustice.org/articlesdb/articles/intro>, 26.3.2008.
13. Christie, N. (1977). *Conflicts as Property*. *British Journal of Criminology*, 17, s. 1-15.
14. Christie, N. (1981). *Limits to Pain*. Vir: URL: <http://www.jus.uio.no/ikrs/forlag/limits-to-pain/limits-to-pain.pdf>, 18.3.2008.
15. Cohen, R. (2005). *Students Resolving Conflict: Peer Mediation in Schools*. Tucson, AZ: Good Year Books.

16. Cook K.J. (2006). Doing difference and accountability in restorative justice conferences. *Theoretical Criminology*, let. 10, št. 1, s. 107- 124.
17. Delgado, R. (2000). Goodbye to Hammurabi: Analyzing the Atavistic Appeal of Restorative Justice, *Stanford Law Review*, let. 52, št. 4, s. 751-775.
18. Doherty, N.; Guyler, M. (2008). *The Essential Guide to Workplace Mediation and Conflict Resolution*. London: Kogan Page.
19. Elias, N. (2001). O procesu civiliziranja: sociogenetske in psihogenetske raziskave. Zvezek 2. Ljubljana: Založba / *cf. (Rdeča zbirka).
20. Fattah, E.A. (1993). From a Guilt Orientation to a Consequence Orientation. V: Küper, W.; Welp, J., eds., *Beiträge zur Rechtswissenschaft*, Heidelberg, s. 771-792.
21. Fisher, R.; Ury, W.; Patton, B. (1991). *Getting to Yes: Negotiating Agreement Without Giving In*. New York: Penguin Books.
22. Fisher, R.; Ertel, D. (1995). *Getting Ready to Negotiate: the Getting to Yes Workbook*. New York: Penguin.
23. Foucault, M. (1991). Subjekt in oblast. Zakaj preučevati oblast: vprašanje subjekta. V: Foucault, M., *Vednost – oblast – subjekt*. Ljubljana: Krt (Knjižna zbirka Krt; 58), s. 103–120.
24. Foucault, M. (2004, orig. 1988). Technologies of the Self: a seminar with Michel Foucault. V: Blaikie, A. *et al.*, ed., *The Body: Critical Concepts in Sociology*. Volume I: *Knowing Bodies*. London, New York: Routledge, s. 108–130.
25. Hill, F. D. (2007). Restorative Justice: Sketching a New Legal Discourse. Vir URL: <http://www.kentlaw.edu/ilh/PaperPrize/FrankHill.pdf>, 16.3.2008.
26. Jager, M. (2006). Analiza učinkovitosti policijskega preiskovanja kaznivih dejanj z upoštevanjem razvoja kriminalistične stroke ter dokaznih standardov kazenskega postopka. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti (Raziskava št. 146).
27. Kanduč, Z. (2002). Žrtve, viktimizacije in viktimološke perspektive v optiki tranzicije iz moderne v po(zno)moderno družbo. V: Kanduč, Z., ur., *Žrtve, viktimizacije in viktimološke perspektive*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, s. 125-245.
28. Kathleen, D.; Stubbs, J. (2006). Feminist engagement with restorative justice. *Theoretical Criminology*, let. 10, št. 1, s. 9-28.
29. Marshall, T.F. (1996). The evolution of restorative justice in Britain. *European Journal on Criminal Policy and Research*, let. 4, št. 4, s. 21-43.
30. McCold, P., Wachtel, T. (2002). Restorative Justice Theory Validation. V: Weitekamp, E.G.M.; Kerner, H.J., *Restorative Justice: Theoretical Foundations*. Cullompton, Devon, Portland: Willan Publishing, s. 110-142.
31. *Mediation and Other Methods to Foster Democratic Dialogue* (2007). Budapest: CEU Course Reader.
32. Meier, B.-D. (1998). Restorative Justice: a new paradigm in criminal law? *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, let. 6, št. 2, s. 125-139.
33. Strang, H.; Sherman, L. W. (2003). Repairing the Harm: Victims and Restorative Justice, *Utah Law Review*, vol. 15, s. 15-42.
34. Ude, L. (2002). *Civilno procesno pravo*. Ljubljana: Uradni list RS.
35. Van Ness, D. (2002). The Shape of Things to Come: a Framework for Thinking about a Restorative Justice System. V: Weitekamp, E.G.M.; Kerner, H.J., *Restorative Justice: Theoretical Foundations*. Cullompton, Devon, Portland: Willan Publishing, s. 1-20.

36. Weitekamp, Elmar G. M.; Kerner, H.-J., eds. (2002). Restorative justice: theoretical foundations. Cullompton: Willan Publishing.
37. Završnik, A. (2007). Razmerje med psihoanalitičnim in kazenskopravnim pojmovanjem subjekta: doktorska disertacija. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
38. Zehr, H. (2002). The little book of restorative justice. Intercourse, PA : Good Books (The Little books of justice & peacebuilding).
39. Žižek, S. (2007). Nasilje. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo (Zbirka Analecta).

Ocena ureditve postopka poravnavanja⁷⁸

Petra Tekavec

1. UVOD

Že več kot dvesto let obstoječa doktrina o svobodni volji posameznika in pripadajočih temeljnih pravicah ter svoboščinah, ki so jo prevzele moderne pravne demokratične države, na prvo mesto postavlja posameznika in njegovo avtonomno voljo, posledično pa tudi avtonomijo odločanja o pravicah in dolžnostih, ki ga zadevajo.⁷⁹ Tako moramo spoštovati tudi posameznikovo sposobnost (so)odločati o izidu kazenskega postopka, ki najbolj zadeva ravno njega samega, s tem pa mu tudi priznati večjo avtonomijo pri tako pomembnih vprašanjih kot sta pravici do osebne prostosti in do premoženja.⁸⁰

Takšnemu gledanju na posameznika sledi tudi uveljavljanje novega koncepta reagiranja na deviantne pojave v družbi - restorativne pravičnosti, ki je v kazenski postopek prinesla različne načine alternativnega obravnavanja storilcev kaznivih dejanj.⁸¹ Restorativna pravičnost je skupek sledečih različnih idej: zahteve po krepitvi pomena žrtve kaznivega dejanja, privatizacije reševanja konfliktov, zamisli o različnih alternativnih načinih obravnavanja kaznivih dejanj, ter o revitalizaciji skupnosti z njenim sodelovanjem pri reševanju kazenskih zadev. Glavni poudarek restorativne pravičnosti pa je v novem namenu kazenskega sankcioniranja – to je povrnitev škode žrtvi oz. ponovna vzpostavitev pravnega miru ter sprava med storilcem in žrtvijo.⁸² »Konflikt, ki je nastal med storilcem in žrtvijo zaradi storjenega kaznivega dejanja, je sedaj zopet v njuni »lasti«, samo od njiju je odvisna razrešitev tega konflikta kakor tudi posledice, pri čemer pa jima je v pomoč nepristranski poravnalec.«⁸³ Storilec in žrtev imata tako več možnosti, da pomembno prispevata ne le k zadovoljitvi lastnih zahtevkov, ki so nastali iz storjenega kaznivega dejanja, ampak s svojim aktivnim sodelovanjem prispevati k resocializaciji storilca in reintegraciji v okolje. Tako se v določenih segmentih, predvsem pri obravnavanju bagatelnih kazenskih zadev in mladoletniškega kriminala, tožilsko delo približuje civilni sferi.⁸⁴

T.i. alternative so se (žal) rodile ne le v luči tega novega koncepta⁸⁵, temveč bolj zaradi zadreg ob sodnih zaostankih, prenapolnjenih zaporih, ob spoznanjih, da prostostne kazni niso učinkovite, in

---

⁷⁸ Prispevek je nastal kot seminarska naloga v okviru magistrskega študija kazenskega prava in kriminologije na Pravni fakulteti v Ljubljani, pod mentorstvom prof.dr. Katje Filipčič

⁷⁹ B. Kovačič, Razmišljanja o teoretičnih izhodiščih novega modela slovenskega kazenskega postopka, 2006, str. 27 - 56.

⁸⁰ B. Kovačič, Razmišljanja o teoretičnih izhodiščih novega modela slovenskega kazenskega postopka, 2006, str. 27 - 56.

⁸¹ Prim.: A. Mežnar, Poravnavanje med storilcem in žrtvijo kaznivega dejanja, 2000, str. 478, 479.

⁸² M. Bošnjak, Pomembnejše značilnosti restorativne pravičnosti, 1999, str.299-306.

⁸³ A. Mežnar, Poravnavanje med storilcem in žrtvijo kaznivega dejanja, 2000, str. 483.

⁸⁴ A. Mežnar, Alternativno reševanje sporov..., 2001, str. 1280 – 1288.

⁸⁵ »Nekateri poravnalni modeli imajo seveda pred očmi predvsem razbremenjevanje kazenskega pravosodja, kar pa pomeni komaj dopustno uporabo načel restorativne pravičnosti za cilje klasičnega kazenskopravnega sistema.« (M. Bošnjak, Postopki restorativne pravičnosti, 2000, str. 35).

da so stroški zagona celotnega pravosodnega kolesja nesorazmerni s težo in pomenom velikega deleža bagatelnih kaznivih dejanj, ki jih sodišča danes obravnavajo. V strokovni literaturi ima izraz *alternative* dva različna pomena. Prvi je *nadomestilo/substitut* za kratko kazen zapora in drugi *alternativa v ožjem smislu*. Nekateri pisci opozarjajo na to razliko.⁸⁶ Šelihova na primer razlaga da substitut kazni zapora pomeni takšen ukrep, ki se uporabi namesto kazni zapora, pa ni nujno sankcija (npr. ustavitev kazenskega postopka pod določenimi pogoji) - tu sodišče *ne izbira* med dvema sankcijama. Prave alternative (alternative v ožjem smislu) so lahko samo sankcije, ki so na voljo sodišču, da *izbere* med njimi, ko se odloča za eno izmed njih. Substituti kazni zapora obsegajo torej širšo paleto ukrepov, med katere sodijo tiste kazenske sankcije, ki so alternative kazni zapora, in ukrepi, ki take narave nimajo, a na drug način vplivajo na to, da se kazen zapora v konkretnem primeru ne izreče.⁸⁷

Ko govorimo o alternativah, gre torej za vsakršen način, s katerim se lahko vpliva na to, da ne pride do izreka sankcije zapora. V širšem smislu gre tudi za vse takšne ukrepe in načine obravnavanja storilcev, ki se uporabijo že pred glavno obravnavo oz. v predhodnem postopku, tako da do glavne obravnave sploh ne pride, t.j. ukrepe, ki odvrčajo od kazenskega pregona na sploh. Med takšne alternativne ukrepe štejemo pogojno odložitev kazenskega pregona, delo v korist lokalne skupnosti in poravnavanje med storilcem in žrtvijo. Vse te institute pozna tudi naš kazenskopravni sistem. V nadaljevanju se bom sedaj posvetila le poravnavanju.

Če je poravnavanje uspešno, tožilec ovadbo zavrže in kazenski postopek se ustavi. Naša zakonodaja pa omogoča tudi, da državni tožilec še med glavno obravnavo napove, da bo odstopil zadevo v poravnavanje. V tem primeru se glavna obravnava prekine in če je postopek poravnavanja uspešen, državni tožilec umakne obtožbo, sodišče pa izda zavrnilno sodbo.

V postopku poravnavanja prepustimo storilcu in žrtvi, da s pomočjo neodvisnega poravnalca sama rešita konflikt, ki je nastal med njima s storitvijo kaznivega dejanja. V tem razmerju država, kot zastopnica družbenih vrednot in interesov, ni udeležena. Poravnalec je izvensodna, neodvisna oseba, ki si prizadeva le v tem, da med strankama *omogoči strpen dialog, ju pri tem usmerja ter posreduje z namenom, da se odpravijo nesoglasja in doseže sporazum*⁸⁸. Vendar to ne pomeni, da se s tem ne uresničujejo tudi pomembni interesi države. Primarni interes je selekcija bagatelnih kazenskih zadev.⁸⁹ Nedvomno je pomemben vidik tudi cena kazenskega postopka, pri čemer se izkaže, da je postopek poravnavanja neprimerljivo cenejši, saj je strošek le nagrada poravnalcem. Predvsem pa je pomemben tudi sam način reševanja kazenskih zadev, ki se je zelo približal civilni sferi. s tem se je razširilo področje dela prostovoljcev (kar poravnalci v temeljnem izhodišču delovanja so), s tem pa država prispeva k dvigu pravne kulture in spodbuja mirno reševanje sporov med ljudmi.⁹⁰

---

⁸⁶ Prim.: F. Brinc, Izvrševanje kratkotrajnih kazni zapora, 1988, str. 402.

⁸⁷ A. Šelih, Sodobne oblike nadomestil kazni zapora, 1987, str. 10.

⁸⁸ 20.člen Pravilnika o poravnavanju v kazenskih zadevah, Uradni list RS, št. 114/2004.

⁸⁹ Sinonim za kaznovalno politiko bagatelne kriminalitete pri nas je »pogojna obsodba en mesec na eno leto«. Naj na mesto sedanje paradigme kaznovalnega prava stopi spoznanje, da ima lahko opravičilo ali pošten stisk roke enako, če ne večjo, težo kot prej omenjeno pogojno kaznovanje. (A. Mežnar, Male velike zadeve, 2002, str. 3).

⁹⁰ A. Mežnar, Alternativno reševanje sporov..., 2001, str. 1280 – 1288.

2. POSTOPEK

- V kateri fazi kazenskega postopka je mogoče poravnavanje

Postopek poravnavanja predpisuje Zakon o kazenskem postopku⁹¹ (v nadaljevanju ZKP), ki v 161a. členu določa, da sme državni tožilec *ovadbo ali obtožni predlog za kaznivo dejanje, za katero je predpisana denarna kazen ali zapor do treh let in za kazniva dejanja iz drugega odstavka tega člena, odstopiti v postopek poravnavanja. Poravnavanje vodi poravnalec in se sme izvajati le s pristankom osumljenca in oškodovanca*. V primeru, da je poravnavanje uspešno, državni tožilec ovadbo zavrže, obenem pa se zadeva zaključi tudi za oškodovanca, saj nima več možnosti nadaljevati pregona zoper storilca, o čemer mora biti oškodovanec tudi posebej poučen. Institut poravnavanja je v našem ZKP umeščen za 161. členom, ki omogoča tožilcu, da ovadbo zavrže, in pred 162. člen, ki predstavlja t.i. odloženi pregon, ki je prav tako v domeni tožilca. Že iz sistematične uvrstitve instituta poravnavanja je jasno, da se le-ta izvaja v predkazenskem postopku, v fazi obravnavanja ovadbe.⁹² Vendar ta institut ni pridržan le za fazo predkazenskega postopka. Tako je ZKP po zgledu drugih evropskih držav in po Priporočilu Sveta Evrope o poravnavanju v kazenskih zadevah R (99) 19⁹³ (v nadaljevanju Priporočilo) z novelo ZKP-D⁹⁴ v novem 443a. členu uvedel možnost, da lahko državni tožilec na glavni obravnavi napove, da bo zadevo odstopil v poravnavanje, pri tem pa napotuje na uporabo 161a. člena ZKP. V takem primeru sodnik prekine glavno obravnavo največ za šest mesecev. Postopek pri odstopu obtožnega predloga v poravnavanje je enak kot pri odstopu ovadbe v poravnavanje (glej tudi 90. člen Državnotožilskega reda⁹⁵). Tožilec se bo za to možnost odločil, kadar ugotovi, da obdolženec in oškodovanec na to pristajata. Ko državni tožilec prejme obvestilo o izpolnitvi sporazuma, obtožni predlog umakne. Če državni tožilec v določenem roku obtožnega predloga ne umakne, sodnik nadaljuje glavno obravnavo na podlagi prejšnje.⁹⁶

Po Priporočilu Sveta Evrope naj bo poravnavanje mogoče v vseh fazah kazenskega postopka (»4. Mediation in penal matters should be available at all stages of the criminal justice process.«). V Sloveniji je poravnavanje lahko tudi del sankcije za mladoletne storilce kaznivih dejanj (77.čl. KZ). V nekaterih državah je mogoče tudi že po izreku kazni (npr. mediacija v zaporih). Smisel uporabe poravnavanja v vseh fazah kazenskega postopka je predvsem v spoznanju, da si žrtev, ki na začetku kazenskega postopka zaradi čustvene prizadetosti zaradi viktimiziranosti ne privoli v poravnavanje, lahko pozneje premisli. Enako velja za storilca, ki v začetnih fazah postopka lahko še ne vidi vseh prednosti poravnavanja.

Ugotovimo lahko, da je odločitev o tem, ali se bo zadeva reševala v postopku poravnavanja, pri nas v rokah zgolj državnega tožilca. Oškodovanec ali osumljenec ne moreta sprožiti postopka

---

⁹¹ Uradni list RS, št. 63/1994, 72/98, 6/99, 66/00, 111/01, 56/03, 43/04, 101/05, 14/07.

⁹² A. Mežnar, Poravnavanje med storilcem in žrtvijo kaznivega dejanja, 2000, str. 484.

⁹³ <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?Command=com.instranet.CmdBlobGet&DocId=409572&SecMode=1&Admin=0&Usage=4&InstranetImage=62817>, dne 17.12.2007.

⁹⁴ Uradni list RS, št. 111/01.

⁹⁵ Uradni list št. RS, 109/04, 65/06, 98/07.

⁹⁶ 2. odstavek 443a. člena ZKP.

poravnavanja samostojno, niti (vsaj formalno pravno) ga ne moreta zahtevati oziroma predlagati državnemu tožilcu. Svojo voljo ali mnenje o poravnavanju lahko izrazita šele po izdaji sklepa tožilca, s katerim zadevo že odstopi v poravnavanje, preko svojega (ne)soglasja k postopku poravnavanja. V nekaterih kazenskoopravnih sistemih lahko sprožijo postopek poravnavanja poleg državnega tožilca tudi osumljenec, oškodovanec ali policija.⁹⁷

V večini kazenskoopravnih sistemov pa prevladuje ureditev, po kateri lahko odstopi zadevo v poravnavanje ali sodišče in/ali tožilstvo. To je tudi v skladu s Priporočilom, ki v 9. točki pravi: »A decision to refer a criminal case to mediation, as well as the assessment of the outcome of a mediation procedure, should be reserved to the criminal justice authorities.«⁹⁸ V Avstriji, Nemčiji in na Madžarskem imata to pristojnost npr. oba navedena organa. Zanimive pa so raziskave v teh pravnih sistemih, ki kažejo, da veliko večino zadev odstopi v poravnavanje tožilec in le v majhnem številu sodnik. V Avstriji tako 90% zadev odstopi v poravnavanje tožilec, ostalo pa sodnik.⁹⁹ Policija praviloma nima odločilen vloge pri odločanju, katere zadeve so primerne za poravnavanje, ima pa sicer v nekaterih sistemih pomembno vlogo pri informiranju potencialnih uporabnikov tega instituta o njegovem obstoju, pomenu in učinkih. Ravno zato Svet Evrope svetuje vsem državam, da posebno pozornost pri izobraževanju policistov posvetijo tudi področju poravnavanja.¹⁰⁰ S tega vidika je zanimiv avstrijski model, v okviru katerega policija sicer ne more odstopiti zadeve v poravnavanje, vendar pa seznanjeni osumljenca in žrtev z možnostjo poravnavanja in ju vpraša, če sta zainteresirana. Če izrazita interes za poravnavo, policija to informacijo po posebnem protokolu sporoči tožilcu.¹⁰¹

Podrobnejša določila o načinu odstopanja ovadb in postopkovna pravila predpisujejo Državnotožilski red, Splošno navodilo o pogojih in okoliščinah za odstopanje ovadb v postopek poravnavanja¹⁰² (v nadaljevanju Splošno navodilo) in Pravilnik o poravnavanju v kazenskih zadevah¹⁰³ (v nadaljevanju Pravilnik). Slednji določa, kdo so udeleženci v postopku poravnavanja, kdo so lahko poravnalci, kako naj bi bili usposobljeni in na kakšen način so izbrani, postopek samega poravnavanja, sestavine sporazuma, kdo nosi stroške postopka in obliko nadzora nad delom poravnalcev. Splošno navodilo pa podaja smernice in priporočila, katere okoliščine, naj državni tožilec preveri preden se odloči za odstop ovadbe v postopek poravnavanja, način določitve poravnalca v konkretni zadevi, kako se vodi poravnalski spis ter kako se odmerja nagrada poravnalcu.

Postopek poravnavanja naj bi bil čim bolj prijazen za obe stranki, ki sta v konfliktu. Pravilnik v 2. členu določa, da sta stranki postopka poravnavanja osumljenec in oškodovanec. Če je v postopku kot stranka udeležen mladoletnik, morajo biti v postopku poravnavanja prisotni tudi starši ali drug zakoniti zastopnik, lahko pa tudi predstavnik CSD. Stranki sami imata v postopku

---

⁹⁷ M. Bošnjak, Izbirni mehanizmi v kazenskem postopku, 2006

⁹⁸ Recommendation N. R(99)19 – Mediation in Penal Matters

⁹⁹ Analysis on assessment of the impact of Council of Europe recommendations concerning mediation, European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), Working group on mediation, Strasbourg 2007, str. 138

¹⁰⁰ Ibidem, str. 138

¹⁰¹ Ibidem, str. 136

¹⁰² Uradni list RS, št. 128/2004, 136/2004 in 43/2006.

¹⁰³ Uradni list, št. 114/2004.

vso moč odločanja; poravnalec ne sprejema odločitev, temveč le svetuje in predlaga.¹⁰⁴ Njegova vloga je, da vodi postopek in vzpostavlja komunikacijo med strankami v duhu sodelovanja, truditi se mora za ustvarjanje klime, ki je strankam prijazna. Nihče ne sme dominirati, ampak je potrebno poskrbeti za enakost in spoštovanje vseh udeležencev. *Poravnalec med strankama posreduje z namenom, da se odpravijo nesoglasja*¹⁰⁵ in pomaga pri oblikovanju končnega sporazuma v obojestransko zadovoljstvo.¹⁰⁶ Pri tem je dolžen skrbeti, da stranki dosežeta sporazum brez prisile ali pritiska in da je sporazum v sorazmerju s težo in posledicami dejanja.

3. POGOJI ZA PORAVNAVANJE

3. 1. Pri katerih kaznivih dejanjih lahko državni tožilec zadevo odstopi v poravnavanje

Prvi pogoj, ki ga predpisuje 161a. člen ZKP, je, da gre za kaznivo dejanje, za katero je predpisana denarna kazen ali zapor do treh let (pri mladoletnih osumljencih zapor do petih let); ali da gre za katero izmed kaznivih dejanj, naštetih v 2. odstavku 161a. člena ZKP.

Mutatis mutandis lahko povzamemo Fišerjevo¹⁰⁷ stališče o relevantnem krogu kaznivih dejanj, ki dopuščajo odstop v postopek poravnavanja. Enako, kot za odloženi pregon, velja pri poravnavanju omeniti dilemo, ki se navezuje na t.i. predlagalne delikte. Odstop v poravnavanje je možen le pri uradno pregonljivih kaznivih dejanjih. Pri predlagalnih deliktih¹⁰⁸ pa se je pojavila dilema, ali ta spadajo med uradno pregonljiva kazniva dejanja ali ne. Vendar je njihova pravna narava nesporno takšna, da se preganjajo po uradni dolžnosti, le da je zanje potrebna posebna procesna predpostavka, to je ovadba oškodovanca oz. predlog upravičene osebe. V postopkih proti mladoletnikom pa je pri tovrstnih deliktih državni tožilec vezan še na drugo procesno predpostavko, in sicer na zasebno tožbo, in tudi v takih primerih velja enako.

Tudi naslednji Fišerjev¹⁰⁹ pomislek glede predlagalnih deliktov, češ, da je zaradi povsem jasno izražene volje oškodovanca oz. upravičenega predlagatelja po kazenskem pregonu odstop v postopek poravnavanja pojmovno izključen. Fišer pravi, da posebni položaj oškodovanca oz. predlagatelja ni ovira, da državni tožilec pri takih kaznivih dejanjih ne bi mogel zadeve odstopiti v poravnavanje. Mežnarjeva¹¹⁰ o tem razmišlja tudi z zornega kota volje samega oškodovanca. In sicer pravi, da oškodovanec ob podaji ovadbe v prvi vrsti želi, da njegova zadeva dobi »uraden prizvok«. Z zadevo se bodo ukvarjale državne institucije (policija in nato vsaj še državni tožilec). V praksi pa se pogosto ugotavlja, da oškodovanci, ko zadeva začne teči po uradnih poteh in ko zvedo, kdo je storilec, niso več tako zainteresirani za kazenski postopek. V takih primerih je

---

¹⁰⁴ M. Zavšek-Urbančič, Mirno reševanje sporov v Sloveniji; <http://www.drustvo-poravnalcev.si/Informator1.htm>, dne 17.12.2007.

¹⁰⁵ 20. člen Pravilnika.

¹⁰⁶ M. Zavšek-Urbančič, Mirno reševanje sporov v Sloveniji; <http://www.drustvo-poravnalcev.si/Informator1.htm>, dne 17.12.2007.

¹⁰⁷ Z. Fišer, Pogojna odložitve kazenskega pregona, 1997, str. 481-486.

¹⁰⁸ Prim.: A. Mežnar, Poravnavanje med storilcem in žrtvijo kaznivega dejanja, 2000, str. 485.

¹⁰⁹ Z. Fišer, Pogojna odložitve kazenskega pregona, 1997, str. 481-486.

¹¹⁰ A. Mežnar, Poravnavanje med storilcem in žrtvijo kaznivega dejanja, 2000, str. 475 - 501.

institut poravnavanja celo (naj)primernejši. Praksa kaže, da se oškodovanci zelo pogosto zadovoljijo že samo z opravičilom¹¹¹.

Jasno je, da je o odstopu v poravnavanje mogoče razmišljati šele tedaj, ko so izpolnjeni vsi pogoji za pregon. Tako stališče zastopa tudi Mežnarjeva¹¹²: »Ob upoštevanju v Splošnem navodilu naštetih kaznivih dejanj bo potrebno iz podatkov v ovadbi predvsem zanesljivo ugotoviti, da je ovadeni res storilec kaznivega dejanja in da priznava vsa pomembna dejstva kaznivega dejanja.«

Nadalje se pojavi vprašanje, ali je znotraj zgoraj pojasnenih zakonskih okvirov možna nadaljnja selekcija, katero zadevo bo državni tožilec odstopil v poravnavanje. S tem vprašanjem pa je povezano tudi naslednje, ali je ta institut z vidika osumljenca njegova pravica ali le privilegij, kar pa neposredno lahko trči ob ustavno zagotovljeno pravico do enakosti pred zakonom (14. člen Ustave RS) in človekovo pravico do poštenega sojenja (6. člen EKČP). Na slednje zopet podaja odgovor Mežnarjeva: »Predvsem zaradi zagotovitve temeljne pravice iz 6. člena EKČP mora biti zato v zakonu in izvedbenih predpisih natančno določeno, kdo in po kakšnih kriterijih sme odločati o uporabi poravnavanja, pod kakšnimi pogoji in okoliščinami sme biti ovadba odstopljena poravnalcu in po kakšnih pravilih teče postopek poravnavanja... *Poravnavanje ni niti pravica niti privilegij. Je zakonska možnost, ki je pod pogoji, določenimi v zakonu, dostopna vsakomur, če tako odloči državni tožilec.*«¹¹³

ZKP določa le formalne pogoje glede kaznivih dejanj, ki jih zakonodajalec šteje za primerna, da se odstopijo v poravnavanje. Vendar pa je možna nadaljnja selekcija na podlagi nekaterih objektivnih ali subjektivnih okoliščin, ki so opredeljene v Pravilniku.¹¹⁴

Praksa v kazenskoopravnih sistemih glede določanja vrste kaznivih dejanj, primernih za odstop v poravnavanje, je zelo različna. Priporočilo Sveta Evrope tega vprašanja ne zajema in ga torej v celoti prepušča presoji primernosti posamičnim sistemom. V nekaterih sistemih je možno poravnavanje pri vseh kaznivih dejanjih (čeprav posledica uspešnega poravnavanja ni nujno ustavitev kazenskega postopka, ampak lahko le-to vpliva le na višino izrečene sankcije). V velikem številu sistemov pa je poravnavanje omejeno na lažja kazniva dejanja, kar se odraža z višino predpisane kazni za kaznivo dejanje. Na Madžarskem npr. je tako meja postavljena na zagroženo kazen do 5 let zopora.¹¹⁵

Na splošno tako lahko povzamemo iz različnih sistemov dve temeljni omejitvi poravnavanja v kazenskih zadevah:¹¹⁶

1. Prvo omejitev predstavlja narava odnosov med storilcem in žrtvijo. Poravnavanje praviloma ni primerno in tudi sicer neuspešno v primerih, ko med storilcem in žrtvijo obstoji veliko nesorazmerje v moči, kar je pogosto prisotno pri spolni kriminaliteti in

---

¹¹¹ V skoraj polovici zadev se v sporazumu stranki poravnavanja dogovorita za opravičilo - 46% za leto 2004; na drugem mestu je plačilo škode - 12%, na tretjem pa odprava škode - 5,8% (B. Gartner, Poravnava med storilcem in žrtvijo v kazenskoopravni praksi Slovenije, 2006, str. 161 - 162).

¹¹² A. Mežnar, Poravnavanje med storilcem in žrtvijo kaznivega, 2000, str. 486.

¹¹³ A. Mežnar, Poravnavanje med storilcem in žrtvijo kaznivega, 2000, str. 488.

¹¹⁴ Več o okoliščinah, ki jih mora proučiti državni tožilec ob odločanju, glej poglavje 4.

¹¹⁵ Analysis on assessment of the impact of Council of Europe recommendations concerning mediation, European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), Working group on mediation, Strasbourg 2007, str. 127

¹¹⁶ ibidem str. 128

nasilju v družini; kazniva dejanja torej, kjer je storilec s storitvijo kaznivega dejanja ponižal žrtev.¹¹⁷ Poleg tega je po nekaterih raziskavah v tujini poravnavanje manj uspešno tudi pri kaznivih dejanjih med sosedi; takšnemu dogodku namreč pogosto predhodijo dolgotrajni spori in tako se nobeden noče opravičiti prvi.

2. Druga omejitev pa je teža kaznivih dejanj, praviloma izražena z zagroženo kaznijo za kazniva dejanja. Na ta način družba pri težjih kaznivih dejanjih izraža obtoževanje in obsojanje storilčevega ravnanja.

3. 2. Stranke postopka poravnavanja

Iz dikcije 161a. člena izhaja, da je predpostavka za odločitev državnega tožilca ali bo zadevo odstopil v postopek poravnavanja, da gre na eni strani za osumljenca in na drugi za oškodovanca (3. odstavek). Oškodovanec je po 6. alineji 144. člena ZKP tisti, kateremu je kakršnakoli njegova osebna ali premoženjska pravica s kaznivim dejanjem prekršena ali ogrožena, osumljenec pa je po 1. alineji oseba, zoper katero je pred uvedbo kazenskega postopka pristojni državni organ opravil določeno dejanje ali ukrep zaradi obstoja razlogov za sum, da je storila ali sodelovala pri storitvi kaznivega dejanja. Opredelitev oškodovanca nam ne predstavlja posebnih težav¹¹⁸, drugače pa je z osumljencem.

Glede na uvrstitev instituta v zakonu, je zakonodajalec predvidel njegovo uporabo v predkazenskem postopku. Vendar instituta ni mogoče uporabiti za vsakega osumljenca. Iz dikcije člena razberemo, da mora državni tožilec najprej oceniti, da je bilo kaznivo dejanje storjeno in da je storilec zanj odgovoren.

Če torej državni tožilec ugotovi, da ne gre za kaznivo dejanje (sem štejemo tudi uporabo instituta dejanja majhnega pomena^{119,120}) ali da osumljeni zanj ni odgovoren (ni utemeljenega suma, da je

---

¹¹⁷ Yet, there is one area where the suitability of mediation always was and still is questioned and challenged by victim support organisations: violence in the family. It is argued that victim – offender - mediation cannot compensate for the imbalance of power between men and women often implied in a marital relationship or partnership. Mediation was not a clear enough signal of disapproval of violence and failed to contribute to the empowerment of women. There are, of course, other arguments to the contrary – and the main argument in favour of applying mediation to violence in the family is a long and successful practice in our country. The question of such application was very much debated in particular in 1999, when the government bill on diversion was tabled in parliament. Indeed, this discussion endangered the diversion project as a whole. The question is still debated today, in view of the practice of public prosecutors offices which very widely use victim – offender - mediation in cases of family violence. Neustart has developed specific professional standards for mediation in family violence, including the provision of two mediators in the form of a “mixed double” (male and female mediator).

The question of family violence was also debated recently in the Council of Europe Steering Committee for Crime Problems (CDPC) when adopting a new recommendation on assistance to victims. Surprisingly, a somewhat reluctant attitude towards victim – offender - mediation in general came to the surface there – quite in contradiction to the recommendation contained in the Council of Europe Recommendation R(99)19 on mediation in penal matters. (ibidem, str. 127)

¹¹⁸ Splošno navodilo je jasno glede okoliščin, ki so vezane na oškodovanca, ki načeloma preprečujejo uporabo instituta poravnavanja: te okoliščine so:

- če je oškodovana država, uradna oseba ali kjer oškodovanca ni mogoče prepoznati oziroma definirati
- kjer je en storilec in več oškodovancev;
- kjer je varovani objekt splošna dobrina (2. člen Splošnega navodila).

¹¹⁹ 14. člen Kazenskega zakonika (KZ UPB1), Uradni list RS, št. 95/2004.

storil kaznivo dejanje), uporaba instituta poravnavanja v takem primeru ne bi bila zakonita. V takem primeru mora državni tožilec ravnati po 161. členu ZKP in ob izpolnjenih predpostavkah ovadbo zavreči. Torej, gre za »tistega osumljenca, glede katerega so izpolnjeni vsi pogoji, da se zoper njega sproži kazenski pregon«¹²¹. Predlog Kazenskega zakonika (KZ-1) to ureditev nekoliko spreminja, saj odpravlja institut dejanja majhnega pomena, pri katerem sedanja zakonodaja izključuje protipravnost takšnega dejanja. Predlog novele ZKP ob upoštevanju te spremembe dodaja 163.členu novo točko:

»(3) ali če je podana nesorazmernost med majhnim pomenom kaznivega dejanja (njegova

nevarnost je neznatna zaradi narave ali teže dejanja ali zaradi tega, ker so škodljive posledice neznatne ali jih ni ali zaradi drugih okoliščin, v katerih je bilo storjeno in zaradi nizke stopnje storilčeve krivde ali zaradi njegovih osebnih okoliščin), ter posledicami, ki bi jih povzročil kazenski pregon.«

Gre torej za nov razlog, ob podanosti katerega državni tožilec ni dolžan začeti kazenskega pregona oziroma sme odstopiti od pregona. Vsebinsko je ta razlog popolnoma enak sedanji definiciji instituta dejanja majhnega pomena, vendar se je iz materialnopravnega instituta spremenil v procesnopravnega. Lahko bi rekli, da gre za razširitev načela smotnosti v okviru 163.čl ZKP.

Policija in tožilstvo od 1.9.2007 obravnavata bagatelne zadeve, v katerih je primerno uporabiti institut dejanja majhnega pomena, na poseben – poenostavljen način. Ker je obravnavanje kaznivih dejanj manjšega pomena oziroma bagatelne kriminalitete občutljivo področje zaradi različnih razlogov in je reagiranje zoper tovrstno kriminaliteto lahko tudi zelo pomembno, je bila dogovorjena racionalizacija le glede oblike kazenske ovadbe in to le za kazniva dejana tatvine iz 2. odstavka 211. člena KZ, storjenih v trgovinah ali na bencinskih servisih. Gre za primere kaznivih dejanj, pri katerih obstaja velika verjetnost, da bo državni tožilec uporabil institut dejanja majhnega pomena in kazensko ovadbo zavrgel. Policija pri obravnavanju tovrstnih kaznivih dejanj uporablja obrazec obvestila o kaznivem dejanju, ki je namenjen sprotnemu obveščanju hierarhično višjih enot. Ta obrazec ima vse sestavine kazenske ovadbe s podatki, ki državnemu tožilcu zadoščajo za opredelitev glede uporabe instituta majhnega pomena. Vsebuje namreč podatek o kaznivem dejanju - pravni opredelitvi kaznivega dejanja (na katero tožilec ni vezan), podatke o osumljencu in oškodovancu ter naznanitelju, o času, kraju in načinu storitve, predmetu kaznivega dejanja, višini materialne škode ter ukrepah policije. Vrhovno državno tožilstvo se je strinjalo, da ta obrazec lahko služi kot kazenska ovadba za kazniva dejanja iz 2. odstavka 211. člena KZ, storjena v trgovinah ali na bencinskih servisih s tem, da se dopolni še s podatkom o predobrnovanosti osumljenca. Dogovorjeno je bilo, da policija pošlje ta dokument, ki je ovadba za tovrstno kaznivo dejanje, na pristojno državno tožilstvo, tožilec pa bo nato čim prej obvestil policijo ali bo kazensko ovadbo zavrgel iz razloga po 14. členu KZ ali ne. Če tožilec ne bo zavrgel kazenske ovadbe, policija takoj nadaljuje s policijskimi opravili v skladu z ZKP.¹²²

---

¹²⁰ »Državni tožilec dejanja, za katero spozna, da je majhnega pomena, ne sme preganjati. Položaj državnega tožilstva kot organa pregona se v primerih dejanj majhnega pomena tako bistveno razlikuje od primerov, ko pravni red tožilstvu priznava določeno stopnjo proste odločitve oz. oportunitete /.../.« (M. Bošnjak, Izbirni mehanizmi v kazenskem postopku, 2006, str. 48).

¹²¹ Z. Fišer, Pogojna odložitev kazenskega pregona, 1997, str. 487.

¹²² Vrtačnik M.: -----, referat na posvetu Bagatelna kriminaliteta, Pravna fakulteta v Ljubljani, 6.2.2008 (neobjavljeno gradivo)

Po mojem mnenju spremenjena pravna narava instituta ob istih posledicah (zavrženje ovadbe) ni ovira za nadaljevanje poenostavljenega načina obravnavanja. Premestitev instituta dejanja majhnega pomena med procesne institute tudi ne bi smela vplivati na obseg zadev, ki jih tožilec odstopi v poravnavanje; gre za tako bagatelne zadeve, ki zaradi svoje bagatelnosti niso primerne za poravnavanje, ampak za zavrženje ovadbe brez postavljanja dodatnih nalog storilcu.

Posebno pozornost mora državni tožilec posvetiti ovadbam, kjer gre za udeležbo pri izvršitvi kaznivega dejanja. V poravnavanje je sicer možno odstopati tudi ovadbe zoper sotorilce, vendar mora državni tožilec za vsakega posebej presoditi, ali je ovadbo primerno odstopiti ali ne.¹²³ Kadar gre za sotorilstvo polnoletnega in mladoletnika ali otroka ali celo sotorilstvo mladoletnika in otroka, pa je postopek poravnavanja še bolj vprašljiv. Predvsem z vidika komunikacije med strankami postopka in enakosti strank. Pri tem naj omenim pomislek Mežnarjeve, ki se nanaša na sotorilstvo mladoletnika in otroka: »Ker gre za poravnavanje v kazenskem postopku, kjer otrok ni in ne more biti subjekt tega postopka kot storilec, bi bil /.../ vprašljiv postopek poravnavanja predvsem z vidika komunikacije med storilcem in žrtvijo, saj bi v tem primeru breme odgovornosti nasproti žrtvi nase v celoti prevzel le obravnavani mladoletnik.«¹²⁴ V takem primeru je bolj smiseln kazenski postopek, kjer bo otrok zaslišan vsaj kot prič, in bo sodišče razjasnilo njuni vlogi pri izvršitvi kaznivega dejanja.

3. 3. Kolikšna verjetnost, da je oseba storila kaznivo dejanje, je potrebna za odstop zadeve v poravnavanje

Osnovni pogoj za uporabo vseh procesnopравниh mehanizmov za odvrčanje kazenskega pregona (torej tudi za poravnavanje) je ugotovitev tožilca, da je storilec izpolnil vse zakonske znake kaznivega dejanja in da so podani tudi vsi elementi splošnega pojma kaznivega dejanja (voljnost ravnanja, protipravnost, krivda). Seveda se zastavlja vprašanje, kakšna stopnja verjetnosti mora biti podana za takšen njegov zaključek. Državni tožilec namreč ne opravi dokazne ocene zbranih dokazov ali celo samo informacij. Fišer prepričljivo ugotavlja, da mora biti za uporabo procesnih mehanizmov odvrčanja od kazenskega postopka podan »vsaj tisti standard verjetnosti, da je osumljenec storil kaznivo dejanje, ki je potreben za uvedbo kazenskega postopka (utemeljen sum).¹²⁵ Če katerakoli predpostavka ni dovolj razjasnjena ali celo manjka, si mora potrebne podatke priskrbeti, če pa v tem ne uspe, mora ovadbo zavreči (161. člen ZKP).¹²⁶

Poravnavanje je po naravi možno le, če storilec kaznivo dejanje prizna oz. bolje rečeno, v primerih, ko se oba udeleženca, storilec in žrtev, strinjata glede osnovnih dejstev o kaznivem dejanju.¹²⁷ Iz prakse je znano, da je storilcev, ki bi v predhodnem postopku storitev kaznivega dejanja takoj priznali, malo. Posledično je velika nevarnost, da v primeru, ko osumljenec svojo krivdo vztrajno zanika, državni tožilec pa nepremišljeno zadevo odstopi v poravnavanje, pride do

---

¹²³ 5. člen Splošnega navodila.

¹²⁴ A. Mežnar, Poravnavanje med storilcem in žrtvijo kaznivega dejanja, 2000, str. 486.

¹²⁵ Fišer Z.: Pogojna odložitev kazenskega pregona in opustitev ali odstop od pregona, v: Bavcon L.(ur.): Uveljavljanje novih institutov kazenskega materialnega in procesnega prava, Ljubljana 2000, str. 26-38

¹²⁶ Prim.: Z. Fišer, Pogojna odložitev kazenskega pregona, 1997, str. 487.

¹²⁷ Glej 14. točko Priporočila.

t.i. sekundarne viktimizacije (*ang. tudi re-victimisation*) pri oškodovancu.¹²⁸ Zato je zelo pomembno, da pri selekciji ovadb, ki jih odstopijo v poravnavanje, državni tožilci dobro ocenijo, da je dejansko stanje dovolj jasno, predvsem v zvezi s krivdo osumljenca, pa tudi, da so v opisu kaznivega dejanja zajeti vsi zakonski znaki oz. da ne gre za dejanje majhnega pomena^{129, 130} oziroma, če bo sprejeta novela ZKP, niso podani pogoji za zavrženje ovadbe po novi 3.točki 163.čl. Ko zadeva pride v poravnalni postopek, pa naj bi stranki odkrito spregovorili o storjenem kaznivem ravnanju in najkasneje na tem mestu je predpogoj za uspešno poravnavanje, da med strankama pride do soglasja vsaj glede osnovnih dejstev storjenega kaznivega dejanja.

Pri tem je pomembno poudariti, da niti sam postopek poravnavanja niti izjave in razgovori tekom tega postopka ne morejo kasneje v kazenskem postopku pred sodiščem (ki sledi, če poravnavanje ni bilo uspešno) služiti kot dokaz o priznanju krivde.¹³¹ Določba 5. odstavka 16. člena Pravilnika tudi izrecno pravi, *da podatki in morebitne izjave strank, zapisane v zapisniku, ne morejo biti dokaz v morebitnem kasnejšem kazenskem postopku.*

4. PROSTOVOLJNOST SOGLASJA

Vsakdo ima pravico, da o kakršnihkoli kazenskih obtožbah zoper njega pravično in javno ter v razumen roku odloča neodvisno in nepristransko z zakonom ustanovljeno sodišče (6. člen Evropske konvencije o človekovih pravicah - EKČP)¹³². V tem kontekstu se upravičeno zastavi tudi vprašanje, ali je z odstopom zadeve v poravnavanje morebiti kršena pravica do poštenega sojenja po 6.členu Evropske konvencije o človekovih pravicah (ali je osumljenemu z odstopom zadeve v poravnavanje preprečen dostop do sodišča, ki bi meritorno odločilo o storitvi kaznivega dejanja). Upoštevajoč stališče Evropskega sodišča za človekove pravice v »Deweer case« iz leta 1980¹³³ »dostop do sodišča« kot pravica v okviru 6.člena Evropske konvencije o človekovih pravicah ni absolutna pravica tako v kazenskih kot civilnih zadevah in je lahko do določene mere omejena (npr. z odločitvijo o zavrženju ovadbe). Po navedeni odločbi se lahko same stranke odrečejo takšni pravici ali jo odložijo, če je takšna odločitev odraz njihove svobodne odločitve. V okviru poravnavanja je torej bistvenega pomena, da so zagotovljene okoliščine za sprejem takšne svobodne – prostovoljne odločitve.

Zaradi varstva pravice do poštenega sojenja ima institut poravnavanja po naši zakonodaji vgrajenih več varoval:

- soglasje obeh strank, storilca in žrtve, je pogoj za uvedbo postopka poravnavanja;
- obe stranki morata biti, preden podpišeta soglasje, natančno seznanjeni s smislom, vsebino, cilji in zlasti posledicami postopka poravnavanja;
- stranki imata lahko za posvetovanje glede vsebine sporazuma pravno pomoč;

---

¹²⁸ M. Price, Comparing Victim – Offender Mediation Program Models, <http://www.vorp.com/articles/compare.html>, z dne 4.1.2008.

¹²⁹ A. Mežnar, Alternativno reševanje sporov..., 2001, str. 1280 – 1288.

¹³⁰ Prim.: B. Gartner, Poravnava med storilcem in žrtvijo v kazenskopravni praksi Slovenije, 2006, str. 161 - 162.

¹³¹ Glej 14. točko Priporočila.

¹³² Uradni list RS (13.6.1994) MP, št.7-41/1994 (RS 33/1994).

¹³³ European Court of Human Rights, Judgement of 27 February 1980, Series A, No. 35

- stranki imata pravico do tolmača;
- mladoletnik ima pravico, da so v postopku udeleženi starši.¹³⁴

Določba 3. odstavka 161a. člena ZKP poudarja, da se sme poravnanje izvajati le s pristankom osumljenca in oškodovanca. Podrobneje pa 17. člen Pravilnika določa, da mora biti to soglasje v pisni obliki in da mora v ta namen poravnalec z osumljencem in oškodovancem opraviti ločen razgovor, če pa gre za mladoletnega osumljenca ali oškodovanca, mora biti vabilo na takšen razgovor vročeno tudi staršem oz. skrbniku. Če katera od strank ne da soglasja ali ga kasneje umakne, se postopek poravnavanja zaključi in spis vrne državnemu tožilcu v nadaljnjo obravnavo. Prav tako se šteje, da stranka ni dala soglasja, če se niti drugič ne odzove na vabilo poravnalca na razgovor (18. člen Pravilnika).

O prostovoljnosti glede udeležbe v postopku poravnavanja govori tudi Priporočilo. To navaja, da naj se poravnanje izvaja le, če se stranke svobodno strinjajo in da svoje soglasje lahko umaknejo kadarkoli, dokler postopek traja. Stranke morajo biti tudi popolnoma seznanjene s svojimi pravicami, naravo postopka in posledicami svoje odločitve (*informed consent*). Nikogar tudi ni dopustno s prevaro napeljati v to, da vstopi v postopek poravnavanja. Posebej Priporočilo določa, da poravnanje ni primerno, kadar ena od strank ni sposobna razumeti pomena tega postopka in da je treba pred odstopom zadeve v poravnanje preveriti, ali gre mogoče za očitno nesorazmerje med strankama glede npr. starosti, zrelosti ali intelektualnih sposobnosti.

Določbe Priporočila se v naši zakonodaji poleg v zgoraj omenjenih določilih ZKP uresničujejo še v Splošnem navodilu, Pravilniku in Državnotožilskem redu. Državnotožilski red v 87. členu določa, da je vsak državni tožilec dolžan pri proučevanju kazenskih ovadb skrbno preveriti, ali so podani pogoji za poravnavo. Splošno navodilo v členih 2 do 5 določa, na kaj vse mora biti državni tožilec pozoren, ko se odloča, ali bo ovadbo odstopil v postopek poravnavanja. Med drugim omenja razloge javnega interesa (npr. teža in način storitve kaznivega dejanja, posledice dejanja, časovni odmik, stopnja krivde, povratništvo, če se predvideva izrek pogojne obsodbe, če se ne predvideva izreka stranske sankcije ali varnostnega ukrepa), razloge interesa strank (npr. soprispevek oškodovanca, če je osumljenec sam utrpel škodo, če izvira dejanje iz dalj časa trajajočega odnosa med osumljenim in oškodovancem), sotorilstvo, pomoč ali napeljevanje, sotorilstvo z mladoletniki ali otroki, veliko starostno, socialno, izobrazbeno ali drugačno razliko med osumljenim in oškodovanim, ki bi utegnila ovirati enakopravno komunikacijo in povzročila prevlado ene stranke nad drugo. Pravilnik pa v členih od 17 do 20 razčlenjuje obveznost pisnega soglasja za postopek poravnavanja, ki mora biti prostovoljno. Poravnalec mora na prvem naroku stranki seznaniti z njunim položajem v postopku, smislom, vsebino in ciljem postopka, o posledicah sklenitve sporazuma, o pravilih glede stroškov postopka poravnavanja, oškodovanca pa mora posebej opozoriti, da v primeru uspešnega poravnavanja nima več možnosti nadaljevati pregona zoper storilca (*res iudicata*).

Mladoletniki imajo poseben položaj v kazenskem postopku, zato je glede njih pomembno, da so na prvi narok oziroma »prednarok« vabljeni z njimi tudi starši, in sicer zato, da bi mladoletnik zanesljivo razumel postopek poravnavanja in vanj resnično in prostovoljno privolil.¹³⁵

¹³⁴ A. Mežnar, Poravnanje med storilcem in žrtvijo kaznivega dejanja, 2000, str. 487.

5. TAJNOST IN ZAUPNOST POSTOPKA

Pravilnik v 3. členu določa, da sta postopek poravnavanja in vsebina sporazuma zaupne narave. Zato morajo udeleženci postopka podatke varovati kot tajnost. Glede na to je javnost iz postopka izključena, smisel takšne ureditve pa je omogočiti storilcu in oškodovancu, da o medsebojnem razmerju, vzrokih in motivih kaznivega dejanja, kot tudi o lastnih razmišljanjih spregovorita iskreno in odprto.¹³⁶

Tudi Priporočilo govori, da naj bi se poravnavanje izvajalo *in camera*, torej zaprto za javnost. Poudarja tudi, da naj poravnalec poskrbi, da se postopek odvija v varnem in sproščenem okolju, da se stranki lahko odprto in sproščeno pogovorita. Logično torej velja, da naj se poravnavanje ne izvaja v sodnih ali tožilskih prostorih, ampak v nekih »nevtralnih«. Pri nas je zaenkrat izbira oz. zagotovitev prostora povsem prepuščena poravnalcem samim. Največkrat uporabijo prostore, kjer sicer opravljajo svojo redno zaposlitev, če to možnost imajo, ali pa jim kako sobo odstopi CSD. Društvo poravnalcev meni, da bi bili najprimernejši oz. zaželeni prostori občin, ki bi poravnalcem nudile prostore brezplačno, in si za to prizadeva pri Ministrstvu za pravosodje.¹³⁷ Trenutno ni podatka, da bi do kakšne rešitve tega vprašanja že prišlo. Za nekatere poravnalce predstavlja zagotovitev prostora velik problem. Nekateri nimajo stalnega prostora, nekateri morajo zanj plačevati najamnino po urah, nekateri izvajajo poravnavanje kar v javnih lokalih, nekateri prostori niso opremljeni z računalnikom in morajo zato uporabljati svoje prenosne računalnike. Najustrezneje bi bilo, da bi ministrstvo za pravosodje sklenilo dogovor z ministrstvom za lokalno samoupravo in zavezalo občine, da bi zagotovile prostorsko izvajanje poravnavanja v prostorih upravnih enot. Takšna rešitev je primerna tudi zato, ker je namen poravnavanja rešitev konflikta v lokalni skupnosti, kjer je konflikt tudi nastal.

Zapisnik, v katerega mora poravnalec zapisati kratek potek razgovora, je interne narave in ostane v poravnalnem spisu, ta pa je vedno del internega tožilskega spisa. Vendar pa tožilec podatkov, do katerih je prišel tekom postopka poravnavanja, ne more uporabiti kot dokaz v morebitnem kasnejšem kazenskem postopku. Teh podatkov torej ne more uporabiti niti sodišče v primeru neuspele poravnave; če se osumljeni ne strinja s postopkom poravnave, tega ne more upoštevati kot obteževalno okoliščino pri odmeri kazni. Velja tudi obratno: če do poravnave ni prišlo zato, ker oškodovanec ni dal soglasja, osumljeni pa je bil za poravnavo zainteresiran, tega ni mogoče šteti kot oljaševalno okoliščino.

»Zaupno razmerje med udeleženci poravnavanja pa ima še tretjo dimenzijo, in sicer vzbuja pri udeležencih, zlasti pri obeh strankah poravnavanja občutek večje zasebnosti; glede na to, da v postopku razen poravnalca niso prisotne druge osebe, udeleženci nimajo občutka, da se s svojo

---

¹³⁵ A. Mežnar, Poravnavanje med storilcem in žrtvijo kaznivega dejanja 2000, str. 487.

¹³⁶ B. Gartner, Poravnava med storilcem in žrtvijo v kazenskopravni praksi Slovenije, 2006, str. 154 - 167.

¹³⁷ J. Trošt Krušec, Poročilo o opravljenem razgovoru predstavnice DPSKZ z ministrom za pravosodje Republike Slovenije; URL: http://www.drustvo-poravnalcev.si/Bilten%202_2007.pdf, dne 17.12.2007.

izpovedjo razkrivajo pred javnostjo, kar je nedvomno povsem drugače od javnega zaslišanja v klasičnem kazenskem postopku.«¹³⁸

6. NEODVISNOST PORAVNALCA

Pravilnik v II. poglavju določa, kdo so lahko poravnalci, kakšne kvalifikacije naj bi imeli in na kakšen način so lahko izbrani. Poravnalci naj bi bili predvsem predstavniki lokalne skupnosti, od koder sta tudi stranki. Prihajali naj bi iz različnih socialnih skupin, zastopana naj bi bila obe spola, lahko so različnih poklicev; naj pa bi bili razgledani, odprti do soljudi, pripravljeni poslušati, razumeti in se znati pogajati.¹³⁹

Zanje je predpisano obvezno izobraževanje, čeprav svoje poslanstvo opravljajo kot prostovoljci. Za svoje delo so upravičeni do nagrade, ki jo v skladu s Splošnim navodilom ob odločanju o ovadbi odmeri državni tožilec.¹⁴⁰

Poravnalec mora biti pri svojem delu nepristranski in neodvisen. Nepristranskost pomeni, da poravnalec ne z besedami ne z dejanji ne favorizira nobene od strank, da vsaki od strank pomaga, da se doseže skupen dogovor v obojestransko zadovoljstvo. Njegova naloga je, da strankama predloži vsa pomembna vprašanja, brez da bi se pri tem opredelil za eno ali drugo stran.¹⁴¹

Za posamezno zadevo ga iz seznama določi vodja tožilstva oz. pooblaščen tožilec načeloma po vrstnem redu. Pri določitvi pa upošteva tudi *organizacijo dela, stalno prebivališče poravnalca in strank, specializacijo in posebne veščine ter enakomerno obremenjenost poravnalcev* (7a. člen Splošnega navodila). Seznam, iz katerega vodja tožilstva določa poravnalca, je abecedni seznam poravnalcev, ki so se prijavili in izpolnjujejo pogoje za poravnalca.¹⁴²

Abecedni seznam je le eno od zagotovil, ki naj omogočajo nepristranskost poravnalca, ki jo v 3. odstavku 161a. člena zahteva ZKP. Poravnalec med postopkom ne sme in ne more izražati svojih stališč in sodb glede dejanja in vloge vpletenih, ne sme se postavljati na nobeno stran, obsojati koga od udeležencev ali vplivati nanj. Neodvisnost poravnalca se kaže v tem, da tožilec, ki mu je odstopil zadevo, nanj med postopkom poravnavanja ne more vplivati, ima pa poravnalec možnost, da med postopkom pred dokončno sklenitvijo in podpisom sporazuma zaprosi tožilca za mnenje glede vsebine sporazuma. Tožilec mora podati mnenje, vendar pa poravnalec nanj ni vezan, je pa dolžan z mnenjem seznaniti stranki, ki ga lahko upoštevata pri vsebini sporazuma.¹⁴³

Neodvisnost pa seveda ni absolutna, saj je poravnalec lahko črtan s seznama poravnalcev, če se ne udeleži obvezno predpisanega izobraževanja ali če nadzorni odbor ugotovi bistvene nepravilnosti pri izvajanju postopka poravnavanja (10. člen v zvezi z 11. in 21. členom Pravilnika).¹⁴⁴ Nadzorni odbor je sestavljen iz treh članov, in sicer predstavnika državnih

¹³⁸ A. Mežnar, Poravnavanje med storilcem in žrtvijo kaznivega dejanja, 2000, str. 491.

¹³⁹ A. Mežnar, Poravnavanje med storilcem in žrtvijo kaznivega dejanja, 2000, str. 490.

¹⁴⁰ 13-16. člen Splošnega navodila.

¹⁴¹ Prim.: odsek IV. Impartiality and Neutrality, v: Recommended Ethical Guidelines, VOMA, URL: <http://www.voma.org/docs/ethics.pdf>, z dne 4.1.2008.

¹⁴² 9. člen Pravilnika.

¹⁴³ 10. člen Splošnega navodila in 26. člen Pravilnika.

¹⁴⁴ B. Gartner, Poravnava med storilcem in žrtvijo v kazenskopravni praksi Slovenije, 2006, str. 157.

tožilcev, predstavnika poravnalcev in predstavnika ministrstva za pravosodje. Nadzorni odbor opravlja nadzor v obliki pregledov opravljenih postopkov poravnavanja.

Nepriistranskost pa je zagotovljena tudi z možnostjo, da udeleženci postopka poravnavanja uveljavljajo izločitvene razloge ob smiselni uporabi 39. člena ZKP.¹⁴⁵ Predvsem bodo v tem primeru prišli v poštev razlogi iz 1., 2., 3. in 6. točke tega člena (če je poravnalec sam oškodovanec, če je s katero od strank v bližnjem sorodstvu ali skrbniškem razmerju, zaradi drugih okoliščin, ki bi lahko zbudile dvom o njegovi nepristranskosti). Glede na to, da poravnalec ne razsoja o kaznivem dejanju in meritum, pravzaprav o ničemer ne odloča in se ne spušča v vsebino zadeve, temveč je prisoten zato, da med strankama omogoči strpen dialog in si prizadeva, da skleneta sporazum, zanj verjetno ne pridejo v poštev izločitveni razlogi iz 4., 4a. in 5. točke 39. člena ZKP. V kolikor pa bi to vplivalo na nepristranskost pri njegovih prizadevanjih za sklenitev sporazuma med strankama, pa je seveda možno, da stranki zahtevata njegovo izločitev tudi iz teh razlogov.

V postopku poravnavanja ni določbe, ki bi zahtevala obvezno izločitev poravnalca. Pač pa je odvisno le od strank, ali bodo katerega od izločitvenih razlogov uveljavljale. Pravilnik tudi nima natančnejših določb o tem, kdo odloča o izločitvi poravnalca. Smiselna ureditev bi bila, da v primeru, ko stranke uveljavljajo izločitveni razlog, poravnalec zadevo vrne pristojnemu državnemu tožilcu, ki preveri njeno utemeljenost in jo nato predloži vodji tožilstva oz. pooblaščenemu tožilcu, da iz seznama določi drugega poravnalca.

7. HITROST POSTOPKA

Pravila, ki urejajo postopek poravnavanja, določajo zelo kratke roke. Pravilnik npr. določa, da mora poravnalec začeti s postopkom poravnavanja takoj oz. najkasneje v 15 dneh po prejemu ovadbe (15. člen). Najprej mora pridobiti pisno soglasje obeh strank. 18. člen določa, da če se stranka niti drugič ne odzove na vabilo poravnalca za razgovor, se šteje, da s postopkom poravnavanja ne soglaša in poravnalec vrne spis tožilcu v nadaljnje postopanje. Če pa stranki soglasje podata, potem mora poravnalec najkasneje v 8 dneh sklicati prvi narok (19. člen). Nadalje Pravilnik določa, da mora poravnalec spodbujati stranke, da dosežejo sporazum na prvem naroku, razen če je to potrebno, lahko organizira še dodatne naroke. Vseskozi pa mora paziti, da je postopek hiter, učinkovit in da poteka brez nepotrebnega zavlačevanja. Hitrost postopka je poudarjena še z določbo, da se poravnavanje šteje za neuspešno, če v enem mesecu od prvega naroka sporazum med strankama ni dosežen.

Prizadevanje za čim hitrejšo rešitev konflikta med strankama se kaže tudi v določbi 5. odstavka 161a. člena ZKP, da rok za izpolnitev sporazuma ne sme biti daljši od 3 mesecev. To morata stranki upoštevati pri sklenitvi sporazuma, v katerem morata določiti tudi rok izpolnitve (24. člena Pravilnika). O izpolnitvi obveznosti iz sporazuma morata stranki obvestiti poravnalca najkasneje v 15 dneh po izteku roka za izpolnitev, sicer poravnalec o tem obvesti državnega tožilca in mu vrne celoten spis (29. člen Pravilnika). Po vrnitvi poravnalnega spisa mora državni tožilec v 30 dneh odločiti o ovadbi (12. člen Splošnega navodila).

---

¹⁴⁵ 2. odstavek 13. člena Pravilnika.

Vsi opisani roki veljajo za instruktivske. Praksa poravnavanja pa kaže, da poravnalni postopek pri nas traja največ 4 mesece in pol.¹⁴⁶

8. VSEBINA SPORAZUMA – NALOGE

Vsebina doseženega sporazuma se lahko nanaša na naloge, ki jih našteva 25. člen Pravilnika. Pravilnik primeroma našteva naslednje naloge:

- opravičilo;
- odpravo škode;
- vrnitev ali nadomestitev predmetov;
- plačilo škode;
- delo v korist oškodovanca;
- splošno koristno delo;

lahko pa se dogovorita tudi kaj drugega, kar bo v moralno ali materialno zadoščenje oškodovanca.

Naloge torej niso našteje taksativno. Lahko se dogovorita, da mora osumljenec izpolniti le eno nalogo ali pa tudi več. Določba je fleksibilna in pušča strankama prostor, da se prosto dogovorita, kar je tudi smisel poravnavanja. Tudi ni nujno, da bi bila kakšna vsebinska povezava med nalogo in storjenim kaznivim dejanjem.

Nekaj več določb je, kadar se stranki dogovorita, da bo osumljenec opravil kakšno splošno koristno delo. V tem primeru morata stranki določiti tudi organizacijo, kjer bo osumljenec opravljal to delo in način opravljanja dela, poravnalec pa mora predhodno pridobiti mnenje centra za socialno delo o tem. Opravljanje splošno koristnega dela oz. dela v korist skupnosti je razmeroma nov institut v našem kazenskoopravnem sistemu, ki kljub svojim mnogim pozitivnim lastnostim v praksi ne more in ne more polno »zaživeti«. Razlog za to je tudi na več mestih pomanjkljiva ureditev instituta, predvsem na izvedbeni ravni.¹⁴⁷

Tudi v okviru poravnavanja najdemo več pomanjkljivosti ureditve splošno koristnega dela. Niti zakon niti podzakonski predpisi na primer ne določajo, kolikšna sme največ biti delovna obveznost. Iz drugih določb lahko izluščimo, da opravljanje splošno koristnega dela ne more trajati več kot tri mesece (5. odst. 161a. čl. ZKP). Koliko ur bo moral opraviti, je v prosti domeni med strankama postopka poravnavanja. Sicer lahko računamo na to, da osumljenec v sporazum ne bo privolil, v kolikor bi oškodovanec zahteval, da opravi nesorazmerno veliko število ur splošno koristnega dela, ali pa bo v takem primeru na očitno nesorazmerje opozoril poravnalec, ki mora vedno paziti, da je vsebina sporazuma v sorazmerju s težo in posledicami kaznivega dejanja.

---

¹⁴⁶ B. Gartner, Poravnava med storilcem in žrtvijo v kazenskoopravni praksi Slovenije, 2006, str. 154 - 167.

¹⁴⁷ O tem podrobneje v: Šelih, A., Uvajanje socialnih treningov in dela v korist skupnosti kot vrste vzgojnih ukrepov, raziskava, št. 144, Inštitut za kriminologijo, Ljubljana, 2005; praktične probleme sem orisala tudi v diplomski nalogi: Delo v korist skupnosti kot način izvršitve zaporne kazni, 2006, str. 35 – 43.

Vendar takšna nedosledna ureditev v kazenskem pravu (kjer se zahteva *lex certa*) ni dopustna. Kazenska zakonodaja bo morala *de lege ferenda* to področje podrobneje urediti. Po mojem mnenju obseg ur vsekakor ne bi smel presegati 240, saj je to maksimum, ki ga KZ predvideva pri nadomestitvi kazni zapora do treh mesecev z delom v korist skupnosti, ki naj se opravi v dobi največ 6 mesecev. V okviru instituta poravnavanja, pa zakon določa maksimalno dobo za izpolnitev sporazuma tri mesece, kar je polovico manj, zato menim, da bi bilo primerno določiti največ 120 ur dela v korist skupnosti. Zakon pa bi prav tako moral poudariti, da takšno delo ne sme biti ponižujoče in da je treba spoštovati osebno dostojanstvo osumljenca, da ne sme ovirati osumljenca pri njegovih obveznostih iz delovnega razmerja oziroma šole.¹⁴⁸

9. POLOŽAJ OŠKODOVANCA

Oškodovanec ima v postopku poravnavanja položaj stranke in je enakopraven v razmerju do osumljenca. V primerjavi s položajem, ki ga ima oškodovanec v formalnem (sodnem) kazenskem postopku, se je njegova vloga z uvedbo instituta poravnavanja v predkazenskem in med kazenskim postopkom po mojem mnenju znatno izboljšala. Tekom poravnavanja ima oškodovanec veliko več možnosti uveljavljati svoje zahteve in z osumljencem celovito razrešiti njun konflikt (ni nujno, da le tistega, ki je neposredno povezan s storjenim kaznivim dejanjem).

Postopek poravnavanja je mnogo hitrejši¹⁴⁹, kar za oškodovanca pomeni veliko prednost v primerjavi z dolgotrajnimi sodnimi postopki. Veliko prej pride do povračila škode oz. zadoščenja, pa ne le to, v sporazumu se lahko dogovorita za kakršnokoli zadoščenje (moralno ali materialno). Medtem, ko ima oškodovanec v kazenskem postopku možnost uveljavljati le premoženjskopравни zahtevek, ki se lahko tiče povrnitve škode, vrnitve stvari ali razveljavitve določenega pravnega posla (2. odst.100. čl. ZKP).

Zelo pomembno se mi zdi pa tudi to, da je s postopkom poravnavanja preprečena nadaljnja viktimizacija oškodovanca, do katere lahko pride v kazenskem postopku, in tudi v adhezijem, ko sodišče ugotavlja utemeljenost njegovega premoženjskoprnega zahtevka.

10. ZAKLJUČEK

Danes veljavna procesna ureditev instituta poravnavanja sledi trendom, ki se uveljavljajo na področju kazenskega prava na sploh. Najpomembnejše spremembe zagotovo prinaša koncept restorativne pravičnosti na eni strani ter reševanje preobremenjenosti sodstva in prenapolnjenosti zaporov na drugi. Slednje je pereč problem ne le v Sloveniji, temveč povsod po svetu.

Namen kazenske zakonodaje je zaščita pravic osumljenca oz. obtoženca pred državo, ki je v tem razmerju močnejša stranka. Predpisi, ki urejajo poravnavanje, prav zaradi tega vsebujejo določbe, s katerimi se želi preprečiti, da bi državni tožilec kot organ, na škodo osumljenca na ta (manj formalen) način, brez sodne kontrole, dosegel svoj cilj, to je kazenska obsodba.

---

¹⁴⁸ Prim.: 77. člen KZ in 107. člen KZ.

¹⁴⁹ Štiriletna praksa poravnavanja kaže, da poravnalni postopek pri nas traja največ 4 mesece in pol (B. Gartner, Poravnava med storilcem in žrtvijo v kazenskopravni praksi Slovenije, 2006, str. 159).

Menim, da slovenska procesna kazenska zakonodaja še ni zadovoljivo uredila vseh aspektov instituta poravnavanja. Pri posameznih poglavjih sem poskušala prikazati, kje so te pomanjkljivosti in kako bi se lahko odpravile.

Pomemben korak naprej glede širjenja možnosti za poravnavanje pomenita obe noveli ZKP, ki sta se nanašali na poravnavanje, in sicer novela iz leta 2001¹⁵⁰, ki dopušča odstop zadeve v poravnavanje tudi kasneje, ne le v predkazenskem postopku, med glavno obravnavo, in tista iz leta 2004¹⁵¹, ki je pomembno razširila krog kaznivih dejanj, pri katerih se državni tožilec lahko odloči za odstop v poravnavanje.

Kljub temu pa mislim, da je še veliko prostora za takšno ureditev tega instituta, s katero bi le-ta postal še dostopnejši in fleksibilnejši (pri tem mislim predvsem na stranke poravnavanja). Ponekod na primer lahko poravnavanje izvaja ali pa le predlaga tudi policija oz. je lahko iniciativa na strani samega obdolženca ali oškodovanca. Takšna možnost (samo)iniciative bi tudi pomembno olajšala delo in odločitev državnega tožilca, ki bi v tem primeru moral zadevo preizkusiti le še po formalnih kriterijih, če je primerna za odstop (varoval bi le javni interes po pregonu kaznivih dejanj).

Nekatere ureditve dopuščajo poravnavanje tudi še po izreku obsodilne sodbe ali celo še kasneje, ko obsojeni že prestaja kazen zapora. V našem sistemu že poznamo t.i. alternativno obravnavanje obsojenca, in sicer z institutom dela v korist skupnosti kot načinom izvršitve kazni zapora do treh mesecev. Po mojem mnenju bi bila vredna razmisleka tudi ideja, da bi se v primerih predvsem pogojnih obsodb pa tudi kratkotrajnih zapornih kazni pod določenimi pogoji dopustilo poravnavanje med storilcem in oškodovancem.

Na koncu pa bi rada izpostavila še nezadostno zakonsko ureditev, kadar se osumljenec in oškodovanec v sporazumu dogovorita, da bo osumljenec opravil neko delo v korist skupnosti. V kazenskem pravu velja strogo načelo *lex certa*, in po mojem mnenju sedanja ureditev ne zadošča za spoštovanje tega ustavnega načela, kot sem že opisala v ustreznem poglavju zgoraj. Kazensko pravo namreč najgloblje posega v osebno svobodo posameznika in druge ustavno zagotovljene pravice in svoboščine, zato je nujno potrebno, da omejevanje le-teh dovolj določno opredeljuje prav zakon, v našem primeru je to zakon o kazenskem postopku.

LITERATURA:

- Bošnjak, M., Izbirni mehanizmi v kazenskem postopku, Zbornik znanstvenih razprav, l. LXVI., 2006, str. 43 – 65.
- Bošnjak, M., Pomembnejše značilnosti restorativne pravičnosti, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, št. 4, 1999, str. 299 – 306.
- Bošnjak, M., Postopki restorativne pravičnosti, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, št. 1, 2000, str. 32 – 41.

---

¹⁵⁰ ZKP-D, Uradni list RS, št. 111/01.

¹⁵¹ ZKP-F, Uradni list RS, št. 43/04.

- Brinc, F., Gibanje kriminalitete in kaznovalna politika v Sloveniji v zadnjem desetletju, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, št. 1, 2005, str. 3 – 28.
- Fišer, Z., Pogojna odložitev kazenskega pregona (162. člen ZKP), Pravniki, let. 52, št. 9-10, 1997, str. 471 – 508.
- Gartner, B., Poravnava med storilcem in žrtvijo v kazenskopravni praksi Slovenije, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, št. 2, 2006, str. 154 - 167.
- Kovač, J., Poravnavanje v kazenskih zadevah po ZKP, Pravna praksa, št. 10, 2007, str. 19 – 20.
- Kovačič, B., Razmišljanja o teoretičnih izhodiščih novega modela slovenskega kazenskega postopka, v: K. Šugman, Izhodišča za nov model kazenskega postopka, 2006, str. 27-56.
- Mežnar, A., Poravnavanje med storilcem in žrtvijo kaznivega dejanja – nov institut v naši procesni kazenski zakonodaji, Pravniki, l. 55 (2000), št. 6-8, str. 475 - 501.
- Mežnar, A., Alterantivno reševanje sporov: Poravnavanje v kazenskem postopku – možnost alternativnega reševanja, Podjetje in delo, št. 6, 2001, str. 1280 – 1288.
- Mežnar, A., Male velike zadeve, Pravna praksa, št. 31, 2002, str. 3.
- Šelih, A., Sodobne oblike nadomestil kazni zapora, Zbornik znanstvenih razprav, XLVII, 1987, str. 151 – 165.
- Šelih, A., Uvajanje socialnih treningov in dela v korist skupnosti kot vrste vzgojnih ukrepov, raziskava, št. 144, Inštitut za kriminologijo, Ljubljana, 2005.
- Tekavec, P., Delo v korist skupnosti kot način izvršitve zaporne kazni, Ljubljana, 2006.

PRAVNI VIRI:

- Državnotožilski red, Uradni list RS št. 109/04, 65/06, 98/07.
- Evropska konvencija o človekovih pravicah (EKČP), Uradni list RS (13.6.1994) MP, št. 7-41/1994 (RS 33/1994).
- Kazenski zakonik (KZ-UPB1), Uradni list RS, št. 95/2004 - uradno prečiščeno besedilo.
- Pravilnik o poravnavanju v kazenskih zadevah, Uradni list RS, št. 114/2004.
- Splošno navodilo o pogojih in okoliščinah za odstopanje ovadb v postopek poravnavanja, Uradni list RS, št. 128/2004, 136/2004 in 43/2006.
- Zakon o kazenskem postopku (ZKP), Uradni list RS, št. 63/1994, 72/98, 6/99, 66/00, 111/01, 56/03, 43/04, 101/05, 14/07.

VIRI IZ MEDMREŽJA:

- Price, M., J.D., Comparing Victim – Offender Mediation Program Models, v: VOMA Quartetly, Vol. 6, No. 1, 1995; URL: <http://www.vorp.com/articles/compare.html>, z dne 4.1.2008.
- Priporočilo Sveta Evrope o poravnavanju v kazenskih zadevah R (99) 19, ki je bilo sprejeto 15.09.1999; URL: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?Command=com.instranet.CmdBlobGet&DocId=409572&SecMode=1&Admin=0&Usage=4&InstranetImage=62817>, dne 17.12.2007.

- Trošt Krušec J., Poročilo o opravljenem razgovoru predstavnice DPSKZ z ministrom za pravosodje Republike Slovenije, dr. Lovrom Šturmom, dne 23.1.2007; v: BILTEN DPSKZ, št. 02, 5.4.2007; URL: http://www.drustvo-poravnavalcev.si/Bilten%202_2007.pdf, dne 17.12.2007.
- Victim – Offender Mediation Association, Recommended Ethical Guidelines, URL: <http://www.voma.org/docs/ethics.pdf>, z dne 4.1.2008.
- Zavšek-Urbančič, M., Mirno reševanje sporov v Sloveniji; povzetek s posveta, ki ga je organiziral Pravno informacijski center nevladnih organizacij, Metelkova 6, Ljubljana, ki je bilo dne 13.6.2002, URL: <http://www.drustvo-poravnavalcev.si/Informator1.htm>, dne 17.12.2007.

PREGLED MEDNARODNIH DOKUMENTOV O RESTORATIVNI PRAVIČNOSTI S KRATKIM POVZETKOM

Katja Filipčič

1. SVET EVROPE

- Svet Evrope obravnava restorativno pravičnost iz različnih vidikov: vidik žrtve, vidik storilca in vidik splošne potrebe po zagotovitvi dobrega sodnega sistema

- Restorativna pravičnost ni obravnavana le kot oblika odvrčanja, ampak kot primerna in uporabna tudi v času izvrševanja kazni zapora in tudi po prestani zaporni kazni

Rec. No. R(85) 11 on the position of the victim in the framework of criminal law and procedure

- priporoča vladam, da proučijo možnosti o spodbujanju mediacije

Rec. No. R(87) 21 on assistance to victims and the prevention of victimisation

- spodbuja eksperimente na področju mediacije in ovrednotenje rezultatov s posebnim poudarkom na oceni, kako se v postopkih mediacije realizirajo oz. zadovoljijo interesi žrtev,
- to priporočilo je bilo nadomeščeno z Rec(2006)8 on assistance to crime victims

Rec. No. R(87) 20 on social reactions to juvenile delinquency

- poziva države, da
  - o spodbujajo razvoj oblik odvrčanja in postopke mediacije na ravni tožilstva in policije
  - o zagotovijo, da bo v teh postopkih zagotovljeno soglasje mladoletnika in sodelovanje staršev ter da bo pozornost posvečena pravicam in koristim mladoletnika, pa tudi žrtvam
  - o dajo prednost alternativnim ukrepom, še posebej tistim, ki vsebujejo povrnitev škode
  - o izvajajo in spodbujajo primerjalne raziskave na področju mladoletniškega prestopništva, s poudarkom na ukrepih in postopkih reconciliation med mladoletnim storilcem in žrtvijo

Rec. No. R(88) 6 on social reaction to juvenile delinquency among young people coming from migrant families

- države naj zagotovijo, da bodo ti mladoletniki enako deležni novih ukrepov oz. popstopkov obravnavanja, kot sta odvrčanje in mediacija

Rec. No. R(95) 12 on the management of criminal justice

- poravnavanje je omenjeno kot način, (poleg dekriminalizacije, poenostavitve kazenskih postopkov) preko katerega naj se rešujejo problemi kazenskega sodstva: naraščanje števila in zapletenosti zadev, finančni problemi, naraščajoča pričakovanja

Rec. No. R(96) 8 on crime policy in Europe in a time of change

- nanaša se na restorativno pravičnost posredno, preko npr. omejitve zapornih kazni, aktivno udeležbo javnosti, zagotavljanju pozornosti potrebam žrtev

Rec. No. R(99) 19 on mediation in penal matters

- spodbuja države, da zagotovijo in upoštevajo določena načela pri razvoju mediacije:
  - o poravnavanje v kazenskih zadevah opredeljuje kot vsak proces – postopek, kjer je storilcu in žrtvi omogočeno, da prostovoljno aktivno sodelujeta v razrešitvi problemov, nastalih s kaznivim dejanjem in da jima pri tem pomaga neodvisna tretja oseba
  - o ne omejuje poravnavanja med storilca in žrtev
  - o nanaša se na naslednja vprašanja:
    - osnovna načela restorativne pravičnosti
    - potreba po ustreznih zakonskih podlagah
    - zagotavljanje temeljnih procesnih kvantel
    - zagotavljanje kvalitetnega izvajanja
    - razvoj sprejemanja tega pristopa v javnosti
    - raziskovanje in vrednotenje zakonskih podlag in prakse

Rec(2000) 22 on improving the implementation of the European rules on community sanctions and measures

- poravnavanje je omenjeno kot primer takšnih ukrepov

Rec(2003) 20 concerning new ways of dealing with juvenile delinquency and the role of juvenile justice

- države naj razvijajo inovativne in učinkovitejše skupnostne ukrepe, ki zajamejo nevarnim, nasilnim mladoletnikom, ki ponavljajo kazniva dejanja
- če je primerno, naj razvijajo poravnavanje, povračilo škode

Rec(2006) 2 on the European Prison Rules

- poudarja potencialno vlogo povračila škode in poravnavanja v reševanju konfliktov v zaporih, ki nastanejo med zaporniki, kakor tudi med zaporniki in osebjem v zaporih

Rec(2006) 8 on assistance to crime victims

- priznava potencialne dobre učinke poravnavanja za žrtve, hkrati pa opozarja na potencialne težave; predvsem so potrebni jasni standardi za zaščito interesov žrtev

Svet Evrope je sprejel tudi številne druge pobude poleg priporočil, ki spodbujajo razvoj postopkov in institutov restorativne pravičnosti:

- projekt responses to violence in everyday life in a democratic society (2002-2004)
  - o razvijanje poravnavanja je ena od dvanajst prioriteta, ki so bile oblikovane v okviru tega projekta
- 26. konferenca ministrov za pravosodje (Helsinki, 2005) je sprejela resolucijo »The Social Mission of the Criminal Justice Systems – Restorative Justice«
  - o ministri so se strinjali o pomenu razvijanja modelov restorativne pravičnosti v svojih sistemih

- mediacija je bila ena od tem konference generalnih državnih tožilcev leta 2006

2. ORGANIZACIJA ZDRUŽENIH NARODOV

- dokumenti OZN so manj natančni in odločni, kar je nedvomno posledica števila članic in potrebnega soglasja za sprejem dokumentov (OZN ima 192 članic, Svet Evrope 46)
- težje je sprejeti stališča, ki bi upoštevala raznolikost številnih različnih kultur
- minimalno soglasje je doseženo glede stališča, da je restorativna pravičnost primerna predvsem za obravnavanje lažjih kaznivih dejanj in posebej za obravnavanje mladoletnih storilcev kaznivih dejanj

Declaration of Basic Principles on Justice for Victims of Crime and Abuse of Power, 1985

- ugotavlja, da naj se neformalne oblike obravnavanja, vključno z mediacijo, uporabljajo, kjer je to primerno za razrešitev spora in vključitev žrtev

Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (the Tokyo Rules), 1990

- izrecno sicer ne omenjajo mediacije in restorativne pravičnosti, vendar jih lahko razumemo tudi kot uporabne za izvajanje modelov restorativne pravičnosti; nekatera načela zaporskih pravil odražajo temeljna načela restorativne pravičnosti – npr. spodbujanje večje vključevanje skupnosti, spodbujanje storilca, da prevzame odgovornost

resolucija Development and implementation of mediation and restorative justice measures in criminal justice, 28.7.1999

- poravnavanje in restorativna pravičnost sta prepoznana kot zanimiv odgovor lažja kazniva dejanja

Basic Principles on the Use of Restorative Justice Programmes in Criminal Matters

- 24.7.2002 je bila sprejeta resolucija, ki spodbuja države, da implementirajo navedene principe
- ta načela v veliki meri povzemajo priporočila Sveta Evrope; najočitnejše razlike pa so v naslednjem:
  - o v priporočilih je večji poudarek treningom – izobraževanju
  - o načela bolj poudarjajo potrebnost razvoja restorativne pravičnosti
  - o zanimivo je, da načela ne povzemajo nekaterih določb iz priporočil kot nor. potrebo po zadostni avtonomiji služb za izvajanje restorativne pravičnosti in poudarka, da naj bodo te službe splošno dostopne

restorativna pravičnost je bila kot tema uvrščena na dnevni red zadnjih dveh kongresov o kriminaliteti (Dunaj, 2000 in Bangkok, 2005)

- v deklaracijah s teh kongresov je bila restorativna pravičnost poudarjena predvsem kot način obravnavanja lažjih kaznivih dejanj in kot oblika odvrčanja predvsem mladoletnih storilcev kaznivih dejanj iz klasičnega kazenskopravnega obravnavanja

3. EVROPSKA UNIJA

- Temeljni vidik je vidik žrtve
- V strokovni literaturi je zaslediti razprave o vprašanju, ali ima EU pravno podlago za sprejem dokumentov (okvirnih sklepov), s katerimi bi zavezovala države članice k uvajanju mediacije ali njenemu razvoju

Leta 1999 je Evropska komisija oblikovala Communication on Crime Victims in the European Union – Reflections on Standards and Action

- v tem dokumentu ugotavlja, da je VOM lahko alternativna rešitev problemov dolgih in neučinkovitih kazenskih postopkov in da poleg tega upošteva interese žrtev
- Komisija predlaga izvedbo nadaljnjih raziskav in eksperimentov z evalvacijo interesov žrtev kot tudi praktičnih rešitev postopkov in modelov mediacije

Leta 1999 (Tampere European Council) je bil sprejet Action Plan (1999-2004), s katerim naj se zagotovi napredek na področju svobode, varnosti in pravičnosti

- države članice naj oblikujejo alternativne, izvensodne postopke – posebej ni navedena mediacija v kazenskih zadevah

Council Framework Decision 15.3.2001 on the standing of victims in criminal proceedings (sprejet na pobudi Portugalske)

- 1.čl. opredeljuje mediacijo v kazenskih zadevah kot prizadevanja pred in med kazenskim postopkom za sklenitev dogovora med storilcem in žrtvijo, pri čemer je mediator tretja oseba
- 10.čl. priporoča mediacijo za kazniva dejanja, ki jih države ocenijo kot primerne za takšne vrste ukrepa; države morajo tudi zagotoviti, da bo dogovor med storilcem in žrtvijo v okviru mediacije upoštevan
- 17.čl. države članice morajo sprejeti zakone oz. pravila, ki bodo zadostila 10.čl. pred 22.3.2006
- 10.čl. je bil večkrat kritiziran, da je preohlapen in premalo zavezujoč:
  - o kaj če države ugotovijo, da mediacija ni primerna za nobeno vrsto kaznivih dejanj
  - o kaj pomeni, da naj države upoštevajo rezultat mediacije
  - o prevelika možnost diskrecije in različnih interpretacij
- vprašljiva je tudi pravna osnova za sprejem takšnega okvirnega sklepa; 31(e) čl. TEU se nanaša le na sprejem minimalnih pravil, ki se nanašajo na konstitutivne elemente kaznivih dejanj – Evropski parlament je zavzel stališče, da se navedeni člen (in okvirni sklep) ne nanaša na materialno kazensko pravo, temveč na procesno kazensko pravo

Opinion of the European Economic and Social Committee on the prevention of juvenile delinquency (15.3.2006)

- restorativna pravičnost je obravnavana kot idealen model za obravnavanje mladoletnih storilcev kaznivih dejanj

Zaključek

Mednarodne organizacije so izrazile veliko pobud, ki se nanašajo na uvajanje restorativne pravičnosti in mediacije kot njen model v nacionalne zakonodaje. Vsi dokumenti, razen enega (Council Framework Decision 15.3.2001 on the standing of victims in criminal proceedings), niso zavezujoči; edini zavezujoči pa je ohlapen do takšne mere, da njegova zavezujoča narava izgubi svoj pomen.

Poravnava v italijanskem kazenskopravnem sistemu¹⁵²

Marko Rusjan

1. Uvod

Institut poravnave je v zadnjih desetletjih (marsikje šele v zadnjih letih) zopet pridobil na pomenu pri reševanju kazenskih zadev. Potem ko si je država zagotovila monopoli nad silo s katero rešuje spore med ljudmi in je kazenske zadeve, izvorno temelječe na konfliktu med posamezniki, premestila v območje spora med posameznikom in državo, je zaradi spoznanja, da lahko tudi posamezniki sami med seboj rešujejo konflikte, začela popuščati. Tako lahko sedaj državne institucije (v večini primerov tožilci) prepustijo rešitev poravnavi med sprotima strankama oz. med storilcem in žrtvijo ob asistenci tretjega nevtralnega subjekta.

Tako kot v večini evropskih držav so tudi v Italiji začeli s poravnami najprej v kazenskih postopkih zoper mladoletnike. Specifičen položaj mladoletnika, ki predpostavlja večjo skrb države in njenih institucij, zahteva tudi izogibanje formalnim kazenskim postopkom. Ugotovljeno je, da le-ti lahko negativno vplivajo na nadaljnji mladoletnikov razvoj. Poravnava omogoča neformalno obravnavanje njegovega prestopka, hkrati pa razvija občutek odgovornosti pri storilcu, saj mora pri odpravi povzročene škode tudi sam aktivno sodelovati.

V nalogi bom predstavil kontekst v katerem se pojavi poravnavanje, kako se je razvilo v Italiji in postopek poravnavanja. Posebno pozornost bom namenil tudi delovanju tega instituta v praksi in poiskal ovire, ki preprečujejo njegovo pogostejšo uporabo.

2. Ponovno odkritje poravnave

Težnja po usklajenem življenju posameznikov v družbi je prisotna že od nastanka človeške vrste. Vsaka družba je skozi prakso oblikovala svoje načine reševanja konfliktov med posamezniki. Plemenske družbe so gradile pravičnost s pomočjo kompenzacij. Družbeni mir se je zagotavljal s poskusom vzpostavitve prejšnjega stanja. Kar je povsem v sozvočju s pojmovanjem cikličnega razvoja in časa. Do pojava kapitalizma je bil razvoj družbe počasen, saj korenite spremembe niso bile zaželeno, niti ni bilo sistemskih potreb za to. Tako se je tudi v kazenskem pravu ohranjala tendenca po restorativni pravičnosti, torej po obnovljivi pravičnosti, k vračanju na stanje pred konfliktom.

Šele v 11. stoletju preide kazensko pravo v izključno pravico suverena, ki ga uteleša monarh ali njegov fevdalni lokalni namestnik. Prvič se pojmuje kazenski prestopek kot delovanje proti žrtvi in hkrati proti suverenu, ki poseblja javno dobro. Z razsvetlenskimi idejami se vzpostavi vera v objektivnost zakona in pravilnost sodne odločitve, ki jo zagotavlja pravilno izpeljan kazenski

---

¹⁵² Prispevek je nastal kot seminarska naloga v okviru magistrskega študija kazenskega prava in kriminologije na Pravni fakulteti v Ljubljani, pod mentorstvom prof.dr. Katje Filipčič

postopek. Postopek odkriva resnico o kaznivem dejanju. V tem obdobju je poravnava skoraj v celoti izginila iz območja državno priznanih pravnih sistemov.¹⁵³

Po drugi svetovni vojni se pojavi paradigmatška kriza. Nezaupanje v objektivizem se poveča. Tako kot razsvetljenski projekt ni izpolnil pričakovanj o dokončni rešitvi nesoglasij v družbi in o popolnemu načinu spoznavanja resnice, tudi pravni sistem ostaja na pol poti. Kljub nenehnemu izpopolnjevanju kazenskih postopkov kazenski proces ne rešuje problemov, temveč jih v najboljšem primeru le prelaga oz. odlaga naprej. V neuspehu kaznovanja in neuspehu odkrivanja krivcev se porodijo ideje o alternativni obravnavi kaznivega dejanja. Ideje o pravnem pluralizmu¹⁵⁴ tako dobijo konkretno obliko.

Razvijeta se dva različna teoretska pristopa k poravnavanju:

1. Poravnavanje je kot dodaten instrument del kazenskega procesa. Pri tem je poudarjena funkcija odgovornosti.
2. Poravnavanje je tudi družbeno kulturni projekt usmerjen k promociji sobivanja in družbenega miru. Poravnava ne služi samo reševanju kazenskopravnih konfliktov v okviru kazenskopravnega sistema, temveč koristi delovanju celotne družbe.

3. Razvoj poravnave v kazenskem postopku v Italiji

V sodobni Italiji je za institucionalno ureditev poravnave pomemben pravni akt Priporočilo Sveta Evrope št. 19 (99). V njem so smernice, ki pojasnijo pomen kazenske poravnave in priporočajo njeno uporabo v državah članicah. »Podrobneje skuša opredeliti pravne temelje poravnavanja, njeno razmerje do kazenskega sodstva, poklicne kvalifikacije osebe poravnalca, na splošno opisuje delovanje in strukturo poravnalskih storitev.«¹⁵⁵ Previdnost je potrebna, da pri obravnavanju kazenske zadeve neformalnost postopka ne degenerira v subjektivizem, in na morebitne konflikte ter napetosti med akterji poravnave in zaposlenimi v kazenskem sodstvu (npr. posvetovanja med poravnalci in sodnimi delavci, nadzorni organi nad poravnalci). Pomemben je tudi način oblikovanja poravnalnega organa, saj je potrebno poleg pravnega znanja upoštevati tudi osebne lastnosti poravnalca in njegove sposobnosti urejanja razmerij med ljudmi.

Italija se je soočala z velikimi sodnimi zaostanki. Povprečno trajanje kazenskega postopka na prvi stopnji je 427 dni, na drugi stopnji pa 555 dni.¹⁵⁶ Eden od razlogov za razvijanje procesa poravnavanja je tako tudi odpravljanje sodnih zaostankov.

4. Institut poravnave v italijanskem pravosodju

Zakonodajna uredba 274/2000 ureja določila 14. člena zakona št. 468, ki nalaga opredelitev pristojnosti in nalog mirovnega sodnika v kazenskem procesu.¹⁵⁷ Zakonodajalec je tako skušal

---

¹⁵³ Poravnave so se izvajale v okviru običajnega prava in prav zaradi pomanjkanja formalizma in kodificiranja se je obravnavala kot relikv preteklosti, ki ne omogoča pošteno obravnavo storilca in žrtve.

¹⁵⁴ Pravni pluralizem je ideja, da lahko več različnih pravnih sistemov hkrati deluje na določenem območju. Poleg formalnega, državnega pravnega sistema, ki vodi postopek preko rednih sodišč, so tu še neformalni postopki, ki omogočajo odpravo konfliktov med samimi strankami ob pomoči bolj ali manj formalno postavljenih posrednikov.

¹⁵⁵ Maglione.

¹⁵⁶ De Palo, Harley, str. 470.

razbremeniti kazenska sodišča in hkrati postavil alternativni način reševanja kazenskih sporov v skladu z idejami restorativne pravičnosti. S tem se je tudi v Italiji omogočilo alternativno obravnavanje kaznivih dejanj za katere je zagrožena zaporna kazen.

5. Institut mirovnega sodnika

Leta 1995 v Italiji uvedejo nov pravni institut mirovnega sodnika (Giudice di pace),¹⁵⁸ ki je zamenjal dotedanjega poravnalnega sodnika. Najprej je deloval le na področju civilnega prava, od 1. januarja 2002 pa je pristojen tudi za kazenske zadeve. Z zakonodajno uredbo z dne 28.8.2000, št. 274 je določen postopek in pristojnosti v poravnavi pred mirovnim sodnikom.

Mirovni sodnik je profesionalni in samostojni sodni delavec, ki vodi neformalni in poenostavljeni postopek ter ima moč izrekanja alternativnih sankcij.¹⁵⁹

Zakon št. 374 z dne 21.11.1991 je predvideval imenovanje 4698 mirovnih sodnikov, porazdeljenih po nacionalnem ozemlju v 845 sedežev. Trenutno je teh sodnikov le 3266, tako da jih je zaenkrat 30% manj od predvidenega.

Institut mirovnega sodnika je bil uveden, ker kazenska sodišča niso bila zmožna reševati kazenskih zadev v doglednem času. S tovrstno reformo se je želelo odpraviti sodne zaostanke in zblížati žrtve ter storilce z odpravo nastale škode.

Mirovni sodnik pa ne poravnava samo v kazenskih zadevah, ampak tudi v civilnih in upravnih, tako da lahko odloči tudi o sporu, ki vsebuje tako kazensko zadevo kot civilno odškodninsko zadevo.

Pristojnost je določena v zadevah, ki se tičejo manj nevarnih kaznivih dejanj kot so lažja telesna poškodba, vdor na posest ali v poslopja, žalitev, grožnja, obrekovanje, udarec in poškodba tuje stvari.

Mirovni sodnik ima na voljo tri vrste ukrepov:

- neprostostne kazenske sankcije (denarne kazni, hišni pripor, delo v korist skupnosti)
- ukrepe poravnalne narave (umik obtožnice kot posledica poravnave)
- ukrepe reparacijske narave (povračilo škode).

Sankcije ne morejo biti pogojne narave.

---

¹⁵⁷ »Il Governo della Repubblica è delegato ad adottare, entro otto mesi dalla data di entrata in vigore della presente legge, un decreto legislativo concernente la competenza in materia penale del giudice di pace, nonché il relativo procedimento e l'apparato sanzionatorio dei reati ad esso devoluti, unitamente alle norme di attuazione, di coordinamento e transitorie, secondo i principi e i criteri direttivi previsti dagli articoli 15, 16 e 17.«

Vlada republike mora v roku osmih mesecev od nastopa veljavnosti tega zakona sprejeti zakonodajno uredbo, ki bo uredila pristojnosti mirovnega sodnika v kazenskih zadevah, kot tudi postopek in aparat za sankcioniranje prestopkov v skladu z določbami aktualiziranja, sodelovanja in prehodnimi normami glede na načela in kriterije predvidene v členih 15., 16. in 17.

¹⁵⁸ Mirovni sodnik je častna funkcija, ki mu je začasno podeljena sodstvena funkcija. Mandat traja 4 leta, z možnostjo enkratnega podaljšanja. Z dopolnitvijo 75-ega leta funkcija avtomatično preneha.

¹⁵⁹ Pri tem so mišljene alternativne kazni zaporu (»sanzioni non carcerarie«).

6. Postopek poravnave pred mirovnim sodnikom

4. odstavek 29. člena¹⁶⁰ zakonodajne uredbe 274/2000 določa, da lahko sodnik na prvi obravnavi odloži kazenski pregon za največ 2 meseca in primer preda organu poravnavanja, torej mirovnemu sodniku. V tem členu je prvič v Italiji določena možnost poravnavanja v kazenskem postopku.

Sodnik lahko tudi sam izvede poravnavo v kolikor ne potrebuje pomoči mirovnega sodnika. To bo veljalo za primere, ko stranki nista zainteresirani za ponovno vzpostavitev porušenega razmerja pred prestopkom. Stranki želita popraviti nastalo škodo, ki pa nastopa le kot simptom konflikta.

V teh dveh mesecih mora mirovni sodnik doseči poravnavo. Posledica je umik obtožnice.

34. člen določa, da v primeru dejanja majhnega pomena ni potrebno nadaljevati s procesom, če bi ta lahko škodljivo vplival na obtoženčevo delo, študij, družino ali zdravje. Ob tem se je zakonodajalec jasno zavedal stigmatizacije, ki jo lahko prinese sodelovanje v kazenskem postopku, in upošteval načelo sorazmernosti. Škoda, ki bi lahko s tem nastala, bi bila nesorazmerna s škodo povzročene kaznivega dejanja. Ker pa je z opustitvijo kazenskega pregona morda prizadeta žrtev, ker smatra, da pravici ni zadoščeno, jo je potrebno napotiti na poravnavo, ki lahko zadovolji obe stranki postopka.

V 35. členu je zakonodajalec postavil za storilčeva popravljalna dejanja dva kriterija, ki jih mora mirovni sodnik upoštevati pri izreku sodbe o izničenju kaznivega dejanja. Storilec mora s svojimi popravljivimi dejanji doseči tako občutek zavrženosti storjenega kaznivega dejanja kot tudi preventivski učinek, kar pomeni, da njegova dejanja izkazujejo pričakovanje, da ne bo ponavljal storjenega dejanja. Z določitvijo teh dveh kriterijev je bila podeljena diskrecijska pravica mirovnega sodnika. Ni določeno, ali je namen specialna ali generalna prevencija.

Sporna je tudi vloga žrtve, ki ji je namenjena le minimalna vloga v tem delu postopka. Edina njena pravica je možnost izjavljanja pred izrekom sodbe o izničenju kaznivega dejanja. Kar kaže na to, da je pomen tega člena bolj usmerjen k omejevanju formalnosti kazenskega postopka kot pa h konceptu restorativne pravičnosti.¹⁶¹

Tri skupine kaznivih dejanj je možno obravnavati v postopku poravnavanja:¹⁶²

- kazniva dejanja zoper čast (členi 594, 595 in 616 Kazenskega zakonika)
- kazniva dejanja zoper telo (člena 582 in 590 Kazenskega zakonika)
- kazniva dejanja zoper premoženje (členi 626, 627, 631-33 in 635-639 Kazenskega zakonika)

---

¹⁶⁰ Sodnik v primeru kaznivih dejanj za katere se postopek ne začne po uradni dolžnosti sproži postopek poravnave med strankami. V tem primeru lahko v korist poravnave preloži obravnavo za največ dva meseca in se poslužuje poravnalnih centrov ter javnih ali zasebnih struktur. Vsekakor izjave strank v postopku poravnavanja ne morejo biti v nobenem primeru uporabljene v kazenskem postopku.

¹⁶¹ Primerjaj Maglione. <http://www.altrodiritto.unifi.it/adirmediazione/maglione.htm#h2-4>

¹⁶² Pristojnosti mirovnega sodnika za sojenje določenih kaznivih dejanj so določene v 14. členu Zakona št. 468 z dne 24.11.1999.

Za vsa ta kazniva dejanja je značilno, da gre za mikrokonfliktnost, saj so omejena na medosebne konflikte in prestopke. Gre za dolgotrajne konflikte med sosedi, sorodniki in znanci, zaradi katerih je potrebna posebna obravnava. Poravnava pri prvi skupini kaznivih dejanj zagotavlja dodatno zasebnost, saj varuje dogajanje na javni obravnavi pred odmevanjem v javnosti. V drugi skupini poravnava ščiti žrtev in preprečuje škodljive posledice kazni za storilca. V tretji skupini poravnava omogoča povračilo žrtvi in omogoča storilcu popravilo svoje napake.

Mirovni sodnik pa lahko odloča še pri nekaterih kaznivih dejanjih, inkriminiranih v kazenskem zakoniku, ter pri kaznivih dejanjih po specialnih kazenskih zakonih, vendar le če je zagrožena zaporna kazen do 4 mesece.

7. Praksa poravnavanja v Italiji

Vzpostavili so se trije centri za kazensko poravnavo v okviru delovanja mirovni sodnikov v nekaterih mestih Italije. Centri delujejo za potrebe mirovnega sodnika, ki jim odstopi primer v poravnavo. Postopek pred centri je brezplačen in temelji na načelih zaupnosti ter prostovoljnosti. Za uspešen postopek je potrebno sodelovanje obeh nasprotnih strank.

Primer Firenze

Urad za kazensko poravnano v Firencah je nastal na podlagi dogovora med mirovnim sodnikom iz Firenc in nevladno organizacijo L'Altro Diritto Onlus. Začetek je bil namenjen predvsem senzibiliziranju pravnega okolja v zvezi s poravnavanjem, tako da so skupaj z mirovnimi sodniki in odvetniki analizirali zakonodajno reformo. Vključili so tudi lokalne nepravne službe z namenom predstavitve prakse poravnave za reševanje družbenih konfliktov.

Oblikovalo se je trojno razmerje med uradom, mirovnim sodnikom in združenjem odvetnikov. Na začetku je bilo prisotno nezaupanje odvetnikov do poravnalcev iz Urada, saj so bili navajeni na svojo ekskluzivno vlogo v reševanju konfliktov. Poravnava pa prinaša nove izzive tudi za odvetnike.

Postopek se začne s podajanjem informacij mirovnega sodnika o prekinitvi postopka in napotitvi vpletenih strank na poravnavo. Urad ne prejme nikakršnih podatkov o zadevi, ampak samo podatke o udeležencih in njihove osebne kontakte. Nato Urad obvesti o poravnavi morebitne odvetnike strank.

Urad nato kontaktira tožitelja in obtoženca prek njihovih odvetnikov. Obtožencu nameni dodatno pismo v katerem je pojasnjen namen in možnosti poravnave v kontekstu konstruktivnega reševanja konflikta, kot procesa v katerem lahko stranke prosto izpovedo svoje videnje razmerja, in informacije o tem, da je postopek brezplačen, da se odločitve sprejemajo s konsenzom, in tajnost postopka po načelu zaupanja.¹⁶³ V kolikor se v določenem času stranki ne javita Uradu skušajo uslužbenci preko telefona poiskati odvetnike, da se dogovorijo za čas posamičnih pogovorov. V tej fazi stranki ločeno podata svoje mnenje o zadevi, tako da se skuša rekonstruirati potek dogodkov in nato pripravi stranki, da se tudi neposredno srečata. Ko se stranki strinjata, nastopi »face-to-face« srečanje. Formalnost tega postopka se kaže samo v podpisovanju določenih obrazcev o pristopu k poravnavi, pogovorih in neposrednem srečanju. Rezultati

---

¹⁶³ Glej Maglione, <http://www.altrodiritto.unifi.it/adirmediazione/maglione.htm#h3-1>

poravnave so v zelo skopi obliki podani mirovnemu sodniku, tako da ni niti označeno, kdo je krivec za morebitni neuspeh poravnave z namenom, da ne bi to vplivalo na končno odločitev sodnega organa.

Za poravnavanje pri mirovnem sodniku v Firencah je najbolj značilna vloga poravnalk, ki prepuščajo vodenje razprave strankam. Poravnava naj bi bila predvsem prostor za komunikacijo, kot institucionalizacija dialoga, ki omogoča obojestransko razumevanje. V formalnem kazenskem procesu ni prostora za premoščanja prepada med strankama. Če pa omogočimo neposredni pogovor med posamezniki, jim s tem prepoznamo tudi avtonomijo in zrelost. Poravnalka opravlja predvsem funkcijo moderatorja, ki skrbi le za normalen potek pogovora.¹⁶⁴ Pomemben je tudi pravilen pristop poravnalk, ki so usmerjene k zdravljenju porušenega razmerja, ne pa k zdravljenju strank.

Primer Trentino / Alto Adige

Regionalna vlada Trentina / Alto Adige¹⁶⁵ je ustanovila Center za kazensko poravnavo, ki ima dve sekciji v Trentu in Bolzanu. Poravnalce je izobraževalo Društvo Dike s pomočjo Univerze v Trentu. Prevezli so teoretski humanistični model Jacqueline Morineau¹⁶⁶ z združevanjem nekaterih poravnalskih in pogajalskih elementov. Izobrazbena struktura poravnalcev je zelo heterogena; od pedagogov, pravnikov, diplomantov mednarodnega sodelovanja do psihologov.

Postopek se začne s posredovanjem sodnega spisa centru s strani mirovnega sodnika. V spisu se poleg imen in kontaktov nahaja tudi opis storjenega kaznivega dejanja. Spis najprej pregleda koordinator centra, ki nato izbere poravnalca odgovornega za spis. Le-ta bo moral prisostvovati vsem srečanjem in mora nadzorovati potek celotnega postopka. Izbere se ga na podlagi izobrazbe in dotedanjih izkušenj. Kot negativni kriterij se upošteva konflikt interesov ali znanstvo s strankami. Koordinator o izboru pismeno obvesti mirovnega sodnika.

Odgovorni pismeno obvesti stranke o poravnavi in njenem poteku ter določi prve individualne razgovore. Temu sledijo telefonski razgovori, ki dokončno določijo čas srečanj in ostale informacije o poravnavi.

Na individualnih razgovorih sodelujejo poleg odgovornega za spis tudi dva poravnalca, ki ju izbere odgovorni. Najprej se skuša rekonstruirati dogodek, v nadaljevanju pa je stranka povabljena, da izrazi svoj čustven pogled na dejanje. Z žrtvijo vodita pogovor odgovorni in prvi poravnalec, ki ga pri pogovoru s storilcem zamenja drugi poravnalec. Odgovorni predstavlja tako

---

¹⁶⁴ Zaupanje v kreativno komunikacijo temelji na teorijah Wittgensteina in Austina, za katere je komunikacija ne samo instrument za povzemanje realnosti, temveč jo tudi ustvarja.

¹⁶⁵ Dežela Trentino Alto Adige oz. Južna Tirolska («Regione Autonoma Trentino-Alto Adige/Südtirol») uživa večjo avtonomijo zaradi specifične narodnostne sestave dežele. Večinsko prebivalstvo so Avstrijci, poleg Italijanov pa prebiva na tem območju tudi avtohtona narodnost Latini. Tako ima deželna vlada posebne pristojnosti pri imenovanju mirovnih sodnikov in tudi materialno skrb za njihovo delovanje.

¹⁶⁶ Model Jacqueline Morineau temelji na humanistični perspektivi, ki obravnava poravnano kot nov prostor v sodobni družbi, ki omogoča sprejem čustev, trpljenja in bolečino strank v konfliktu. Konflikt je del življenja, ki se ga ne da odpraviti, pomembno pa je konfliktno situacijo spremeniti v nekonfliktno situacijo. Ko se pojavi konflikt, nastane okoli posamezne stranke zid, ki preprečuje razumevanje nasprotne strani. Ta zid predstavlja separacijo, ki povzroča bolečino. Poravnava je tako instrument, ki omogoči srečanje nasprotnih strank. Podrobneje prim. <http://www.altrodiritto.unifi.it/minori/imperial/nav.htm?cap1.htm#4>

rdečo nit med obema ločenima obravnavama, saj edini pozna pogled obeh strank. Ekipe poravnalcev se neformalno pomeni o problemu v fazi priprave soočenja strank. Na koncu prve faze je podano poročilo v katerem je podan konsenz o poravnavanju s strani strank in pripombe ter napotki za ekipo poravnalcev.

Na končni obravnavi se sestava ekipe zopet spremeni, ostane samo odgovorni, ostala dva poravnalca zamenjata dva nova. Takšna zamenjava je potrebna zaradi neobremenjenosti poravnalcev z vtisi, ki so jih dobili na prvih pogovorih. Prav tako se mora poravnava zaključiti na samo eni obravnavi. S tem se izognemo nabiranju vtisov in pomislekov, ki nimajo veze s poravnavo. Hkrati pa so stranke prisiljene v takojšnje odločitve, saj imajo le omejen čas. V zadnji fazi se samo še odloča o materialnih posledicah poravnave. V tem delu obravnave so lahko prisotni tudi zastopniki strank. Uspešnost poravnave se meri glede na spremembe v nivoju komunikacije in odnosu med strankama, pripoznanju trpljenja nasprotna stranke¹⁶⁷ in v simbolični reparaciji.

Za razliko od florentinskega eksperimenta poravnava ni pogojevana z umikom obtožnice. S tem se pusti odprte roke strankam ali se bodo v okviru poravnave dotaknile tudi umika obtožnice. S tem se ohrani možnost hkratnega obstoja dveh vzporednih procesov, procesa poravnave in kazenskega procesa. S takšnim sobivanjem se skuša vplivati tudi na humanizacijo kazenskega procesa. Po uspešni poravnavi tudi kazenski proces ne bo več percepiran kot prostor nasprotovanja, temveč kot konstruktiven prostor v katerem se obravnavajo predvsem materialne zadeve, ob zavesti, da nasprotna stran ni sovražnik, temveč subjekt s katerim je nastal komunikacijski in relacijski incident, ki ga je rešila prav poravnava.

Ni pa prišlo do nikakršnih nesoglasij z odvetniki, kar je morda posledica dejstva, da je center del deželnih struktur. Prav tako se skuša vključiti odvetnike v sam postopek poravnavanja, tako v začetni fazi kot v zaključni fazi pogajanj o materialni nadomestitvi škode.

Pomanjkljivosti v delu centra se kažejo v strukturnih ovirah in v lokalnih družbenih okoliščinah. Eksperimentalna narava postopkov trči na dve vrsti ovir. Prva je kompleksnost primerov, ki jih je potrebno v čim hitrejšem roku rešiti, kar prinaša dodatne pritiske na poravnalce, ki morajo poleg tujih čustev obvladati tudi svoje lastne. Druga ovira predstavlja preveč rigidna navezava na en teoretski model. Edinstvenost in neponovljivost dejanskih situacij zahteva določeno teoretsko fleksibilnost.

Raziskovalci so opazili razliko v dojemanju figure poravnalca v mestu in v okoliških alpskih vaseh. Medtem ko so jo v mestu dojeli kot novo institucijo, so na vaseh prepoznali v poravnalcu t.i. posrednika, tradicionalnega vaškega modreca, ki je reševal družbene spore na vasi. Vsakdanje konflikte je reševal modrec, katerega dediščino je sedaj prevzel poravnalec. Včasih so se tako izogibali formalnih kazenskih procesov. Zanimivo pa je, da je vaščane zmedla starost poravnalcev. Tradicionalno so bili posredniki najstarejši pripadniki skupnosti. Naslednji problem je potlačenje konfliktov, dokler ne okrepljeni izbruhnejo na plano. Vzrok je v pojmovanju

---

¹⁶⁷ V drugi stranki se ne prepozna ne nasprotnika ali sovražnika, temveč osebo z določenimi pričakovanju in potrebami.

konflikta kot sramote. Poravnalci morajo premagati tudi komunikacijske ovire, ki jih predstavljajo specifični lokalni vzorci obnašanja.¹⁶⁸

Primer Milan

Center za kazensko poravnavo je nastal februarja 2003. Upravlja ga društvo, ki je bilo že prej aktivno na področju poravnavanja. V njem delujejo različni profili poravnalcev (kriminolog, penolog itd.). Tudi v tem centru prevladuje humanistični način poravnave po modelu Jacqueline Morineau.

Postopek se začne s prejetjem spisa poslanega s strani mirovnega sodnika. V spisu so samo osebni podatki in kontakti, ničesar pa ni o kaznivem dejanju. Posebnost je v sodelovanju s policijo, ki posreduje primere tudi pred vložitvijo obtožnice, če oceni, da bi lahko bila uporabljena poravnava za rešitev konflikta. Občasno pa tudi občine iz milanskega okrožja podajo primere za poravnavo in s tem kažejo na preventivno naravo poravnavanja in povečevanja medčloveške bližnjosti. Nato sledi telefonska komunikacija med poravnalci, strankami in odvetniki. Pismena obličnost je opuščena, velikokrat pa tudi same stranke kontaktirajo Center, ko jih mirovni sodnik obvesti o poravnavi. Nato sledijo posamične obravnave na katerih sta prisotna dva poravnalca, od katerih je vsaj eden prisoten tudi na obravnavi nasprotne stranke. Ni pa predvideno sodelovanje zastopnikov. Podobno kot v ostalih centrih se pripravi stranki na soočenje na skupni obravnavi. Za razliko od ostalih centrov sodelovanje v postopku ni formalizirano s podpisovanjem obrazcev prisotnosti. Če tako zahtevajo okoliščine, je predvidena tudi več kot ena obravnava. Ob koncu obravnave se oblikuje izrek poravnave v katerem je jedrnato podan končni rezultat, ki se posreduje mirovnemu sodniku. Kriteriji za valutizacijo poravnave so tipični za humanistični model poravnave, vendar za razliko od Trenta Milančani smatrajo za uspešno poravnavo, če je umaknjena obtožnica. Po zaključku spisa ni predviden nikakršen monitoring rezultatov poravnave, samo neformalno je preverjen nivo zadovoljstva med strankami in operativci.

Prihaja pa do problemov v odnosu z odvetniško zbornico. Odvetniki z nezaupanjem sprejemajo rezultate poravnave, zato pogosto pritiskajo na mirovne sodnike naj ne dajo primerov v poravnavo Centru. Verjetno je vzrok v tem, da odvetniki nimajo nikakršne vloge v procesu poravnave.

V Centru skušajo preseči kazenskopravne definicije strank, kajti le-te stigmatizirajo subjekte v konfliktu in predstavljajo kognitivno poenostavitev veliko kompleksnejše situacije. Poravnava je za razliko od sodne usmeritve usmerjena k poglobitvi razmerja, k razumevanju različnih čustvenih in simboličnih implikacij konflikta.

Specifične družbene značilnosti konfliktov na milanskem področju so medetnične narave, kjer prihaja do velikih kulturnih razlik in se tako pojavljajo napetosti med etničnimi skupinami. Druga zanimivost je stanovanjsko okolje. Veliko udeležencev v konfliktih živi v stanovanjskih poslopjih z zelo tankimi stenami, kar prispeva k povečanju sosedskih konfliktov.

---

¹⁶⁸ Maglione, <http://www.altrodiritto.unifi.it/adirmediazione/maglione.htm#h3-2>

Izkušnje ekipe, ki deluje že več kot 10 let na področju socialnega varstva in kazenskih zadev, pripomorejo k fleksibilni uporabi humanističnega modela poravnave.¹⁶⁹ Tudi v tem se razlikujejo od poravnalcev v Trentu.

8. Posebnosti poravnavanja pri mladoletnikih

Ustava Republike Italije v 2. odstavku 31. člena določa, da mora Republika varovati mladino z ustreznimi institucionalnimi ukrepi. Mladoletniška kaznovalna politika je zato usmerjena v poboljšanje in resocializacijo posameznika oz. v izobraževanje mladoletnika ter se odmika od punitivnih načel. Normativna podlaga za takšno usmeritev je predsedniška uredba št. 448 iz leta 1988. Prinaša pomembno novost v obliki odloga pregona in preskus vedenja, s čimer se je odprla pot poravnavanju. Sodnik mora obravnavati osebnost mladoletnika glede na njegovo psihično, družbeno in okoljsko stanje ter na podlagi teh ugotovitev izbrati ustrezno ukrepanje. Če sodnik oceni, da je potrebno posebej proučiti mladoletnikovo osebnost, lahko prekine sojenje za določen čas.

Prvi center za poravnavanje je bil odprt leta 1995 v Torinu v okviru državnega pravobranilstva za mladoletne. V letu 2005 je tako delovalo 8 centrov.¹⁷⁰ S časom so postali centri bolj avtonomni. Podpisani so bili dogovori o sodelovanju z različnimi institucijami od sodnih, pristojnih za mladoletne, do uprav lokalnih skupnosti in organov socialnega varstva. Tako so sodišča za mladoletne veliko bolj vpletene v ustanovitev centrov. Centri so tudi materialno odvisni od pravosodnega sistema. Tudi vsi primeri prihajajo v centre le preko mladoletniškega kazenskopravnega sistema. Kar je posledica obveznosti kazenskega pregona v italijanskem kazenskem procesu. Imperiale pa opozarja, da bi bila poravnava primerna tudi v predkazenskem postopku, saj bi le takrat bil pristop k poravnavi res prostovoljen. Ker je potrebno vplivati tudi na mladoletnikov razvoj, je največji učinek na njegovo razumevanje odgovornosti, če se ukrepa takoj po storjenem kaznivem dejanju. S potekom časa tudi zavest o storjenem dejanju zbledi oziroma storilec, v našem primeru mladoletnik, racionalizira pretekla dejanja skozi svoj vrednostni sistem. Problem pa je seveda v tem, da v tej fazi postopka domnevni storilec ni še obtožen. Paziti pa je potrebno tudi na varstvo osebnih podatkov, ki se prenašajo od preiskovalnih organov do centrov za poravnavanje.

Omejena uporaba poravnave je zahtevala dodatno raziskavo. Simona Ghetti¹⁷¹ je raziskala ali obstajajo splošni kriteriji za izbiro primerov, ki so namenjeni centrom za poravnavo. Rezultati so pokazali, da je velika večina anketiranih sodnih delavcev naklonjena poravnavanju. Kar 93% izbere primer za poravnavo glede na vrsto kaznivega dejanja. Tu predvsem poudarjajo, da je pomembno, če je žrtev jasno identificirana. Za dve tretjini anketirancev je pomembno tudi, da obstaja med žrtvijo in storilcem neko razmerje, kajti motivacija za poravnano je tudi obnovitev porušenega razmerja. Splošno soglasje je, da je za poravnavo primerno lažje kaznivo dejanje. Pomisleki glede uporabe poravnave se kažejo glede na zagotavljanje sodelovanja žrtve, podaljševanju kazenskega postopka in izkoriščanje poravnavanja za koristi posamezne stranke. Pomanjkanje enotnega normativnega okvira pa za sodne delavce ne predstavlja ovire. Glavni cilji poravnave naj bi bili zbujanje odgovornosti mladoletnika in povrnitev škode žrtvi. Tožilci se raje

---

¹⁶⁹ Maglione, <http://www.altrodiritto.unifi.it/adirmediazione/maglione.htm#h3-3>

¹⁷⁰ Melfi, str. 19.

¹⁷¹ Melfi, str. 23.

kot sodniki odločajo o poravnavi in kot glavni cilj navajajo obravnavanje primera izven kazenskega procesa.

Raziskava je pokazala, da so sodni delavci naklonjeni uporabi poravnave. Glavni vzrok za majhno uporabo tega instrumenta je kriterij vrste kaznivega dejanja. Problem predstavlja tudi neenotnost uporabe instituta poravnavanja na sodiščih. V nekaterih delih države se uporablja in so se oblikovali centri, drugje pa tega ni. Potrebna bi bila nacionalna usmeritev podana s strani Ministrstva za pravosodje.

Na nacionalni ravni ni normativno določeno, kako naj postopek poteka, tako da se zainteresirane institucije med seboj dogovorijo za način dela. Takšni dogovori upoštevajo lokalne zmožnosti vseh udeležencev. Minimalni standardi pa so podpora sodnih oblasti in sodelovanje pravosodnih delavcev ter lokalnih skupnosti pri projektu.

Mladoletniki so še posebej potrebni posebnega obravnavanja, kajti vrednostna zmeda v katero so ujeti lahko determinira njihov razvoj.¹⁷² Za nadaljnji razvoj mladoletniške poravnave je nujno najti sorazmerje med reformističnimi tendencami in zavestjo o realno obstoječih ovirah. Število uradov za poravnavanje je še vedno premajhno, vzroke je morda v mentaliteti, ki preprečuje širitev kulture poravnavanja. Kljub temu narašča število uspešno rešenih poravnav.¹⁷³ Največja ovira za uspešno poravnavo je poravnalcem pridobiti zaupanje žrtve kaznivega dejanja.

9. Problemi pri poravnavanju

Cauteruccio¹⁷⁴ opozarja na nevarnosti prakse poravnavanja. Potrebno je paziti, da ne postane poravnava samo trgovanje o višini denarne odškodnine, kar poznajo v ameriškem sistemu kot »settlement«. V tem primeru lahko mirovni sodnik deluje kot premoženjska agencija, ki zbira denar za poplačilo škode. Tako se cilj odmakne od pacifikacije družbe.

Praktiki opažajo osamljenost v kateri je posameznik, udeleženec poravnave. Verjetno kot posledica komunikacijskih in relacijskih kanalov ali celo trajnega stanja postmodernega človeka se osamljenost pojavi v svoji dramatičnosti, ki se kaže v žalitvah in telesnem nasilju. Prav tako je opaziti čustveno deprivacijo, saj subjekti konflikta niso sposobni poslušati in razložiti svoje občutke ter razumeti drugega in njegove specifične potrebe.

Poravnava bo tudi težko pomagala pri zmanjšanju zaporniške populacije, predvsem zaradi strukture zaporniške populacije in vrste kaznivih dejanj. Značilen italijanski primer je prestop ek ilegalnega priseljenstva (problem ekonomskih migrantov iz afriške celine), kjer gre za kaznivo dejanje brez žrtev. Enako velja za zločine odvisnikov od drog (prepovedana proizvodnja in preprodaja nedovoljenih substanc). Poravnava tudi ne more odpraviti telesne ali / in psihične

---

¹⁷² »Sprašujem se, kako lahko najstnik oblikuje svojo identiteto v družbi, ki ga po eni strani zapeljuje s svojimi bogastvi, močjo in zunanjim ugledom, po drugi strani pa ga zatre in kaznuje, če se pusti zapeljati in stori kaznivo dejanje.« Melfi, str. 35.

¹⁷³ Natančna analiza obravnavanih primerov v posameznih centrih: <http://www.altrodiritto.unifi.it/minori/imperial/nav.htm?cap4.htm>

¹⁷⁴ Cauteruccio, str. 3.

odvisnosti. Tudi premoženjska kriminaliteta, ki je posledica obupnih ekonomskih razmer posameznika, ne more biti predmet poravnave, saj gre za dejanje v skrajni sili (kriminaliteta kot način preživetja subjekta).

Poraja se tudi vprašanje, ali ni poravnava samo še eno orodje za sankcije sodnih organov, dodatna ponudba, ne pa alternativa sodnemu kaznovanju. S tem se širi mreža sankcij med prebivalstvom. Poleg kazni še poravnava. Nevarnost pa se skriva še v neformalnosti postopkov, kjer je prisilnost bolj skrita in je prisoten paternalizem in mehkejša dominacija šibkejših posameznikov.

10. Sklep

»Pravni pogled, ki izhaja iz negativne antropološke perspektive, vidi v konfliktu stalno grožnjo družbenemu redu. Predstavlja mu nevarnost uničenja tistega kozmosa, katerega edini in neizpodbitni varuh se smatra pravo. Preseva dožemanje družbenega konflikta kot patologije, ker je vir hobbovskega nasilja med soljudmi. In prav nasilje, ki je naravna posledica nenadzorovanega konflikta, je potrebno nevtralizirati s pomočjo nadaljnega nasilja nasprotnega značaja kot je institucionalizirano nasilje kazni ali sodna prisila na splošno. Nasilje kot »pharmakon« družbenega reda, ki je hkrati bolezen in zdravilo za samodestrukcijo h kateri naj bi naravno težil družbeni sistem, če je prepuščen sam sebi. Pravo, in pri tem mislimo predvsem na kazensko, črpa svoj *raison d'être* iz družbeno razpršenega nasilja in nanj odgovarja z drugačnim nasiljem, ki je percepirano kot legitimno že zaradi manjše intenzitete v primerjavi s tistim nasiljem proti kateremu se bori, ki je »hudobna stran« konflikta.«¹⁷⁵ Zgornji citat prikaže stanje institucionalnega reševanja konfliktov v družbi, ki zahteva ustrezen odgovor na izveninstitucionalni ravni. Centri za poravnavo v Italiji bolj ali manj izvirajo iz civilne družbe in kot takšni nudijo možnost reševanja konfliktov izven sodnih dvoran. Medtem ko sam pojem sodišča simbolizira avtoriteto in strahospoštovanje posameznikov, je neformalno reševanje spora velikokrat bližje človekovemu občutku za pravičnost.

Praksa poravnave je v Italiji še v poskusni fazi, vendar primeri dobre prakse že dajejo rezultate. Značilno je, da poravnavo večinoma vodijo nevladne organizacije ali pa neodvisne javne institucije (primer Trento) v sodelovanju z mirovnimi sodniki. Pomen dajejo predvsem vzpostaviti komunikacije med strankami v sporu. Kajti prepoznana je formalizirana ločnica, ki jo med strankama postavi kazenski proces. Stranki sta tam vsaka na svojem okopu, pod varljivim občutkom varnega zavetja odvetniške moči.

Za večjo teritorialno pokritost Italije s centri za poravnavanje bi bila potrebna centralna normativna ureditev poravnavanja, ki bi spodbudila večjo sodelovanje med različnimi institucijami, kar bi posledično privedlo do ustanavljanja in uveljavitve novih centrov za poravnavanje.

---

¹⁷⁵ Maglione, <http://www.altrodiritto.unifi.it/adirmediazione/maglione.htm#conclus>

Viri:

1. Anania, Orazio – Mediazione penale e analisi della vittima, *prispevek v Lucci dne* 21.2.2005.
2. Cauteruccio, Romina - La mediazione penale e la giurisdizione del giudice di pace della nuova normativa penale: aspetti sostanziali e processuali, *La tribuna.it Rivista penale* n.10/2006.
3. De Palo, Giuseppe and Harley, Penelope - Mediation in Italy: Exploring the Contradictions, *Harvard, Negotiation Journal* October 2005 Vol. 21 Issue 4.
4. <http://www.blackwell-synergy.com/doi/pdf/10.1111/j.1571-9979.2005.00078.x>
5. Imperiale, Nastassya - La mediazione penale minorile: aspetti giuridici e sociologici; <http://www.altrodiritto.unifi.it/minori/imperial/index.htm>
6. Mediazione e giustizia riparatoria nel sistema penale italiano; http://www.giustizia.it/minori/area_penale/med_pen.htm
7. Maglione, Giuseppe - La mediazione penale presso il giudice di pace: Un profilo teorico, normativo, sociologico-giuridico; <http://www.altrodiritto.unifi.it/adirmediazione/maglione.htm>
8. Melfi, Analisa – Mediazione penale in ambito minorile; <http://www.aipgitalia.org/Annalisa-Melfi.pdf>
9. Merolla, Manlio in Manfredonia, Felicetta – Mediazione penale: Aspetti e tipologie, *Lex et Jus* vol. 11, Napoli, 2004.
10. <http://www.lexetjus.net/scuoladilegge/Documenti/Libro%20La%20Giurisdizione%20e%20la%20Mediazione%20WORD%20II.doc>
11. Relazione al Decreto Legislativo 28 agosto 2000, n. 274 - Disposizioni sulla competenza penale del giudice di pace, a norma dell'articolo 14 della legge 24 novembre 1999, n. 468; http://www.penale.it/legislaz/rel_dlgs_28_8_00_274.htm#die4
12. Decreto legislativo 28 agosto 2000 n. 274; http://www.giustizia.it/cassazione/leggi/dlgs274_00.html#Art.%201

Poravnavanje v kazenskih zadevah na Poljskem in Madžarskem¹⁷⁶

Teja Zupančič

1. UVOD

Z mnenjem dr. Bošnjaka v članku »Izbirni mehanizmi v kazenskem postopku«, ko pravi, da so kazenski postopki dolgotrajni in pogosto neučinkoviti s stališča želje po kazni, družba pa kazensko pravo razume kot neustrezen način reagiranja na kriminaliteto in zato izgublja zaupanje v sistem kazenskega pravosodja, se popolnoma strinjam. Retributivnemu in preventivskemu konceptu obravnavanja kazenskih zadev naj bi koncept obnavljalne pravičnosti ponudil alternativo. Od klasičnega načina obravnave kazenskih zadev se razlikuje predvsem v sledečih potezah. V klasičnih postopkih je bistvo ugotavljanje obstoja kaznivega dejanja, storilstva in krivde, v okviru obnavljalne pravičnosti pa ugotavljanje oškodovanja, vzrokov zanj in možnih načinov odprave škode. V slednjih so bistveni dialog, pogajanja ter vzpodbujanje vzajemnosti, za klasične postopke pa je značilna adversarnost ter vzpodbujanje pravic in tekmovalnosti. Ko gre za klasične postopke, so stranke zastopane, v postopkih obnavljalne pravičnosti pa stranke nastopajo neposredno. Pri prvih ima žrtev stransko vlogo, v obnavljalni pravičnosti osrednjo. Merila razrešitve spora so v klasičnem postopku dana vnaprej, v obnavljalni pravičnosti se oblikujejo skozi postopek. V zadnjem se spor razreši s povrnitvijo škode in s spravo strank, v prvem z razčiščevanjem krivde in z naložitvijo primerne kazni. Klasično spor razreši tretji, razrešitev je oblikovana monocentrično, v postopkih obnavljalne pravičnosti pa spor razrešita stranki sami ob morebitni pomoči tretjega.¹⁷⁷ Poravnalni sistemi se med seboj razlikujejo po vrsti kaznivih dejanj, ko je poravnavanje dopuščeno, značilnostih obdolženca in oškodovanca, drugih pogojev za odstop zadeve v poravnavanje, fazi kazenskega postopka, v kateri je možno sprožiti poravnavanje, subjektih, ki lahko sprožijo poravnavanje, subjektih, ki vodijo poravnavanje, subjektih, ki sodelujejo v poravnavanju, postopku poravnavanja, možnih vsebinah poravnave, pravnih posledicah uspešno sklenjene in izvršene poravnave, nadzoru nad poravnavanjem in poravnavo, ideoloških poudarkih poravnavanja in drugih kriterijih. Razlogi obnavljalne pravičnosti so predvsem neposredno srečanje obdolženca in oškodovanca, odsotnost retributivnih ali javnopravnih razlogov za kazenskopravno reakcijo in poudarjena vloga skupnosti pri reševanju kazenske zadeve.¹⁷⁸ Poravnavanje v kazenskem postopku ima več različnih modelov¹⁷⁹, med katerimi je najbolj znan »victim – offender mediation«, kjer gre za

---

¹⁷⁶ Prispevek je nastal kot seminarska naloga v okviru magistrskega študija kazenskega prava in kriminologije na Pravni fakulteti v Ljubljani, pod mentorstvom prof.dr. Katje Filipčič

¹⁷⁷ Bošnjak M., (2006). Izbirni mehanizmi v kazenskem postopku, str. 45-46.

¹⁷⁸ Bošnjak M., (2006). Izbirni mehanizmi v kazenskem postopku, str. 55-56.

¹⁷⁹ Višja državna tožilka Alenka Mežnar v svojem prispevku »Poravnavanje med storilcem in žrtvijo kaznivega dejanja – nov institut v naši procesni kazenski zakonodaji« govori o petih različnih modelih poravnavanja v različnih državah in različnih kazenskopravnih sistemih in sicer o 1.) neformalnem *poravnavanju* (odvija se lahko znotraj institucionalnega kazenskopravnega sistema, vendar ni posebej predpisano. Tožilec oz. sodnik dosežeta dogovor med žrtvijo in storilcem oz. ugotovita, da sta se poravnala, dosegla sporazum, se zadovoljila z dogovorjeno rešitvijo, kar lahko pripomore h končni odločitvi tožilca oziroma sodnika.); 2.) *tradicionalnih poravnalnih odborih* (delujejo v skupnostih, kjer sodelujejo vsi pripadniki skupnosti s ciljem, da rešitev konflikta med posameznikoma vpliva na odnos v tej skupnosti); 3.) *obnovitvenih programih* (poravnavanje se izvaja indirektno, z vsako stranko posebej v obliki poravnanj. Poudarek je na povrnitvi škode žrtvi in ne na medsebojnem srečanju žrtve in storilca.); 4.) *družinsko-skupnostnih konferencah* (vključuje lokalno skupnost in sorodnike ter združenja za pomoč žrtvam, ki sodelujejo pri razrešitvi konfliktov s ciljem uravnotežiti bodoče skupno bivanje in popraviti posledice kaznivega dejanja); in 5.) *poravnavanjih med storilcem in žrtvijo* (v Evropi

posredovanje med žrtvijo in storilcem. O vsebini poravnave pove več nemški izraz »Konfliktregelung«, kar pomeni uravnavanje konflikta oziroma razrešitev konflikta, ki izvira iz kaznivega dejanja. Tukaj je še model »mediation and repartition« oz. »restorative mediation«, kjer je bistvo v poravnavi škode, nadomestilu škode, nastale s kaznivim dejanjem.¹⁸⁰ Poravnavanje v kazenskih zadevah se je začelo razvijati najprej v postopku proti mladoletnikom. Vloga žrtve – oškodovanca v kazenskem postopku že nekaj časa zbuja veliko zanimanje. Le-ta naj bi imela več možnosti, da pomembno prispeva k zadovoljitvi lastnih zahtev, ki izhajajo iz storjenega kaznivega dejanja ter s svojim aktivnim odnosom prispevati k resocializaciji in reintegraciji storilca v okolje ter pomagati državnim, pravosodnim institucijam do hitrejšega reševanja predvsem bagatelnih kazenskih zadev. V Evropi se je miselnost restorativne pravičnosti razširila v zgodnjih 80. letih, a sami začetki segajo na področje Kanade in ZDA. Podlago poravnavanju je dalo delo znanega teoretika Nilsa Christija »Conflicts as property«, kjer je pojasnil, da je konflikt nastal med storilcem in žrtvijo zaradi stopenega kaznivega dejanja, njuna last in ne last države. Torej naj država vrne konflikt, da ga vpleteni sami uredijo. Nekatere evropske države so začele s poskusnimi projekti poravnavanja tudi kot odgovor na spoznanje o neučinkovitosti klasičnega kaznovalnega modela ter neučinkoviti in zanemarljivi vlogi žrtve v kazenskem postopku. Institut poravnavanja daje storilcu možnost, da v neposrednem stiku z žrtvijo, brez vsake bojazni, da bodo nastopile represivne posledice, izrazi svoje resnično obžalovanje ter ji ponudi primerno odškodnino.¹⁸¹ Storilec mora imeti jamstvo, da se bo z uspešno rešenim poravnavanjem izognil kazenskemu postopku in posledicam, ki izvirajo iz postopka, predvsem pa obsodilne sodbe. Poravnavanje pa tudi žrtvi ponuja, da se sooči s tistim, ki ji je prizadejal zlo oziroma nevšečnosti. Priložnost ima izvedeti, zakaj je bila ravno ona žrtev ter ponuditi storilcu možnost sklenitve sporazuma o škodi in odpravi posledic.¹⁸² Interes države je selekcija bagatelnih kazenskih zadev, zmanjševanje stroškov kazenskega postopka na račun poravnavanja (saj je strošek države le nagrada poravnalcem), dvig pravne kulture in spodbujanje mirnega reševanja sporov med ljudmi.¹⁸³

Med ukrepi odvratanja so znane tri oblike:

- 1.) pogojna odložitev kazenskega pregona;
- 2.) delo v korist lokalne skupnosti;
- 3.) poravnavanje med storilcem in žrtvijo.

---

se je najbolje razvil na Norveškem, v Franciji, Avstriji, Nemčiji in Belgiji, a obstajajo tudi v treh državah različni pristopi in modeli, odvisni od tradicije in kazenskih sistemov).

¹⁸⁰ Mežnar A., (2000). Poravnavanje med storilcem in žrtvijo kaznivega dejanja – nov institut v naši procesni kazenski zakonodaji, str. 477.

¹⁸¹ Janina Waluk v prispevku "Who is introducing mediation in Poland and why" pove, da se številnim mladoletnim prestopnikom na tak način prvič ponudi možnost pogled na njihovo delovanje iz druge perspective. Prav tako pa se skuša zaobiti stigmatizacijo mladoletnih prestopnikov in propaganda njihove zadeve.

¹⁸² Janina Waluk nadaljuje, da so študije pokazale predvsem v primerih, kjer so bila storjena lažja kazniva dejanja, da gre žrtvam bolj za restitucijo materialne in psihološke škode kot da bi bil storilec kaznovan. S strinjanjem, da se bodo sestale s storilcem dobijo občutek, da prevzamejo kontrolo v svoje roke. Prvotno žrtve razmišljajo o materialni, simbolični restituciji, a ko spoznajo storilca, njegovo osebnost, motive in okoliščine storjenega kaznivega dejanja, pridobijo precej več - namreč razumevanje za soočloveka in "notranjo obogatitev". In če žrtve spoznajo, da storilci pogosto delujejo pod pritiskom zapletenih družinskih in socialnih razmer jih lahko celo začne skrbeti za storilca. Prav tako žrtve na ta način presežejo strah, ki je rezultat storjenega kaznivega dejanja in s pomiritvijo dosežejo psihološko lagodnost.

¹⁸³ Mežnar A., (2001). Poravnavanje v kazenskem postopku – možnost alternativnega reševanja kazenskih zadev; str. 1280-1282.

Med kazenskopravnimi sistemi se uporabljajo trije različni modeli poravnavanja, ki se razlikujejo v umestitvi in fazah izvajanja med kazenskem postopkom. V prvem modelu je poravnavanje med storilcem in žrtvijo vgrajen v redni kazenski postopek (Belgija, Nemčija, Avstrija). V določeni fazi kazenskega postopka je mogoče odločiti o odstopu zadeve v poravnavanje, posledica tega pa je umik tožbe ali pomemben vpliv na razsodbo. Poravnavanje v drugem modelu je umeščeno v predkazenski postopek in se kazenska zadeva tako odvrača iz kazenskega postopka (Norveška, Francija, Slovenija). Priporočilo št (99)19 dopušča poravnavanje v vseh fazah kazenskega postopka. Po izrečeni sodbi ali med prestajanjem kazni se uporablja izjemoma, navadno v resnejših primerih.¹⁸⁴

V nadaljevanju seminarske naloge se bom posvetila poljskemu in madžarskemu sistemu poravnavanja ter ju na koncu poskusila primerjati in najti razlike med njima.

2. POLJSKA

Poravnavanje je bilo na Poljskem formalno predstavljeno v letu 1997, medtem ko je zakonodaja takšne možnosti vpeljala z dnem 1.9.1998. Na začetku je bilo poravnavanje mogoče med kontrolo obtožnice, vendar se je leta 2003 zakon spremenil v prid poravnavanja in sicer tako, da je od tedaj poravnavanje dopuščeno v vseh fazah postopka. Dne 13.6.2003 je Ministrstvo za pravosodje izdalo zavezujoča pravila glede procesa poravnavanj. Poravnalec mora takoj po prejemu napotitve/odločitve na/o poravnavanje/ih navezati stik s storilcem in žrtvijo, organizirati individualna srečanja z vsako stranjo, voditi »face-to-face« poravnavanje, pomagati stranem spisati sporazum in nadzirati njegovo izpolnitev. Sestanek med žrtvijo in storilcem je v poljskem sistemu procesni pogoj. Primeri so lahko napoteni na poravnavanje s strani:

- 1.) tožilcev (člen 320 Zakona o kazenskem postopku omogoča, da državni tožilec na predlog strank ali na svoj predlog, z njunim strinjanjem, odstopi zadevo v poravnavanje. Izid poravnavanja mora upoštevati v poročilu za sodišče. V primeru, da je poravnavanje uspešno ima to lahko divergenten in olajševalen učinek)¹⁸⁵;
- 2.) policistov;
- 3.) sodišča (v vseh fazah postopka do sodbe);
- 4.) sodišča (kadar gre za zasebno tožbo);
- 5.) direktorjev služb za izvrševanja kazenskih sankcij (v času prestajanja kazni in ne glede na to, na koliko časa je bil storilec obsojen);
- 6.) izvršilnih sodišč.

Ob uspešnem poravnavanju se lahko sodišče odloči za pogojno ali nepogojno prekinitev/ustavitev postopka, sodbo, ki vsebuje pogoje v sporazumu iz poravnavanja (judgement upholding terms of reached mediation agreement) ter sodbo s kaznijo zapora brez postopka (prostovoljna podreditev kazni kot stranski produkt poravnavanja). Statistični podatki Ministrstva za pravosodje kažejo, da je med 1.9.1998 in 31.12.2003 bilo skoraj 60% zadev napotnih na poravnavanje, in le 34% se jih ni rešilo. Zaradi različni razlogov v 6%

¹⁸⁴ Mežnar A., (2001). Poravnavanje v kazenskem postopku – možnost alternativnega reševanja kazenskih zadev; str. 1283.

¹⁸⁵ <http://www.homeoffice.gov.uk/rds/prgpdfs/crrs10.pdf>.

prvotno napoteni zadev ni prišlo do poravnavanja (sodišče je preklicalo napotitev, ena od strank ni hotela sodelovati ali pa z drugo stranko ni bilo mogoče vzpostaviti kontakta). Poravnavanje na Poljskem so pogosto uporabljena za razrešitev konfliktov na področju kaznivih dejanj zoper zakonsko zvezo, družino in mladino, življenje in telo ter čast in dobro ime, medtem ko so kazniva dejanja zoper premoženje pogosteje obravnavana po tradicionalni poti na sodišču.¹⁸⁶

Členi 53(3)¹⁸⁷, 60(2.1)¹⁸⁸ in 66(3)¹⁸⁹ poljskega Kazenskega zakon(ik)a (v nadaljevanju tudi KZ) in 23a člen poljskega Zakona o kazenskem postopku¹⁹⁰ (v nadaljevanju tudi ZKP) določajo rezultate poravnavanja v primerih odraslih prestopnikov v primerih predhodnega postopka (pre-trial) kot tudi v postopku pred izrekanjem kazni (pre-sentence). Sodišče in državni tožilec lahko, skladno z 23a členom ZKP, na lastno pobudo oziroma s strinjanjem strank, predloži oziroma napoti primer k pooblaščenim institucijam oziroma poravnalcu posamezniku. V drugem odstavku pa je določeno, da postopek naj ne bi trajal dlje kot mesec dni (v ta čas se ne šteje trajanje pripravljalne procedure). Nekatere zadeve so bile prepuščene ureditvi Ministra za pravosodje. Na temelju 5. odstavka 23a člena ZKP je ureditev iz 14. avgusta 1998 zamenjala ureditev z dne 13. junija 2003. Področje delovanja se je tako razširilo.

Dodatek k poljskem Zakonu o ravnanju z otroki¹⁹¹, z dne 26. oktobra 1982, ki ga je sprejel parlament dne 15. septembra 2000, omogoča, da lahko družinska sodišča prepustijo primer pooblaščeni organizaciji oziroma poravnalcu. Sodišče lahko zadevo napoti na poravnavanje v katerikoli fazi postopka na lastno iniciativo ali na podlagi dogovora strank. Rezultat poravnavanja pa je upoštevan pri določanju kazni (se mu ne izreče vzgojnega ukrepa, pogojna obsodba,...). Poravnavanje pri mladoletnikih lahko trajajo tudi do 6 tednov oziroma se v posebnih primerih podaljšajo še za 14 dni. Poravnalec, ki se ukvarja z mladoletniki, se mora podvreči posebnemu treningu oz. izobraževanju. Žal povedano ne velja za kazenske zadeve, zato imajo sodniki dvome o strokovnem znanju poravnalcev znotraj kazenskih zadev odstopljenih v poravnavanje.¹⁹²

Tako lahko, pri poravnavanjih v kazenskih zadevah pri mladoletnikih na Poljskem, le družinski sodnik preda zadevo v poravnavanje. Juvenile Justice Act ne omenja pogojev oziroma ne podaja časovne omejitve, kdaj gre lahko zadeva v poravnavanje, prav tako pa ne obstajajo omejitve pri kaznivih dejanjih, za katere se lahko poravnavanje uporabi. Vodila so, da naj bi šlo za enostavno zadevo, kjer je škoda mogoče nadomestiti, oškodovanec pa je znan in storilec nesporen. Pri poravnavanjih v kazenskih zadevah pri odraslih na Poljskem pa obstaja: a.) *diskrecijska pravica državnega tožilca* - državni tožilec lahko po 23a členu ZKP, na željo

¹⁸⁶ <http://www.restorativejustice.org/editions/2004/November/poland1/>.

¹⁸⁷ Tretji odstavek 53. člena poljskega Kazenskega zakonika pravi: "Sodišče naj pri določanju kazni upošteva pozitivne rezultate poravnavanj med oškodovancem in storilcem oziroma sporazum dosežen pred sodiščem oziroma državnim tožilem". http://www.era.int/domains/corpus-juris/public_pdf/polish_penal_code1.pdf.

¹⁸⁸ Prva točka drugega odstavka 60. člena poljskega Kazenskega zakonika pravi: "Sodišče lahko uporabi "extraordinary mitigation" kazni v posebno opravičljivih primerih, ko bi bila tudi najnižja kazen za kaznivo dejanje nesorazmerna/neprimerna in še posebej, če sta oškodovanec in storilec zgladila spor in je bila škoda v tem smislu povrnjena". http://www.era.int/domains/corpus-juris/public_pdf/polish_penal_code1.pdf.

¹⁸⁹ Tretji odstavek 66. člena poljskega Kazenskega zakonika določa; "V primeru, da sta se oškodovanec in storilec poravnala, da je storilec privolil v način vračanja škode, se lahko pogojno prekine kazenski postopek, vendar le za kazniva dejanja, kjer zagrožena kazen ne presega 5 let zapore". http://www.era.int/domains/corpus-juris/public_pdf/polish_penal_code1.pdf.

¹⁹⁰ Poljski Zakon o kazenskem postopku omenja poravnavanja tudi v 320. členu, 489. členu, 618. in 619. členu.

¹⁹¹ Law on the treatment of juveniles.

¹⁹² <http://www.euforumrj.org/readingroom/Countries/PolishPapersFinal.pdf>.

strank ali na njegov predlog s strinjanjem strank, preda zadevo v poravnavanje. Državni tožilec predlaga ustavitev postopka, kjer se je skladno s členom 66(3) Kazenskega zakon(ik)a oškodovanec pomiril s storilcem, ta je popravil povzročeno škodo oziroma sta se oškodovanec in storilec dogovorila o povrnitvi škode. Člen 53(3) Kazenskega zakon(ik)a omogoča, da lahko sodišče upošteva pozitivne rezultate poravnavanja med oškodovancem in storilcem oziroma dogovor (dosežen na poravnavanjih - settlement) dosežen v postopku pred državnim tožilcem oziroma sodiščem. Sodišče lahko potem pogojno začasno prekine postopek (336. člen) ali, če storilec soglaša, poda kazen brez postopka (335. člen). Obstaja negotovost glede vrst kaznivih dejanj, za katere je predvideno poravnavanje. Člen 66 določa, da se lahko prekine postopek za kazniva dejanja, katerih predvidene zagrožene kazni ne presežejo petih let. Vendar pa člen 60(2) dovoljuje »extraordinary mitigation«, ki se tiče tudi višjih zagroženih kazni; Penal Executory Code, ki ga prevajam kot Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij, je omogočil tudi zavodom za izvrševanje kazenskih sankcij poravnavanje odraslim storilcem med prestajanjem kazni. b.) *preostala sodniška jurisdikcija* – člen 489 ZKP dovoljuje sodniku, z dovoljenjem strank, da se primer predstavi pred poravnalcem. Za to se odloča predvsem pri zadevah, kadar gre za zasebno tožbo.

Pristojnosti organizacije in odobritve poravnalcev spadajo pod pristojnosti Ministrstva za pravosodje. Predpisi Ministrstva za pravosodje določajo, da so lahko poravnalci le »odobrena telesa«. Poravnalci lahko delujejo neodvisno ali pa kot zaposleni odobrenih teles. V vsakem primeru pa morajo zadostiti naslednjim pogojem: biti morajo poljski državljani v starosti 26 ali več let, ne smejo biti predkaznovani ter morajo imeti izkušnje na področju sociale, »probation« oz. nadzorstva¹⁹³, ipd. Novi poravnalci oz. poravnalcizačetniki delujejo pod nadzorstvom, voditi morajo najmanj 10 zadev z izkušenimi poravnalci.¹⁹⁴ Skladno s členi 40-42 ZKP je njihova neodvisnost zagotovljena tako, da poravnalci ne smejo biti kakorkoli profesionalno oziroma zaposlitveno povezani s kazenskim sistemom. Prav tako pa ne more kot poravnanec delovati nekdo, ki je s katerokoli izmed strank v kakršnemkoli razmerju. Odobrena telesa registrirajo predsedniki pokrajinskih sodišč, individualni poravnalci pa morajo biti registrirani pri pritožbenem sodišču. Trenutno je potrjenih oziroma registriranih 630 poravnalcev. Večina jih deluje samostojno (514). Predpisi ne dajejo točnih podatkov, da bi morali biti izurjeni za to delo, vendar jih kljub temu polovica je. Učne programe vodi Committee of Patronat, nevladna organizacija, ki jo priznava ministrstvo, neodvisni poljski center za mediacije (PCM), nad katerim ni nekega centralnega nadzorstva nad kakovostjo tehnik dela. PCM je največja organizacija, ki vodi kar 15 poravnalnih centrov. Osem se jih ukvarja le s poravnavanji z mladoletniki, pet s poravnavanji z odraslimi, dva pa se ukvarjata tako s poravnavanji z mladoletniki kot z odraslimi.¹⁹⁵ Njihova organizacijska struktura je odvisna od sponzorjev (lokalna samouprava, ngo, cerkev in center za socialno podporo) ter števila poravnalcev (sedem jih ima po enega do dva poravnalca, trije z malo več ter 5 centrov s kar več kot 10 poravnalci). Financirani so s strani lokalne skupnosti, ngo-jev ali dobrodelnih fundacij. Nekateri so resda locirani v vladnih stavbah, vendar je njihova organizacija neformalna. V primeru mladoletnih programov je prisotna koordinacija nadzornega centra, vendar so mediatorji sami odgovorni za svoje primere. Obstajajo tudi tri mediacijske službe, ki jih vodi druga NGO: DOM (Mediacijski dom nižje Šlezije). V primerih mladoletnikov pa je tukaj še 64 družinskih svetovalnih in diagnostičnih centrov. Ustanova »Partners-Polska« ima tudi mediacijske službe vendar še ni mediirala v kazenskih primerih. Finančno ministrstvo poravnalcem plačuje fiksno ceno 40 EUR na primer, vendar pa naj bi bili

¹⁹³ "Probation" v tej seminariki nalogi prevajam kot nadzorstvo oz. "probation officer" kot nadzornik.

¹⁹⁴ <http://www.euforumrj.org/readingroom/Countries/PolishPapersFinal.pdf>.

¹⁹⁵ <http://www.homeoffice.gov.uk/rds/prgpdfs/crrs10.pdf>.

mediatorji volonterji, ki so upokojeni ali zaposleni za polovični delovni čas. Večina jih je ženskega spola, zaposlenih v izobraževalnem sektorju.¹⁹⁶

Poravnavanja so omejena s pravili, čeprav so, kar se tiče zaupnosti, dostopa poravnalcev do primerov in prostovoljne udeležbe strank, pomanjkljiva. Neurejena so tudi v delu pravnega zastopanja strank, vendar pa nekatere poravnalske službe dovoljujejo odvetnikom, da govorijo s svojimi klienti. Vodilne smernice so vsebovane v pripravljenih materialih Mediacijskega Komiteja in so pogosto del učnega programa poravnalcev. Večina primerov je napotenih na poravnavanje s strani sodišča (razen 40 primerov v 4 letih s strani državnega tožilstva). V primeru mladoletnega prestopnika, poravnanec kontaktira prestopnika takoj, ko je poravnalski center sprejel napotilo družinskega sodnika in ga sprejel. Če se prestopnik strinja se obvesti žrtev. Organizirana so ločena srečanja glede strinjanja pričakovanj med poravnalcem in storilcem ter žrtvijo skozi priprave za direktno poravnavanje. Indirektna poravnavanja so zelo redka. Primarna težnja je iskanje reparacije in opravičilo. Časovni obseg reparacije je pisno dogovorjen s prestopnikom. Poravnanec ta sporazum nadzoruje. Če prestopnik ne izpolni obveznosti bo oškodovanec oziroma žrtev zahtevala civilno obsodbo. Prestopniki v praksi redko ne izpolnijo naložene obveznosti.¹⁹⁷

Med leti 1994 in 1995 je Komite pripravil eksperimentalni program za poravnavanja med mladoletnimi prestopniki in žrtvami. V programu so upoštevali namen in cilje mladoletniškega prava, poljsko tradicijo in mednarodne standarde, kot so princip svobodne volje in zaupanja. Osnovni standardi so bili tudi izkušnost in objektivnost poravnalcev. Eksperiment je s soglasjem Ministrstva za pravosodje zajel 8 družinskih sodišč v letih 1995 - 1999. Rezultati so pokazali, da so poravnavanja zelo učinkovita, saj je bilo doseženih 90% sporazumov. Zelo malo je bilo primerov, ko poravnavanja niso bila vpeljana oziroma ni bila izpolnjena kompenzacija s strani storilca. V septembru 2004 je PCM z Ministrstvom za pravosodje v treh majhnih mestih predstavilo program »Poravnavanja – oblika restorativne pravičnosti«. Cilj programa so bili integracija storilca v skupnost, zaščita skupnosti, reševanje konflikta skozi aktivno sodelovanje obeh strani, hitrejša kompenzacija za žrtev, zmanjševanje strahu pred kriminaliteto, omogočanje strankam izraziti čustva, zmanjšati povratništvo ter delovanje proti spravi, socialni reintegraciji in zmanjševanju sodnih stroškov. V prvem programu so poravnalci delali z žrtvami in storilci, v drugem pa so vodili restorativne konference, ki so vključevale žrtve, storilce družine, predstavnike lokalnih oblasti, šole in druge institucije. PCM je z dne 1.12.2005 začelo z novim programom »Spet doma – uporaba restorativne pravičnosti in socialne reintegracije mladoletnih prestopnikov«. Ta program je osredinjen na mladoletnike, ki so pod nadzorom, v vzgojnih zavodih in v izobraževalnih centrih. Ravno tako je usmerjen v predstavitev restorativne pravičnosti v 3 poljska mesta in temelji na dveh elementih – odgovornosti mladoletnikov in aktivnem sodelovanju lokalne skupnosti v teh procesih. Cilji so razširiti ideje restorativne pravičnosti skozi priprave gradiva in distribucijo le-tega v institucijah, ki se ukvarjajo s pomočjo otrokom in mladoletnikom, prepričati strokovnjake, ki se ukvarjajo z mladoletnimi prestopniki o učinkovitosti restorativne pravičnosti ter pripraviti in izobraziti strokovnjake, da uporabljajo restorativno pravičnost. V sklopu tega programa bodo organizirane delavnice za strokovnjake, ki delajo z

---

¹⁹⁶ Miers D., Willemsens J. (2004). Mapping restorative justice. Developements in 25 european countries, str. 107-108.

¹⁹⁷ Miers D., Willemsens J. (2004). Mapping restorative justice. Developements in 25 european countries, str. 108-109.

mladoletniki in za poravnalce, ki bodo postali koordinatorji konferenc restorativne pravičnosti.¹⁹⁸

Na Poljskem ni obsežnega oziroma natančnega sistema za zbiranje podatkov v zvezi s poravnavanji. Podatki sodišč za sodno statistiko so nižji kot podatki Ministrstvu za pravosodje. Podatki Ministrstva za pravosodje kažejo, da je bilo naslednje število primerov odraslih storilcev napotenih na poravnavanje:

Leto	1999	2000	2001
Število	395	850	690

V 60% je prišlo do sporazuma. Najpogostejša je finančna restitucija žrtvi (okoli 70%), opravičilo (30%) in preko 10% delo v korist lokalne skupnosti. V letu 1998 je bilo število odraslih napotenih poravnavanja le 16. Med omenjenim poskusnim obdobjem je bilo opravljenih 200 poravnavanj, ki so vključevale mladostnike. Pri mladostnikih je bilo naslednje število primerov napotenih na poravnavanje:

Leto	1999	2000
Število napotenih	50	63
Število sporazumov	37	49

V času raziskave so družinska sodišča oziroma sodniki pokazali velik interes za poravnavanja. A, ko so bila sledenja vpeljana v pravo mladoletnikov, je bilo število poravnavanj nizko. Žal primeri poravnavanj niso primerno registrirani. Statistični urad Ministrstva za pravosodje se trudi zbirati podatke in sicer je registriral naslednje. V letu 2001 je bilo 21 primerov napotenih na poravnavanja, v l. 2002 42 in 29 je bilo zaključenih. V prvih 3. mesecih leta 2003 je bilo 92 poravnavanj, 59 končanih - 47 s pozitivnimi in 13 z negativnimi rezultati. Skoraj polovica poravnavanj v letu 2000 (30) in 2001 (21) je bilo opravljenih v sklopu družinskih svetovalnih diagnostičnih centrov.

Ocena ekperimentalnega programa poravnavanj pri primerih mladoletnikov¹⁹⁹ je pokazala, da se jih je od skupaj 145 mladoletnikov, ki jih je sodelovalo v mediaciji, 137 (92,5%)

---

¹⁹⁸ Fellegi B., (2005). Meeting the challenges of introducing victim-offender mediation in central and eastern Europe, str. 41-43.

¹⁹⁹ Na <http://www.euforumrj.org/readingroom/Countries/PolishPapersFinal.pdf> so Beata Czarnecka-Dzialuk, Marzena Kruk in Dobrochna Wojcik zapisale, da je bila raziskava v osmih držinskih sodiščih ovrednotena in izpeljana med 1997-1999 z metodo udeležbe mediatorja, ki je poročal o procesu poravnavanj, prav tako pa so storilci in žrtve izpolnili vprašalnike, ki so bili kasneje analizirani. Najpomembnejši rezultati te raziskave so naslednji: 174 storilcev (med njimi 17% deklet) je bilo napotenih na poravnavanja, 29 (17%) jih ni sodelovalo. Med 145, ki so sodelovali, jih je 137 podpisalo sporazum in 130 je tega tudi izpolnilo (94% tistih, ki je podpisalo sporazum). V 57,8% je bila uporabljena finančna kompenzacija, ki so jo plačali starši ali prestopnik sam iz denarja, ki ga je zaslužil sam. Opravičil je bilo 32,1% in v 10,1% primerov je prestopnik opravil določeno delo za žrtev. Več kot polovica žrtev (138 ljudi) je bila mladoletnih, ostali so bili odrasli. Med žrtvami je bilo skoraj

poravnalo in sprejelo pogoje kompenzacije. 130 ali 94,9% tistih, ki so podpisali sporazum je tudi izpolnilo obveznosti. Pri tretjini primerov je sporazum zahteval opravičilo žrtvi, 57,8% finančno reparacijo in 10% različne stvari v korist žrtve. Najpogostejša odločitev družinskega sodišča je bila ustavitev postopka (87,9%). Pri tisti manjšini, kjer se je postopek nadaljeval (6,3%), so bili uporabljeni izobraževalni ukrepi: opomin, starševsko nadzorstvo, nadzorstvo »probation officer« in v enem primeru tudi nastanitev v poboljševalni instituciji. Povratnikov je 14,4%. Prestopniki, ki so ponavljali kazniva dejanja so pogosteje prihajali iz socialno nefunkcionalne družine. Večina prestopnikov je storila kazniva dejanja zoper lastnino (66,5%) in 31% zoper življenje in telo. Večina kaznivih dejanj ni bila težkih. Kljub temu je bilo nekaj kaznivih ravnanj z nasiljem, naklepom in pod vplivom alkohola. Ženske mladoletne prestopnice so bile pogostejše storilke kaznivih dejanj zoper telo kot so npr. telesne poškodbe, sodelovanje v pretepu, grožnje. Prav tako so dekleta pogosteje kazale brezbriznost nasproti žrtvam kot fantje. Med žrtvami je bilo število moških trikrat večje kot število žensk, v 12 primerih pa je bila žrtev institucija. Žrtve moških prestopnikov so bili pogosteje moški (50% je bilo mladoletnikov), medtem ko so bile žrtve prestopnic vrstnice.²⁰⁰

Povratne informacije poravnalcev so omogočile notranji pogled v poravnavanja, predvsem na emocionalni ravni. Intenzivnost čustev je bila podobna za obe stanki. Doživeta čustva so se razlikovala: najpogostejša reakcija žrtve je bila jeza (25%), strah/zaskrbljenost (20%), strah pred prestopnikom (10%) in globok občutek prizadetosti (13,5%). Pri prestopnikih pa so bila najpogostejša čusta strah/zaskrbljenost (33%), strah in skrb glede odločitve družinskega sodišča (22%), sram (25,5%) in jeza (2,6%). Proti koncu soočenja je čustvena intenzivnost upadala. Številne žrtve so poročale, da je bilo zelo pomembno za storilca, da se je žrtvi opravičil in da jim je pokazal obžalovanje. Kljub temu moralno nadomestilo ni bilo manj pomembno kot kompenzacija materialne škode. Pomembna je bila tudi možnost žrtve povedati kako ji je dejanje škodovalo. Nekatere žrtve so pojasnile, da je bilo njihovo sodelovanje v poravnavanjih motivirano z željo po uporabi izobraževalnega vpliva na storilca ter mu pomagati. Po poravnavanjih je 23% žrtev spremenilo držo do prestopnika in so verjele, da ni tako slab kot so menile. Večina prestopnikov (92,7%) in 72,4% žrtev ni kazalo sovražnosti, agresije ali dominance nad drugo stranjo. Sovražnost in agresijo je kazalo 4% prestopnikov in 9% žrtev, poskus dominance nad drugo stranjo pa 3,2% prestopnikov ter 18,7% žrtev. Večina staršev, ki je sodelovala pri poravnavanjih se je vedla primerno. Polovica žrtev je ugotovila, da jim je izkušnja s poravnavanjem spremenila mnenje o zločinu in družinskem sodišču. Velika večina (90%) jih je izrazila zadovoljstvo glede poravnavanj kot tudi glede sporazuma. 65% mladoletnih prestopnikov je spremenilo mnenje, da žrtev hoče le maščevanje.²⁰¹

Prej sem omenila, da na Poljskem nimajo obsežnega oziroma natančnega sistema za zbiranje podatkov v zvezi s poravnavanji, zato spodaj navajam še podatke, ki jih je v članku Elzbieta Czwartosz povzela od še ne objavljenih ugotovitev Marzene Kruk. Statistični podatki s strani

---

trikrat večje število moških kot žensk, žrtve moških prestopnikov so bile večinoma moškega spola in žrtve ženskih prestopnic ženskega spola. Mladoletniki zajeti v tej raziskavi so večinoma storili kazniva dejanja zoper premoženje. (63,9%; med temi je bilo 6% ropov) in 32% je bilo kaznivih dejanj zoper življenje in telo z uporabo nasilja. V zadnji kategoriji so prednjačila dekleta s 53% medtem ko je bilo moških storilcev kaznivih dejanj zoper življenje in telo 28%.

²⁰⁰ Fellegi B., (2005). Meeting the challenges of introducing victim-offender mediation in central and eastern Europe, str. 45-47.

²⁰¹ Miers D., Willemsens J. (2004). Mapping restorative justice. Developments in 25 european countries, str. 105-113.

Ministrstva za pravosodje glede pogostosti uporabe poravnavanj v kazenskih zadevah med 1.9.1998 do 31.12.2003:²⁰²

Leto	Število zadev odstopljenih v poravnavanje
1998	18
1999	366
2000	722
2001	800
2002	932
2003	1838

Kazniva dejanja, ki so bila odstopljena v poravnavanje:

Kaznivo dejanje (KD)	Odstopljeno v poravnavanje 1999	Odstopljeno v poravnavanje 2002	Odločitev v kazenskem postopku l.2000
KD zoper zakonsko zvezo, družino in mladino	36,6%	34%	15,5%
KD zoper življenje in telo	21,9%	26,6%	9,6%
KD zoper premoženje	14,1%	10,1%	44,9%
KD zoper čast in dobro ime	13,6%	16,9%	4,2%
Druga KD	13,76%	12,4%	25,8%

Odločitve sodišča po postopku poravnavanja (1999):

Odločitev sodišča	Število zadev	% zadev
Nepogojna prekinitev/ustavitev postopka	82	23,8

²⁰² podatki še neobjavljenih ugotovitev Marzene Kruk, ki so dosegljivi na <http://www.restorativejustice.org/resources/docs/czwant>.

Pogojna prekinitev/ustavitev postopka (pogoji iz poravnalnega sporazuma)	53	15,4
Pogojna prekinitev/ustavitev postopka (brez pogojev iz poravnalnega sporazuma)	72	20,9
Odložena kazen zapora	80	23,5
Kazen zapora	2	0,3
Denarna kazen	19	5,5
Prostovoljna podreditev kazni	15	4,3
Drugo	22	6,4
skupaj	345 (ne vsebuje število zadev, ki niso imeli vseh podatkov)	100

Med 26. in 30. septembrom 2004 je skupina Angležev z namenom sestati se s poravnalci in sodelovati na konferenci, obiskala Poljsko in zabeležili so, da so postopki restorativne pravičnosti smatrani kot alternativa kazenskemu postopku. Poravnavanja vidijo prej kot možnost obiti sojenje, kot del kazni (kot je to v Angliji). Opazili so, da je med sodniki prisotno prepričanje, da bi moralo biti več zadev odstopljenih v poravnavanja preden dosežejo sodišče. Ugotovili so, da delež odstopov v poravnavanje precej variira od sodišča do sodišča in je odvisna predvsem od entuziazma sodnikov. Mehanizmi iz katerih so poravnavanja financirana, so po njihovem mnenju nestrukturirani saj, ko se je nekdo (tožilec/policija) odločil za odstop v poravnavanje, je tudi postal odgovoren za izbiro in plačilo poravnalca. In glede na to, da niti policija niti tožilstvo ne želita biti plačnika, so sodišča tista, ki ostopajo zadeve v poravnavanje. Obisk so Poljaki vrnili Angležem med 5-8. aprilom 2005. V tem času so jim poravnavanja na Poljskem dodobra predstavili. Povedali so, da so se zgodile spremembe po eksperimentalnem programu poravnavanj v zadevah mladoletnikov v poljski zakonodaji, in spremembe so upoštevale poljsko tradicijo, pravni sistem ter priporočila Sveta Evrope.²⁰³

3. MADŽARSKA

V oktobru 1999 sta Paul McCold in Ted Wachtel iz Pennsylvani-je, Združenih držav Amerike, vodila izobraževanje prvih dveh strokovnjakov iz Madžarske (odvetnika in psihologinje²⁰⁴), ki sta mesece preživela na »Community service Foundation schools in

²⁰³ <http://www.euforumrj.org/readingroom/Countries/PolishPapersFinal.pdf>.

²⁰⁴ Vidia Negrea opisuje svoje izkušnje v članku »Dreaming of a New Reality for troubled Youth in Hungary«, ki je dosegljiv na http://www.iirp.org/library/mn02/mn02_negrea.html.

Bethlehem v Pennsylvani-ji, kjer sta se učila metod »Real Justice«. V letu 2003 je bila ustanovljena Community service Foundation (CSF) Madžarske, ki jo je kasneje podprlo tudi Ministrstvo za otroke, mladino in šport, Ministrstvo za pravosodje in socialnih ter družinskih razmerij. CSF je razvil eksperimentalne dnevne programe temelječe na restorativnih praksah, za problematično (high-risk youth) in delinkventno mladino, ki živi doma ali v reji ali v drugi insituciji.²⁰⁵ CSF skuša zmanjšati število mladoletnikov, ki so v nevarnosti, da storijo kazniva dejanja in tudi zmanjšati število mladoletnih prestopnikov, ki ponavljajo kazniva dejanja. Prav tako je začela z eksperimentalnem projektom uporabe restorativnih praks v šolah leta 2001 »The Family Child Youth Association«. Na podlagi tega projekta srednja šola »Zöld Kakas«²⁰⁶ še danes uporablja posvetovalne metode. To združenje pripravlja tudi »Real Justice« izobraževanja za pravnike, socialne delavce, učitelje in druge zainteresirane strokovnjake. Številne pravne fakultete so uvedle posebne tečaje poravnavanj in restorativen pravičnosti. V Budimpešti je celo Policijska akademija prevzela v predmetnik predmet restorativne pravičnosti. Trenutno dela aktivno več kot 200 izobraženih poravnalcev na področju dela, družine, izobraževanja in lokalnih konfliktov. Številni strokovnjaki so bili izobraženi v »Real Justice« in uporabljajo metodo na področjih izobraževanja in socialnega skrbstva. V letu 2000 je bila kot krovna organizacija ustanovljena »National Mediation Association. Le-ta spodbuja kooperacijo organizacij na področju poravnavanj. Obstajajo programi, ki omogočajo poravnavanja oziroma mediacijo na področju družine oziroma razveze zakonske zveze (od 2002). Od leta 2004 ima skladno s »child welfare mediation procedure«, »Public Guardianship Authority« pravico uporabe mediacije, če se stranki ne morata sporazumeti glede pogostosti, datuma in vrste stikov. Proces se osredišči le na razmerje med otroci in starši (starimi starši) predvsem v primerih, ko ena stran že dalj časa ni videla otroka. Kot del triletnega raziskovanja, zamišljenega s strani »National Research Fund – OTKA«, je Inštitut za kriminologijo s pomočjo zunanjih strokovnjakov organiziral delavnice za pravne in druge strokovnjake. Namen je bil pridobiti njihovo mnenje, poglobiti znanja, vpeljati nove izkušnje in zadostiti potrebam glede na obstoječi sistem kaznovanja. Upoštevali naj bi njihovo mnenje glede vključitve restorativne pravičnosti v sistem. Sledile so empirične raziskave in nekateri projekti še tečejo. Madžarska je postala članica Evropske unije leta 2004 in sprejela zahteve Sveta Evrope, Smernice iz Riada ter Pravila Združenih narodov, Konvencijo o otrokovih pravicah,... glede podpore mladoletnim prestopnikom, ko jim je omejena svoboda. Kljub temu obstaja velika nedoslednost med temi sporazumi in madžarsko pravno prakso.²⁰⁷

---

²⁰⁵ Madžarska CSF je v letu 2003 začela z dnevnimi programi restorativnih praks v najbolj problematičnem območju Budimpešte. Cilj je usposobiti dijake, starše in strokovnjake deliti odgovornost pri urejanju konfliktov in problemov ter osredotočiti se na povrnitev škode, okrepiti odnose in graditi na skupnosti. Od prvega dne se dijaki, ki se vključijo v program, učijo teamskega dela s starški/skrbniki/drugimi družinskimi člani, da tako vidijo kaj morajo pri sebi še izboljšati. Z vsakodneвно komunikacijo se učijo posledice svojih dejanj in ohranjanje aktivne vloge prevzemanja odgovornosti za sprejete odločitve, ustvarjanje pozitivnega okolja pripadnosti skupnosti pomaga mladoletnikom delati na svojem vedenju in tega spreminjati. Tako Vidia Negrea v »Transforming labels: New practices to reintegrate troubled teens« na <http://www.euforumj.org/Activities/conferences.Budapest.htm>.

²⁰⁶ Livia Hadhazi, je na tej šoli uči zgodovino in je tudi koordinatorica za konfliktni sistem »face to face«, pove, da šola uporablja humanističen pristop, ureja konflikte na odprt način ter ravna z dijaki kot enakovrednimi sodelavci. Učitelji so sprejeli nov sistem in začeli metode uporabljati tudi na resničnih primerih. Livia Hadhazi je organizirala »face to face special interest group (SIG)« in motivirala dijake, da postanejo »vrstniški tutorji oziroma mentorji (peer facilitators)«. <http://www.euforumj.org/Activities/conferences.Budapest.htm>.

²⁰⁷ Fellegi B., (2005). Meeting the challenges of introducing victim-offender mediation in central and eastern Europe. str. 29-36.

Za pomoč institucionalizaciji in zakonodaji na področju restorativne pravičnosti je bil vložen velik trud s strani vlade. Najpomembnejša sprememba, ki se dotika možnosti vpeljave restorativne pravičnosti v madžarski sistem, je bila sprememba madžarske nadzorstvene službe (hungarian probation service). Od Dekreta št. 17/2003 Ministrstva za pravosodje glede aktivnosti nadzorstvene službe, lahko nadzornik (probation officer) poseže v kazenski postopek še pred sodbo. Gre za t.i. »presentence« - predkaznovalno poročilo, ki temelji na individualnih okoliščinah storilca. Priprava tega poročila je obvezna v vseh primerih mladoletnikov, če se tožilec odloči, da bo odložil pregon. Pri odraslih je poročilo potrebno v primerih, ko se tožilec odloči za odložitev preгона in načrtuje uporabo posebnih vedenjskih pravil v njegovi končni odločitvi. Odložitev preгона izhaja iz diskrecije državnega tožilca v primerih, kjer zagrožena kazen ne presega 3 let zaporne kazni za odrasle in 5 let zaporne kazni za mladoletnike (224. člen madžarskega ZKP). Akt tožilstva o odloženem pregonu omenja možnost tožilca, da vključi posebno vedenjsko zahtevo za simbolično ali finančno restitucijo žrtvi in/ali skupnosti. Odločitev tožilca ali naj vključi posebno vedenjsko zahtevo je odvisna predvsem od »pre-sentence« poročila, ki podrobneje pove o morebitni storilčevi pripravljenosti in možnosti popraviti škodo žrtvi in/ali skupnosti. Študija Vrhovnega državnega tožilstva je pokazala, da je bila med 1.7.2003 in 30.9.2004 posebna vedenjska zahteva večkrat uporabljena v tožilski praksi kot prejšnja leta. V skladu z zakonodajo, naj bi nadzornik v »pre-sentence« poročilu predvsem navedel ali je storilec voljan kompenzirati oškodovano stranko v delu ali celoti škode, ki je bila zadejana s kaznivim dejanjem ali morda kakšno drugo restitucijo in ali se oškodovanec strinja s predlagano restitucijo ter pokazati, da je storilec voljan in/ali zmožen poravnati škodo ali sprejeti delo v korist skupnosti. S predstavitvijo »pre-sentence« poročila so vstopili v proces določanja kazni restorativni elementi. Dne 20.7.2005 je Vlada sprejela Bill on the support of crime victims. Ta dokument prav tako poudarja pomembnost poravnavanj v kazenskih zadevah. Poleg tega pa je na Madžarskem še en pravni instrument, ki lahko prispeva k uvajanju restorativne pravičnosti in sicer National strategy for community crime prevention (2003). Strategija poudarja pomembnost postavitve pogojev in uporabe poravnavanj v kazenskih zadevah v okvirih nadzorstvene službe.

Poravnavanja na Madžarskem so bila prvič urejena²⁰⁸ z Aktom o poravnavanjih (Act LV of 2002 on mediation) in ta je začel veljati marca 2003. Predmetni akt je omogočil, da stranki rešita konflikt s sodelovanjem poravnalca in s sklenitvijo poravnave oziroma sporazuma. Akt ne obsega vseh tipov konflikta.²⁰⁹

---

²⁰⁸ Odložitev preгона kot ukrep odvracanja je bil na Madžarskem po zapisu Ilone Görgegy, predstojnice katedre za kazensko pravo in kriminologijo na Miskolc Fakulteti predstavljen na področju mladoletnikov že pred več kot 10 leti in sicer z aktom XLI iz leta 1995. Leta 1998 pa je z aktom LXXXVIII postal uporaben tudi v primeru odraslih delikventov. V primeru storitve kaznivega dejanja, kjer zagrožena kazen ne presega 3 let, lahko državni tožilec odloži pregon in odredi storilcu vedenjsko obveznost. Te vedenjske obveznosti so: storilec mora žrtvi v celoti ali deloma nadomestiti povzročeno škodo oziroma na nek drug način poskrbeti za kompenzacijo žrtvi oziroma darovati finančna sredstva za določen namen oziroma opraviti delo v korist skupnosti. Državni tožilec mora pridobiti privoljenje obeh strani. Pred odložitvijo preгона lahko državni tožilec odredi pridobitev mnenja nadzornika in zahteva, da ugotovi, ali je storilec sposoben izpolniti obveznosti ter ali se oškodovanec strinja z restitucijo. Odložitev preгона lahko traja od 1 do 2 let, v tem času pa je storilec pod nadzorstvom. Če se zadeva uspešno zaključi, se postopek zaključuje. Madžarski zakon o kazenskem postopku z dne 1.7.2003 pozna tudi sklenitev poravnave za oškodovano stran v zvezi s premožensko pravnimi zahtevkom, ki je nastal zaradi kaznivega dejanja. Vendar je škoda v kazenskem pravu razumljena ožje kot v civilnem, saj vključuje le vrednost, ki je bila zmanjšana zaradi kaznivega dejanja in ne tudi »lucrum cessans«. Tako odloženi pregon kot tudi adhezijski postopek pa sta pripravila sodstvu za prihodnje mediacije v kazenskem postopku.

<http://www.euforumrj.org/Activities/conferences.Budapest.htm>.

²⁰⁹ <http://www.mondaq.com/article.asp?articleid=22827&searchresults=1>.

Poravnavanja v kazenskem postopku za določene vrste kaznivih dejanj obstajajo na Madžarskem od 1.1.2007 (Akt LI. 2006). V podporo žrtvam kaznivih dejanj in v zvezi s kompenzacijo škode s strani države je bil sprejet Akt CXXXV leta 2005. V primeru, da storilec vzpostavi prejšnje stanje oziroma povrne škodo, lahko to pomeni bolj ugodno sodbo v skladu z madžarskim Kazenskim zakonikom. To je lahko razlog za izločitev kaznivosti oziroma lahko pomeni ublažitev kazni ali pa se po madžarskem ZKP uporabi odložitev pregona. Akt LI 2006 podpira restitucijo posledic kaznivega dejanja. Med procesom poravnavanj se skuša doseči sporazum med žrtvijo in storilcem in posebni poudarek je na obžalovanju storilca. V skladu z Aktom LI 2006 se lahko poravnavanja uporabijo v zvezi s kaznivimi dejanji zoper življenje in telo, človekovo zdravje, svobodo, čast in dobro ime, premoženje, zoper varnost javnega prometa, če za kazniva dejanja ni zagrožena kazen več kot 5 let in če ni določenih razlogov (povratnik, kaznivo dejanje v sklopu kriminalne organizacije, kaznivo dejanje je povzročilo smrt,...). Pri mladoletnikih uspešno poravnavanje s kompenzacijo in restitucijo žrtvi pomeni brez izjeme končanje »kaznivosti« (termination of punishability) in mladoletnik ne sme biti kaznovan. Pri odraslih uspešna poravnavanja pomenijo, da ostane oseba nekaznovana, če gre za kazniva dejanja, za katere je zagrožena kazen 3 leta, drugače pa je lahko kaznovan z milejšo kaznijo.²¹⁰

Akt LI z leta 2006 je spremenil madžarski zakon o kazenskem postopku tako, da so bila vpeljana poravnavanja v kazenske zadeve. Člen 221/A ZKP definira poravnavanja in vsebuje pogoje za uporabo le-teh. Uspešna poravnavanja veljajo kot prostovoljna restitucija, katere posledica je ustavitev kazenskega postopka (36. člen madžarskega Kazenskega zakonika). Podrobnejši postopek poravnavanj je urejen v Aktu CXXIII iz leta 2006. Ta pravila so začela veljati z dnem 1.1.2007. Tudi Dekret 1/2007 ministra za pravosodje vsebuje pravila o poravnavanjih ter določa kvalifikacijske pogoje za poravnalca. Izobraževalne zahteve, sledijo priporočilom Sveta Evrope (99) 19. Ta dekret 1/2007 določa, da lahko vodi poravnavanja le nadzornik, ki je zaključil izobraževanje v dveh obdobjih (kar znaša 30 ur praktičnega in 90 ur teoretičnega izobraževanja, sodelovanje v mentor sistemu²¹¹ v nadzorstveni službi ter pri rednih skupinskih srečanjih in supervizijah). Na Madžarskem so lahko poravnalci le nadzorniki. Med temi je 70 takih, ki so bili izobraženi za poravnavanja v kazenskih zadevah. Z dne 1.1.2008 se bo to spremenilo, saj bodo lahko tudi odvetniki začeli z izobraževanjem za poravnalce. Nadzorstvena služba²¹² je vladna organizacija, ki deluje znotraj madžarskega Urada za pravosodje (Office of justice) katerega letni proračun pokriva stroške poravnavanj. Poravnavanje se lahko uporabi v primerih kaznivih dejanj zoper življenje in telo, varnost

---

²¹⁰ Illona Górgenyi v "Future mediation with serious offences in Hungary" na internetni strani <http://www.euforumrj.org/Activities/conferences.Barcelona.htm>.

²¹¹ Poravnalci na Madžarskem poznajo »sistem mentorstva (mentoring system)«, ki pomeni, da novice poravnalce na začetku spremlja profesionalni poravnalec, s katerim se lahko posvetujejo glede težavnejših primerov in po vsakih poravnavanjih lahko razpravljajo o izkušnjah ter o stvareh, ki so se jih naučili. Ko se obdobje mentorstva konča, tudi novinci postanejo mentorji še novejšim poravnalcem v svojem območju. Začetniki mentorstva so se redno srečevali in razpravljali o problemih, etičnih dilemah, dajali predloge glede standardov v praksi (ki so se zaključile z nadzorstveno službo leta 2007) in si izmenjevali izkušnje. http://www.fellegi.hu/files/Fellegi_Torzsz_Velez_VOMinHungary_COSTbook.doc.

²¹² »Probation Services« je bila določena za ukvarjanje s poravnavanji v kazenskih zadevah, saj so nevladne organizacije, ki imajo izkušnje na področju poravnavanj, skoncentrirane le v glavnem in nekaterih večjih mestih. Nadzorstvena služba pa ima prepredeno organizacijo in infrastrukturo skozi vso državo, poleg tega pa je neodvisna od policije, tožilstva in sodišč. Nadzorniki so diplomirani socialni delavci, pedagogi, sociologi, pravniki, psihologi, teologi in so lahko opraljali poravnavanja nemdoma po dodatnem izobraževanju. Poleg navedenega je v Uradu za pravosodje organizirana tudi Služba za pomoč žrtvam in je tak način sodelovanja organov lažji kot sodelovanje z nekom zunaj tega Urada. http://www.fellegi.hu/files/Fellegi_Torzsz_Velez_VOMinHungary_COSTbook.doc str. 11-12.

javnega prometa in kazniva dejanja zoper premoženje, za katere je predvidena kazen zapora do 5 let. Poravnavanje se lahko uporabi v približno 110 kaznivih dejanjih. Vendar se poravnavanja ne morejo uporabiti v primerih, če gre za povratnika, če je storil kaznivo dejanje v zvezi z organiziranim kriminalom, če ima kaznivo dejanje za posledico smrt, ali če je storil naklepno kaznivo dejanje v času preizkusne dobe. Prav tako se ne morejo uporabiti poravnavanja, kadar žrtev oz. oškodovanec ni znan. Kadar je žrtev pravna oseba, to ne prekludira poravnavanj. Poravnavanja se uporabljajo tako za odrasle kot za mladoletnike. Državni tožilec oziroma sodnik morata pred odločitvijo o poravnavanjih upoštevati ali je storilec priznal storitev kaznivega dejanja in se strinjal s kompenzacijo žrtvi ter je to zmožen storiti. Storilec in žrtev morata privoliti v sodelovanje v poravnavanjih in se strinjati, da glede na okoliščine v katerih je bilo kaznivo dejanje storjeno, kazenski postopek ni potreben. Sodnik in državni tožilec lahko zahtevata »pre-sentence report«, torej strokovno poročilo, ki poda socialno diagnozo o okoliščinah storilca in kaznivega dejanja. Storilec lahko odgovarja na vprašanja, ki jih postavi sodnik oz. držani tožilec. Na Madžarskem večinoma zadev odstopi v poravnavanja državni tožilec. Če ta zadeve ne odstopi v poravnavanje, lahko to stori sodnik in sicer do določitve kazni. Kazenski postopek lahko državni tožilec oziroma sodnik prekineta za največ 6 mesecev. Poravnavanja med preiskovalno fazo in med izvrševanjem kazenske sankcije niso mogoča. Posledice uspešnih poravnavanj so odvisne od teže kaznivega dejanja in starosti storilca. V primeru odraslega storilca, ki je storil kaznivo dejanje, za katero je zagrožena kazen do 3 let, mora državni tožilec zavreči ovadbo. Kjer gre za kaznivo dejanje, za katero je predvidena kazen do petih let zapora, bo tožilec s pregonom nadaljeval, a lahko sodnik zniža kazen brez omejitev. Državni tožilec lahko, kadar gre za kazniva dejanja, za katere je predvidena kazen do 3 let, preloži pregon za 1 - 2 leti, v tem času pa mora storilec izpolnjevati obveznosti. Pri mladoletnikih uspešno zaključena poravnavanja pomenijo, da mora tožilec zavreči ovadbo, če seveda ne gre za tako težka kazniva dejanja, za katera bi se moral postopek nadaljevati. Državni tožilec lahko zadevo odstopi v poravnavanja ex officio ali na formalen predlog strank oziroma odvetnika storilca. Poravnalec ne sme obravnavati zadeve, katero je obravnaval kot sodnik, tožilec oziroma kot predstavnik preiskovalnih oblasti. Ravno tako ne, če je bližnji sorodnik sodnika, tožilca oziroma predstavnika preiskovalnih oblasti, ki je zadevo obravnaval; če je v zadevi stranka, odvetnik ali bližnji sorodnik teh; če je v zadevi priča, strokovnjak; če je bil s storilcem oziroma žrtvijo vpleten kot nadzornik v prejšnjem primeru, v času do izpred 3 let oziroma je povezan s primerom, ki bi ga mogel obravnavati. Izobraževanje nadzornikov se vključuje klasično poravnalno metodo.²¹³ Žrtev in storilec sta v poravnavanjih obravnavana enakovredno in enakopravno ter lahko kadarkoli umakneta privoljenje v poravnavanje. Imata pravico do pravnega zastopnika, ki se lahko udeležuje postopka in daje izjave namesto svoje stranke. Žrtev in storilec lahko zaprosita za dovoljenje navzočnosti največ 2 oseb, ki ju lahko poravnalec zavrne, če to morda škoduje poravnavanju. Te odločitve ni mogoče spodbijati.²¹⁴ Pri mladoletnih storilcih in žrtvah mora biti prisoten zakoniti zastopnik. Poravnalec določi prvo sejo poravnavanj v osmih dneh od trenutka, ko nadzorstvena služba sprejme odločitev o poravnavanju. Poziv oziroma povabilo k prvi seji poravnavanja vsebuje informacije za prestopnika in žrtev o bistvu poravnavanja, pravnih posledicah ter o drugih pravicah in obveznostih. Proces poravnavanja je potrebno razvrstiti tako, da je zadeva zaključena v treh mesecih od prve seje oziroma, da sporazum doseže tožilca oz. sodišče pred potekom roka glede ustavitve kazenskega postopka.²¹⁵ Če se ena od strank ne odzove pravilno vročenemu povabilu ali ne poda upravičljivega razloga za odsotnost, poravnalec ugotovi ali se lahko to razume v luči

---

²¹³ http://www.fellegi.hu/files/Fellegi_Torzsz_Velez_VOMinHungary_COSIbook.doc.

²¹⁴ Člen 7 Akta CXXIII iz leta 2006.

²¹⁵ Člen 9 Akta CXXIII iz leta 2006.

odpovedi privolitve. Ako se poravnalec odloči, da bo ponovno vabil stranki in na drugo sejo ne pride ena izmed strank in se ne opraviči vnaprej, se šteje, da je manjkajoča stranka odstopila od privolitve k poravnavanju.²¹⁶ Poravnalec na prvi seji stranki pozove ali sta razumeli informacije na vabilu glede poravnavanja. Poravnalec se lahko pogovarja strankama skupaj ali posamično. Kadar gre za ločene pogovore, morajo biti argumenti oziroma informacije ene strani posredovane drugi strani, da lahko predstavi svoje mnenje, razen v primeru, da ena stran noče razkriti informacij drugi strani.²¹⁷ Poravnavanja poravnalci zabeležijo. V zapisniku morajo biti podatki o nacionalni nadzorstveni službi, ki vodi poravnavanja, številka primera, podatki in številka zadeve tožilca oziroma sodišča, ki je odstopil zadevo v poravnavanje, kraj poravnavanja, čas začetka in konca sej, podatki o poravnalcu, žrtvi, storilcu, zastopnikih in drugih sodelujočih pri poravnavanjih.²¹⁸ Sporazum je veljaven, če vsebuje vzajemen dogovor žrtve in storilca glede kompenzacije škode iz kaznivega dejanja ali kakršnakoli druga oblike restitucije²¹⁹. Sporazum naj bi navedel, da bo storilec kompenziral škodo, ki je nastala zaradi kaznivega dejanja v obdobju, ko je kazenski postopek ustavljen ter kdo bo kril stroške postopka. Sporazum je pisen dokument podpisan s strani žrtve in storilca. Dokumenti poravnavanja ne morejo biti uporabljeni kot dokaz v kazenskem postopku (razen sporazuma in poročila poravnalca).²²⁰ Sporazum je zavezujoč le za namen poravnavanja.²²¹ Poravnavanja so zaključena z dnem, ko je storilec kompenziral žrtvi škodo oziroma ji priskrbel drugo obliko restitucije. Zaključena so tudi na dan, ko začne storilec izpolnjevati sporazum ali na dan, ko žrtev ali storilec razglasita željo, da želita zaključiti poravnavanje. Ravno tako je poravnavanje zaključeno na dan, ko žrtev ali storilec odstopi od privoljenja, ali na dan, ko storilec pove, da ni več zadoščeno zahtevam iz madžarskega Zakona o kazenskem postopku (člen 221/A (3) b) ali c)). Enako velja, če obdobje treh mesecev od prve seje poravnavanja, ni prineslo sadov.²²² V 15 dneh mora poravnalec napisati poročilo in ga poslati državnemu tožilstvu ali sodišču in žrtvi ter storilcu, kot tudi njihovim zastopnikom, skupaj z dokumenti poravnavanja. Poročilo vsebuje podatke o nacionalni nadzorstveni službi s številko zadeve in imenom storilca; podatke o sodišču oz. tožilstvu, ki je zadevo dalo v poravnavanje ter njihove številke zadeve; čas začetka in konca procesov poravnavanja; rezultat poravnavanj ter podatki o poravnalcu.²²³ Storilec nosi stroške poravnavanja, če ni drugače določeno. Žrtev nosi stroške svojega zastopnika, prihoda na poravnavanje ter stroške za osebe, ki so bili prisotni na poravnavanju in katerih prisotnost je predlagala žrtev. Sodišče in tožilstvo pa lahko določita, preden je zadeva predana v poravnavanje, da nosi stroške dodeljenega zagovornika, država.²²⁴ Akt IV iz leta 1978 glede Kazenskega zakonika v tretjem poglavju »Ovire pri pregonu« v 36. členu določa, da se lahko odloži pregon za storilca kaznivega dejanja, ki je storil kaznivo dejanje zoper življenje in telo, kaznivo dejanje zoper varnost javnega prometa oziroma kaznivo dejanje zoper premoženje, za katere je predvidena kazen do treh let zapor, če se strinja s kompenzacijo oškodovanca oziroma če se strinja s katerokoli obliko restitucije glede katere se dogovorijo s poravnavanjem. Prav tako se lahko za omenjena kazniva dejanja, za katere je predvidena kazen do petih let zapor, zmanjša kazen brez omejitve, če se storilec strinja s kompenzacijo

---

²¹⁶ Člen 10 Akta CXXIII iz leta 2006.

²¹⁷ Člen 11 Akta CXXIII iz leta 2006.

²¹⁸ Člen 12 Akta CXXIII iz leta 2006.

²¹⁹ Restitucija je lahko opravičilo, kompenzacija, reparacija povzročene škode in sodelovanje v različnih programih in tretmajih.

²²⁰ Člen 13 Akta CXXIII iz leta 2006.

²²¹ Člen 14 Akta CXXIII iz leta 2006.

²²² Člen 15 Akta CXXIII iz leta 2006.

²²³ Člen 16 Akta CXXIII iz leta 2006.

²²⁴ Člen 17 Akta CXXIII iz leta 2006.

oškodovanca oziroma, če se strinja s katerokoli obliko restitucije glede katere se dogovorijo s poravnanim. Nikakor pa ne pridejo opisani primeri v poštev, če gre za povratnika, če gre za kaznivo dejanje v zvezi z organiziranim kriminalom, kaznivo dejanje, katerega posledica je smrt ter če je storilec storil kaznivo dejanje v preizkusni dobi oziroma v času odloženega pregona,...²²⁵ Akt XIX iz leta 1998 glede kazenskega postopka in poravnanih v 221/A členu določa, da se lahko uporabijo poravnani na pobudo storilca in žrtve v zvezi s kaznivimi dejanji zoper življenje in telo, zoper varnost javnega prometa oziroma zoper premoženje. Vsa poravnani imajo cilj sporazuma med storilcem in žrtvijo. Tožilstvo začasno odloži pregon za 6 mesecev ex officio ali na podlagi prošnje storilca, žrtve, zagovornika, če gre za primer po 36. členu Kazenskega zakonika oz. če je storilec priznal storitev kaznivega dejanja in se strinjal s kompenzacijo ali restitucijo žrtvi oz. če sta storilec in žrtev privolila v sodelovanje v poravnanih oz. glede na način storitve kaznivega dejanja kazenski postopek ni potreben ali je verjetno, da bo sodišče upoštevalo ksanje storilca. Če so bila poravnani uspešna in se lahko uporabi prvi odstavek 36. člena Kazenskega zakonika, državni tožilec zavrže ovadbo, drugače vloži obtožni akt.²²⁶

Ministrstvo je v prvem letu uvedbe poravnani pričakovalo, da bo približno 600-700 primerov odstopljenih v poravnani. Ta številka pa je bila presežena že po polovici leta.

mesec 2007	Januar 2007	Februar 2007	Marec 2007	April 2007	Maj 2007	Junij 2007
število primerov odstopljenih v poravnani	45	75	137	178	245	347

Storilci v večini zadev, ki so bile odstopljene v poravnani so bili odrasli (84%). Najpogosteje so se v poravnani odstopale zadeve tatvine (307 zadev), kaznivega dejanja povzročitve hude telesne poškodbe s povzročitvijo prometne nesreče (189 zadev) in resnega nasilja (133 zadev). Do junija 2007 je bilo doseženih 600 sporazumov. Največ sporazumov je vsebovalo opravičilo in kompenzacijo so pa bili zajeti tudi drugačni primeri restitucije (mladoletnikovo pleskanje uničene stene šole, vrtnajenje in gospodinjska opravila v času, ko je žrtev poškodovana, sodelovanje pri AA programih oz. redni obiski pri psihiatru,...). Nadzorstvena služba se mora prepričati o ravni zadovoljstva poravnalskega procesa. Pri koncu poravnani poravnalec prosi stanke za odgovore na kratek vprašalnik. Rezultati tega vprašalnika so pokazali, da so stranke imele premalo informacij o poravnanih pred njihovim začetkem, medtem ko je zadovoljstvo nad delom poravnalcev, postopkom in vsebino sporazuma veliko (90%).²²⁷

²²⁵ Člen 36 Akta IV iz leta 1978.

²²⁶ Člen 221/A Akta XIX iz leta 1998.

²²⁷ http://www.fellegi.hu/files/Fellegi_Torzsz_VeLez_VOMinHungary_COSTbook.doc.

4. PRIMERJAVA SISTEMOV PORAVNAVANJA NA POLJSKEM IN NA MADŽARSKEM

4.1. Vrste kaznivih dejanj za katere je dopuščeno poravnavanje

Glede vrst kaznivih dejanj, za katere je predvideno poravnavanje na Poljskem obstaja nekakšna negotovost. Člen 66 KZ določa, da se lahko prekine postopek za kazniva dejanja, katerih predvidene zagrožene kazni ne presežejo petih let. Vendar pa člen 60(2) KZ dovoljuje »extraordinary mitigation«, ki se tiče tudi višjih zagroženih kazni in avtorja Dzialuk ter Wojcik zaključujeta, da ni formalnih mej glede vrste kaznivih dejanj za katere so dopuščena poravnavanja. Tudi pri mladoletnikih ne obstajajo omejitve pri kaznivih dejanj, za katere se lahko uporabijo poravnavanja. V skladu z Aktom LI 2006 se lahko na Madžarskem poravnavanja uporabijo v zvezi s kaznivimi dejanji zoper življenje in telo, človekovo zdravje, svobodo, čast in dobro ime, premoženje, zoper varnost javnega prometa, če za kazniva dejanja ni zagrožena kazen več kot 5 let in če ni določenih razlogov (povratnik, kaznivo dejanje v sklopu kriminalne organizacije, kaznivo dejanje je povzročilo smrt,... poravnava tudi ne morajo potekati zoper neznano žrtev).

4.2. Faze postopka

V skladu s Priporočili Sveta Evrope in s spremembo zakonodaje leta 2003 na Poljskem je uporaba instituta poravnavanja mogoča v vseh fazah kazenskega postopka. Na Madžarskem poravnavanja niso mogoča med preiskovalno fazo in med izvrševanjem kazenske sankcije.

4.3. Žrtev – oškodovanec in storilci

Ko gre za mladoletnike, se na Poljskem ne omenja pogojev in ne podaja časovne omejitve, kdaj gre lahko zadeva v poravnavanje. Prav tako ne obstajajo omejitve uporabe poravnavanj pri kaznivih dejanjih, vendar bi naj v teh primerih šlo za enostavno zadevo, kjer je škoda mogoče nadomestiti, kjer je oškodovanec znan in storilec nesporen. Podatkov o nujnosti zanesljivega ugotavljanja, da je ovađeni res storilec kaznivega dejanja in da priznava vsa pomembna dejstva kaznivega dejanja, v poljskem sistemu poravnavanja nisem zasledila. Tako na Poljskem kot na Madžarskem morata tako žrtev kot storilec v poravnavanja privoliti. Na Madžarskem imata oba tudi možnost pomoči odvetnika, ki ima pravico sodelovati v poravnavanjih in dajati izjave v imenu svojega zastopanega. Na Poljskem nekatere poravnalske službe dovoljujejo odvetnikom, da govorijo s svojimi klienti, vendar pa je zakonodaja v tem delu neurejena. Žrtev in storilec lahko na Madžarskem zaprosita za dovoljenje navzočnosti največ dveh oseb, ki ju lahko poravnalec zavrne, če bi to škodovalo poravnavanju. Te možnosti na Poljskem nisem zasledila. Na Madžarskem je lahko žrtev celo pravna oseba. V prebrani literaturi ni bilo govora, da bi bili v katerem od opisanih sistemov predvideni posebni skladi za pomoč žrtvam.

4.4. Poravnalec

Poravnalci morajo biti poljski državljani v starosti najmanj 26 let, ne smejo biti predkaznovani in imeti morajo izkušnje na področju sociale, nadzorstva, ipd. Na začetku delujejo pod nadzorstvom, voditi morajo najmanj 10 zadev z izkušenimi poravnalci. Poravnalci lahko delujejo neodvisno ali pa kot zaposleni odobrenih teles. Neodvisnost poravnalcev je zagotovljena tako, da le-ti ne smejo biti kakorkoli profesionalno oziroma zaposlitveno povezani s kazenskim sistemom. Prav tako ne more delovati kot poravnalec nekdo, ki je s stranko v kakršnemkoli razmerju. Odobrena telesa registrirajo predsedniki pokrajinskih sodišč, individualne poravnalce pa morajo biti registrirani pri apelacijskem sodišču. Večino poravnalcev na Poljskem deluje samostojno. Predpisi ne dajejo točnih podatkov, da bi morali biti izurjeni za to delo, vendar se jih kljub temu polovica izuri. Na

Madžarskem poravnavanja vodijo nadzorniki oz., od 1.1.2008 jih bodo lahko tudi pravne organizacije - odvetniške pisarne oziroma odvetniki, če bo poravnavanje registrirano kot del njihove dejavnosti in če bo zaposleni registriran kot poravnalec. Poravnalec na Madžarskem ne sme obravnavati zadeve, katero je obravnaval kot sodnik, tožilec oziroma kot predstavnik preiskovalnih oblasti oziroma če je bližnji sorodnik sodnika, tožilca oziroma predstavnika preiskovalnih oblasti, ki je zadevo obravnaval, če je v zadevi stranka, odvetnik ali bližnji sorodnik teh, če je v zadevi priča, strokovnjak, če je bil s storilcem oziroma žrtvijo vpleten kot nadzornik v prejšnjem primeru v času do izpred 3 let, oziroma je s primerom, ki bi ga naj obravnaval, kakorkoli povezan.

4.5. Subjekti, ki sprožijo poravnavanje

Na Poljskem stranke na poravnavanje napotijo: 1.) tožilci (člen 320 Zakona o kazenskem postopku omogoča, da državni tožilec na predlog strank ali na svoj predlog z njunim strinjanjem odstopi zadevo v poravnavanje.)²²⁸; 2.) policisti; 3.) sodišča (v vseh fazah postopka do sodbe); 4.) sodišča (kadar gre za zasebno tožbo); 5.) direktorji služb za izvrševanja kazenskih sankcij (v času prestajanja kazni in ne glede na to, na koliko časa je bil storilec obsojen) ter 6.) izvršilna sodišča. Pri mladoletnikih na Poljskem preda zadevo v poravnavanje le družinski sodnik. Na Madžarskem se poravnavanja začno z odločitvijo državnega tožilca, da predloži zadevo v poravnavanje, skladno s členom 221/A (3) Zakona o kazenskem postopku, oz. na podlagi odločitve sodišča, skladno s členom 266 (3) c Zakona o kazenskem postopku.²²⁹

4.6. Postopek, možne vsebine poravnave, pravne posledice uspešno sklenjene poravnave in nadzor nad poravnavanjem

Državni tožilec lahko po 23a členu poljskega ZKP na željo strank ali na njegov predlog s strinjanjem strank, preda zadevo v poravnavanje. Državni tožilec predlaga prekinitvev/ustavitvev postopka, kjer se skladno s členom 66(3) Kazenskega zakon(ik)a oškodovanec pomiri s storilcem, ta popravi povzročeno škodo oziroma se oškodovanec in storilec dogovorita o povrnitvi škode. Člen 53(3) Kazenskega zakon(ik)a omogoča, da lahko sodišče upošteva pozitivne rezultate poravnavanja med oškodovancem in storilcem oziroma dogovor (dosežen na poravnavanjih - settlement) dosežen v postopku pred državnim tožilcem oziroma sodiščem. Sodišče lahko potem pogojno začasno prekine postopek (336. člen) ali če storilec soglaša poda kazen brez postopka (335. člen). Madžarski Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij je omogočil tudi zavodom za izvrševanje kazenskih sankcij poravnavanje odraslim storilcem med prestajanjem kazni. Člen 489 ZKP dovoljuje sodniku z dovoljenjem strank, da se primer predstavi pred poravnalcem, predvsem pri zadevah, kadar gre za zasebno tožbo. V poravnavanje lahko zadevo odstopi tudi policija. Vendar se policija in tožilstvo za to možnost ne odločata prav pogosto, saj jima to pomeni finančno breme. Ob uspešnem poravnavanju se lahko sodišče na Poljskem odloči za pogojno ali nepogojno prekinitvev/ustavitvev postopka, sodbo, ki vsebuje pogoje v sporazumu iz poravnavanja (judgement upholding terms of reached mediation agreement) ter sodbo s kaznijo zapora brez postopka (prostovoljna podreditev kazni kot stranski produkt poravnavanja). Poljski Juvenile Justice Act ne omenja pogojev oziroma ne podaja časovne omejitve, kdaj gre lahko zadeva, ki se tiče mladoletnika v poravnavanje. Ravno tako ne obstajajo omejitve pri kaznivih dejanjih, za katere se lahko uporabijo poravnavanja. Vodilo je, da naj gre za enostavne zadeve, kjer je škodo mogoče nadomestiti, oškodovanec je znan in storilec nesporen. V primeru mladoletnih

²²⁸ <http://www.homeoffice.gov.uk>

²²⁹ Člen 6 Akta CXXIII iz leta 2006.

prestopnikov na Poljskem, poravnalec kontaktira prestopnika takoj, ko je poravnalski center sprejel napotilo družinskega sodnika in ga potrdil. Če se prestopnik strinja se obvesti žrtev. Organizirana so ločena srečanja glede strinjanja in pričakovanj med poravnalcem in storilcem ter žrtvijo skozi priprave za direktno mediacijo. Indirektna mediacija je zelo redka. Primarna težnja je iskanje reparacije in opravičilo. Časovni obseg reparacije je pisno dogovorjen s prestopnikom. Poravnalec ta sporazum nadzoruje. Če prestopnik ne izpolni obveznosti, imata oškodovanec oziroma žrtev možnost zahtevati civilno obsodbo. Prestopniki v praksi redko ne izpolnijo naložene obveznosti. Na Madžarskem se lahko stranki strinjata, da pisno povabita enega ali več poravnalcev za poravnalni proces. Poravnalec se je dolžan odzvati na povabilo v roku 8 dni in povedati ali povabilo sprejme. Stranki morata nato podpisati pogodbo s poravnalcem. Stroški poravnavanja nosita stranki. Stranki sta zavezani, da sta prisotni na prvem srečanju, drugače pa sta lahko zastopani s strani odvetnika ali pooblaščenec tretje osebe. Na prvem srečanju stranki data izjavo v kateri pisno pojasnita, da želita nadaljevati postopek poravnavanja. V tem dokumentu se morata dogovoriti o pogojih plačila, pogojih zaključka postopka in pravilih o zaupnosti. Med postopkom poravnavanja ima poravnalec skupne obravnave obeh strank in tudi posamične obravnave vsake stranke posebej. Mediator lahko za mnenje vpraša strokovnjaka in se pogovori s tretjo osebo, ki ve za konflikt strank. Poravnavanja se lahko zaključijo s podpisom sporazuma, ta pa mora biti zaključen v 4 mesecih od začetka. Stranki lahko prostovoljno začneta postopek pred sodiščem ali postopek arbitraže glede istega konflikta celo, če je bil postopek poravnavanja zaključen, a obstaja omejitev glede zahtevanih informacij. Če je bil poravnalski postopek zaključen s sklenitvijo sporazuma in ena izmed strank začne postopek pred sodiščem glede istega konflikta, mora leta stranka prevzeti vse stroške sodnega postopka ne glede na to kakšen bo izid. Pri mladoletnikih uspešno poravnavanje s kompenzacijo in restitucijo žrtvi pomeni brez izjeme končanje »kaznivosti« (termination of punishability) in mladoletnik ne sme biti kaznovan. Pri odraslih uspešna poravnavanja pomenijo, da ostane oseba nekaznovana, če gre za kazniva dejanja, za katere je zagrožena kazen 3 leta, drugače pa je lahko kaznovan z milejšo kaznijo.

5. ZAKLJUČEK

Slovenija, za razliko od Poljske in Madžarske, ki spadata v tretji model poravnavanja, kjer je dopuščeno poravnavanje v vseh fazah kazenskega postopka, spada v drugi model. Poravnavanje je umeščeno v najzgodnejšo fazo – v predkazenski postopek, tako da se kazenska zadeva odvrta iz rednega kazenskega postopka. V poravnavanje je na Slovenskem mogoče odstopiti že vloženi obtožni predlog, dokler o njem ne odloči sodišče prve stopnje. Poravnavanje je urejeno v 161.a členu ZKP in državni tožilec²³⁰ ima ob določenih pogojih pravico, da ravna po oportunitetnem načelu in odstopi zadevo v postopek poravnavanja. Poravnavanje je načeloma dopustno glede vseh kaznivih dejanj, za katere je predpisana denarna kazen ali zapor do treh let (pri mladoletnikih glede kaznivih dejanj, za katere je predpisana kazen zopora do petih let) oz. drugih kaznivih dejanj taksativno naštetih v II. odstavku 161.a členu ZKP. Ni pa ga mogoče uporabiti pri kaznivem dejanju, storjenem v škodo pravne osebe ali več oškodovancev. Poravnalec stranki natančno pouči o vsebini in ciljnih postopka, pomaga pri sklenitvi sporazuma, ki mora biti v sorazmerju s težo in posledicami dejanja. Tako kot na Poljskem in Madžarskem, tudi v Sloveniji velja načelo

---

²³⁰ V sloveniji je torej državni tožilec tisti, ki zadevo odstopi v poravnavanja. Niti sodišče niti policija v Sloveniji nimata te možnosti v kazenskih zadevah. Kovač in Murtič v članku »uporaba pravil mediacije pri vodenju pomiritvenega postopka kot dela pritožbenega postopka po 28. členu zakona o policiji« opišeta tehniko in metode posredovanja, ki jih mora poznati vodja organizacijske enote policije, ki obravnava pritožbe, podane zoper policiste.

prostovoljnosti strank. Poravnalec mora začeti postopek poravnavanja v 15 dneh po prejemu ovadbe in skuša med strankami doseči soglasje o tem, kako je mogoče zadevo rešiti zunaj sodišča. Če pogovor ni mogoč oz. ne želijo več poravnave, poravnalec vrne spis državnemu tožilstvu. Sicer opravi pogovor najprej z osumljenim, nato še z oškodovancem. Od obeh strank mora pridobiti pisno soglasje in v osmih dneh skliče prvi narok. Na naroku stranki seznanjeni z njunim položajem v postopku, z vsebino in s posledicami sklenitve sporazuma. O doseženem dogovoru sestavi pisni sporazum. Postopek je končan, ko stranki obvestita poravnalca, da so obveznosti izpolnjene. Poravnalec o tem obvesti državnega tožilca, ki prvotno ovadbo zavrže. Poravnalci morajo imeti višjo šolo in so neodvisni ter nevtralni od sodne oblasti. O svojem delu poročajo tožilstvu, njihovo delo pa ocenjuje nadzorni odbor.²³¹ Podrobnejša merila za odstop ovadbe v postopek poravnavanja so določena v Splošnem navodilu o pogojih in okoliščinah za odstopanje ovadb v postopek poravnavanja. Izdala ga je generalna državna tožilka na podlagi VII. odstavka 161.a člena ZKP. Sklenjen in izpolnjen sporazum ima procesne učinke »ne bis in idem«, saj pomeni okoliščino, ki izključuje kazenski pregon obdolženca, kar za Madžarsko in Poljsko nujno ne velja.

Pogosto so nekdanji konflikti vzgib sedanjih kaznivih dejanj. Sporne situacije je dobro videti dinamično povezane. Ravno v tem se skriva prednost reševanja spora skozi poravnavanje pred reševanjem zadeve s postopkom pred sodiščem. Takšna pomembna prednost, je vsekakor položaj žrtve. Ta v procesu poravnavanja ne zaseda položaja priče, temveč nastopa kot najmanj enakovredna oseba položaju storilca. Pogosto je, glede na prizadetost, celo v ospredju. Storilec se skuša izogniti urejanju zadev po sodni poti ter evidenci kaznovanih in na tak način ni stigmatiziran. V poravnavanjih je tudi prostor za čustva – stranke lahko pokažejo osramočenost, jezo, zmedo, grozo,... torej obstaja prostor za moralno in materialno zadoščenje. Poleg prej omenjenega, vsaka stranka nosi svoje stroške in tako postopek poravnavanja ne obremenjuje proračuna. Možnost rešitve konfliktov po nesodni poti je dobrodošel institut v zakonodaji države. Ne le, da pomeni manjšo obremenitev sodišč z bagatelnimi kaznivimi dejanji in konec koncev tudi s stroški, temveč pomeni predvsem hitrejšo rešitev zadeve. Slednja prinaša večinoma obojestranske zadovoljujoče rešitve in, še nekaj izjemno pomembnega, čustveno zadoščenje. Kljub temu, da so poravnavanja na Poljskem, kar se tiče zaupnosti, poravnalčevega dostopa do primerov, prostovoljne udeležbe strank, pomoči zastopnikov ter sistema za zbiranje podatkov pomanjkljiva, so precej uspešna in število primerov napotenih na poravnavanje raste. Na Madžarskem se bojim, da so zaradi pritiska implementiranja evropske zakonodaje, »na hitro uredili področje poravnavanja v kazenskem postopku«. Zato je prehitro karkoli zaključevati, saj nova zakonodaja še ne velja niti leto dni. Poudariti je potrebno, da sta obe post-komunistični državi doživeli hitre institucionalne in pravne spremembe – tako demokratično tranzicijo, kot vstop v Evropsko unijo. Tem spremembam, kot dobro vemo, še zdaleč nujno ne sledijo tudi spremembe prepričanj, miselnosti in naravnosti. Vseeno sama verjamem, da je »mehčanje retributivnih sistemov v smeri restorativne pravičnosti« optimalna smer urejanja pravnih in predvsem človeških odnosov.

6. LITERATURA

1. Bošnjak M., (2006). Izbirni mehanizmi v kazenskem postopku.nmmmm. Zbornik znanstvenih razprav. letnik LXVI. str. 43-67.

---

²³¹ Kovač J. (2007). Poravnavanje v kazenskih zadevah po ZKP. str. 20.

2. Czarnecka-Dzialuk B., Wojcik D., (1999). Institute of justice juvenile offender – victim mediation.
3. Fellegi B., (2005). Meeting the challenges of introducing victim-offender mediation in Central and Eastern Europe; Final report of AGIS project JAI/2003/AGIS/088. European forum for victim-offender mediation and restorative justice v.z.w..
4. Fišer Z., (1999). Pogajanja v kazenskem postopku. Pravna praksa, 30-32, str. 42-43.
5. Gartner B., (2006). Poravnava med storilcem in žrtvijo v kazenskopravno praksi Slovenije. Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana 57, 2, str. 154-167.
6. Kovač J., (2007). Poravnavanje v kazenskih zadevah po ZKP. Pravna praksa, let. 26, 10, str. 19-20.
7. Kovač J., Murtič S. (2006). Uporaba pravil mediacije pri vodenju pomiritevne postopka kot dela pritožbenega postopka po 28. členu zakona o policiji. Javna uprava, let. 42, 1, str. 113-124.
8. Mežnar A., (2000). Poravnavanje med storilcem in žrtvijo kaznivega dejanja – nov institut v naši procesni kazenski zakonodaji. Pravnik, let. 55, 6-8, str. 475-501.
9. Mežnar A., (2001). Poravnavanje v kazenskem postopku – možnost alternativnega reševanja kazenskih zadev. Podjetje in delo, 6-7/2001/XXVII, str. 1280-1288.
10. Miers D., Willemsens J. (ur.), (2004). Mapping Restorative Justice. Developments in 25 European Countries. European forum for Victim-Offender Mediation and restorative Justice v.z.w.; Poland, str. 105 – 115; Hungary, str. 142-143.
11. Zakon o kazenskem postopku, Uradni list Republike Slovenije, št. 63/1994, 70/1998, 6/1999, 66/2000, 11/2001, 110/2002, 56/2003, 43/2004, 101/2005, 8/2006.
12. Kazenski zakonik, Uradni list Republike Slovenije, št. 63/1994, 23/1999, 60/1999, 40/2004.
13. http://www.era.int/domains/corpus-juris/public_pdf/polish_penal_code1.pdf. (dne 19.11.2007).
14. http://www.era.int/domains/corpus-juris/public_pdf/polish_ccp.pdf. (dne 19.11.2007).
15. http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_hun_en.htm (dne 19.11.2007).
16. http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_pol_en.htm (dne 19.11.2007).
17. http://ec.europa.eu/civiljustice/comp_crime_victim/comp_crime_victim_hun_en.htm (dne 19.11.2007).
18. http://ec.europa.eu/civiljustice/comp_crime_victim/comp_crime_victim_pol_en.htm (dne 19.11.2007).
19. <http://www.euforumrj.org/Activities/conferences/Barcelona.htm>. (dne 3.11.2007).
20. <http://www.euforumrj.org/Activities/conferences/Budapest.htm>. (dne 3.11.2007).
21. <http://www.euforumrj.org/readingroom/Budapest/worksh>. (dne 1.10.2007).
22. <http://www.euforumrj.org/readingroom/Countries/Hungary/Hungarian%20Mediation%20Act.pdf>. (dne 5.11.2007).
23. <http://www.euforumrj.org/readingroom/Countries/PolishPapersFinal.pdf>. (dne 5.11.2007).
24. <http://www.euforumrj.org/readingroom/Newsletter/vol.02>. (dne 1.10.2007).
25. http://www.fellegi.hu/files/Fellegi_Torzsz_Velez_VOMinHungary_COSTbook.doc (dne 28.11.2007).
26. <http://www.homeoffice.gov.uk/rds/prgpdfs/crrs10.pdf>. (dne 1.10.2007).
27. http://www.iirp.org/library/mn02/mn02_negrea.html. (dne 1.10.2007).
28. <http://www.mondaq.com/article.asp?articleid=22827&searchresults=1>. (dne 3.7.2007)
29. <http://www.restorativejustice.org/resources/docs/czwant>. (dne 1.10.2007).
30. <http://www.restorativejustice.org/editions/2004/November/poland1/>. (dne 1.10.2007).

Poravnava v španskem kazenskoopravnem sistemu s poudarkom na izkušnji avtonomne pokrajine Katalonije²³²

Aleksandra Tonić

1. KRAJŠI ZGODOVINSKI PREGLED

Načela restorativne pravičnosti in institut poravnavanja španskemu kazenskoopravnemu sistemu niso tuji že iz obdobja srednjega veka. Politična razdrobitev španskega kraljestva je povzročila nastanek številnih fevdalnih vladavin, v katerih so veljala specifična pravila in omejitve. Te manjše »jurisdikcije« so temeljile na običajih in družbenih pravilih, inherentnih posameznemu kulturnemu območju. Fevdalna oblast je strogo kaznovala vsako ravnanje, ki je pomenilo nespoštovanje oblasti in teritorialnih pravil ter povzročalo škodo skupnosti. Za razsojanje in razreševanje sporov je takratna oblast pooblastila fevdalne gospode ali župane, včasih pa k intervenciji poklicala »dobre ljudi«. Slednji so bili ljudje priznanega ugleda in moralne avtoritete, katerih zadolžitev je bila doseči spravo med strankami v sporu. K tovrstnemu poravnavanju so se v omenjenem obdobju radi zatekali tudi fevdalni gospodje²³³.

Institucijo »dobrega človeka«²³⁴ v podobni funkciji španski sistem pozna tudi danes. Zlasti v majhnih mestih, kjer ni sodišč, *juez de paz* ali sodnik miru, oseba, ki sicer nima formalne pravne izobrazbe, a zaradi ugleda in moralne avtoritete uživa spoštovanje someščanov, deluje v smeri poravnavanja med strankami v sporu, največkrat v sosedskih sporih, v določenih primerih pa tudi v civilnih zadevah in zadevah mladoletniškega prestopništva. Kot omenjeno je njegova primarna vloga doseči spravo ter izvzeti te primere iz formalnega pravosodnega sistema.

Posebne omembe je vreden tudi eden najstarejših hispanskih pravnih dokumentov *Fuero Juzgo*²³⁵. Gre za zbirko skoraj 600-tih manjših zakonov, ki jih je 1241 zbral Fernando III kot posebno zakonodajo državic na jugu Iberskega polotoka. Omenjeni kodeks je ostal običajno pravo do konca 19. stoletja, ko ga je nadomestil Civilni zakonik, se pa tudi danes uporablja kot dodatek avtonomni civilnopravni zakonodaji Baskovske pokrajine, Navarre in Aragona. *Fuero Juzgo* v 2. knjigi 15. zakona omenja mirovnike in konciliatorje, ki niso predstavniki stalnih pravosodnih institucij, temveč so imenovani s strani monarha za posamezne primere sporov in nesoglasij med državljani. Mirovniki in konciliatorji delujejo izključno v tistih primerih, ki bi, zaradi objekta spora ali oseb v konfliktu lahko privedli do socialnih nemirov²³⁶.

Nadaljnji korak v luči poravnavanja je naredil zakon iz 1821, ki je županom naložil vodenje poravnalnega naroka kot nujne in obvezne faze pred začetkom civilnih postopkov ali postopkov zoper lažja kazniva dejanja. Zakon o civilnem postopku iz 1855 je poravnalni narok uzakonil kot obvezno fazo pred uvedbo formalnega pravnega postopka in obvezal občinske sodnike in dobre može, da poskušajo doseči spravo med strankami v konfliktu²³⁷.

---

²³² Prispevek je nastal kot seminarska naloga v okviru magistrskega študija kazenskega prava in kriminologije na Pravni fakulteti v Ljubljani, pod mentorstvom prof.dr. Katje Filipič

²³³ Vall Rius, 2007: 35.

²³⁴ Prav tam, str. 36.

²³⁵ Povzeto po http://en.wikipedia.org/wiki/Fuero_Juzgo.

²³⁶ Vall Rius, 2007: 37.

²³⁷ Prav tam, str. 37.

V novejšem obdobju pa je pomemben korak k uzakonitvi načel restorativne pravičnosti, zlasti koncepta mediacije in njenih pravnih učinkov storil Kazenski zakonik iz 1995, čeprav, zanimivo, nikjer eksplicitno ne omenja pojma poravnava. Nov doktrinarni trend so v Španijo iz Nemčije prinesli številni pravni teoretiki kot so Giménez-Salinas, Prats Canuts in drugi, ki so se zavzemali za uvedbo instituta reparacije kot tretjega pristopa obravnavanja kriminalitete v španski, tradicionalni kontinentalni kazenskoopravni sistem.

Signifikantno vlogo pri implementaciji poravnavanja in reparacije pomeni tudi Zakon o kazenski odgovornosti mladoletnih storilcev iz 2001, ki ga je v 90. letih prejšnjega stoletja ustvarila Strokovna komisija avtonomne pokrajine Katalonije. Zakon temelji na katalonski ureditvi obravnavanja mladoletniške kriminalitete (Katalonija ima visoko stopnjo avtonomije, saj katalonska oblast suvereno sprejema zakonodajo za svoje območje, ki je enakovredna nacionalni zakonodaji), katere bistven element je ravno odvrčanje od kazenskega pregona v obliki poravnave in reparacije škode. Katalonski program poravnavanja v primerih mladoletniškega prestopništva, ki so ga začeli izvajati maja 1990, je bil prvi tovrsten program v državi in je zaslovel po visoki stopnji uspešnosti. Šele v zadnjih letih so ga začele posnemati druge avtonomne pokrajine v Španiji, vendar nobeden od programov ni presegel katalonskih rezultatov.

Vall Riusova²³⁸ opaža, da se na občinski ravni v Španiji povečuje zanimanje za tehnike mediacije in storitve posredovanja med strankami v sporu. Vse več udeleženi se zanima za načine odvrčanja od kazenskega postopka in za poravnavo izven pravosodnega sistema. Potenciale koncepta restorativne pravičnosti so poleg pravnih teoretikov začeli zaznavati tudi sodniki, tožilci in odvetniki. Kljub omenjenemu pa je v Španiji med splošno populacijo še vedno prisotna znatna mera ignorance in nezaupanja v institute restorativne pravičnosti. Mnenje o potrebnosti retributivnega pristopa h kriminalu, po katerem je stroga kazen edini pravi odziv na kaznivo dejanje, je globoko zakoreninjeno v splošni zavesti. Val represivnosti, v katerem zlasti mediji in politika igrajo bistveno vlogo, zajema tudi Španijo.

2. PODREJENOST NADNACIONALNIM STANDARDOM

Članstvo v številnih evropskih integracijah, zlasti v Evropskem svetu in Evropski uniji, Španijo zavezuje k spoštovanju pravil, ki jih te integracije sprejemajo bodisi kot priporočila bodisi kot zavezujoče pravne akte. Evropski pravni predpisi so naklonjeni konceptu restorativne pravičnosti in so danes gonilna sila, ki usmerja in na novo definira kaznovalne politike držav članic.

Svet Evrope je sprejel številna priporočila, ki imajo kljub nezavezujoči pravni naravi očitno moralno avtoriteto in vzpostavljajo kriterije za oblikovanje pravnih pravil. Na poravnavo in povrnitev se nanašajo Priporočilo R (85)11 o položaju žrtve v okviru kazenskega prava in kazenskega postopka, Priporočilo R (87)21 o pomoči žrtvam kaznivih dejanj in preprečevanju viktimizacije, posebnega pomena pa je Priporočilo R(99)19 o poravnavanju v kazenskih zadevah. Slednje državam članicam priporoča, naj sprejmejo poravnavo v kazenskih zadevah kot fleksibilno podlago za razreševanje sporov in vključevanje strank v proces, bodisi kot alternativo ali kot dodatek tradicionalnemu kazenskemu postopku. Podoben namen ima tudi Priporočilo R(2006)8.

Pravna pravila, ki jih sprejema Evropska unija so pravno zavezujoča in morajo biti implementirana v notranjo zakonodajo držav članic. Na področju poravnavanja v kazenskih

---

²³⁸ Vall Rius, 2007: 40.

zadevah je pomemben Okvirni sklep o položaju žrtev v kazenskih postopkih (2001/220/JAI), ki v 1. členu opredeljuje mediacijo kot postopek doseganja sprave med storilcem kaznivega dejanja in žrtvijo, ki naj se izvede pred ali med trajanjem formalnega kazenskega postopka in v katerem med strankama posreduje kompetenten mediator. Člen 10 natančneje določa postopek mediacije in zapoveduje državam članicam, da pospešujejo uporabo tega instituta ter upoštevajo morebiten dogovor med žrtvijo in storilcem²³⁹.

Trenutno v Španiji zahtevam omenjenega okvirnega sklepa zadostuje samo zakonodaja na področju mladoletnih storilcev kaznivih dejanj, pa še tam le na minimalni zadovoljivi ravni. Kazenski zakonik, ki se uporablja za polnoletne storilce, je prvi skromen korak napravil z ureditvijo pravnih posledic prostovoljnih reparativnih aktivnosti, ki jih v korist žrtve izvede storilec kaznivega dejanja. Nadaljnji razvoj na zakonodajni ravni v Španiji mora nujno spremljati ustrezna politična volja in pripravljenost avtonomnih pokrajin, da začnejo intenzivno izvajati programe v kontekstu restorativne pravičnosti.

3. ZAKONSKI OKVIR UREDITVE PORAVNAVANJA

3.1. UVODNO

Španska nacionalna zakonodaja je glede poravnavanja blago rečeno skopa, ker pravnih aktov, ki bi urejali poravnave kot postopek, primere, za katere se uporablja, pogoje za njeno izvedbo ali kvalifikacije, ki naj jih poravnalci imajo, skorajda ni. Tako Kazenski zakonik kot Zakon o kazenski odgovornosti mladoletnih storilcev mediacije nikjer eksplicitno ne omenjata, izhajata pa iz prostovoljnih reparativnih aktivnosti obdolženca. Paradoksalno je, da se mediacija kot poseben institut omenja le v Zakonu o splošnih ukrepih prevencije pred nasiljem med spoloma, ki pa izrecno v 44. členu prepoveduje uporabo poravnave v primerih nasilja moških nad ženskami.

V seminarski nalogi obravnavam posebej institut poravnavanja kot se pojavlja v zakonodaji za polnoletne in zakonodaji za mladoletne storilce kaznivih dejanj. Zadnji del seminarske je posvečen predstavitvi programov poravnavanja, po katerih slovi avtonomna pokrajina Katalonija.

3.2. PORAVNAVANJE V POSTOPKIH ZOPER POLNOLETNE STORILCE

Trenutna ureditev poravnave in reparacije v španski nacionalni zakonodaji ni urejena na način, kot to zahtevajo standardi, določeni s strani različnih evropskih integracij, čeprav ureditev načelno omogoča posebne ugodnosti za storilce, ki prostovoljno povrnejo škodo, ki so jo s kaznivim dejanjem storili žrtvi. Kazenski zakonik iz 1995 je prvi kazenskopravni predpis v Španiji, ki uvaja povrnitev škode žrtvi kot poseben institut, ki naj se uveljavi preko postopka poravnave. Tako lahko upravičeno trdimo, da navkljub neomembi, institut poravnave v kazenski zakonodaji za polnoletne storilce le odigra vlogo, kot ji jo dajejo evropski pravni dokumenti.

Poravnava in povrnitev škode žrtvi v Kazenskem zakoniku zasledujeta raznolike namene in se pojavljata v različnih fazah kazenskega postopka.

---

²³⁹ Več v AERTSEN, I. et al., 2004.

A.) PRED ZAČETKOM GLAVNE OBRAVNAVE

Poravnava, ki se je pred začetkom glavne obravnave zaključila z dogovorom o povrnitvi škode žrtvi, se v kazenskem postopku upošteva kot ena izmed dveh vrst olajševalnih okoliščin: splošna ali posebna olajševalna okoliščina. Splošno olajševalno okoliščino je mogoče aplicirati na vsa kazniva dejanja, pri katerih je mogoča povrnitev škode v korist žrtve (to določa 21. člen KZ), posebno olajševalno okoliščino pa le na primere, ki so izrecno določeni v 2. knjigi KZ.

SPLOŠNA OLAJŠEVALNA OKOLIŠČINA. 5. odstavek 21. člena ureja situacijo, ko »storilec kaznivega dejanja v katerikoli fazi pred izvedbo glavne obravnave prostovoljno popravi škodo, ki jo je povzročil žrtvi, ali zmanjša posledice kaznivega dejanja«. Sanchez Albormozova meni, da se v taki situaciji vidi nedvomna učinkovitost poravnave in povrnitve, kajti široka formulacija zakonske diktije ne zahteva povrnitve škode v finančnem smislu, temveč je dopustna tudi moralna ali druga vrsta povrnitve²⁴⁰.

Zakonska diktija »zmanjša posledice kaznivega dejanja« v praksi odpira široke možnosti glede povrnitve škode, mogoča je namreč celotna ali delna povrnitev škode, kot tudi povrnitev škode skozi dejavnost storilca, ki jo žrtev sprejema in razume kot prispevek k zmanjšanju škodljivih učinkov kaznivega dejanja²⁴¹.

Pri obravnavanju poravnave in povrnitve škode kot splošne olajševalne okoliščine strokovnjaki opozarjajo, da je treba namen take ureditve razumeti izključno v okvirih kaznovalne politike in nikakor ne kot okoliščino, ki naj vpliva na zmanjšanje krivde posameznika²⁴².

Če kombiniramo 21/5. člen in 66/1. člen, ki določa pogoje za določitev in izrek kazenskih sankcij, lahko izvedemo naslednje zaključke:

1. Prvi odstavek 66. člena vsebuje vodila sodnikom glede ocene olajševalnih/obteževalnih okoliščin pri določitvi kazenske sankcije za naklepna kazniva dejanja; pravila je treba v celoti upoštevati in ni mogoča fleksibilnost;
2. Kadar je podana samo ena olajševalna okoliščina (npr. uspešno zaključena poravnava), 1. točka 1. odstavka 66. člena omogoča, da sodišče izreče kazen v spodnji polovici kaznovalnega okvira, predpisanega za konkretno kaznivo dejanje;
3. Kadar sta podani dve ali več olajševalnih okoliščin ali ena ali več izjemnih olajševalnih okoliščin, obenem pa ni obteževalnih okoliščin, sodišče po 2. točki 1. odstavka 66. člena izreče kazen za eno ali dve stopnji nižje od kaznovalnega okvira (pri tem poravnava, ki se je zaključila z dogovorom o povrnitvi škode in dejansko izvršitvijo dogovorjenega šteje za izjemno olajševalno okoliščino in vodi k significantnemu znižanju kazni ali celo k nadomestitvi zaporne kazni s pogojno obsodbo ali pogojnim odlokom kazni);
4. Kadar so podane tako olajševalne kot obteževalne okoliščine, 7. točka 1. odstavka 66. člena dopušča sodišču, da oceni okoliščine z namenom izreči ustrezno kazen. Če

---

²⁴⁰ Vall Rius, 2007: 15.

²⁴¹ Prav tam, str. 15.

²⁴² Vall Rius, 2007: 15.16.

obenem obstajajo tudi izjemne olajševalne okoliščine, je mogoče izreči kazen eno ali dve stopnji nižje od predpisanega kaznovalnega okvira.

Kazenski zakonik pri upoštevanju splošne olajševalne okoliščine ne vsebuje nobenih omejitev ali izključitev, vezanih na vrsto kaznivega dejanja, določa pa, da je treba pred začetkom postopka poravnave oceniti možnosti za njeno izvedbo, pričakovane učinke, upoštevati pa tudi posebnost kaznivega dejanja in številne dejavnike na strani žrtve in storilca²⁴³.

POSEBNA OLAJŠEVALNA OKOLIŠČINA. Kazenski zakonik ureja povrnitev škode žrtvi tudi kot posebno olajševalno okoliščino. Členi od 319 do 332 določajo kazniva dejanja, pri katerih je poravnava in povrnitev škode mogoče šteti za posebno olajševalno okoliščino. Ta kazniva dejanja so: kazniva dejanja zoper ozemeljsko celovitost Kraljevine Španije, kazniva dejanja zoper zgodovinsko dediščino, kazniva dejanja zoper naravne vire in okolje ter kazniva dejanja zoper zaščito flore, favne in domačih živali. Vsa navedena kazniva dejanja ureja 16. poglavje 2. knjige KZ. Člen 340 KZ določa, da sodišče omili kazen storilcu kaznivega dejanja iz zgoraj omenjenih členov, ki prostovoljno popravi škodo, nastalo s kaznivim dejanjem. Kot žrtev tu šteje skupnost kot celota, funkcija kazenske sankcije za tovrstna kazniva dejanja pa je predvsem zastraševanje.

B.) OB IZREKU KAZNI IN POZNEJE

NADOMESTITEV KAZNI. Prvi odstavek 88. člena Kazenskega zakonika določa, da lahko sodišče v katerikoli fazi pred nastopom kazni storilcu nadomesti kazen zapora, ki ne presega enega leta, z denarno kaznijo ali ukrepom dela v korist skupnosti, pod pogojem, da storilec ni povratnik. Taka nadomestitev je mogoča tudi pri kaznivih dejanjih, za katera zakon ne predvideva nadomestitve kazni, če je sodišče glede na okoliščine na strani storilca, glede na naravo dejanja, storilčevo vedenje in posebno glede njegovih naporov, da popravi škodo, storjeno s kaznivim dejanjem, prepričano o ustreznosti take nadomestitve.

Izjemoma lahko sodišče namesto kazni zapora, ki ne presega dveh let, storilcu izreče denarno kazen ali kombinacijo denarne kazni z delom v korist skupnosti, če ne gre za povratnika in sodišče iz okoliščin dejanja in storilca oceni, da bi izvršitev zaporne kazni onemogočila preventivne in socialno-rehabilitativne namene, ki naj jih kazen doseže (88.1. čl. KZ).

Sodišče lahko ob nadomestitvi zaporne kazni storilcu naloži tudi opravo kakšnega dejanja ali izpolnitev kakšne obveznosti, ki jih predvideva 83. člen KZ, vendar le s privolitvijo storilca in le v trajanju kazni, ki je bila nadomeščena (88.1. čl. KZ).

Tretja točka 1. odstavka 88. člena izrecno določa, da v primeru nasilja med spoloma kazni zapora ni mogoče nadomestiti z denarno kaznijo, temveč le z ukrepom dela v korist skupnosti. V tovrstnih situacijah sodišče pravnomočno obsojenemu storilcu naloži tudi ukrep obveznega sodelovanja v prevzgojnih programih, ukrep psihološkega tretmana in izpolnitev obveznosti, ki jih določa 83. člen KZ (najpogosteje prepoved približanja določenemu kraju ali osebi).

---

²⁴³ Vall Rius, 2007: 17.

Trenutno v španski kazenski zakonodaji ne določa primerov, ki bi izpolnjevali zgoraj navedene zakonske pogoje (zlasti postopek poravnave, ki ga v 88. členu lahko subsumiramo pod zakonsko dikcijo »glede njegovih naporov, da popravi škodo«), bi pa bila zanje izrecno izključena možnost nadomestitve kazni. Paradoksalno, navkljub temu dejstvu poseben zakon prepoveduje postopek poravnave v primerih nasilja moških nad ženskami.

ODLOŽITEV IZVRŠITVE KAZNI. 80. člen KZ ureja možnost odložitve izvršitve zaporne kazni, in sicer sodišče z odločbo odloži zaporno kazen za obdobje od 2 do 5 let, če dosojena kazen zavora ne presega dveh let, in od 3 mesecev do enega leta, kadar gre za blažja kazniva dejanja. Sodišče odločitev o odlogu kazni sprejme ob upoštevanju predhodnega zaslišanja udeležencev postopka, osebnih okoliščin storilca, značilnosti samega kaznivega dejanja in trajanja dosojene kazni.

Odlog kazni je mogoč le ob izpolnitvi pogojev, ki jih definira 81. člen KZ: storilec ne sme biti povratnik, pri čemer se ne upoštevajo prestane kazni za malomarnostna kazniva dejanja, izrečena kazen zavora ne sme presegati 2 let, storilec mora oškodovancu poravnati odškodnino, dosojeno s sodbo v kazenskem postopku (razen če sodišče presodi, da storilec tega finančno ni zmožen).

Pravila, ki se nanašajo na odlog kazni niso omejena le na specifično kategorijo kaznivih dejanj, temveč jih je mogoče uporabiti za cel spekter kaznivih dejanj ob izpolnjenih zgoraj naštetih pogojih. Če je bila v posameznem primeru poravnava izpeljana z namenom povrnitve škode, lahko to učinkuje na dva načina:

3. odstavek 81. člena omenja poravnanje odškodnine kot enega od pogojev za odlog kazni; poravnava med žrtvijo in storilcem lahko omogoči dogovor med strankama glede kaznivega dejanja samega in glede odškodninske odgovornosti storilca; tako lahko iz poravnave izide za storilca izvedljiva obveznost povrnitve škode, ki pa je obenem tudi zadovoljiva za oškodovanca in izpolnjuje pogoj za odlog kazni, kot ga določa 81/3;

uspešno zaključen postopek poravnave, ki je bil izveden pred začetkom ustne glavne obravnave lahko učinkuje, kot je že bilo obravnavano, tudi kot olajševalna okoliščina, ki prispeva k omilitvi kazni; če je torej storilcu izrečena kazen zavora, ki presega dve leti, lahko postopek poravnavanja kot olajševalna okoliščina povzroči, da se storilcu kazen omili na kazen zavora pod dve leti, zaradi česar je posredno mogoč tudi odlog kazni (in so seveda izpolnjeni tudi drugi pogoji, ki jih KZ določa v 81. členu); tukaj je zanimivo, da je poravnava in povrnitev škode mogoče upoštevati dvakrat, obakrat z namenom omilitve kazni.

C.) MED IZVRŠEVANJEM KAZENSKE SANKCIJE

Villanueva in drugi²⁴⁴ poudarjajo, da lahko široka interpretacija Kazenskega zakonika in drugih kazenskoopravnih predpisov glede poravnave in povrnitve škode obsojenemu omogoči določene prednosti tudi v fazi prestajanja kazenske sankcije. Te prednosti so naslednje:

POGOJNI ODPUST. Pogojni odpust v španskem kaznovalnem sistemu velja za zadnjo fazo prestajanja zaporne kazni. Določajo ga 90. člen KZ, v katerem so

---

²⁴⁴ Vall Rius, 2007: 23.

vsebovani splošni pogoji za pogojni odpust, 91. člen, ki ureja pogoje za izjemni (priviligirani) pogojni odpust, ter 92. člen, ki ureja posamezne specifične primere odpusta.

Prvi odstavek 90. člena definira pogoje, pod katerimi obsojenec lahko pospeši odobritev pogojenega odpusta: obsojenec mora prestajati 3. stopnjo penalne obravnave, prestane morajo biti $\frac{3}{4}$ izrečene prostostne kazni, obsojenec se vzorno vede in podana je ugodna prognoza glede njegovega nadaljnjega socialnega razvoja in integracije. Glede slednjega 5. in 6. odstavek 72. člena Zakona o izvrševanju kazenskih sankcij določata, da ugodna prognoza za obsojenčev nadaljnji razvoj ni podana, če le-ta ni poravnal svojih oškodninskih obveznosti do žrtve kaznivega dejanja. Ekvivalentne finančnemu poravnanju odškodninskih obveznosti so tudi vrnitev ukradene dobrine, nadomestitev ali poprava materialne škode, ki je nastala, ter aktivnost, ki naj doseže moralno zadoščenje žrtve. Čeprav poravnava med strankama, sklenjena z namenom definirati škodo in jo povrniti, nikjer ni izrecno omenjena, jo je mirno mogoče šteti za učinkovito sredstvo za doseg pogojnega odpusta, nenazadnje pa tudi kot sredstvo sprave med strankama in sredstvo obsojenčeve učinkovitejše socialne reintegracije.

Villanueva opozarja, da lahko obsojenčevo prostovoljno, samoiniciativno reparativno dejavnost v številnih primerih uvrstimo pod ohlapno definicijo »vzornega vedenja« iz 90. člena KZ, ravno tako pa lahko njegovo voljo in trud, da oškodovancu povrne škodo, tretiramo kot znak ugodne prognoze socialne integracije ob doseženem generalno- in specialnopreventivnem namenu²⁴⁵.

Pomembna novost, ki je sledila noveli 90. člena KZ je vključitev serije pogojev, ki morajo biti izpolnjeni, da se storilcu terorističnega kaznivega dejanja ali dejanja organizirane kriminalitete omogoči pogojni odpust. Po zakonu je za »ugodno prognozo socialne rehabilitacije« potrebno, da storilec omenjenega dejanja z določenimi dejanji izrazi, da nepreklicno opušča kriminalne namene in se konformno vede. Člen 90 torej izrecno zahteva, da storilec prizna zavržnost svojega dejanja in žrtev prosi za odpuščanje.

Vall Riusova²⁴⁶ meni, da prostovoljna poravnava med žrtvijo in storilcem v primerih terorističnih kaznivih dejanj ali organizirane kriminalitete še posebej pripomore k temu, da žrtev prebrodi bolečino, frustracijo in jezo za nastalo škodo ter dobi razlago dogodka od osebe, ki je njegov povzročitelj. Za storilca pa je lahko dejstvo, da se mora soočiti z žrtvijo in sprejeti odgovornost za svoja dejanja bistveno bolj učinkovito kot konvencionalni institucionalni ukrepi znotraj kazenskopravnega sistema. Preko poravnave je mogoče doseči bolj avtentično sočutje in osebno refleksijo storilca, kar lahko izkorenini kriminalne težnje storilca in mu olajša ponovno vključitev v družbo, v tem smislu pa poravnava nastopa kot primerno sredstvo za izpolnitev pogojev iz 90. člena KZ.

IZJEMNI POGOJNI ODPUST. Ureja ga 91. člen KZ, ki pozna 2 poti za uveljavitev tega instituta: a) I. odstavek 91. člena določa, da je izjemni pogojni odpust mogoče izreči obsojencu, ki je prestal $\frac{2}{3}$ dosojene kazni, je na 3. stopnji penalne obravnave,

---

²⁴⁵ Vall Rius, 2007: 25.

²⁴⁶ Prav tam, str. 26.

se vzorno vede, kaže ugodno prognozo osebnega razvoja in se je udeležil določenih delovnih ali kulturnih aktivnosti.

b)2. odstavek 91. člena: Obsojencu, ki je prestal polovico dosojene mu prostostne kazni, je izrek pogojnega odpusta mogoče pospešiti za do 90 dni za vsako prestano leto kazni, če so podani pogoji iz 91/1. čl. KZ in če je obsojeni prostovoljno in učinkovito sodeloval v programih povrnitve škode žrtvi ali tretmanu za odvajanje od drog. Izjemni pogojni odpust ni dopusten za kazniva dejanja terorizma ali organizirane kriminalitete.

V prvem primeru je s široko interpretacijo poravnava med žrtvijo in storilcem mogoče šteti za znak vzornega vedenja in ugodne socialne prognoze obsojenca, drugi odstavek pa za pogojni odpust tako ali drugače zahteva povrnitev škode žrtvi, ki se najpogosteje realizira ravno preko instituta poravnavanja med strankama.

NAPREDOVANJE V STOPNJI PRESTAJANJA ZAPORNE KAZNI. Španski sistem izvrševanja kazenskih sankcij, zlasti prostostnih, je po njegovi naravnosti mogoče šteti za stopnjujoči, individualizirani model. Prestajanje prostostne kazni je razdeljeno na tri stopnje. Za pogojni odpust je mogoče zaprositi šele v 3. fazi prestajanja kazni, ravno tako so privilegiji in bonitete vezani na napredovanje v zadnjo fazo prestajanja. Za napredovanje iz ene faze v drugo se kot nujni predpogoj zahteva zapornikovo vzorno vedenje.

Člen 72 Zakona o izvrševanju kazenskih sankcij ureja način in stopnje napredovanja v prestajanju prostostne kazni. Četrty odstavek omenjenega člena zadeva razvoj zapornikovega vedenja v smeri spoštovanja družbenih in pravnih pravil ter reintegracije v skupnost. Prostovoljna povrnitev škode, ki je izšla iz postopka poravnave med storilcem in žrtvijo, je evidenten primer pozitivnega osebnega razvoja zapornika. Reparativno aktivnost španska zakonodaja vidi kot okoliščino, ki vpliva na napredovanje med prestajanjem prostostne kazni.

Novela Zakona o izvrševanju kazenskih sankcij iz 2003 je 72. členu dodala še 5. in 6. odstavek. Člen 72/5 za napredovanje v 3. fazo prestajanja kazni in posledično odobritev pogojnega odpusta zahteva poravnava vseh odškodninskih zahtevkov, ki so izšli iz kaznivega dejanja, ne glede na njihovo naravo. Poravnava, katere direktni ali indirektni namen je povrnitev škode oškodovancu, je tako podlaga za napredovanje zapornika v 3. fazo prestajanja kazni. Člen 72/6 določa pogoje za napredovanje v 3. fazo prestajanja kazni za kazniva dejanja terorizma ali organizirane kriminalitete. Poleg pogojev iz 72/5. obravnavani člen zahteva tudi dejanja zapornika, iz katerih je razvidno, da je opustil kriminalne namene, sodeluje z oblastjo in se izrecno opravičuje žrtvi kaznivega dejanja. Zlasti opravičilo igra v procesu poravnave pomembno vlogo, mora pa biti rezultat iskrenega dialoga in nikakor le formalnost. Tako opravičilo in povrnitev škode sta za zapornika korak k prostosti, za žrtev pa priložnost, da dobi zadoščenje.

PRAVICA DO POMILOSTIVNE. Pomilostitev je institut kazenskega prava, s katerim država v konkretnem primeru zavestno opusti izvršitev svoje *ius puniendi*. Izhaja iz načela humanega ravnanja, ki pomeni, da kaznovanje ni smiselno, če je posameznik odslužil svoj dolg in se rehabilitiral. V nekaterih primerih je namreč kaznovanje zaradi okoliščin zadeve ali storilca popolnoma nepotrebno ali celo kontraproduktivno, zlasti

če storilec ne predstavlja grožnje družbi in je s privolitvijo v poravnavo in povrnitev škode dokazal svojo socialno rehabilitiranost²⁴⁷.

3.3. PORAVNAVA IN POVRNITEV ŠKODE PO ZAKONU O KAZENSKEM POSTOPKU ŠPANIJE

Zakon o kazenskem postopku Kraljevine Španije v primerih kaznivih dejanj zoper čast, ugled ali dobro ime ter v primerih, ko je pregon mogoče začeti le na pobudo zasebnega tožilca, zahteva predhodno poravnavo in spravo med strankama. Iz omenjenega pravila sta izrecno izvzeti kaznivo dejanje posilstva in kaznivo dejanje ugrabitve.

Člen 278 ZKP pravi: »V primerih, ko je kazenski pregon mogoče začeti le na predlog zasebnega tožilca, razen v primeru kaznivega dejanja posilstva in ugrabitve, mora kazensko ovadbo spremljati potrdilo, da sta obdolženi in zasebni tožilec dosegla spravo ali pa jo vsaj poskušala doseči.«

Četrto poglavje ZKP ureja postopek v zvezi s kaznivimi dejanji zoper čast, ugled in dobro ime. Člen 804, ki samo potrjuje pravilo 278. člena določa, da kazenska ovadba za dejanje zoper čast, ugled in dobro ime, ki je ne spremlja potrdilo o spravnih aktivnostih med storilcem in žrtvijo, ne bo štela za utemeljeno.

V vseh omenjenih primerih je začetek postopka poravnave šteti za skrajno osebno, a pravno gledano koristno dejanje. Neuspeli poskus poravnavanja med strankama nima negativnega vpliva na sam izid postopka, je pa potrdilo o poskusu poravnave nujni predpogoj, da je ovadba sprejeta in da se postopek izpelje.

3.4. UREDITEV PORAVNAVE PO ZAKONU O SPLOŠNIH UKREPIH PREVENCIJE PRED NASILJEM MED SPOLOMA

Tudi v Španiji je v zadnjem desetletju na račun večje ozaveščenosti opaziti porast prijavljenih bprimerov nasilja v družini in zlasti števila žensk, ki so žrtve tovrstnih napadov. Leta 2004 je španski zakonodajalec sprejel Zakon o splošnih ukrepih prevencije pred nasiljem med spoloma, ki *de facto* pozitivno diskriminira ženske kot subjekte, ki so pogosteje žrtve moškega nasilja kot obratno. Cilj omenjenega zakona je preprečevati nasilje v družini, zaščititi žrtve tega nasilja in ojačati odziv ustreznih institucij na problem. Sam zakon je pospešil noveliranje številnih zastarelih zakonov, med njimi tudi KZ v poglavju, ki ureja inkriminacijo nasilja v družini in med partnerjema.

Močan vpliv načel restorativne pravičnosti se kaže v noveli 1. Odstavka 88. člena KZ, kateremu je dodana 3. točka; ta pravi, da je v primeru kaznivega dejanja nasilja v družini ali nasilja med partnerjema prostostno kazen mogoče nadomestiti le z ukrepom dela v korist skupnosti. Poleg omenjenega lahko sodišče obdolženemu naloži tudi udeležbo v specifičnih prevzgojnih programih in psiholoških tretmanih, kombinira pa jo lahko tudi z določbami 83/1 in 83/2 (prepoved približanja določenemu kraju ali osebi).

Odlog prostostne kazni je v primerih nasilja med spoloma pogojen z izpolnjevanjem 1., 2. in 5. zahteve 1. odstavka 83. člena KZ (tj. udeležba v izobraževalnih programih, prepoved približanja določenemu kraju ali osebi). Nespoštovanje teh pogojev vodi k preklicu odloga kazni in k ponovni vzpostavitvi prostostne kazni.

---

²⁴⁷ Vall Rius, 2007: 31.

Tako pri nadomestitvi kot pri odlogu kazni lahko ukrep prepovedi približanja določenemu kraju ali osebi (konkretno žrtvi) oteži proces poravnave, zaradi česar lahko sodišče ukrep začasno prekliče, če meni, da bo poravnava med strankama prinesla ugodne rezultate²⁴⁸.

Najbolj problematična določba Zakona o splošnih ukrepih preprečitve pred nasiljem med spoloma je po mnenju številnih pravnih teoretikov določba 5. odstavka 44. člena, ki jasno in izrecno prepoveduje poravnavo v primerih kaznivih dejanj, ki jih ureja obravnavani zakon. Paradoksalno je namreč, da se v vsej kazenskoopravni zakonodaji izraz poravnava edinkrat pojavlja v Zakonu o splošnih ukrepih preprečitve pred nasiljem med spoloma, pa še tu v prepovedi omenjenega instituta. Vall Riusova, ki se ji pridružujejo številni pravni teoretiki, v prepovedi poravnave vidi nekoliko pretiran odziv zakonodajalca, s katerim želi slednji zaščititi ženske kot najpogostejše žrtve nasilja v družini. Določba namreč ignorira voljo strank, kajti niti oseba s popolno mentalno razišodnostjo in jasno željo po poravnavi ne more ubrati take poti. Nekateri drugi strokovnjaki opozarjajo, da prepoved poravnave ne upošteva dejstva, da se kazniva dejanja nasilja v družini razlikujejo po intenzivnosti, in avtomatsko prepoveduje dosego sprave med strankama v zunajsoadnem postopku²⁴⁹.

V nadaljevanju obravnavam institut poravnave po zakonodaji o kazenski odgovornosti mladoletnih storilcev kaznivih dejanj.

4. PORAVNAVANJE V POSTOPKIH ZOPER MLADOLETNE STORILCE

Kazenski zakonik Kraljevine Španije v 19. členu določa, da mladoletni storilci pod 18. letom starosti ne štejejo za kazensko odgovorne po KZ. Če mladoletni storilec izvrši kaznivo dejanje, ga je mogoče obravnavati le po zakonodaji, ki ureja kazensko odgovornost mladoletnih oseb.

Na podlagi omenjene določbe je bil leta 2000 sprejet Zakon o kazenski odgovornosti mladoletnih storilcev (ZKOMS), prvi zakon, ki celovito združuje vse predpise mladoletniškega kazenskega prava.

Določbe ZKOMS se uporabljajo za mladoletne storilce kaznivih dejanj med 14. in 18. letom starosti, mogoče pa jih je uporabiti tudi za mlajše polnoletne storilce (do 21 let); otroci pod 14. letom veljajo za kazensko neodgovorne in jim ni mogoče izreči sankcij, ki jih predvidevata KZ in ZKOMS, so pa lahko subjekt drugih varstveno-upravnih ukrepov.

Specifičnost španske ureditve je, da ZKOMS podeljuje pristojnost za obravnavanje mladoletnih storilcev kaznivih dejanj med 16. in 18. letom starosti avtonomnim pokrajinam²⁵⁰. Člen 45 ZKOMS določa, da so avtonomne pokrajine pristojne za izvrševanje ukrepov, ki jih sodišče za mladoletnike naloži s pravnomočno sodbo, ter za organizacijo ustreznih storitev in prevzgojnih programov za mladoletne delinkvente.

Španci svoj sistem obravnavanja mladoletnikov imenujejo »odgovornostni model«²⁵¹; ta predvideva poseben kazenskoopravni odziv, pri katerem so mladoletnikove koristi vodilo tako med postopkom ugotavljanja odgovornosti kot med izvrševanjem kazenske sankcije. Namen, ki ga ZKOMS zasleduje ni primarno kaznovalni, temveč prevzgojni, usmerjen v

---

²⁴⁸ Vall Rius, 2007: 33.

²⁴⁹ Prav tam, str. 45, 46.

²⁵⁰ Kraljevino Španijo sestavlja 17 avtonomnih pokrajin, od katerih največjo mero samostojnosti uživata Katalonija in Baskovska pokrajina.

²⁵¹ De La Cuesta. Blanco Cordero, 2007: 389.

resocializacijo mladoletnika. Zakon izraz kazen nadomešča z izrazom kaznovalno-vzgojni ukrep, s čimer želi poudariti njegovo prevladujočo prevzgojno tendenco.

ZKOMS se sklicuje na inkriminacije, kot jih določa KZ, vendar zanje uvaja sankcije, katerih primarni namen je kot rečeno prevzgojni, četudi pri nekaterih od sankcij, predpisanih v ZKOMS nedvomno prevladuje kaznovalna narava. Taka narava je razvidna pri sankcijah za težja kazniva dejanja ter kazniva dejanja, ki jih v osnovi lahko kategoriziramo kot lažja, a so bila izvršena z uporabo nasilja, prisiljenja ali so vodila k ogrožanju varnosti in življenja drugih. Pri slednjih je namreč mladoletniku mogoče izreči prostostno kazen.

ZAČETEK KAZENSKEGA POSTOPKA IN POSTOPEK PORAVNAVE. Poravnava kot poseben institut se v španskem mladoletniškem kazenskem pravu prvič pojavi že v zakonodaji iz leta 1992, ki je paradigmo restorativne pravičnosti inkorporirala v sistem preko strategij odvratanja kazenskega pregona (oportunitetno načelo) in ustavitve kazenskega postopka. Nova zakonodaja iz leta 2000 omenjene institute ureja še natančneje in predstavlja pravno podlago za poravnavo med mladoletnim storilcem in žrtvijo kaznivega dejanja.

V skladu s prevzgojno tendenco zakona in zasledovanjem otrokovih koristi je oportunitetno načelo, ki ga ureja 18. člen ZKOMS; omenjeni člen državnemu tožilcu omogoča, da opusti kazenski pregon mladoletne osebe, ki je storila lažje dejanje brez elementov nasilja ali prisile in za istovrstno kaznivo dejanje še ni bila predkaznovana. V takem primeru državni tožilec ne začne kazenskega postopka, temveč zadevo prepusti v obravnavanje organom, ki so pristojni za varstvo in skrb za mladoletnike.

Podoben učinek je mogoče doseči tudi v fazi sojenja, po pristojnosti sodišča. Člen 19 ZKOMS namreč določa, da v primeru kaznivega dejanja, ki nima elementov nasilja ali prisile, državni tožilec predlaga sodišču, da ustavi kazenski postopek, če ugotovi, da sta se mladoletnik in žrtev poravnala, da je mladoletnik privolil v povrnitev škode, ki je žrtvi nastala s kaznivim dejanjem, ali da je privolil udeležiti se prevzgojnega programa.

Iniciativo za poravnavo ter posredovanje med strankama zakon nalaga tehničnim skupinam, imenovanim s strani organov avtonomnih skupnosti, ki so pri svojem delu funkcionalno odvisne od državnega tožilca in mu poročajo o vseh okoliščinah poravnave (3. odstavek 19. člena ZKOMS). Zakon določa tudi pravne učinke poravnave in reparatornih dejavnosti obdolženca; na podlagi uspešno zaključene poravnave in izvršenega dogovora med strankama državni tožilec ustavi preiskovalna dejanja in sodišču predlaga zaustavitev kazenskega postopka (4. odstavek 19. člena ZKOMS).

De La Cuesta in Blanco Cordero²⁵² menita, da je sodelovanje žrtve v tej fazi postopka bistveno, vendar poravnave med strankama ne pojmujeta kot izraz privatizacije spora. Zato je toliko bolj pomembno, da se natančneje definirajo pravice udeležencev poravnave, nadzor nad tožilčevo diskrecijo, sam postopek in pogoji, pod katerimi šteje poravnava za uspešno.

Po 27. členu ZKOMS ima državni tožilec pravico, da med preiskovalno fazo kazenskega postopka od tehnične skupine zahteva poročilo o psiholoških, izobrazbenih in družinskih okoliščinah mladoletnika, njegovem socialnem okolju in o tistih dejavnikih, ki bi lahko prispevali k ugotovitvi, kaj je mladoletniku najbolj v korist. Izdelano poročilo je posredovano tudi sodišču in pravnemu zastopniku mladoletnika. Pri svojem delu tehnična skupina upošteva morebitne socialno-vzgojne intervencije, ki jim je bil mladoletnik podvržen v preteklosti ter

---

²⁵² De La Cuesta. Blanco Cordero, 2007: 401.

raziskuje potencial obravnavanega primera za poravnavo in povrnitev škode žrtvi, poleg omenjenega pa lahko državnemu tožilcu predlaga tudi, da ustavi postopek, če je to v interesu mladoletnika in so izpolnjeni pogoji iz 19/1. člena (3. odstavek 27. člena ZKOMS).

Pravilnik o izvajanju Zakona o kazenski odgovornosti mladoletnih storilcev iz leta 2004 natančneje ureja postopek poravnave, zlasti pa delo tehničnih skupin. Tehnične skupine sestavljajo psihologi, pedagogi in socialni delavci, usposobljeni, da v okviru svoje stroke državnemu tožilcu in sodišču nudijo tehnično pomoč (1. odstavek 4. člena pravilnika). Njihova strokovna neodvisnost je zagotovljena, čeprav jih ustanavljajo avtonomne skupnosti in delujejo pod nadzorom državnega tožilca in sodišča. Oblast vsake od avtonomnih skupnosti mora zagotavljati, da imajo državni tožilci na voljo zadostno število ustrezno oblikovanih tehničnih skupin, ki bodo podale poročilo o posamezni zadevi brez nepotrebnih ovir. V poročilu člani skupine podajajo svoja mnenja, oblikovana skladno s strogimi profesionalnimi merili.²⁵³

Postopkovna pravila poravnave določa 5. člen obravnavanega pravilnika. Kot že omenjeno, potenciale za poravnavo v konkretnem primeru razišče tehnična skupina, iniciativo za njeno izvedbo pa poda bodisi sama bodisi v sodelovanju z državnim tožilcem.

Za samo izvedbo postopka poravnave morajo biti izpolnjeni naslednji pogoji (1. odstavek 5. člena pravilnika):

- Privolitev mladoletnika in njegovega zagovornika v postopek poravnavanja.
- Mladoletnik priznava škodo, ki je s kaznivim dejanjem nastala.
- Mladoletnik izrecno izraža voljo, da se podvrže poravnavi. S pomočjo tehnične skupine mora sprejeti obveznost, da se doseže sprava in povrnitev škode žrtvi. Če to ni mogoče, mu tehnična skupina v skladu z 19/1. členom ZKOMS predlaga udeležbo v prevzgojnih programih, ki jih je predstavila v svojem poročilu.
- Mladoletnik ima potrebna sredstva za povrnitev škode žrtvi ali je zmožen za udeležbo v prevzgojnem programu. Če nima sredstev za povrnitev škode je potrebno, da vsaj priznava obstoj škode in svojo odgovornost ali pozitivne učinke, ki jih bo nanj imela udeležba v prevzgojnem programu.

Ko so izpolnjeni zgoraj našteti pogoji in tehnična skupina državnega tožilca obvesti o priporočljivosti poravnave, lahko postopek poravnavanja med strankama steče.

V prvi fazi tehnična skupina izda poročilo, ki potrjuje, da mladoletni obdolženec sprejema možnost poravnave z žrtvijo, povrnitve škode ali udeležbe v prevzgojnem programu. Slednja rešitev pride v poštev le v primeru, kadar poravnava ni mogoča (npr. žrtev ni fizična oseba temveč skupnost kot taka, žrtev neposredno ali posredno zavrne sodelovanje v postopku) (1. odstavek 5. člena pravilnika). Poročilo je posredovano državnemu tožilcu, ki tehnično skupino pooblasti za izvedbo postopka poravnave, nadaljnja preiskovalna dejanja v postopku pa začasno prekine.

Če gre za resno kaznivo dejanje, pri katerem ni bilo elementov nasilja ali prisile, državni tožilec dovoli poravnavo med strankama, a ne sme prekiniti preiskovalne faze kazenskega postopka, o čemer obvesti tehnično skupino (člen 19/1 ZKOMS).

---

²⁵³ De La Cuesta. Blanco Cordero. 2007: 403.

Ko je začetek poravnave odobren s strani državnega tožilca, tehnična skupina pozove žrtev k udeležbi v postopku. Privolitev žrtve pomeni tudi začetek dejanskega poravnavanja med strankama. V primeru mladostnosti ali poslovne nesposobnosti žrtve mora privolitev podati njen pravni zastopnik, čemur mora slediti tudi privolitev sodnika za mladostnike (5. člen Pravilnika)

Kot rečeno v primerih, ko poravnava ni mogoča, reparativne dejavnosti ne zamrejo, temveč lahko mladostnik odsluži svoj dolg tudi z udeležbo v prevzgojnih programih, ki mu jih predlaga tehnična skupina. Le-ta nadzoruje tudi njihovo izvrševanje v konkretnem primeru.

ZAKLJUČEK PORAVNAVE. Ob zaključku poravnave tehnična skupina državnega tožilca obvesti o rezultatih (19/3. člen ZKOMS). Če so rezultati poravnavanja ugodni, državni tožilec zaključi procesna dejanja, ki jih je začel in zahteva od sodišča, da ustavi kazenski postopek zoper konkretnega storilca spričo dosežene sprave med strankama (19/1. Člen ZKOMS). Možni rezultati poravnave so sledeči:

- sprava med žrtvijo in storilcem (zajema priznanje škode, ki je s kaznivim dejanjem nastala, opravičilo, podano neposredno žrtvi in sprejem tega opravičila s strani žrtve);
- povrnitev škode, ki je s kaznivim dejanjem nastala (obveznost izvesti dejanja v korist žrtve ali v korist skupnosti in žrtvin sprejem teh dejanj ter dejanska izvedba obljubljenih dejanj);
- opravljen prevzgojni program (kot nadomestek direktni ali indirektni poravnavi z žrtvijo; zakon ne definira oblik prevzgojnih programov, vsekakor pa so namenjeni pridobivanju določenih socialnih veščin);
- neuspešno zaključen postopek poravnavanja iz razlogov, ki niso na strani mladostnega obdolženca (19/2. in 19/4. člen ZKOMS).

Vsak drugačen zaključek poravnave kot je opisan vodi k nadaljevanju uradnega kazenskega postopka (19/5. člen ZKOMS), kar pomeni, da državni tožilec nadaljuje s preiskovalnimi dejanji, tehnična skupina pa pri postopku ne sodeluje več.

Poročila varuha človekovih pravic iz zadnjih nekaj let kažejo široke razlike v implementaciji določb o poravnavi med avtonomnimi skupnostmi. Nekatere od slednjih, npr. Katalonija ali Baskovska pokrajina, imajo bogate izkušnje v mladostniških poravnava, ki se tam izvajajo na redni bazi. Njihove izkušnje pomenijo uporaben praktični model za poravnavanje v ostalih avtonomnih pokrajinah, kjer so programe poravnavanja komaj dobro začeli izvajati in že kažejo svojo uporabno vrednost. Samo v ponazoritev te vrednosti Vall Riusova navaja, da so v avtonomni pokrajini Castilla La Mancha leta 2001 44% vseh zadev, ki jih obravnavajo na ravni pokrajine razrešili skozi postopek poravnavanja²⁵⁴.

Rechea Alberola in Fernandez Molina²⁵⁵ podajata sliko o tem, kako pogosto se državni tožilci in sodišča odločajo za opustitev pregona ali ustavitve postopka (torej po 18., 19. in 27.členu). Podatki Urada generalnega državnega tožilstva Španije za leto 2002 kažejo, da se je 18.565 postopkov (37%) zaključilo že v začetni fazi preko instituta oportunitete, v 3.819 primerih (7%) je sodišče na zahtevo državnega tožilca ustavilo postopek, 26.626 kazenskih postopkov (54%) pa je bilo izpeljanih do izreka sodbe.

---

²⁵⁴ Vall Rius, 2007: 5.

²⁵⁵ Rechea Alberola, Fernandez Molina, str.15. Glej tudi Rechea Alberola, Fernandez Molina (2003).

Iz pričujočih podatkov lahko sklepamo, da ima na državni ravni diskrecija tožilca in uporaba oportunitetnega načela veliko večji vpliv kot odločitev sodišča, da zaradi poravnave med strankama in povrnitve škode ne nadaljuje kazenskega postopka. Na ravni nekaterih avtonomnih skupnosti pa je slika ravno obratna; delež postopkov, ki so ustavljeni po odločitvi sodišča daleč presega delež postopkov, pri katerih tožilec opusti kazenski pregon. Taka situacija je posledica neenakomerne zastopanosti restorativnih praks med avtonomnimi skupnostmi in pomanjkanje finančnih sredstev za delo tehničnih skupin v določenih skupnostih. Zahteva zakona, da se opustitev preгона ali ustavitev postopka dovoli le v primeru lažjih kaznivih dejanj, gotovo tudi vpliva na pogostost uporabe opisanih mehanizmov, saj ju omejuje na določen tip kriminalitete²⁵⁶.

ODŠKODNINSKI ZAHTEVKI. Tožba za škodo, nastalo iz kaznivega dejanja, je ločena od glavnega kazenskega postopka in obravnavana v posebnem, hitrem in fleksibilnem postopku. V postopku poravnave se lahko storilec in oškodovanec dogovorita tudi o odškodninskih zahtevkih, ki izhajajo iz kaznivega dejanja.

Člen 61/1 ZKOMS dovoljuje, da se v poravnavi oškodovanec odpove pravici civilno tožiti za škodo, nastalo s kaznivim dejanjem. Taka odpoved je lahko posledica povrnitve škode, ki jo izvrši mladoletnik in za katero sta se stranki dogovorili s poravnavo, mora pa biti izjavljena pisno in pred državnim tožilcem ali sodnikom.

5. PROGRAMI PORAVNAVE – IZKUŠNJA AVTONOMNE POKRAJINE KATALONIJE

5.1. MLADOLETNIKI

Prvi primeri uporabe poravnave za razrešitev spora med žrtvijo in storilcem kaznivega dejanja v Španiji datirajo v 80. leta 20. stoletja. Leta 1981 je avtonomna pokrajina Katalonija po ustavni poti kot prva pridobila polno pristojnost oblikovati svojo politiko obravnavanja tako polnoletnih kot mladoletnih storilcev kaznivih dejanj, zato se je tudi prva soočila s potrebo po preoblikovanju mladoletniškega kazenskega prava, ki je ostalo kot dediščina španske preddemokratske vladavine. Analize primerjalnega prava, uvajanje koncepta restorativne pravičnosti in seznanitev s prvimi programi *Victim-Offender Mediation* so privedli k ustanovitvi posebne skupine v okviru katalonske pravosodne oblasti, katere naloga je bila preučiti možnosti za implementacijo programov poravnave v španski sistem mladoletniškega prava. Prvi tovrstni program je začel delovati maja 1989 in je sčasoma postal nepogrešljiv element obravnavanja mladoletniške kriminalitete v Kataloniji.²⁵⁷

Izvajanje programa poravnave v kazenskih zadevah je v pokrajini Kataloniji javna storitev, odvisna od Generalnega direktorata za mladoletniško pravosodje, ki deluje v okviru katalonske pokrajinske pravosodne oblasti (*Ministerio de Justicia y Interior, Generalitat de Catalunya*). Programa se udeležujejo tisti mladoletniki, ki so storilci kaznivega dejanja po Kazenskem zakoniku in izpolnjujejo pogoje po 19. členu Zakona o kazenski odgovornosti mladoletnih storilcev. Praktična izvedba programa je v pristojnosti tehničnih skupin, ki jih nadzoruje že omenjeni direktorat.

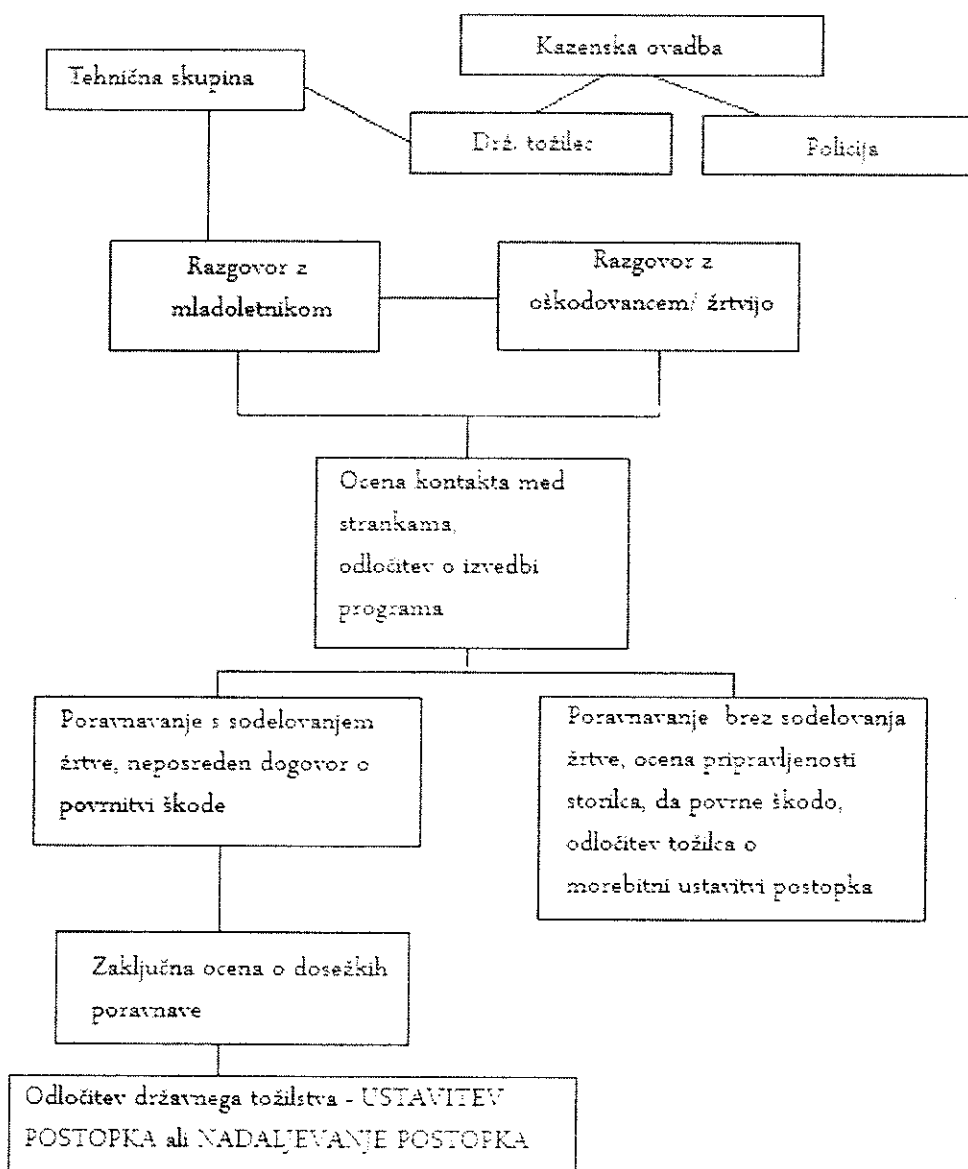
Področje avtonomne pokrajine Katalonije je razdeljeno na 4 okraje: Barcelona, Girona, Lleida in Tarragona. V okraju Barcelona dejavnosti poravnave vodijo 3 tehnične skupine, od katerih vsako sestavlja 12 strokovnjakov; njihove dolžnosti so izključno v vodenju poravnave in

²⁵⁶ Fernandez Molina, Rechea Alberola. 2005: 72.

²⁵⁷ Martin Barberan. 2005: 347, 348.

tehničnem svetovanju državnemu tožilcu ter sodišču za mladoletnike, medtem ko tehnične skupine ostalih treh okrajev opravljajo primarno nalogo nadziranja pogojno izpuščenih, v konkretnih zadevah pa so pozvane tudi k oceni primernosti poravnave, tehničnem svetovanju in dejanski izvedbi postopka poravnave med strankama.²⁵⁸ Zaradi specifičnosti tehničnih skupin okraja Barcelona se v nadaljevanju omejujem le nanje.

Postopek poravnavanja med strankama je razviden iz sledečega grafičnega prikaza:

Kot je razvidno iz grafičnega prikaza postopka poravnave večina komunikacije med tehnično skupino in ostalimi institucijami poteka pretežno preko državnega tožilca, ki je glavni akter opisanega postopanja in kot tak uživa diskrecijo glede same izvedbe poravnave, končnega dogovora med strankama, pravnih posledic poravnave ter nadzora nad tehnično skupino.

²⁵⁸ Martin Barberan, 2005: 355.

Navkljub temu nadzoru so tehnične skupine neodvisne in samostojne glede svojih kriterijev za intervencijo, organizacije in metod dela.²⁵⁹

Zakonodaja za dopustnost poravnave določa le dva pogoja, resnost kaznivega dejanja in povratništvo mladoletnika. V praksi pa se zahtevajo še nekateri pogoji: mladoletnik mora sprejeti odgovornost za svoje ravnanje, njegova udeležba v postopku poravnave mora biti popolnoma prostovoljna, podana mora biti zmožnost mladoletnika, da oškodovancu povrne škodo ter njegova izrecna volja v tej smeri.²⁶⁰

Statistika prvega desetletja izvajanja programov poravnave v Kataloniji (1990-1999) kaže presenetljivo dobre rezultate, saj je bila polovica vseh mladoletnih delinkventov, ki prvič vstopijo v kazenskopравни sistem, obravnavana v poravnalnem postopku. Med omenjenimi v 78% prevladujejo fantje, vendar je zadnja leta opaziti porast deleža deklet prestopnic. Izmed udeležencev programa je bilo 82% delinkventov vpisano v izobraževalni program, povprečna starost mladoletnikov, vpetih v program poravnave, je bila med 14 in 15 let. Polovica žrtev udeležencev poravnavanja so bile fizične osebe, četrtnina mladoletnikov²⁶¹, druga polovica pa pravne osebe in njihovi zaposleni (npr. osebje šole, policije, podjetij za javni transport, trgovskih obratov)²⁶².

Martin Barberan²⁶³ ugotavlja, da je bil v prvem desetletju izvajanja programa največji odstotek kriminalitete, ki je bila obravnavana v poravnalnem postopku premoženjske narave (63%), sledila so kazniva dejanja zoper življenje in telo (24%), preostala dejanja pa so bila predvsem iz skupine kaznivih dejanj zoper javni red in mir. V polovici primerov, ko je državno tožilstvo predlagalo poravnavo med strankama, je storilec prostovoljno pristal na tako opcijo, druga polovica pa se je odločila za formalni kazenski postopek pred sodiščem. Žrtvam je bila opcija poravnave predložena šele po privolitvi storilca vanjo; samo 13% žrtev je eksplicitno odklonilo omenjeno možnost, kar kaže na splošen pozitiven odnos oškodovanih subjektov do zunajsodne razrešitve spora.

Dejanski izvedbi poravnave je žrtev ne/posredno prisostvovala v 59% vseh primerov: v 12% teh primerov sta stranki razrešili spor še preden je stekel postopek poravnave, verjetno zato, ker sta se stranki poznali, bili v neke vrste razmerju ali delili isto socialno okolje; 20% poravnav je bilo izvedenih brez direktnega soočenja storilca in oškodovanca (dogovor je bil sprejet s posredovanjem mediatorja), v 27% poravnav pa sta obe stranki neposredno sodelovali. V 30% primerov (tj. ko žrtev ni bila udeležena v postopku, bodisi zaradi bagatelnega kaznivega dejanja, majhnega zanimanja žrtve ali njene anonimnosti) je tehnična skupina poiskala drugačno izvensodno rešitev spora. Samo 11% vseh poravnav je bilo zaključenih brez doseženega dogovora med strankama v sporu. Izhajajoč iz dogovora med storilcem in oškodovancem bi lahko sklepali, da je prioriteta udeležencev povrnitev nastale škode, a Martin Barberan ugotavlja ravno nasprotno: signifikantno vlogo pri razrešitvi spora igra namreč postopek poravnave sam po sebi, saj slednji opredeljuje tudi bodoče razmerje med strankama, morebitno povratništvo storilca kot tudi moralne, emocionalne in pravne posledice storjenega dejanja²⁶⁴.

---

²⁵⁹ Martin Barberan, 2005: 357.

²⁶⁰ Martin Barberan, 2005: 359.

²⁶¹ Prav tam, str. 349.

²⁶² Miers, 2001: 58, glej tudi Miers, Willemsens, 2004: 125-130.

²⁶³ Martin Barberan, 2005: 350.

²⁶⁴ Martin Barberan, 2005: 350.

Mediatorji, ki v okviru tehničnih skupin opravljajo delo ocenjevanja spora, svetovanja državnemu tožilcu in posredovanja med strankama v postopku poravnave, so profesionalni poravnalci, ki imajo izkušnje z delom z mladoletnimi delinkventi. Izobrazbena struktura je raznolika, prevladujejo socialni delavci, socialni pedagogi, psihologi, pravniki in ostali strokovnjaki družboslovnih ved. Paralelno s svojo profesionalno aktivnostjo se morajo mediatorji udeleževati številnih usposabljanj in seminarjev, nekateri se celo odločijo za podiplomski študij na področju poravnavanja. Mediator povprečno prejme 120 primerov letno; v to številko so vštete vse oblike zunajsodnega obravnavanja kaznivega dejanja, ne le dejanski postopki poravnave. Njihove glavne naloge so: sprejem in selekcija primerov, razgovori z žrtvijo z namenom ugotoviti njen odnos do poravnavanja, spodbujanje strank naj sodelujejo v postopku, vodenje postopka poravnave, pospeševanje komunikacije, zdravega dialoga in spodbujanje k sprejetju dogovora ter obveščanje državnih organov o poravnavi in njenih rezultatih²⁶⁵.

Upoštevajoč izkušnje prvega desetletja izvajanja programov poravnave, veliko udeležbo storilcev in žrtev ter številne študije, namenjene oceni postopka, rezultatov kot odzivov udeleženih, Martin in Dapena²⁶⁶ zaključujeta:

poravnava prinaša »dvojno zmago«; stranki štejeta, da je zadoščeno pravici, saj mladoletnik sprejme odgovornost za svoje dejanje, žrtev pa čuti, da je bilo njeno dožemanje dejanskega stanu upoštevano;

študije kažejo, da je med udeleženi v programu splošno razširjeno mnenje, da pravosodni sistem s poravnavo ustrezno reagira na kaznivo dejanje, strankam pa ponuja možnost sodelovati pri iskanju pravične rešitve;

razumevanje pravosodnih organov in širše javnosti o položaju žrtve in škodi, ki jo je utrpela v materialni in čustveni sferi svojega življenja, se povečuje;

poravnava omogoča jasno distinkcijo med resnostjo dejanja, kot ga definira kazensko pravo, in značilnostmi konflikta, kot jih dojemata storilec in žrtev, ter v luči obeh išče pravično rešitev;

empirični podatki kažejo, da se žrtve čutijo bistveno manj viktimizirane, storilci pa prevzamejo svoj del odgovornosti, zaradi česar se dojemajo kot manj delinkventni in stigmatizirani; tovrstna izkušnja strank koristi tako njima kot širši skupnosti, ker se krepi občutek socialnega miru;

poravnava je učinkovito sredstvo za dosego pravičnosti, vzpostavitev miru in razširitev mreže družbenega nadzora.

Statistika povratništva, ki jo vodi generalni direktorat za mladoletniške zadeve kaže, da v obdobju petih let od obsodbe 18,5% mladoletnikov ponovi kaznivo dejanje, 13,2% že v prvem letu. Po ugotovitvah študij o programih poravnavanja je stopnja povratništva pri mladoletnikih, ki so bili podvrženi postopku poravnave, 7% do 9% v prvem letu, medtem ko je na daljši rok (npr. v osmih letih) stopnja povratništva narasla na 17%²⁶⁷. Glede na omenjeno je mogoče zaključiti, da je povratništvo pri mladoletnikih, ki so se udeležili postopka poravnave, nižje kot je povratništvo splošne populacije mladoletnih, obravnavanih v

²⁶⁵ Prav tam, str. 365.

²⁶⁶ Martin, Dapena, 2006: 129.

²⁶⁷ Martin Barberan, 2005: 362.

uradnem kazenskem postopku, kar priča o relativno večji učinkovitosti poravnave od standardnih kazenskih sankcij.

Nasplošno je mogoče reči, da je poravnavanje pomemben element mladoletniškega kazenskega prava le v tistih avtonomnih pokrajinah, ki se izrečejo za to opcijo in jo v večji ali manjši meri tudi financirajo. Obravnavanje mladoletnih storilcev kaznivih dejanj ostaja osredotočeno na resocializacijo storilca in ne toliko na povrnitev škode ter spodbudo udeleženi v konfliktu, da ga razrešijo izven redne sodne poti. Praktično gledano je znotraj španskega pravnega sistema edino v Kataloniji kultura poravnavanja na ravni, kot jo poznajo sistemi, ki so tradicionalno naravnani k alternativnim pristopom obravnavanja kriminalitete (npr. Velika Britanija, ZDA). Katalonski programi poravnavanja so si v preteklem desetletju nabrali dragocene izkušnje in so vzor ostalim avtonomnim pokrajinam, ki so komaj dobro začele spoznavati prednosti koncepta restorativne pravičnosti.

Kot glavne pomanjkljivosti poravnavanja v Kataloniji vidim pomanjkanje finančnih sredstev, onemogočeno poravnavanje za primere povratnikov ter preobremenjenost tehničnih skupin pri svojem delu, zlasti v tistih primerih, ki bi bili glede na enostavnost zadeve lahko razrešeni že na ravni lokalne skupnosti ali šol. Martin Barberan²⁶⁸ tako upravičeno meni, da se bo s širitvijo poravnavanja še na druge segmente družbenega življenja, kot so omenjene šole in lokalne skupnosti, delo tehničnih skupin reorganiziralo in skoncentriralo na kompleksnejše in pravno bolj relevantne primere.

5.2. POLNOLETNI STORILCI

Izjemen uspeh poravnavanja v mladoletniških zadevah je botroval odločitvi katalonskih oblasti, da programe poravnavanja začno izvajati tudi v rednih kazenskih postopkih zoper polnoletne storilce kaznivih dejanj. Tako je novembra 1998 v okviru določb Kazenskega zakonika začel delovati prvi program poravnavanja v rednih kazenskih postopkih, ki izhaja iz predpostavke, da mora, ob dolžnem spoštovanju njegovih pravic in svoboščin, storilec sprejeti odgovornost za svoja dejanja, posledično pa naj se doseže večja vključenost žrtve v kazenski postopek, reintegracija storilca v družbo in socialni mir.

Raziskava o učinkih prvega pilotskega programa poravnavanja, ki sta jo vodili Vall Riusova in Villanueva, je tako prinesla zanimive ugotovitve: med leti 1998 in 2002 je bila za poravnavo zaproseno v 452 primerih, od tega jo v 116 (25%) primerih niso izvedli zaradi ugotovitve, da je neizvedljiva. V preostalih 336 (75%) primerih, ki so bili podvrženi programu poravnavanja, se je postopek zaključil v 301 primeru, 35 primerov pa je do konca 2002 ostalo nerazrešenih. Glede rezultatov poravnave je statistika sledeča: 63% poravnave se je zaključilo z dogovorom med strankama o povrnitvi škode, 31% poravnave ni prineslo sporazuma med storilcem in žrtvijo, v 6% primerov pa se je storilec prizadeval opraviti neko reparacijo žrtvi, čeprav dogovora med strankama ni bilo. Povprečni storilec, udeležen v programu poravnavanja, je bil moški, star med 18 in 27 let, žrtve pa so predstavljali tako moški kot ženske v starosti med 28 in 47 let.²⁶⁹

Začetek postopka poravnave lahko zahteva širok krog oseb: obdolženi, oškodovanec, pravni zastopniki obeh strank, tožilstvo in druge institucije, ki so v preteklosti intervenirale pri obravnavanem primeru. Zahtevo za poravnavo je mogoče vložiti v vsaki fazi kazenskega postopka, pa tudi v fazi izvrševanja kazenske sankcije. Katalonska zakonodaja ne predpisuje

---

²⁶⁸ Martin Barberan, 2005: 357.

²⁶⁹ Povzeto po http://www.gencat.net/justicia/doc/doc_40332658_1.pdf.

primerov, ko poravnave ni dopustno izpeljati; bistven je dogovor med strankama, ki se želita poravnati, saj je pristop k postopku popolnoma prostovoljen. Od obdolženega se zahteva, da ob soočenju z žrtvijo ustno prizna storitev kaznivega dejanja, kar nikakor ni kršitev privilegija zoper samoobtožbo, saj ta podatek ni dopustno uporabiti v formalnem kazenskem postopku in ni nikjer zabeležen. V praksi tudi sodišča te izjave ne dojemajo kot priznanje krivde.²⁷⁰

Na podlagi podatkov, ki jih dobi v ločenih razgovorih z žrtvijo in storilcem, konkretni poravnalec oceni zmožnost in smiselnost potencialne poravnave. Če se odloči posredovati med strankama, organizira neposreden kontakt med njima, mogoče pa je tudi poravnavanje brez direktnega soočenja strank. Glavni cilj takega postopka je, očitno, razrešitev spora in povrnitev morebitne škode. Način povrnitve škode ravno tako določita stranki sami. Dogovor med žrtvijo in storilcem se sklene pisno, dokument pa se izroči strankama in posreduje sodišču. Ne glede na izid poravnavanja poravnalec izdelava poročilo, ki ga je dolžan poslati sodečemu organu.²⁷¹

Guimera y Galiana²⁷² je na vzorcu poravnav, ki ga je raziskoval v svoji doktorski disertaciji, ugotovil sledeče:

1. Predhodno razmerje med storilcem in oškodovancem igra ključno vlogo pri uspešnosti postopka poravnave in vsebini dogovora, ki ga stranki skleneta: v primerih, ko sta bili stranki v sorodstvenem, sosedskem ali kakšnem drugem odnosu ali sta se vsaj poznali od prej (56,7 % strank se predhodno ni poznalo, 21% strank je bilo v sorodstvenem razmerju, 8,1% v sosedskem, 13,5% strank pa v razmerju druge narave), je bila poravnava uspešno zaključena, medtem ko v primerih, ko tovrstnega razmerja med strankama ni bilo, je bila poravnava uspešna le pri premoženjskih kaznivih dejanjih.
2. Program ne določa nobenih omejitev glede teže ali vrste kaznivih dejanj, ki jih je mogoče obravnavati v postopku poravnavanja; meje poravnave določajo stranke in poravnalec; 72,9% kaznivih dejanj je bilo premoženjske narave (prevladovala so kazniva dejanja tatvine in poškodovanja tuje stvari), preostanek pa iz različnih skupin kaznivih dejanj²⁷³.
3. Oblike povrnitve škode so sledeče: povrnitev materialne škode v kombinaciji s povrnitvijo moralne škode (43,2%), samo povrnitev moralne škode (29,7%), povrnitev materialne in moralne škode v kombinaciji z opravo določene aktivnosti (18,9%), povrnitev moralne škode v kombinaciji z opravo določene aktivnosti (5,4%) in samo povrnitev materialne škode (2,7%)²⁷⁴; pri tem je potrebno opozoriti, da je najpomembnejša oblika povrnitve škode ravno moralna povrnitev, saj zadeva bistvo postopka poravnavanja in se večinoma izvršuje v obliki opravičila storilca in sprejema opravičila s strani oškodovanca; moralna povrnitev dostikrat zadostuje že sama po sebi, ker pomirja žrtev in ji daje občutek zadoščenja, zlasti pa je z opravičilom izražen interes storilca, da se razreši konflikt, ki je s storitvijo kaznivega dejanja nastal.
4. Vpliv izida poravnavanja na formalni kazenski postopek: izdana je obsodilna sodba (37,8%; v takih primerih sodišče dejstvo poravnavanja upošteva kot olajševalno okoliščino), sprejet je sklep o začasni prekinitvi postopka (16,2%), sprejet je sklep o

---

²⁷⁰ Guimera y Galiana, 2005: 3.

²⁷¹ Guimera y Galiana, 2005: 4.

²⁷² Prav tam, str. 19.

²⁷³ Prav tam, str. 10, 11.

²⁷⁴ Prav tam, str. 12, 14.

prekvalifikaciji dejanja v prekršek in prenos zadeve v postopek o prekršku (10,8%), sprejet je sklep o ustavitvi postopka zaradi umika zasebne tožbe (10,8%), sprejet je sklep o zavrženju tožbe in ustavitvi kazenskega postopka (5,4%). Gimera y Galiana meni, da dogovor med strankama o povrnitvi škode neposredno vpliva na diskrecijo sodnika, saj le-ta v konkretnem primeru dejstvo poravnave upošteva kot dokaz zmanjšane družbene nevarnosti storilca in ga uporabi kot olajševalno okoliščino pri določitvi kazni. Sodnikovo subjektivno dojemanje poravnave igra esencialno vlogo tudi v tistih primerih, ko je težko razmejiti med kaznivim dejanjem in prekrškom; navkljub odločitvi državnega tožilca, da zadevo preganja kot kaznivo dejanje, je sodišče v 10% primerov, potem ko je bil preko poravnavanja razrešen konflikt v ozadju, izdalo sklep o prekvalifikaciji dejanja v prekršek. Tudi sklep o zavrženju tožbe in ustavitvi postopka izhaja iz istega temelja, tj. ugotovitve, da ni podana tolikšna nevarnost storilca, da bi bilo potrebno nadaljevati kazenski postopek in v njem izreči kazensko sankcijo. Pri izdaji sklepa o začasni prekinitvi postopka pa je sodišče najverjetneje vodil interes poglobiti raziskavo o možnosti povratništva in nevarnosti za okolje. Zlasti pa je poravnala odločilnega pomena v postopkih, ki so se začeli na zasebno tožbo; zadovoljstvo oškodovanca je vodilo k umiku tožbe, posledično pa tudi k ustavitvi kazenskega pregona zoper storilca²⁷⁵.

6. SKLEPNO

Pozitivni rezultati, ki so jih dali programi poravnavanja, zadovoljstvo udeležениh in priznanje pravnih učinkov poravnavanja upravičeno pritrjujejo, da gre ne le za učinkovit, temveč tudi za bolj human koncept odzivanja na kriminaliteto. Postopek, ki vrača protagonizem strankam, udeležениm v konfliktu, priznava pomen njihovih potreb, istočasno pa doprinaša k socialnemu miru in vzpostavlja pravičnost, ki je bolj učinkovita, manj retributivna in marsikdaj bližje državljanom.

Glede na prebrano sklepam, da je program poravnavanja tako za mladoletne kot za polnoletne napredoval že od prvega leta njegovega izvajanja, ko so bili poravnavi podvrženi le primeri globoko v formalnem kazenskem postopku, in sicer izključno v fazi preiskave ter preden je stekla glavna obravnava, dandanes pa je postopek poravnavanja mogoče aplicirati tudi na kasnejše faze postopka, celo med izvrševanjem kazenske sankcije. Pri omenjeni razširitvi uporabnosti poravnave ocenjujem za pozitivne zlasti učinke poravnave na prestajanje zaporne kazni, saj kazenska zakonodaja za polnoletne storilce dopušča pogojni odpust, napredovanje v fazi prestajanja kazni in možnost pomilostitve na podlagi poravnave in dogovora med strankama o povrnitvi nastale škode. Visok odstotek prostovoljne udeležbe storilcev in oškodovancev v postopku poravnavanja, njihova aktivnost in dialog pri iskanju rešitve spora, še posebej pa zadovoljstvo udeležениh, so zadostni dokazi, da je poravnavanje kot tako v vzponu.

Kljub prvotnemu pozitivnemu odzivu državljanov zagovorniki poravnave v Španiji trdijo, da je potrebno nadaljevati delo na omenjenem področju, natančneje opredeliti nadzor in koordinacijo poravnalcev, zavzemati se za večja finančna sredstva, še bolj promovirati koncept restorativne pravičnosti, uvesti oportunitetno načelo tudi v postopek zoper polnoletne storilce, predvsem pa spodbuditi zakonodajalca, da da poravnavi njeno upravičeno mesto v kriminalitetni politiki, kot so to storili v anglosaških sistemih.

---

²⁷⁵ Prav tam, str. 20.21.

SEZNAM LITERATURE:

1. Aertsen, I.; MacKay, R.; Pelikan, C.; Wright, M.; Willemsens, J. (2004). Rebuilding Community Connections - Mediation and Restorative Justice. Council of Europe, Strasbourg.
2. De La Cuesta J. L.; Blanco Cordero, I. B. (2007). Spain. V: Patane V.: European juvenile justice systems. Milano, Giuffre Editore, s. 385-423.
3. Fernandez Molina, E.; Rechea Alberola, C. (2005). Policies transfer: the case of juvenile justice in Spain. European Journal on Criminal Policy and Research. let. 11, št. 1, s. 51-76.
4. Guimera y Galiana, A. (2005). La Mediacion-Reparacion en el derecho penal de adultos: un estudio sobre la experiencia piloto de Catalunya., www.criminologia.net/contenidos/revistaContenido/3/ac32005.pdf.
5. Kazenski zakonik Kraljevine Španije, Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal, http://noticias.juridicas.com/base_datos/Penal/lo10-1995.html.
6. La mediación penal, Generalitat de Catalunya, Centre d' estudis Jurídics i Formació Especialitzada, http://www.gencat.net/justicia/doc/doc_40332658_1.pdf.
7. Martin Barberan, J. (2005). Juvenile penal mediation in Spain: the experience in Catalonia. V: Mestitz, A., Ghetti, S.: Victim-offender mediation with youth offenders in Europe. Netherlands, Springer, s. 347-367, <http://www.springerlink.com/content/t22r41402u143136/fulltext.pdf>.
8. Miers, D. (2001). An international review of restorative justice. London. Home Office research, development and statistics directorate, s. 56-59.
9. Miers, D.; Willemsens, J. (2004). Mapping restorative justice: developments in 25 European countries. Leuven, European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice, s. 125-130.
10. Pravilnik o izvajanju Zakona o kazenski odgovornosti mladoletnih storilcev, Real Decreto 1774/2004, de 30 de julio, por el que se aprueba el Reglamento de la Ley Orgánica 5/2000, reguladora de la responsabilidad penal de los menores, <http://www.boe.es/boe/dias/2004/08/30/pdfs/A30127-30149.pdf>.
11. Rechea Alberola, C.; Fernandez Molina, E. (2003). Juvenile justice in Spain. Journal of Contemporary Criminal Justice, let. 19, št. 4, s. 384-412, http://www.ngoalliance.net/fragment/programlar/yuvenal_edliyya/Juvenile%20Justice%20in%20Spain%20-%20Past%20and%20Present.pdf.
12. Rechea Alberola, C.; Fernandez Molina, E.. Report of the Spanish juvenile justice system, www.esc-eurocrim.org/files/report_of_spanish_juvenile_justice_system.doc.
13. Vall Rius, A. (2007). Restorative justice in Spain: criminal legislation affecting juveniles and adults. Še neobjavljeno, prejela od avtorice preko M.Bošnjaka.
14. Wikipedia. geslo Fuero juzgo: http://en.wikipedia.org/wiki/Fuero_Juzgo
15. Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij, Ley Orgánica 1/1979, de 26 de septiembre, General Penitenciaria. http://noticias.juridicas.com/base_datos/Penal/lo1-1979.html. in Ley

Orgánica 7/2003, de 30 de junio, de medidas de reforma para el cumplimiento íntegro y efectivo de las penas, http://noticias.juridicas.com/base_datos/Penal/lo7-2003.html.

16. Zakon o kazenskem postopku, Ley de Enjuiciamiento Criminal, http://noticias.juridicas.com/base_datos/Penal/lecr.html.

17. Zakon o kazenski odgovornosti mladoletnih storilcev, Ley Orgánica 5/2000, de 12 de enero, reguladora de la responsabilidad penal de los menores, http://noticias.juridicas.com/base_datos/Penal/lo5-2000.html.

18. Zakon o splošnih ukrepih prevencije pred nasiljem med spoloma, Ley Orgánica 1/2004, de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género, http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/lo1-2004.html.

Poravnavanje v kazenskih zadevah v Veliki Britaniji²⁷⁶

Sendi Murgel

1. Uvod

Velika Britanija je znotraj razdeljena na tri regije, od katerih ima vsaka svojo zakonodajo, zato bo predstavljena vsaka posebej. Poravnave, kot jo poznamo v Republiki Sloveniji v Zakonu o kazenskem postopku²⁷⁷, Velika Britanija ne pozna.

V Veliki Britaniji se ozirajo po uporabi restorativne pravičnosti, vendar preko instituta mediacije in konference, ki ju poznajo tako v kazenskem kot tudi civilnem pravu. To so alternativne metode, saj v sami zakonodaji nikjer niso opredeljene ne kot možnost in ne kot obveza. V nadaljevanju bom prikazala za Veliko Britanijo posebej sistem uporabe restorativne pravičnosti v Angliji in Walesu, Škotski ter Severni Irski.

2. Nekaj o restorativni pravičnosti v Veliki Britaniji

Veliko dilem je postavljenih med samo uporabo retribucije in restitucije, ter kaj so slabe in dobre strani obeh. Retribucija je predvsem opredeljena kot državno orientiran sistem, kjer je kaznivo dejanje sprejeto kot kršitev zoper državo, v ospredju je storilec in njegovo dejanje, žrtev in njena vloga sta zapostavljeni, zapostavlja pa tudi potrebo po reintegraciji storilca v družbo.

Restitucija pa se osredotoča na potrebe in vlogo žrtve, v ospredju je kaznivo dejanje kot konflikt med vpletenimi posamezniki, ki rezultira s škodo žrtvi in družbi, osrednji cilj je poravnava nastale škode. Proces zahteva aktivno sodelovanje vseh vpletenih strank²⁷⁸.

Osnovni cilji restorativne pravičnosti, ki jih uporabljajo v mediaciji so:

- velika pozornost je namenjena potrebam žrtve (materialno, finančno, čustveno in socialno), kot tudi osebam, ki so žrtvi blizu in so ravno tako prizadete;
- preprečevanje ponovitev izvrševanja kaznivih dejanj s tem, da se storilca ponovno vključuje v skupnost;
- daje se možnost, da storilec prevzame aktivno odgovornost za svoja dejanja;
- poustvari se delovna skupnost, ki daje oporo storilcu in žrtvi pri njuni rehabilitaciji;
- zagotavlja se, da na ta način ne pride do večjih zaostankov ter stroškov v pravnem sistemu.

V Veliki Britaniji žrtev v kazenskih postopkih nima nikakršne vloge, nastopi lahko le kot priča, ki izpove, kaj se je dogajalo, določeno škodo, ki jo je utrpela lahko pred postopkom priglasí, ali pa ima možnost v civilnem postopku iztožiti nastalo škodo²⁷⁹.

---

²⁷⁶ Prispevek je nastal kot seminarska naloga v okviru magistrskega študija kazenskega prava in kriminologije na Pravni fakulteti v Ljubljani, pod mentorstvom prof.dr. Katje Filipčič

²⁷⁷ Zakon o kazenskem postopku (Uradni list RS, št. 32/07 UPB, 102/07)

²⁷⁸ Restoration or renovation? Evaluating restorative justice outcomes. Jaimie P. Beven. Guv Hall

Kazenski in civilni postopek v Veliki Britaniji nikakor nista povezana²⁸⁰. Imajo pa zelo močno nevladno organizacijo, ki skrbi za položaj žrtev, imenuje se Victims Support. Namesto poravnave poznajo mediacijo, ki je lahko direktna ali indirektna, ter konference. Za vse naštetje načine je potrebno soglasje obeh strank, da se vanje lahko vključita.

Direktna mediacija se organizira kot osebno srečanje, kjer se da storilcu možnost, da prevzame aktivnosti za prostovoljno povrnitev škode žrtvi, taka povrnitev je seveda širša kot samo finančna povrnitev. Vsebuje tudi opravičilo in obrazložitev, kako je prišlo do kaznivega dejanja, storilec mora tudi poslušati zgodbo žrtve in se nanjo sam odzvati. Taka izmenjava informacij je lahko terapevtska za oba, tako za žrtev kot tudi za storilca, saj se storilec direktno preko žrtve sooči z realnostjo svojega ravnanja. Storilci lahko tako do neke meje ohranijo nekaj svojega »dobrega imena«, in se jih tudi lažje reintegrira v skupnost, ker so drugače (aktivno) pristopili k reševanju svoje krivde. Samo povračilo škode je lahko finančno plačilo. delo za žrtev, delo za skupnost, določene aktivnosti, ki se jih mora storilec udeležiti,...

Taka direktna osebna pogajanja med storilcem in žrtvijo s pomočjo mediatorja dovoljujejo prilagajanje željam in potrebam vpletenih in izražajo večjo kreativnost kot postopki na sodišču; na teh sestankih se ukvarjajo tako z žrtvinimi čustvenimi kot tudi finančnimi potrebami.

Dobre strani mediacije storilec – žrtev so ob zgoraj naštetih tudi te, da se potrebe žrtev bolje priznavajo, tudi potreba po svetovanju; storilec in žrtev lahko drug drugega vidita kot žive, dejanske osebe in ne kot stereotipe, kar je poučna izkušnja za oba; izkušnja mediacije deluje na storilca bolj osebno kot postopek na sodišču, na ta način se ga pozitivno motivira da se spremeni in dobi tudi občutek, da ga bo družba ponovno sprejela medse.

Take sestanke morajo skrbno voditi mediatorji, ki morajo biti za tako delo posebej usposobljeni. Njihova primarna naloga je, da pripravijo varen in udoben ambijent srečanj, ter pripravijo stroga osnovna pravila za sodelujoče, ki pripomorejo k učinkovitemu in pozitivnemu učenju obeh vpletenih strank. Mediatorji so lahko zaposleni pri organu ali organizaciji, ki take storitve ponuja, lahko pa so tudi prostovoljci; oboji pa morajo predhodno opraviti program usposabljanja, ki je pripravljen posebej prav za opravljanje te naloge – mediacije med storilcem in žrtvijo. Znanja, ki so potrebna, so znanja svetovanja, socialnega dela, pravne poravnave, arbitraže in druge.

V Veliki Britaniji storitev mediacije žrtev - storilec ponujajo organizacije s posebej pripravljenimi programi, ki so vsaj delno neodvisne od kazensko pravnih organov, čeprav je veliko takih programov vodenih prav s strani državnih organov. Nekateri programi delujejo tudi v okviru lokalnih skupnosti, kjer lahko ponudijo tudi mediacijske programe, ki so pripravljeni predvsem za sosedska nesoglasja.

Večino programov mediacije pripada organizaciji Mediation UK, kjer so zanjo pripravili tudi osnovna vodila in standard programa. Takšna profesionalna identiteta je zelo pomembna za vzdrževanje integritete in nepristranskosti mediatorjev. Mediator mora biti spoštovan in zaupanja vreden tako s strani žrtve kot s strani storilca, predvsem pa mora biti nepristranski in strokoven.

---

²⁷⁹ Victim Protection in Criminal Proceedings Legislation: A pan-European Comparison. Christopher Lewis

²⁸⁰ Restorative Justice: the views of victims and offenders. Ministry of Justice Research series 3/07, <http://www.justice.gov.uk/publications/research.htm>

Indirektna mediacija je druga oblika mediacije, ki jo poznajo ob direktni mediaciji. Medtem, ko se pri direktni mediaciji vpletene stranke osebno sestanejo in srečajo med seboj, se pri indirektni mediaciji ne srečajo – predvsem, kadar tega stranke ne želijo ali pa osebnega srečanja niso sposobne prenesti ter zanj niso pripravljene. V tej mediaciji ni možnosti za fleksibilnejše dogovarjanje, saj pogovori med žrtvijo in storilcem potekajo preko mediatorja, zato se po večini sporazum ustavi pri praktični povrnitvi škode in prenosu opravičila.

Gre za manj osebno obliko mediacije, kjer žrtvine čustvene potrebe ne morejo biti zadovoljene v taki obliki, kot pri direktni, je manj učinkovita glede podiranja stereotipov in približevanja razumevanja obeh vpletenih strank, veliko manj tudi vpliva na spremembo vedenja pri storilcu. Velikokrat pa je tak pristop za žrtve bolj primeren in manj boleč.

Mediacijo žrtev – storilec se lahko ponudi skupaj z policijskim opozorilom, z odloženim pregonom, vzporedno s pregonom (preden gre zadeva na sodišče, ali med obsodbo in izrekom kazni), kot del sankcije, ali po sankciji. Lahko se jo uporabi za katerokoli kaznivo dejanje, ne glede na njegovo težo, dokler imamo na drugi strani identificirano žrtev, ter da storilec prizna, da je neko dejanje storil in s tem povzročil škodo. Sodelovanje na mediaciji je vedno prostovoljno za obe stranki.

Konferenca pa je tretja vrsta mediacije v Veliki Britaniji, ki je še vedno v dokaj začetni, eksperimentalni fazi. Gre za konferenco, ki je zastavljena širše kot mediacija, kjer ne nastopata več samo žrtev in storilec, temveč je vključena tudi skupnost, oziroma vlogo predstavnikov socialne mreže storilca prevzamejo formalne organizacije, ki prevzamejo odgovornost za to, da ugotovijo, kaj se je dogajalo in kje se je storilcu zalomilo, ugotavljajo, kako se lahko njegovo vedenje popravi in kako ga lahko drugi pri tem podprejo.

Glede same socialne integracije storilca nazaj v okolje, je ta način, preko konference boljši in ima večjo učinkovitost, kot mediacija žrtev – storilec; ena na ena; saj socialni viri, mreža, poskrbijo za to, da naj bi storilec ostal na pravi poti. Kljub temu, da se ukvarjajo z žrtvijo, v svojem delu ne pozabijo na storilca in tudi na skupnost, ki bo od storilčeve rehabilitacije tudi pridobila. Enako kot mediacija, se lahko konferenca uporabi kadarkoli, na različnih stopnjah dogajanja v kazenskem postopku²⁸¹.

3. Organizacije, ki izvajajo programe mediacije v Veliki Britaniji

Restorative Justice Consortium (RJC)²⁸² je forum, ki deluje na področju celotne Velike Britanije, in združuje ostale organizacije, ki ponujajo storitev mediacije. Vse organizacije pod njenim okriljem se trudijo predstavljati in pospeševati razvoj mediacije. Cilji delovanja RJC so:

- poskušati vplivati na zakonodajne organe, da bi prepoznali potrebo po restorativni pravičnosti;
- razširjati informacije glede restorativne pravičnosti;
- ozaveščati glede dodane vrednosti restorativne pravičnosti tako ljudi v kazenskoopravnem sistemu kot tudi na splošno;
- predlagati standarde za projekte restorativne pravičnosti;

²⁸¹ Restorative Justice – An Overview. Tony. Marshall, 1999. <http://www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs/occ-resjus.pdf>

²⁸² <http://www.parliament.uk/index.cfm>

- izmenjavati informacije ter izkušnje med članicami RJC.

RJC deluje preko svojih odborov oziroma podskupin, ki se ukvarjajo predvsem z medijsko odzivnostjo, usposabljanjem, raziskavami ter pripravo standardov. Najbolj znana podskupina se imenuje Standards in Restorative Justice (SINRJ).

Mediation UK²⁸³ je nacionalno prostovoljno krovno telo za vse oblike mediacije, ki združuje tako aktivne mediatorje, mediacijska telesa, kot tudi posameznike in organizacije, ki imajo kakršen koli interes na področju mediacije. Ustanovljen je bil pred približno 18. leti in je odigral pomembno vlogo pri razvijanju sistema žrtev-storilec mediacije v tej državi. Organizacija ne zagovarja samo en pristop mediacije, temveč vse njene pojavne oblike, saj menijo, da se na ta način lahko najlažje prilagajajo potrebam vsakega posameznega okolja, zagovarja pa en sam standard storitve, ki je uporabljen za kateri koli način izvajanja mediacije. Mediation UK ponuja usposabljanje, izmenjavo informacij, svetovanje, koordinacijo ter imenik storitev.

Victim Support²⁸⁴ - delo te organizacije ni v neposredni povezavi z restorativno pravičnostjo, vendar je skozi svoje delo, ki je v neposredni povezavi z delom z žrtvami, tesno povezana z usmeritvami v politiki boja proti kriminalu. Njena vloga je predvsem vloga opazovalca, ki skrbi za dobrobit in pozicijo žrtev v mediaciji. Primer njihovega dobrega sodelovanja z drugimi organizacijami je tudi partnerstvo z zaporoma Cardiff in Parc (Victim Support Wales), kjer skupaj uresničujejo program SORI (Supporting Offenders through Restoration Inside), ki zajema direktno srečanje med storilci, njihovimi žrtvami ter skupnostjo. Na ta način pomagajo storilcem prepoznati škodo ter prevzeti aktivno odgovornost za svoja dejanja²⁸⁵

The National Association for the Care and Resettlement of Offenders (NACRO)²⁸⁶ je organizacija, ki se predvsem ukvarja s storilci in je v enakem položaju kot organizacija Victim Support. Njen cilj je zagotavljanje rehabilitacije storilcev ter nudenje pomoči njihovim družinam. Ne glede na vse, pa je eden največjih zagovornikov restorativne pravičnosti, saj podpira njihov način dela in njihovo politiko.

Državne agencije, kot so agencije za pogojni odpust in oddelki za socialne storitve, so bile dolgo glavna telesa, ki so se ukvarjala z mediacijo žrtev-storilec, včasih tudi z aktivno vlogo policije. Začeli so tudi z projekti konferenc v različnih delih države. Na podlagi Crime and Disorder Act (1998) so se ustanovljala partnerstva med policijo, različnimi agencijami ter lokalno skupnostjo zaradi zmanjševanja kriminalitete (Crime and Disorder Reduction Partnerships – CDRP)²⁸⁷.

4. ANGLIJA IN WALES

Kot že omenjeno, v kazenski zakonodaji Anglije in Walesa poravnava oziroma mediacija ni opredeljena, opredeljene ni tudi nobene druge metode restitucije. V Angliji je zaenkrat v

²⁸³ <http://www.ukmediation.net>

²⁸⁴ <http://www.victimsupport.org.uk>

²⁸⁵ <http://www.justice.gov.uk/news/newsrelease031007a.htm>

²⁸⁶ <http://www.nacro.org.uk>

²⁸⁷ <http://www.crimereduction.homeoffice.gov.uk>

zakonodaji opredeljena le vrsta mediacije pri mladoletnih prestopnikih (Youth Offending Teams), za odrasle pa je vsak sodnik na svojem sodišču popolnoma samostojen in neodvisen.

Potek in rezultat mediacije ter sporazuma, ki se na ta način sklene, sodnik lahko upošteva pri izbiri kazni, lahko pa se tudi odloči, da tega ne bo upošteval in izreče sankcijo po svoji presoji, seveda glede na zakonodajo. Mediacija se lahko opravi pred izrekom kazni na sodišču in za ta čas lahko sodnik tudi prekine postopek, dokler mediacija ni zaključena. V teh primerih lahko upošteva sporazum, ki sta ga stranki v mediaciji sklenili in na podlagi tega tudi drugače odloči, kot bi, če tega sporazuma stranke ne bi sklenile.

Anglija in Wales pa izvajata reforme v kazenskem sistemu, s čimer poskušajo zavzeti drugačno pozicijo v postopku, predvsem pa izhajajo iz ciljev, da je potrebno postaviti žrtev in večino oziroma skupnosti, ki spoštujejo zakonodajo v ospredje oziroma v center dogajanja v postopkih; potrebno je poiskati nove in izboljšane načine preprečevanja in zmanjševanja kriminalitete ter varovanja javnosti; zasnovati kazensko pravni sistem, ki bo bolj neposreden in učinkovit²⁸⁸. Tripartitna organizacija The Office for Criminal Justice Reform (OCJR) nadzoruje pripravo reform in poroča trem organom o svojem delu, in sicer Ministrstvu za notranje zadeve, Ministrstvu za pravosodje ter pisarni generalnega tožilca, saj so reforme zaveza vseh treh organov.

Ministrstvo za notranje zadeve je v svojem programu za zmanjševanje kriminalitete v letu 2001 – Crime Reduction Programme²⁸⁹ zadalo smernice, da se bodo začeli bolj ukvarjati z restorativno pravičnostjo in zato so financirali tri različne projekte restorativne pravičnosti: CONNECT, REMEDI in Justice Research Consortium. Evalvacija teh projektov naj bi trajala do leta 2006.

CONNECT program je začel delovati 15. oktobra 2001. Osredotočili so se na kazniva dejanja storilcev, kjer je znana žrtev; program je ponujen samo odraslim storilcem po obsodbi in pred izrekom sankcije – na ta način se je kaznovanje odložilo za dobo do 6 mesecev. V tem času je bila dana možnost, da se lahko izpeljejo procesi restorativne pravičnosti. Odločili so se za osrednji proces skupinska konferenca, vendar so se še vedno prilagajali vsakemu posameznemu primeru z različnimi oblikami mediacije.

Prvotni cilji na začetku projekta so bili: poskušati zmanjšati ponovno izvrševanje kaznivih dejanj; zagotoviti žrtvi možnost postavljati storilcu vprašanja ter od njega pridobiti informacije; zagotoviti možnost žrtvi pridobiti povračilo škode ali opravičilo s strani storilca; pri storilcu zvišati občutek odgovornosti za dejanje; zagotoviti tako za žrtev kot za storilca večje zadovoljstvo glede procesa.

Justice Research Consortium program zajema delo tako z odraslimi kot tudi z mladoletnimi storilci. Osredotočen je na sistem direktne konference, s storilcem, žrtvijo ter njunimi zagovorniki s posrednikom, ki je skrbno pripravil vse stranke na sestanek. Žrtev naj bi bila na teh sestankih prisotna, vendar so nekaj sestankov izvedli tudi ob njeni odsotnosti. Drugi sestanek je sklica približno šest mesecev za prvim, kjer se je ugotavljalo, kako so bili pogoji izpolnjeni.

---

²⁸⁸ <http://www.homeoffice.gov.uk/about-us>

²⁸⁹ <http://www.homeoffice.gov.uk/rds>

Cilji, zastavljeni na začetku programa so bili: eksperimentalna narava naključno izbranih sodnih postopkov, usmerjena na visoko raven konsistentnosti med mesti, kjer se je program izvajal; zmanjševati ponovno izvrševanje kaznivih dejanj; zagotavljanja koristi za žrtve, predvsem možnost sodelovanja, kjer njeno mnenje nekaj šteje, pravično in dostojno obravnavo, pravico biti informirana ter materialna in čustvena kompenzacija.

REMEDI je program, ki se ukvarja predvsem z mediacijo, tako direktno kot tudi indirektno. Njihovo delo se prične po tem, ko je odločitev sodišča podana. S to storitvijo se poskuša zagotoviti direkten in konstruktiven odgovor na posledice kaznivega dejanja in to tako, da se omogoči žrtvi, da pove svoje potrebe in občutke in da storilec prevzame odgovornost za svoje dejanje. Zagotavlja prostor za diskusijo, kako popraviti posledice dejanja, kjer je to mogoče, ter poskuša nuditi pomoč žrtvi, da si od posledic opomore, hkrati pa pomaga storilcu z reintegracijo v skupnost.

Cilji, ki so bili zastavljeni so: popraviti odnos in prihodnje konflikte med storilcem in žrtvijo; zagotoviti večje sodelovanje žrtve in storilca pri ugotavljanju, kaj storiti s posledicami dejanja; zagotoviti pravičen in primeren rezultat storilcu.

Zakon, ki pa je bil sprejet leta 2003, se imenuje Criminal Justice Act²⁹⁰, v katerem se na novo že poskuša opredeljevati tudi restorativna pravičnost. Ni sicer opredeljena mediacija ali poravnava, opredeljeno pa je pogojno opozorilo (conditional caution). H Criminal Justice Act (2003) so bila sprejeta tudi pravila izvajanja (Code of Practice & associated annexes), velja pa le za Anglijo in Wales.

Criminal Justice Act (2003) opredeljuje pogojno opozorilo kot opozorilo, ki je dano glede na kaznivo dejanje, ki ga je storilec storil, opozorilu pa so dodani še določeni pogoji. Če storilec ne izpolni vseh, danih mu pogojev v pogojnem opozorilu brez opravičljivega razloga, se uvede postopek in se pogojno opozorilo prekliče. Pogojno opozorilo daje možnost, da se za storilca ne uvede postopek, temveč je primer možno rešiti tudi izven sodnega postopka.

Predvsem pa je pomembno, presoditi, kdaj tako opozorilo izdati - če bo tako pogojno opozorilo opremljeno s primernimi in učinkovitimi pogoji za storilca, ki bodo namenjeni popravni in spreminjanju storilčevega vedenja ali bodo dosegli poravnavo škode, ki je s kaznivim dejanjem nastala žrtvi ali skupnosti, ter bo opozorilo s pogoji doseglo večji učinek, kot postopek pred sodiščem, ga je zagotovo smotrno izdati.

Tako pogojno opozorilo pa lahko izreče le pooblaščen oseba (stražnik, preiskovalni uradnik – policist ali oseba, ki je pooblaščen s strani ustreznega tožilca²⁹¹, in mora biti primerno usposobljena). Pred uvedbo tega instituta je lahko policija z diskrecijsko pravico izdajala opozorila, kot alternativo pregonu v določenih primerih. Za izdajo pogojnega opozorila pa policisti nimajo diskrecijske pravice, saj ga je možno izdati le, če ustrezni tožilec odloči, da je to primerno. Ob tem morajo biti izpolnjeni tudi določeni pogoji:

- storilec mora biti star nad 18 let v času izreka (za mladoletnike je na razpolago ukor ali zadnje opozorilo);
- storilec mora dejanje priznati pooblašчени osebi;

---

²⁹⁰ <http://www.opsi.gov.uk/acts>

²⁹¹ Ustrezní tožilec je po Criminal Justice Act (2003) za pogojno opozorilo lahko: Attorney General, Director of the Serious Fraud Office, Director of Public Prosecutions, Secretary of State, Commissioners of Inland Revenue, Commissioners of Customs and Excise, ali oseba, ki je opredeljena kot ustrezní tožilec s strani državnega sekretarja za potrebe teh postopkov.

- obstajati mora dovolj dokazov za obtožbo storilca za kaznivo dejanje po mnenju ustreznega tožilca (samo opozorilo lahko izda tudi policist, vendar presojo, ali je dovolj dokazov, mora opraviti ustrezen tožilec).

Glede na navedeno, je potrebno usklajevanje in konzultacija med policijo in tožilcem, ki mora biti hitra in učinkovita (lahko je opravljena tudi preko telefonskega pogovora). Ko se ugotovi, da so podani vsi pogoji, da se lahko izreče pogojno opozorilo, je potrebno storilca izpustiti iz pripora (če se slučajno tam nahaja), da se lahko dorečejo primerni in ustrezni pogoji v procesu restorativne pravičnosti, da se lahko naknadno določijo in potrdijo pogoji, ki so se v procesu dorekli. Tožilec jih takrat potrdi in storilcu se izreče opozorilo. Kadar storilec stori več enakih ali istovrstnih kaznivih dejanj, se mu lahko izreče samo eno pogojno opozorilo; če ne izpolni samo enega od pogojev, se lahko uvede postopek za vsa dejanja.

Storilec ob tem podpiše dokument, ki obsega podrobno opisano kaznivo dejanje, njegovo priznanje, da je storil kaznivo dejanje, njegovo privolitev, da se mu izreče pogojno opozorilo, dogovor, da se bo držal pogojev, dodanih opozorilu, ki morajo biti navedeni na začetku dokumenta, vsebovana po mora biti tudi razlaga navedenih posledic. Za ta dokument uporabljajo predpisan obrazec.

Pogoji, ki se dodajo opozorilu so lahko različni, vsi pa morajo biti sorazmerni, glede na dejanje, dosegljivi (konkretno opredeljena dejanja, kaj je potrebno storiti in v kakšnem roku) ter primerni (glede na dejanje ter storilca). Pogoji morajo izhajati iz ene od dveh kategorij, ali obeh, ki jih pozna Criminal Justice Act (2003): rehabilitacija (zdravljenje odvisnosti od alkohola ali drog, seminarji za obvladovanje jeze, udeležiti se procesa restorativne pravičnosti – ki lahko privede do reparacije, plačilo stroškov škode - če ni sposoben plačila, je potrebno najti temu alternativo) in reparacija (poprava škode, povrniti ukradeno blago, plačati določeno simbolno odškodnino, opravičilo žrtvi; škoda se lahko poplača žrtvi ali skupnosti).

Kadar so dani pogoji, ki presegajo preprosto plačilo škode in zahtevajo opravilo nekega dela, je potrebno skrbno premisliti, kako se bo ugotavljalo, ali in kako je bilo delo opravljeno, ter kdo bo tista primerna oseba, ki bo zagotovila, da je pogoj bil uspešno izpolnjen. Tudi to je potrebno zapisati v dokument, ki ga storilec na začetku podpiše.

Tudi vidik žrtve je potrebno upoštevati. Na začetku je potrebno ugotoviti, ali storilec lahko škodo popravi, kakšno bi bilo mnenje žrtve glede možnosti reparacije s strani storilca in če bi bila žrtev zadovoljna, da se reparacija vključi v pogojno opozorilo (čeprav njeno mnenje ni obvezujoče in ga ni potrebno upoštevati pri odločanju o postavljenih pogojih storilcu). Možno je, da tožilec vzame v ozir mnenje žrtve, ki mu pomaga priti do sorazmerja glede storjenega dejanja, pogoji bi morali biti taki, da bi jih žrtev vseeno lahko sprejela. V žrtvini osebni izjavi lahko žrtev opiše učinek, ki ga je dejanje storilca imelo nanjo; to je lahko podlaga, na kateri se bo odločalo, ali se za storilca uvede kazenski postopek, ali pa se predlaga sistem restorativne pravičnosti; seveda pa samo učinek dejanja na žrtev ni dovolj za odločitev.

Proces restorativne pravičnosti združuje žrtev, storilca in včasih tudi predstavnike skupnosti, v proces, ki je lahko direkten ali indirekten. Osredotočijo se na učinek določenega kaznivega dejanja in skupaj pridejo do zaključka, kaj je potrebno storiti, da se popravi škoda, ki je bila s tem dejanjem storjena. Za tak proces se odločajo prostovoljno, tako žrtev kot tudi storilec. Vsak, ki sodeluje v tem procesu, mora biti zanj primerno usposobljen in dosegati mora zahtevane standarde.

Ti procesi restorativne pravičnosti (po opisu sodeč gre za mediacijo) so lahko uporabljeni tudi kot pogoj v pogodnem opozorilu; če se žrtev in storilec s tem strinjata. Alternativno so lahko procesi restorativne pravičnosti uporabljeni kot odločitveni proces, kjer se pogoji za opozorilo (kot kompenzacija, rehabilitacija ali druge možnosti reparacije), dogovorijo. Seveda pa je na to potrebno še soglasje tožilca.

Zaželjeno je, da se povpraša žrtev o njenem mnenju, kjer je za to usposobljeno osebje, kadar imamo žrtev kot fizično osebo in kadar se odloča o pogodnem opozorilu (ali želijo sodelovati direktno, ali indirektno v procesu). Tudi, kadar žrtev ni fizična oseba, ampak pravna oseba, ali je škoda utrpela skupnost kot celota, ali pa se je žrtev odločila, da ne želi sodelovati, je še vedno zaželjeno, da se poda opozorilo in odloči o pogojih na restorativen način.

5. Sistem poravnavanja za mladoletnike v Angliji in Walesu

Mladoletniki pod starostno mejo 18 let so v kazenski zakonodaji Anglije in Walesa obravnavani posebej na primeren način, glede na njihovo starost: Predvsem je pomembno, da se mladoletnike čim bolj odvrča od izvrševanja kaznivih dejanj in da prevzamejo odgovornost, za svoja dejanja.

Bela knjiga »No More Excuses« vključuje predloge, kako izboljšati učinkovitost sodišč za mladoletnike in preprečevanja kriminalitete. Crime and Disorder Act (1998) je uvedel novost na področju mladoletnikov; vpeljeni so bili Youth Offending Teams (YOT), ki združujejo strokovnjake iz različnih organov – policije, socialnega varstva, »probation officers«, šolstva in zdravstva, ter sodelovanje nevladnega sektorja.

Reprimands and Final warnings – izdano zadnje opozorilo avtomatično sproži napotitev na YOT, ki pripravi program rehabilitacije, ki je naravnano na vzroke mladoletnikovega obnašanja in skuša preprečevati nadaljnje enako obnašanje. Ponavadi se takrat vzpostavi mediacija žrtev-storilec. Reparation Orders – zahteva s strani storilca, da poravnava škodo žrtvi, če žrtev na to pristane, ali širši skupnosti. Ta poravnava škode lahko določa pismo z opravičilom, opravičilo dano žrtvi osebno, čiščenje grafitov ali poprava škode, za katero je storilec odgovoren. Na ta način se poskuša mladoletnemu storilcu pomagati razumeti in soočiti s posledicami svojega ravnanja in ponuditi neko povrnitev škode žrtvi. YOT je odgovoren za koordinacijo dogovora, da poda poročilo sodišču ter uravnava komunikacijo med žrtvijo in storilcem, da se prepriča, ali je povrnitev škode primerna. Action Plan Order – s tem je zagotovljen kratek in intenziven odgovor na obnašanje storilca; vanj je lahko vključena še poravnava škode žrtvi, če se le-ta s tem strinja; trajati mora največ tri mesece.

The Youth Justice and Criminal Evidence Act (1999) je uvedel še eno novost, in sicer The referral order – Kadar pride do obsodbe mladoletnika, se lahko storilca, ki je storil prvo kaznivo dejanje in je priznal krivdo, napoti na »youth offender panel«, razen če sodišče odloči drugače. Ta »panel« je sestavljen iz ljudi iz lokalne skupnosti, ki imajo interes ali znanje v obravnavi mladoletnikov. V »panelu« je tudi predstavnik YOT-a. »Panel« bo pripravil dogovor z mladoletnikom in njegovo družino glede na dejanje, ki ga je storil in posledice, ki so nastale; točno je potrebno določiti njihove naloge, ki jih morajo izpolniti (opravičilo žrtvi, določeno povračilo škode, opravljanje družbeno koristnega dela, opraviti družinsko svetovanje ali zdravljenje odvisnosti). Če jim nalog ne uspe izvršiti, se mladoletnika napoti nazaj na sodišče, kjer se mu izreče sankcija za dejanje, zaradi katerega je bil v postopku.

Če pogledamo sistem, ki je postavljen za mladoletnike ali sistem, ki je postavljen za odrasle storilce kaznivih dejanj, je ta za mladoletnike postavljen bolj fleksibilno, bolj je naravnana na zmanjševanje kriminalitete in poudarjen je vzgojni moment. Država je poskrbela za izvajanje teh programov preko YOT timov. Tudi pri odraslih je sicer pomemben moment preprečevanja kriminalitete in prevzema odgovornosti za svoje dejanje, vendar se mu daje še vedno premajhen pomen, pomembna je tudi vloga varnosti skupnosti v razmerju do storilca. V ospredju je žrtev in njene potrebe ter povrnitev škode. Pri mladoletnikih pa v središču ni žrtev, temveč pomoč storilcu, ob tem da je pomembna tudi vloga žrtve.

6. ŠKOTSKA

Na Škotskem ima »Procurator Fiscal« - javni tožilec možnost, da ne sproži pregona, temveč, da odvrne storilca od postopka in ga napoti v supervizijo, ki jo opravlja socialni delavec, psihiater, psiholog ali mediator, vse z razlogom, da se storilcu ponudi podpora, terapija ali drugačna pomoč, ki jo potrebuje, kot alternativa pregonu, saj je s tem opravljena večja korist, kot če bi bil začel postopek. Tako odvratanje od pregona bo seveda odvisno od možnosti, ki jih v lokalnem sistemu ima. Način odvratanja je primeren le za manjša kazniva dejanja, s katerim se odvrtačajo nadaljnja kazniva dejanja storilca. Kadar je storilec napoten v mediacijo in se z njo ne strinja, lahko javni tožilec s postopkom pred sodiščem nadaljuje.

Pri odvratanju je pomembno, da se prepreči kriminaliziranje ljudi in da se kljub temu zagotovi, da je pravici zadoščeno, predvsem v očeh tistih, ki so direktno prizadeti. S tem je razbremenjeno tudi sodišče, ki se lahko ukvarja s težjimi primeri. Ravno tako je dana možnost prizadetim, da povedo svoje mnenje in imajo besedo tudi pri odločitvi, ki se prilagaja njihovim potrebam.

Kadar gre za postopek pred šerifovim sodiščem, lahko šerif ustavi postopek pred izrekom kazni in storilca napoti v postopek restorativne pravičnosti. S tem se storilcu da priložnost, da prevzame odgovornost za svoje dejanje in škodo, ki jo je z njim povzročil. Tak postopek je za udeležene tudi bolj pravičen. Informacije, ki so v takem postopku pridobljene so lahko relevantne za odločitev o kazni.

Sam način mediacije v zgoraj navedenih postopkih je zelo podoben že opisanim. Gre za postopke, kjer se vzpostavi komunikacija med osebo, ki je škodo povzročila in med osebo, kateri je škoda bila povzročena. Poznajo konference (vodita jih dva mediatorja), direktno mediacijo, indirektno mediacijo; ob tem pa imajo še:

- »Police Restorative Warnings« - kjer se oseba, ki je odgovorna, njen zagovornik ter usposobljen policist sestanejo za približno 20 – 30 minut. Oškodovanec pa, če želi, je lahko informiran o poteku in rezultatu tega sestanka in se mu pošlje opravičilo ali/in povračilo škode.,
- »Restorative Family Group Conferences« - te družinske konference se udeležijo oseba, ki je odgovorna, člani njene družine, njen zagovornik in strokovnjaki (npr. socialni delavec, šolski svetovalec,...). Na družinski konferenci se predstavi mnenje oškodovanca, ki je prav tako lahko obveščen o poteku in rezultatu konference in se mu pošlje opravičilo ali/in povračilo škode;
- »Restorative Justice Circles«- uporabljajo, kadar gre za več oseb, ki so odgovorne neki skupini ljudi ali lokalni skupnosti.

7. Organizacije, ki izvajajo programe na Škotskem

Posebej na Škotskem izvajajo omenjene programe tri organizacije, in sicer Apex Scotland, SACRO in Scottish Victim Support.

SACRO²⁹² je od vseh treh najbolj znana in najbolj dejavna. V letu 1987 so razvili prvi pilotski projekt odvrčanja od pregona za odrasle; leta 1996 pa so razvili tudi program za mladoletne storilce. Ponujajo storitve v odloženem pregonu, kamor lahko javni tožilec napoti storilca kot alternativo za obravnavo na sodišču, ali storilca napoti k njim šerif pred izrekom sankcije; izvajajo tudi program TASC (Talk After Severe Crime), ki pomaga vsem udeleženiim soočiti se s posledicami kaznivega dejanja, premagovati svoje strahove, vzpostaviti osnovno komunikacijo med vpletenimi ter vzpodbujati pozitivno samopodobo.

Apex Scotland izvaja zelo veliko programov, ki so na voljo njihovim uporabnikom. Zelo veliko se ukvarjajo s problemom zaposlitve in reintegracije ljudi nazaj v skupnost. Na voljo pa imajo tudi dva programa restorativne pravičnosti, ki sta Diversion from Prosecution ter Structured Deferred Sentence. Prvi program je namenjen mladim od 16 – 20 let, ki so bili že obravnavani zaradi zlorabe drog; javni tožilec ima možnost, da odvrne posameznike od pregona tako, da jih napoti v ta program, kjer mu pomagajo pri problemu zlorabe drog, večjih možnosti zaposlitve ter mu nudijo vodstvo ter oporo.

Drugi program pa je pripravljen za storilce, ki so napoteni v ta program med obravnavo na sodišču in pred izrekom kazni. Na ta način lahko že med postopkom izboljšajo svoje obnašanje, s čimer lahko vplivajo tudi na manjšo kazen.

Scottish Victim Support – organizacija Victim Support je predstavljena že v poglavju Velike Britanije, zato je tukaj ne bi posebej dodatno izpostavljala.

8. Sistem poravnavanja za mladoletnike na Škotskem

Na Škotskem imajo izjemo dober sistem obravnavanja mladoletnikov - Children's Hearing System. Je izjemno prilagojen potrebam mladoletnika, saj se iščejo možnosti individualne pomoči kot tudi razvojnih poti za mladoletnika. Naravnano je predvsem na njegove potrebe, manj se ukvarjajo z njegovo krivdo. Obravnavajo mladoletnike od rojstva do 16. leta starosti, ter mladoletne storilce od 8 do 16 let, ki so zaradi kaznivega dejanja napoteni v ta sistem. Mladoletniki od 16 do 18 let so ponavadi usmerjeni v postopek na sodišču. čeprav bi jih bilo še vedno možno usmeriti v Hearing System.

Hearing System obravnava tako mladoletne žrtve kot storilce kaznivih dejanj, vedno pa skozi prizmo njegovih potreb (korist otroka je vodilo postopka). Primeri se obravnavajo pred »paneli«, ki jih sestavljajo trije prostovoljci iz lokalne skupnosti, strokovnjak – reporter, starši ali skrbniki otroka, predstavnik socialno varstvene službe; starši lahko s seboj pripeljejo tudi zagovornika. Reporter prejme napotilo za mladoletnika ter sproži preiskavo glede okoliščin, da se lahko odloči, ali bo Hearing System sklican. Tam bodo odločali ali uvesti obvezne ukrepe za zaščito ter nadzor nad mladoletnikom. Reporter se lahko tudi odloči in napoti mladoletnika v programe restorativne pravičnosti. Policija pa ima tudi možnost izreči restorativno opozorilo (v Glasgowu uspešen pilotski projekt) mladoletniku, vendar je zelo malo programov, kamor bi bila možnost napotitve.

---

²⁹² <http://www.sacro.org.uk>

Tak program izvaja organizacija SACRO – Fife Young Offender Mediation Project²⁹³. Ima tri osnovne cilje: zgodnja intervencija, vključevanje žrtvine perspektive ter prostovoljna povrnitev škode. SACRO sicer izvaja program, vendar je za organizacijo programa zadolžena delovna skupina, ki je sestavljena iz predstavnikov policije socialnega varstva, predstavnikov SACRO ter predstavnika Reporterjeve službe, ki se sestajajo vsaka dva meseca. Odločitev za napotitev mladoletnika je Reporterjeva, vendar se o odločitvi pogovorijo še v delovni skupini. Program je primeren za mladoletnike v starosti od 11 do 16 let, ki že kažejo znake neprimerne obnašanja.

V program se večinoma vključuje mladoletnike zaradi kraje, vandalizma ali fizičnega napada. Osredotočajo se na specifično dejanje in mladostnikovo obnašanje. Tako Reporter kot SACRO informirata mladoletnike, njihove starše in žrtev o programu; kaj z njim poskušajo doseči in zakaj so bili povabljeni. Vsem se pošlje tudi pisna informacija in tudi obiščejo jih na domu, da se lahko bolj podrobno pogovorijo o programu.

Children's Hearing System je zelo dober, vendar se je vseeno potrebno vprašati, ali je njihovo delovanje v smeri restorativne pravičnosti, glede na to, da se sicer trudijo upoštevati vse aspekte primera, da se ukrepi izvajajo otroku v korist, so še vedno tisti organ, ki lahko izdaja tudi ukrepe. Program, ki ga izvaja SACRO je za dopolnilo zagotovo izjemno potreben, saj se osredotoča na dejanje, na mladoletnikovo obnašanje ter popravo škode, ki ga je dejanje povzročilo. Morda bi se tudi v Sloveniji morali vprašati, ali tudi pri nas ne bi bilo bolje vpeljati še takšne programe, ki bi jih izvajale organizacije, ki nimajo tudi moči izdajati ukrepov. Mislim, da je delo v takih programih zagotovo naravnano bolj v problem. povrnitev škode ter zavedanje posledic, ki jih je dejanje povzročilo. Je dobra in potrebna dopolnitev sistema.

Obravnavo mladoletnikov in odraslih storilcev kaznivih dejanj je na Škotskem zelo različna, saj pri mladoletnikih poudarjajo bolj skrb za mladoletnikove koristi in primanjkljaje, ki so ga privedli do takega obnašanja, kar jih pri odraslih ne skrbi najbolj. Programi, ki jih ponujajo obojim pa so izjemno dobri.

9. SEVERNA IRSKA

Severna Irska je bila dolga leta izpostavljena notranjim bojem, dokler niso razglasili miru v letu 1998. Konflikti in oboroženi spopadi so se odvijali med državno vojsko (Britansko), republikanskimi oboroženimi skupinami (IRA) ter oboroženimi skupinami lojalistov. Ker je bilo med ljudmi zelo malo zaupanja v državne organe, se je razvil retributivni alternativni sistem pravičnosti, kjer so osebe, ki naj bi izvajale anti-socialna kazniva dejanja bile podvržene mučenju skupinam ljudi (lojalisti, IRA), ki so vzeli pravico v svoje roke.

Po razglasitvi miru so se taka mučenja nadaljevala, vendar se je ob tem vseeno začela razvijati tudi možnost drugačnega reševanja konfliktov – miren alternativni način. Veliko ljudem se je zdelo neprimerno in kontra produktivno, da bi samo ne uniformirane »policijske« sile reševale vsa kriminalna dejanja. Vendar je morala rešitev priti znotraj skupnosti, ki je bila zanje sprejemljiva. Na podlagi tega, so lojalisti imeli diskusije, kako na miren način pričeti reševati spore v skupnosti; republikanci so s tem pričeli malo kasneje – nekaj pobudnikov iz

---

²⁹³ <http://www.scotland.gov.uk>

prostovoljnega sektorja je organiziralo serijo seminarjev na temo pravičnosti in človekovih pravic. Ti diskurzi so se zaključili z izdajo knjige »Blue Book« ali modra knjiga, ki izhaja iz poskusov postavitve skupnostnega nenasilnega sistema pravičnosti, ki naj bi nasledil vzpostavljen sistem kaznovanja z mučenem in streljanjem.

Te razprave so vzpodbudile ideje in modele v teh dveh skupnostih, ki so izhajale iz skupnostne pravičnosti in so zajemale principe restorativne pravičnosti. Ti modeli so bili sprejeti tako na strani lojalistov kot tudi republikancev, in v letih 1998/1999 so bili tudi organizirani v obeh skupnostih; alternative na strani lojalistov in skupnostna restorativna pravičnost na strani republikancev. Oba programa pa sta bila financirana s strani humanitarne organizacije Atlantic Philanthropies.

Programi alternative so se razširile po celotnem teritoriju lojalistov na vzhodu Severne Irske. Osnovni model je intenzivno delo z mladimi, ki so obtoženi kaznivega dejanja in so vključeni v program mediacije žrtev – storilev, reparacija skupnosti ter učne aktivnosti z določenim namenom.

Projekt skupnostne restorativne pravičnosti, ki je projekt republikancev, uporablja bolj splošen model. Prostovoljci se ukvarjajo s problemi ali spori, s katerimi prihajajo k njim člani javnosti ali druge organizacije. Ko je potrebno, organizirajo mediacijske sestanke, kjer oseba, ki naj bi storila kaznivo dejanje, direktna žrtev ter predstavnik skupnosti, poskušajo priti do rešitve. Imajo zelo velik uspeh.

Sam razvoj restorativne pravičnosti se je v Severni Irski razmahnil med skupnostmi in ideja je pristala v srcu socialnega gibanja. Najbolj pomemben moment je bil, glede na zgodovinsko ozadje Severne Irske, da je pri restorativni pravičnosti skupnost gledana kot celota, ni »outsiderjev« ali »insiderjev«; tako storilec kot žrtev sta del skupnosti in vse, kar se zgodi v skupnosti je skupna skrb.

Pa vendar naj bi v programe restorativne pravičnosti usmerjali organi pregona – policija in tožilstvo, po vnaprej določenih smernicah, kadar gre za manjša kazniva dejanja, ki predvsem predstavljajo skrb skupnosti²⁹⁴. O teh napotitvah je vedno potrebno seznaniti tudi policijo.

10. Sistem poravnavanja za mladoletnike na Severnem Irskem

Najbolj primerno in pomembno je na Severnem Irskem mladoletnike vključiti v programe restorativne pravičnosti. Mladoletniki se jim za ta sistem zdijo tudi najbolj primerni. Kot program restorativne pravičnosti so razvili »Youth Restorative Conferencing« v letu 2003. Njihovi cilji so predvsem možnost povrnitve škode, aktivna vloga žrtve ter prevzemanje odgovornosti mladoletnika za posledice njegovega ravnanja.

Restorativna pravičnost naj bi bila integrirana v mladoletniški kazensko pravni sistem, model, ki ga uporabljajo je konferenca; vsem mladoletnikom mora omogočati popolno zaščito vseh človekovih pravic.

The Youth Conference Service – mladoletnike napoti javni tožilec kot preusmeritev iz postopka, zahteva pa privolitev storilca. Priprave na konferenco z vsemi vpletenimi (storilec, njegova družina, žrtev in zagovorniki) trajajo približno 10 ur. Sama konferenca pa traja malo več kot uro. Tam se poskusijo dogovoriti o načinu, kako lahko mladoletnik popravi

---

²⁹⁴ http://www.nio.gov.uk/protocol_for_community_based_restorative_justice_schemes_

povzročeno škodo žrtvi, in da bo s takim ravnanjem prenehal. Ta proces poveča zadovoljstvo žrtve. Plan mora potrditi javni tožilec ali sodišče; takrat postane plan obvezen, izvajanje pa nadzira Youth Conference Coordinator. Plan je zaveden v kartoteko mladoletnika, vendar ne kot obsodba.

Pomembno je, da se mladoletnike vključuje v programe restorativne pravičnosti, saj se s tem dejansko zmanjšuje možnost nadaljevanja neprimerne obnašanja; pomeni tudi vzgojni moment, kjer se je potrebno s posledicami svojih dejanj soočiti in nekaj aktivno storiti, da se posledice odpravijo. Morda je še vedno premalo take potrebe nakazane pri odraslih storilcih. Pri mladoletnikih so ti postopki bolj opredeljeni in, glede na vse, se tudi organi bolj trudijo za izvrševanje teh programov kot pri odraslih.

11. Zaključek

Državni organi Velike Britanije podpirajo smer vpeljevanja restorativne pravičnosti v kazenske zadeve, saj se na ta način pridobi izjemno veliko pozitivnega, razvoj gre v to smer. Morda bi bilo potrebno le pri osredotočenju na žrtev ne pozabiti, da je tudi s storilcem potrebno delati in ga poskušati popolnoma reintegrirati v skupnost, ne pa samo podpisati dogovor, kjer bo poravnana škoda ali dano opravičilo žrtvi, ali da bo opravljeno določeno delo v korist žrtve ali skupnosti.

V Sloveniji bi morali veliko časa in truda posvetiti storilcem. Na ta način bi jih lahko odvrčali od postopkov ter poskušali delati predvsem na njihovi resocializaciji, tako bi v prihodnje zmanjšali kriminaliteto, manj bi imeli povratnikov, to bi se lahko poznalo tudi na mlajših generacijah, ki jih tudi ti ljudje vzgajajo na neprimeren način, dokler jim nekdo ne pomaga uvideti pravega načina sporazumevanja in obnašanja. Tega pa sami zagotovo ne bodo naredili, tega niti niso sposobni. Slovenija bi na tem področju morala storiti več, kot v tem trenutku dela glede poravnavanja in tudi ostalih oblik restitutivne pravičnosti. Sistem mediacije je pri nas na vseh področjih še vedno več ali manj v povojih in s strani države nekako nima prave podpore.

Literatura:

- <http://www.restorativejustice.org> ,
- Jaimie P. Beven, Guv Hall, Restoration or renovation? Evaluating restorative justice outcomes, (<http://www.restorativejustice.org/articlesdb>) .
- Christopher Lewis, Victim Protection in Criminal Proceedings Legislation: A pan-European Comparison, <http://www.cdl.niedersachsen.de/blob>.
- Restorative Justice: the views of victims and offenders. Ministry of Justice Research series 3/07, <http://www.justice.gov.uk/publications/research.htm>,
- Tony Marshall, Restorative Justice – An Overview, 1999, <http://www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs/occ-resjus.pdf> .
- <http://www.parliament.uk/index.cfm> ,
- <http://www.ukmediation.net>.
- <http://www.victimsupport.org.uk>,
- <http://www.justice.gov.uk/news/newsrelease031007a.htm>.
- <http://www.nacro.org.uk>,
- <http://www.crimereduction.homeoffice.gov.uk>,

- <http://www.homeoffice.gov.uk/about-us>,
- <http://www.opsi.gov.uk/acts>,
- <http://www.sacro.org.uk>,
- <http://www.scotland.gov.uk>,
- http://www.nio.gov.uk/protocol_for_community_based_restorative_justice_schemes_
- <http://www.restorativejusticescotland.org.uk>,
- <http://www.procuratorfiscal.gov.uk>,
- http://www.extern.org/restorative/RUC_Conferencing.htm,
- <http://www.youthconferenceserviceni.gov.uk>,
- J Junger – Tas, S. H. Decker, International Handbook of Juvenile Justice, 2006,
- <http://www.sfu.ca/crj>

Poravnavanje v skandinavskih državah²⁹⁵

Petra Recek

1. UVOD

Poravnavanje v kazenskem pravu je postopek, ki je bodisi vzporeden kazenskemu postopku ali dopolnjuje le-temu in katerega namen je rešitev vprašanj, ki se tičejo storjenega kaznivega dejanja. Na razvoj postopkov poravnavanja v skandinavskih državah kakor tudi v Sloveniji je imela glaven vpliv teorija poravnalne pravičnosti. Ta temelji na stališču, da je država ukradla spor, ki je nastal s storitvijo kaznivega dejanja ter da je potrebno spor vrniti strankam spora (žrtvi in storilcu kaznivega dejanja) nazaj.

V procesu postopka poravnavanja stranke postopka poskušajo s pomočjo poravnalca doseči dogovor, ki bo žrtvi oziroma oškodovancu kaznivega dejanja nudil moralno ali materialno zadoščenje zaradi storjenega kaznivega dejanja. Poplačilo žrtvi za storjeno kaznivo dejanje in aktivno sprejetje odgovornosti storilca kaznivega dejanja za storjeno kaznivo dejanje sta najpomembnejša cilja procesa poravnavanja.

V Sloveniji postopek poravnavanja ureja Zakon o kazenskem postopku²⁹⁶, ki v 1. odstavku 161.a členu določa, da sme državni tožilec ovadbo ali obtožni predlog za kaznivo dejanje, za katero je predpisana denarna kazen ali zapor do treh let in za kazniva dejanja iz drugega odstavka istega člena, odstopiti v postopek poravnavanja. Če je storilec kaznivega dejanja mladoletnik je ovadbo mogoče odstopiti v postopek poravnavanja tudi za kazniva dejanja, za katera je v Kazenskem zakoniku predpisana kazen zopora do petih let. Podrobneje pogoje in okoliščine za odstopanje ovadb v poravnavanje in postopek poravnavanja urejata Pravilnik o poravnavanju v kazenskih zadevah²⁹⁷ in Splošna navodila o pogojih in okoliščinah za odstopanje ovadb v postopek poravnavanja²⁹⁸.

V nadaljevanju bodo podrobneje predstavljeni postopki poravnavanja na Finskem, Norveškem in Švedskem. Za obravnavo postopkov poravnavanja navedenih skandinavskih držav sem se odločila iz razloga, ker imajo te države med skandinavskimi državami najbolj celovito urejene postopke poravnavanja v kazenskopravnih zadevah.

2. FINSKA

Finska je država, ki ima glede na mednarodne standarde razvit zelo napreden postopek poravnavanja v kazenskopravnih zadevah. Postopek poravnavanja je na Finskem osredotočen predvsem na kazenskopravne primere, kjer so storilci kaznivih dejanj mladoletniki. Kljub temu pa je poravnavanje postopek, ki je dobro uveljavljen v finski družbi.

Kakor bo razvidno v nadaljevanju ima Finska izmed obravnavanih skandinavskih držav sprejet in uveljavljen postopek poravnavanja, ki je najbolj podoben slovenskemu postopku

---

²⁹⁵ Prispevek je nastal kot seminarska naloga v okviru magistrskega študija kazenskega prava in kriminologije na Pravni fakulteti v Ljubljani, pod mentorstvom prof.dr. Katje Filipčič

²⁹⁶ Zakon o kazenskem postopku (Ur.l. RS, št. 116/2003).

²⁹⁷ Pravilnik o poravnavanju v kazenskih zadevah (Ur.l. RS, št. 114/2004).

²⁹⁸ Splošna navodila o pogojih in okoliščinah za odstopanje ovadb v postopek poravnavanja (Ur.l. RS, št. 128/2004, 43/2006).

poravnavanja. Naveden sistem poravnavanja je bil vzpostavljen leta 2006, ko je stopil v veljavo zakon, ki podrobno ureja postopek poravnavanja in organizacijo organov, ki vodijo poravnavanje.²⁹⁹

2.1. UREDITEV POSTOPKA PORAVNAVANJA PRED SPREJETJEM ZAKONA LETA 2006

Na Finskem je okrog leta 1970 prišlo to ostrih kritik klasičnega pristopa do kazenskega prava. Kritike so bile predvsem naperjene na dejstvo, da je enakovreden pristop do storilcev kaznivega dejanja zasenčil njihov neenakovreden socialni položaj in da je sistem kaznovanja, ki se je uporabljal kot sredstvo izražanja, vzdrževanja in krepite sistema kazenskopravnih norm deloval le v interesu vladajočih, preziral pa je potrebe revnejših. Poleg tega si je v tem času vedno več raziskovalcev, socialnih delavcev in uradnikov začelo postavljati vprašanja o vlogi rehabilitacije v kazenskem pravu in izražalo zahteve o reformi kazenskopravne politike.³⁰⁰

Vedno glasnejše so bile tudi zahteve, da kaznovanje ni edini odgovor na storjeno kaznivo dejanje. Zaporji so bilo v tem času na Finskem prenapolnjeni, število zapornikov je na Finskem celo presegalo število vseh zapornikov v drugih skandinavskih državah. Vedno več dejstev je kazalo na to, da je vidik rehabilitacije v finskem kazenskopravnem sistemu zanemarljen ter da so se spregledale resnične potrebe obsojenih storilcev kaznivih dejanj.

Medtem je bil v poznih 1970-ih letih na Norveškem organiziran seminar o modelu poravnavanja v ZDA in Kanadi, kar je posledično vplivalo tudi na to, da je vedno več finskih znanstvenikov poudarjalo ideje poravnalne pravičnosti in sicer, da je kazenskopravni sistem ukradel spor, ki je nastal med storilcem kaznivega dejanja in žrtvijo ter da je ta spor potrebno vrniti ljudem nazaj.³⁰¹

Prva projekta poravnavanja sta bila na Finskem organizirana leta 1983 in 1984 v okviru organov socialne varnosti v mestu Vantaa, pod finančnim okriljem Finske akademije in mesta Vaanta. V nekaj letih so se programi poravnavanja razširili po celotni državi. Tako je leta 1990 bilo v projekt poravnavanja vključenih 25 občin, leta 1991 je število naraslo na 40 občin, leta 1996 pa na 175 občin (Finska ima 450 občin). Razlog za širitev programov poravnavanja je bilo predvsem pomanjkanje alternativnih oblik obravnavanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj.³⁰²

Finska vse do leta 2006, ko je stopil v veljavo Zakon o mediaciji v kazenskih in določenih civilnih primerih (Act on Mediation in Criminal and Certain Civil Cases – v nadaljevanju zakon) ni imela ločeno urejene zakonodaje glede poravnavanja.³⁰³ Leta 1997 so bile v kazenskopravno zakonodajo (Člen 15a Decree on the Enforcement of the Penal Code) sicer vpeljane določbe, ki so omogočale tožilcu, da je v primeru uspešne poravnave odstopil od

---

²⁹⁹ V besedilu je uporabljen izraz poravnavanje, saj je vsebinsko postopek poravnavanja zelo podoben slovenskemu, večje razlike so le pri organizacijski obliki postopka poravnavanja.

³⁰⁰ Eskelinen, Iivari, 2002, str. 2.

³⁰¹ Ibidem.

³⁰² Eskelinen, Iivari, 2002, str. 3.

³⁰³ <http://www.euforumrj.org/readingroom/Countries/FINLAND%20LAW%20EXPL.doc>, str. 1.

obtožbe ali da se je poravnavanje uporabljalo kot alternativa kazenskim sankcijam. Vendar zakonskih določb, ki bi urejale potek postopka poravnavanja ni bilo.³⁰⁴

Kljub temu, da ni bilo zakonskih določb glede vodenja in poteka poravnavanja so v praksi bila uveljavljena navodila, ki so zagotavljala enotnost izvajanja postopka poravnavanja. Celoten postopek poravnavanja je potekal na podlagi navodil (STAKES guides 1999/35), ki jih je izdal Finski Nacionalni raziskovalni in razvojni center za socialno varnost in zdravje (Finland's National Research and Development Center for Welfare and Health-STAKES) za izvajanje poravnavanja v kazenskopравnih in civilnopравnih primerih.³⁰⁵

Dejstvo, da poravnavanje ni bilo urejeno z zakonom je v praksi povzročilo določene probleme. Glede na to, da je bila organizacija poravnavanja in financiranje le-te prepuščena občinam, državljani niso bili v enakovrednem položaju glede dostopa do postopkov poravnavanja, saj številne občine niso bile zmožne, predvsem finančno, organizirati poravnavanja. Obstajala je tako velika verjetnost, da bi se ob enaki pravni ureditvi na nivoju države širjenje postopkov poravnavanja ustavilo oziroma da bi zaradi finančnih pritiskov na ravni občin prišlo celo do zmanjšanje le-teh.³⁰⁶

Vlada je z namenom podrobnejše analize poravnave leta 2003 v okviru Ministrstva za socialne zadeve in zdravje (Ministry of Social Affairs and Health, Finland) ustanovila poseben odbor. Odbor so sestavljali predstavniki iz socialnega varstva, sodišč, tožilstva, policije, predstavniki občin in predstavniki organov, ki so izvajali poravnave. Njihova naloga je bila nadzor in analiza dosedanjih postopkov poravnavanja ter priprava predlogov, ki bodo spodbudili razvoj postopkov poravnavanja v državi.³⁰⁷

Odbor je v svojem triletnem mandatu ugotovil, da se je število občin, ki so ponujale možnost izvajanja poravnave v obdobju od leta 1999 do 2003 zmanjšalo iz 255 na 217. Prav tako pa se je zmanjšalo tudi število izvedenih poravnave in sicer iz 4.573 v letu 1999 na 3.046 v letu 2003. Analiza odbora je pokazala, da je bilo več kot tretjina primerov, ki so vstopili v postopek poravnavanja obravnavanih na področju občin regije Helsinki.³⁰⁸

Organizacija izvajanja postopkov poravnavanja je bila zelo različna. Nekatere občine so same ustanovile in organizirale službe za izvajanje poravnavanja, druge so se povezale s sosednjimi občinami in organizirale skupne službe za izvajanje poravnavanja, pri čemer tretje občine so svoje uslužbenke usposobile, da so poleg običajnih del izvajali še postopke poravnavanja. Najpogostejša organizacijska oblika izvajanja poravnavanja je bila soorganizacija službe za izvajanje poravnavanja s sosednjimi občinami (29 odstotkov), sledilo je usposabljanje uslužbencev občin in sicer v 25 odstotkih.³⁰⁹

Predlog za začetek poravnavanja je bil ponavadi dan s strani policije ali tožilstva in sicer v 90 odstotkih vseh izvedenih postopkov poravnavanja v letu od 1999 do 2003.

Postopek poravnavanja je v večini primerov izpeljal poravnalec, ki je svojo delo opravljal prostovoljno. Število poravnalcev, ki so svoje delo opravljali prostovoljno pa se je zmanjšalo in sicer iz 916 leta 1999 na 603 v letu 2003.

---

³⁰⁴ Iivari, 2000, str. 4.

³⁰⁵ <http://www.euforumrj.org/readingroom/Countries/FINLAND%20LAW%20EXPL.doc>, str. 3.4.

³⁰⁶ <http://www.euforumrj.org/readingroom/Countries/FINLAND%20LAW%20EXPL.doc>, str. 3.

³⁰⁷ <http://www.euforumrj.org/readingroom/Countries/FINLAND%20LAW%20EXPL.doc>, str. 4.

³⁰⁸ <http://www.euforumrj.org/readingroom/Countries/FINLAND%20LAW%20EXPL.doc>, str. 5.

³⁰⁹ Ibidem

Največji del poravnav se je nanašal na kazniva dejanja telesnih poškodb, pretepa (45 odstotkov), eno desetino so predstavljale tatvine, petino zlonamerne poškodbe, preostali del pa so predstavljala obrekovanja, prevare in nezakonita uporaba stvari.

Od storilcev kaznivih dejanj, ki so bili napoteni na postopek poravnavanja jih je bilo 15 % otrok mlajših od 15 let, 56 % pa storilcev kaznivih dejanj mlajših od 21 let. Postopek poravnavanja je bil začet v 90 % primerov, ki so bili napoteni na postopek poravnavanja, od teh pa se je kar v 96 % končalo z dogovorom. Več kot 80 % dogovorov sklenjenih v postopku poravnavanja je bilo tudi izpolnjenih.³¹⁰

Navedeni podatki in analiza odbora so bili razlog, da je bil v finski parlament vložen predlog zakona o enotnem urejanju postopka poravnavanja.

2.2. ZAKONSKA UREDITEV POSTOPKA PORAVNAVANJA PO LETU 2006

2.2.1. Namen sprejetja zakona

Glavni namen finskega zakonodajalca ob sprejetju zakona (Zakon o mediaciji v kazenskih in določenih civilnih primerih - Act on Mediation in Criminal and Certain Civil Cases³¹¹) je bil razširiti poravnavo v kazenskopravnih zadevah na celotno državo, tako da bodo imeli vsi državljani ne glede na stalno prebivališče dostop to postopka poravnavanja. Tako je finski zakonodajalec sledil tudi priporočilu Sveta Evrope. Odbora ministrov, št. R(99)19, september 1999, ki poudarja, da bi poravnavanje v kazenskopravnih zadevah morala biti dostopna vsem državljanom preko zakonodaje³¹² in mnenju Ekonomskega in socialnega sveta Združenih narodov v resoluciji o uporabi osnovnih principov poravnalne pravičnosti v kazenskopravnih zadevah (leto 2002).³¹³ Poleg tega je zakonodajalec želel s sprejetjem zakona omogočiti nadzor in kontrolo države nad izvajanjem poravnavanja ter preko izvajanja kontrol strankam postopka poravnavanja zagotoviti boljšo pravno varnost v postopku poravnavanja.

Zakon vsebuje določbe o izvedbi celotnega poravnavanja, prav tako pa tudi odločbe glede organizacije služb oziroma organov, ki izvajajo poravnavanje in financiranje le-teh.³¹⁴

2.2.2. Zakon o mediaciji v kazenskih in določenih civilnih primerih - Act on Mediation in Criminal and Certain Civil Cases

Zakon v splošnih določilih najprej podaja definicijo poravnavanja in sicer gre za brezplačen postopek v katerem je osumljencu kaznivega dejanja in žrtvi kaznivega dejanja dana možnost, da ob prisotnosti neodvisnega poravnalca razpravljata o moralni in materialni škodi, ki je nastala žrtvi s storitvijo kaznivega dejanja ter skleneta samoiniciativno dogovor s katerim bo odpravljena oziroma popravljena škoda, ki je nastala s kaznivim dejanjem. (1. odstavek 1. člena zakona).³¹⁵

Zakon določa, da je postopek poravnavanja mogoče uporabiti tudi v civilnopravnih zadevah v katerih je vsaj ena stranka fizična oseba. Vendar je v civilnopravnih zadevah uporaba zakona

³¹⁰ <http://www.euforumrj.org/readingroom/Countries/FINLAND%20LAW%20EXPL.doc>, str. 6.

³¹¹ Zakon je stopil v veljavo 1.1.2006.

³¹² <http://www.restorativejustice.org/resources/docs/iivari1>, str. 7.

³¹³ <http://www.euforumrj.org/readingroom/Countries/FINLAND%20LAW%20EXPL.doc>, str. 2.

³¹⁴ <http://www.euforumrj.org/readingroom/Countries/FINLAND%20LAW%20EXPL.doc>, str. 7.

³¹⁵ <http://www.euforumrj.org/readingroom/Countries/FINLAND%20LAW%20ON%20VOM.doc>, str.

možna le kadar se zahtevek nanaša na odškodnino zaradi kaznivega dejanja ali kadar gre za manj pomemben spor, kar pa glede na zahtevek presodi organ, ki izvaja poravnavo.³¹⁶

*Splošni pogoji za postopek poravnavanja (2. člena zakona):*³¹⁷

1. Poravnavanje se lahko izvede samo med strankami, ki so osebno in prostovoljno podale soglasje k postopku poravnavanja;
2. Stranke morajo biti sposobne razumeti pomen poravnavanja in rešitve, ki predvidoma sledi postopku poravnavanja;
3. Stranke morajo biti seznanjene s pravicami v postopku poravnavanja ter s položajem v postopku poravnavanja;
4. Vsaka stranka ima pravico, da kadarkoli tekom postopka poravnavanja umakne soglasje k postopku poravnavanja;
5. Mladoletna oseba mora podati soglasje k postopku poravnavanja osebno, prav tako pa se s postopkom poravnavanja mora strinjati mladoletnikov zakoniti zastopnik;
6. Polnoletne osebe, ki jim je odvzeta poslovna sposobnost lahko v postopku poravnavanja sodelujejo le, če lahko razumejo pomen postopka in podajo osebno soglasje k postopku poravnavanja.

Zakon ne določa omejitve starosti strank za vključitev v postopek poravnavanja. Vsebuje pa določbe, ki dodatno zagotavljajo varnost pri obravnavanju mladoletnih oseb v postopku poravnavanja, kot npr. soglasje zakonitega zastopnika k postopku poravnavanja, možnost sodelovanja zaupne osebe pri postopku poravnavanja.³¹⁸

Kazniva dejanja, ki se lahko obravnavajo v postopku poravnavanja

V postopku poravnavanja je mogoče obravnavati vsa kazniva dejanja, ki so primerna za postopek poravnavanja, pri čemer se upošteva narava in način storjenega kaznivega dejanja, razmerje med osumljencem kaznivega dejanja in žrtvijo in druga dejstva, ki so povezana s kaznivim dejanjem kot celoto. V postopku poravnavanja ni mogoče obravnavati kaznivih dejanj, katerih žrtev je mladoletna oseba, ki potrebuje posebno zaščito zaradi njene starosti ali narave storjenega kaznivega dejanja (1. odstavek 3. člena zakona).³¹⁹

Zakon tako ne vsebuje omejitev glede na težo oziroma resnost kaznivega dejanja. Kljub temu se v praksi redko oziroma skoraj nikoli postopek poravnavanja ne uporablja za težja kazniva dejanja kot je na primer uboj ali posilstvo, prav tako pa tudi ni mogoče pričakovati, da bi se praksa s sprejemom zakona spremenila.³²⁰

Postopek poravnavanja

Postopek poravnavanja je mogoče izvesti v kateri koli fazi kazenskega postopka, možen je celo tudi po končanem sojenju. V praksi je postopek poravnavanja redko kdaj uporabljen po

---

³¹⁶ <http://www.euforumrj.org/readingroom/Countries/FINLAND%20LAW%20EXPL.doc>, str. 11.

³¹⁷ <http://www.euforumrj.org/readingroom/Countries/FINLAND%20LAW%20ON%20VOM.doc>, str. 1,2.

³¹⁸ http://www.euforumrj.org/readingroom/Barcelona/workshop_4.pdf, str. 119.

³¹⁹ <http://www.euforumrj.org/readingroom/Countries/FINLAND%20LAW%20ON%20VOM.doc>, str 2, 3.

³²⁰ http://www.euforumrj.org/readingroom/Barcelona/workshop_4.pdf, str. 119.

vložitvi obtožnice, saj je večina primerov napotena v postopek poravnavanje s strani policije že v fazi predkazenskega postopka ali s strani tožilca, še pred vložitvijo obtožnice.³²¹

Predlog za poravnavanje lahko v skladu s 13. členom zakona poda:³²²

- osumljenec kaznivega dejanja
- žrtev kaznivega dejanja
- policija
- tožilstvo
- drugi državni organi
- zakoniti zastopnik mladoletnega osumljenca ali mladoletne žrtve kaznivega dejanja

V primerih kadar kaznivo dejanje obsega nasilje zoper osumljenčevega zakonca, otroka, starša ali druge bližnje osebe lahko postopek poravnavanja predlaga le policija in tožilstvo.

Ko policija ali tožilstvo oceni, da je določen primer primeren za postopek poravnavanja mora o tem obvestiti osumljenca in žrtev kaznivega dejanja ter jih napotiti na postopek poravnavanja.

Predlog poravnavanja je posredovan organu za poravnavanje na območju katerega ima ena izmed strank prebivališče, poravnava pa se izvede pri tistem organu, ki je za stranki postopka najprimernejši glede na okoliščine. Odgovorna oseba organa, ki vodi postopek poravnavanja odloči ali bo določen primer sprejela v postopek poravnavanja. V praksi organ, ki izvaja poravnavanje načeloma ne zavrne primer, ki je bil v postopek poravnavanja napoten s strani policije ali tožilstva.

Postopek poravnavanje se začne s pridobitvijo soglasja za postopek poravnavanja od obeh strank. Če sta stranki podali soglasje za poravnavanje in če so izpolnjeni vsi zakonski pogoji organ sprejme zadevo v postopek poravnavanja ter določi poravnalca, ki je glede na izkušnje in osebne lastnosti primeren za obravnavanje zadeve. Poravnalec je dolžan, da organizira srečanja med strankama, da vodi nepristransko postopek poravnavanja, strankam pomaga pri iskanju skupnega dogovora, strankam daje informacije o razpoložljivih pravnih in drugih oblikah pomoči, pomaga strankam pri sestavi dogovora in s svojim podpisom potrdi pristnost dogovora ter po sklenitvi dogovora prejme poročilo o izpolnitvi le-tega.³²³

V postopku poravnavanja je javnost izključena. Obe stranki poravnavanja se morata osebno udeležiti srečanj, vsaka izmed strank pa lahko s sabo pripelje osebo, ki ji zaupa. Zaupna oseba je lahko v postopku poravnavanja prisotna le če ne ogroža nemotenega poteka postopka poravnavanja. Če je ena izmed strank mladoletna oseba mora biti postopek poravnavanja organiziran na tak način, da omogoča nudenje pomoči s strani starša ali drugega zakonitega zastopnika. Starši mladoletne stranke so lahko iz postopka poravnavanja izločeni le, če je njihova prisotnost v nasprotju z interesi mladoletnika. Poravnalec ima tudi možnost, da organizira srečanje samo z eno stranko, vendar le pod pogojem, da se druga stranka s tem strinja.³²⁴

---

³²¹ Ibidem

³²² <http://www.euforumrj.org/readingroom/Countries/FINLAND%20LAW%20ON%20VOM.doc>, str. 7,8.

³²³ http://www.euforumrj.org/readingroom/Barcelona/workshop_4.pdf, str. 120.

³²⁴ http://www.euforumrj.org/readingroom/Barcelona/workshop_4.pdf, str. 120.

Poravnalec mora takoj prekiniti postopek poravnavanja, če ena izmed strank umakne soglasje za poravnavanje ali če obstaja upravičen razlog, da ena izmed strank ne razume pomena postopka poravnavanja ali če je postopek poravnavanja v nasprotju z interesi mladoletne osebe, ki je stranka postopka. Organ, ki vodi postopke poravnavanja je v tem primeru dolžan, da takoj obvesti policijo ali tožilstvo o prekinitvi postopka poravnavanja.³²⁵

Dogovor, ki ga stranki sklenete v postopku poravnavanja ima lahko različen vpliv na potek kazenskega postopka in sicer glede na kategorijo in težo kaznivega dejanja, ki je sprožil postopek poravnavanja ter vsebino dogovora, ki je bil sklenjen v postopku poravnavanja.

Sklenjen in izpolnjen dogovor lahko pripelje do ustavitve že začetega kazenskega postopka, lahko privede do zavrženja ovadbe s strani tožilca, do izreka blažje kazenske sankcije ali do neizvršitve že izrečene kazenske sankcije zaradi uspešno izpolnjenega dogovora v postopku poravnavanja.³²⁶

Poravnalci ne smejo pričati o ničemer, kar jim je bilo zaupano tekom postopka poravnavanja. Za uspešnost postopka poravnavanja je namreč pomembno, da se stranke zavedajo, da informacije, ki jih bodo zaupale tekom postopka poravnavanja ne bodo razkrite nikomur oziroma bodo znane le strankam, ki so se udeležile postopka poravnavanja.³²⁷

2.2.3. Organizacija organov za poravnavanje

Ustanovitev in organizacijo organov za postopek poravnavanja ter zagotavljanje dostopnosti postopka poravnavanje vsem državljanom so dolžni skladno s 7. členom zakona zagotoviti Državni pokrajinski uradi (State Provincial Offices, v državi jih je pet). Zakon v 8. členu določa možne oblike organiziranja organov za poravnavanje in sicer se sklene dogovor z občino, ki se zaveže, da bo na svojem območju zagotavljala postopke poravnavanja ali se sklene pogodba z drugim javnim ali zasebnim podjetjem, ki bo zagotavljal postopke poravnavanja na določenem območju. V primeru, da ni mogoče organizirati postopkov poravnavanja v nobeni izmed navedenih oblik, zakon nalaga Državnim pokrajinskim uradom, da sami organizirajo postopke poravnavanja. Finančna sredstva za delovanje organov za postopek poravnavanja so zagotovljena iz državnega proračuna, njihova višina pa je odvisna od števila prebivalcev, ki jih pokriva posamezni organ za postopke poravnavanja, velikosti območja in števila kaznivih dejanj.

Organi za poravnavanje spadajo pod odgovornost Ministrstva za pravosodje ter Ministrstva za socialne zadeve in zdravje. Dejanski pravni učinek poravnavanja je prvenstveno viden v sistemu kazenskih sankcij, kar opravičuje umestitev organov za poravnavanje pod pristojnost Ministrstva za pravosodje. Na Finskem se je ob razvoju postopka poravnavanja, poravnava povezovala predvsem s socialnim delom in otrokovo dobrotitjo, zato je glavno vlogo pri širjenju poravnavanja imelo Ministrstvo za socialne zadeve in zdravje. Danes se je odgovornost za uspešno vodenje postopkov poravnavanja porazdelila med obe ministrstvi, Ministrstvo za pravosodje in Ministrstvo za socialne zadeve in zdravje.³²⁸

Po mnenju finskega pravnika Outi Mustajoki bo nova zakonodaja nedvomno doprinesla k večji osveščenosti državljanov o postopkih poravnavanja. Izziv, ki pa nedvomno ostaja pa je vzpostavitev enotne prakse, ki je po mnenju Outi Mustajoki edini način zagotavljanja enakosti

³²⁵ <http://www.euforumrj.org/readingroom/Countries/FINLAND%20LAW%20ON%20VOM.doc>, str. 11.

³²⁶ http://www.euforumrj.org/readingroom/Barcelona/workshop_4.pdf, str. 120.

³²⁷ <http://www.euforumrj.org/readingroom/Countries/FINLAND%20LAW%20ON%20VOM.doc>, str. 11, 12.

³²⁸ <http://www.euforumrj.org/readingroom/Countries/FINLAND%20LAW%20EXPL.doc>, str. 8, 9.

državljanov v kazenskih postopkih. Problem, ki se nakazuje je različna praksa glede napotovanja primerov v postopek poravnavanja. Poudariti je potrebno, da policija in tožilstvo na podlagi diskrecijske pravice odloči ali je določen primer primeren za napotitev v postopek poravnavanja, kar pa lahko pripelje do tega da bodo podobni primeri zaradi razlik v vrednostnem sistemu posameznega policista ali tožilca obravnavani različno. Kot rešitev Outi Mustajoki navaja smernice, ki bi policistom in tožilcem pomagale pri napotitvi posameznih primerov v postopek poravnavanja, v kolikšni meri pa jih bodo le-ti upoštevali pa bo pokazal čas.³²⁹

3. NORVEŠKA

Norveška ima prav tako kot Finska postopek poravnavanja vsebinsko podobno urejen kot Slovenija. Bistvena razlika se pojavi le pri organizaciji postopka poravnavanja, kjer so občine zavezane, da ustanovijo posebne organe (Lokalne odbore za mediacijo), ki so zadolženi za izvajanje postopkov poravnavanja.

Poudariti je potrebno, da na Norveškem začetek razvoja postopkov poravnavanja sega že v pozna 70. leta prejšnjega stoletja, zakonsko pa je bil postopek poravnavanja urejen že leta 1991. Glede na navedeno je bila Norveška med skandinavskimi državami prva država, ki je zakonsko uredila postopek poravnavanja ter je tako posledično vplivala na razvoj postopkov poravnavanja tudi v drugih skandinavskih državah.

3.1. RAZVOJ PORAVNAVANJA

Začetki poravnavanja na Norveškem segajo v leto 1976, ko je kriminolog Nils Christie objavil članek »Konflikti kot lastnina«, kjer je kaznivo dejanje definiral kot konflikt med žrtvijo in storilcem ter predstavil bistvene značilnosti poravnalne pravičnosti. Predlagal je, da se ustanovi alternativa kaznovalnemu sistemu, kjer bodo lahko stranke konflikta, žrtev in storilec kaznivega dejanja aktivno sodelovale pri iskanju rešitve njunega konflikta.³³⁰ Vpliv na razvoj poravnavanja na Norveškem pa je prav tako imelo poročilo vlade (leto 1978) o stanju mladoletniške kriminalitete in o dvigu starosti za kazensko odgovornost iz 14 let na 15 let. To poročilo je vsebovalo nekaj alternativnih ukrepov, ki bi lahko pripomogli k zmanjšanju mladoletniške kriminalitete, med njimi tudi poravnavanje.³³¹

Odziv na vladno poročilo iz leta 1978 je bil pilotni projekt o uvedbi postopka poravnavanja v primeru mladoletnih prestopnikov, organiziran pod okriljem socialne službe v občini Lier. Organizirani so bili posebni lokalni mediacijski odbori /konfliktrad/, ki so v okviru občine izvajali postopek poravnavanja. Leto 1983 je Ministrstvo za socialne zadeve pozvalo vse občine, da se pridružijo projektu in sicer da same ali s sodelovanjem sosednjih občin ustanovijo lokalne mediacijske odbore ter tako uvedejo postopek poravnavanja za mladoletne prestopnike.³³² Ker je bil postopek poravnavanja šele v eksperimentalni fazi so se lahko v njega vključili samo mladoletniki (pod 18 let). Poravnavanje je pomenilo alternativo denarni kazni, pogojni kazni ali kot možnost zavrnjenja kazenske ovadbe ter je potekalo na podlagi navodil, ki jih je pripravilo državno tožilstvo (Director General of Prosecution). Lokalni mediacijski odbori so se sprva ukvarjali le s manjšimi delikti, ki so jih storili mladoletniki in

---

³²⁹ http://www.euforumrj.org/readingroom/Barcelona/workshop_4.pdf, str. 120.

³³⁰ Kemeny, 2002, str. 2.

³³¹ <http://www.restorativejustice.org/editions/2001/Dec01/Norway>, str. 1.

³³² Ibidem

kjer ni bilo težav s pridobivanjem dokazov glede storjenega kaznivega dejanja. Prednost se je dajala predvsem tistim primerom, ko sta storilec kaznivega dejanja in žrtev imela stalno prebivališče v isti občini. Leta 1988 je državno tožilstvo predlagalo Ministrstvu za pravosodje, da se poravnavanje uredi z zakonom ter naslednje leto izdala nova navodila na podlagi katerih poravnavanje ni bilo omejeno samo na storilce kaznivih dejanj mlajših od 18 let ter storilce, ki so prvič storili kaznivo dejanje.³³³

3.2. ZAKONSKI OKVIR ZA IZVAJANJE PORAVNAVANJA³³⁴

Sistem poravnavanje je del norveškega kazenskega sistema. Zakonska podlaga za izvajanje poravnavanje je Zakon o mediaciji - Act on mediation - sprejet marca leta 1991, ki je vsako občino obvezal, da je ustanovila Lokalni odbor za mediacijo (Municipal Mediation Board).

Podlago za napotitev primerov v postopek poravnavanja s strani tožilstva in policije predstavlja Zakon o kazenskem postopku (Criminal procedure Act 1998, člen 71a), dodatno pa napotitev kazenskopravnih primerov v postopek poravnavanja še urejajo Navodila tožilstva (Prosecuter Instructions, poglavje 18A).

Od leta 2001 je postopek poravnavanja možen tudi kot del kazni v korist skupnosti (community sentence), zakonsko podlago pa predstavlja izvedba zakona o kaznih (Execution of Sentences Act) iz leta 2001.

Kazenski zakonik od aprila 2003 eksplicitno tudi navaja postopek poravnavanja kot poseben pogoj za odlog izvršitve kazni.

3.2.1. Pogoji za začetek postopka poravnavanja

Ko je v kazenskem primeru vzpostavljena krivda se lahko tožilec³³⁵ odloči ali bo primer odstopil v postopek poravnavanja. (Zakon o kazenskem postopku in Navodila tožilstva R 2581/93, part 22-No. 2/1993). V postopek poravnavanja lahko odstopi samo tiste primere za katere meni, da so primerni za poravnavanje. Kot primerni primeri za poravnavanje so v Navodilih tožilstva označeni »tipični« primeru kraje, vandalizma, nedovoljene vožnje z avtomobilom in blažje oblike nasilje. Obe stranki, prizadeta oseba oziroma žrtev kaznivega dejanja in osumljenec kaznivega dejanja se morata strinjati z napotitvijo primera v postopek poravnavanja in se morata strinjati z dejanskim stanjem storjenega kaznivega dejanja. Če je obdolženec mladoletna oseba (pod 18 let) mora tudi zakoniti zastopnik podati soglasje k postopku poravnavanja.³³⁶

Primeri so lahko napoteni v postopek poravnavanja poleg tožilca tudi s strani organov, ki nadzorujejo izvajanje pogojnih kazni, kadar je poravnavanje del pogojne kazni ali s strani sodišča kot del pogojne kazni.

3.2.2. Postopek poravnavanja

Policija po prejemu obvestila o storjenem kaznivem dejanju opravi preiskavo. Ko je znan storilec in vzpostavljena krivda se tožilec, ki deluje na nivoju policije, odloči ali je primer primeren za postopek poravnavanja. Če je primer primeren za postopek poravnavanja tožilec

---

³³³ Kemeny, 2002, str. 3.

³³⁴ Kemeny, 2002, str. 4.

³³⁵ Gre za tožilca na ravni policije (prosecuter at the police level), ki predstavlja najnižjo raven tožilstva ter je fizično in administrativno integrirana v lokalno policijo, profesionalno pa pripada generalnemu tožilstvu.

³³⁶ Kemeny, 2002, str. 4, 5.

pridobi soglasje strank za postopek poravnavanja in primer odstopi organu, ki izvaja postopek poravnavanja.

Organ, ki na določenem območju izvaja poravnavanja ima zaposlenega koordinatorja, ki sprejme in pregleda odstopljen primer. V primeru da v odstopljenem spisu manjka soglasje katere izmed strank koordinator pridobi manjkajoče soglasje stranke ter odstopi primer poravnalcu.

Poravnalec stopi v stik s storilcem kaznivega dejanja in žrtvijo ter če je potrebno opravi ločena srečanja s strankama. Po ločenih srečanjih sledi eno ali več skupnih srečanj katerih namen je doseči dogovor glede povrnitve škode žrtvi za storjeno kaznivo dejanje. Poravnalec pomaga strankam pri sestavi dogovora ter odobri oziroma ne odobri dogovor.

Celoten postopek poravnavanja je mogoče na kratko strniti v 5 korakih:

1. Predstavitev
2. Kaj se je zgodilo?
3. Kako doživljaš spor, škodo ali izgubo?
4. Predlogi za rešitev
5. Dogovor

V primeru, da dogovor ni dosežen oziroma ni odobren s strani poravnalca se primer vrne tožilcu, ki se odloči bodisi za ponovni postopek poravnavanja ali za nadaljevanje s kazenskim postopkom.

Če je bil dogovor odobren s strani poravnalca, organ, ki je vodil poravnavanje nadzoruje izvajanje dogovora. Ko je dogovor izpolnjen se tožilca obvesti o izpolnitvi dogovora. Tožilec v tem primeru zaključi primer, o tem obvesti stranke postopka, storjeno kaznivo dejanje pa se ne vpiše v kazensko evidenco.

Če po sklenitvi dogovora o poravnavanju stranka odstopi od sklenjenega dogovora, se ponovi poravnavanje ali se zadeva vrne nazaj tožilcu.

Organ za izvajanje poravnavanje bo tožilca obvestil tudi v primeru, če stranka krši oziroma ne izpolni sklenjenega dogovora.³³⁷

Postopek poravnavanja poteka smiselno na enak način, če je primer odstopljen v postopek poravnavanja s strani organa za izvajanje pogojnih kazni ali s strani sodišča kot del pogojne kazni. Organ, ki izvaja poravnavanje bo o uspehu poravnavanja vedno poročal le organu, ki je primer napotil v postopek poravnavanja.

Splošno mnenje glede sistema napotitve primerov v postopek poravnavanje na Norveškem je dobro. Kljub temu pa obstajajo določene pomanjkljivosti na nivoju policije in sicer pri pripravi primerov za poravnavanje. Tako se v praksi večkrat zgodi, da so primeri pred odstopom v postopek poravnavanja, predolgo časa zadržani na policiji, kar zmanjša zastraševalni učinek, ki ga poravnavanje lahko ima predvsem pri mladoletnikih storilcih kaznivih dejanj. Izziv v organizaciji postopkov poravnavanja je, da bi bil postopek

---

³³⁷ Kemeny, 2002, str. 6.

poravnavanja dostopen strankam v vsaki fazi kazenskega postopka. Na ta način bi stranke kazenskega postopka pozitivne učinke poravnavanja izkoristile takrat, kadar bi jih najbolj potrebovale.³³⁸

3.3. STATISTIČNI PODATKI

Organi za poravnavanje so na Norveškem v letu 2001 prejeli 5520 kaznivih dejanj v postopek poravnavanja. 2598 kaznivih dejanj je bilo zagrešenih s strani mladoletnikov pod mejo kazenske odgovornosti to je 15 let, 2069 kaznivih dejanj je bilo storjenih s strani oseb starih med 15 in 17 let, 700 kaznivih dejanj s strani oseb med 18 in 24 let, preostali del pa predstavljalo osebe starejše od 24 let.

V letu 2001 je bilo od 5520 kaznivih dejanj odstopljenih v postopek poravnavanja dejansko vključenih v postopek poravnavanja 4500. Od teh primerov se je 91% primerov končalo z dogovorom, 95% dogovorov pa je bilo tudi dejansko izpolnjenih. Oblike dogovor so bile različne. V 41% je bila določena odškodnina, v 21% je bilo določeno delo, v 7% odškodnina in delo, preostalih 31% pa predstavljajo druge oblike dogovorov.³³⁹

Različne možnosti dogovorov, ki jih omogoča postopek poravnavanja kažejo naslednji primeri:³⁴⁰

- 15-letni fant, ki je prebarval okna in stene lokalne trgovine z grafiti, se je zavezal, da bo prebarval zidove, očistil okna in plačal simbolično denarno kazen iz svoje žepnine.
- Tat, ki je ukradel čokolado v trgovini se je zavezal, da bo delal v trgovini sedem ur na dan ko ne bo imel šole.
- 15-letni fant, ki je predril nekaj gum v soseščini je moral napisati časopisni članek (anonimen) o svojih občutkih, ko ga je pri kaznivem dejanju ujela policija, ko je moral o tem povedati svojim staršem ter ko se je moral soočiti z oškodovancem.

3.4. ORGANIZIRANOST ORGANOV ZA PORAVNAVANJE

Postopek poravnavanja od leta 1991 spada pod odgovornost Ministrstva za pravosodje, leta 2004 pa so pod pristojnost države oziroma Ministrstva za pravosodje prešli popolnoma tudi Lokalni odbori za mediacijo (Municipal Mediation Board), ki so sprva delovali v okviru občin.³⁴¹

Zakonski okvir za delovanje organov za poravnavanje predstavlja Zakon o organih za poravnavanje (The National Mediation Service Act) iz leta 1991. Zakon v 1. členu opisuje naloge in namen delovanja organov za poravnavanje. Naloga organov je posredovati v sporih, ki so nastali zato, ker je ena ali več oseb povzročila drugi osebi škodo, izgubo ali kakor koli drugače prizadela osebo. Namen organov za poravnavanje je predstavljati alternativo klasičnemu kazenskemu sistemu.³⁴²

---

³³⁸ Kemeny, 2002, str. 7.

³³⁹ Kemeny, 2002, str. 7, 8.

³⁴⁰ <http://www.iap.nl.com/regconference/reg9.html>

³⁴¹ Kemeny, 2002, str. 3.

³⁴² http://www.euforumrj.org/readingroom/Barcelona/workshop_4.pdf, str. 127.

Poravnalci, ki vodijo postopek poravnavanja na Norveškem so neprofesionalci, ki opravljajo poravnavanje prostovoljno in v svojem prostem času. Za poravnavanje se ne zahteva nobena posebna izobrazba, pričakuje pa se, da so to posamezniki, ki so sposobni obdržati nevtralni položaj, ki so dobri poslušalci ter so sposobni voditi postopek poravnavanja. Poravnalce imenuje Državni mediacijski odbor (National Mediation Service), ki ga sestavljajo predstavniki občine, tožilstva in vodja državne službe za poravnavanje in sicer za dobo štirih let.

Poravnalec lahko postane oseba, ki je starejša od 18 let ter je primerna in vredna zaupanja za izvolitev na občinskih volitvah. Oseba ne sme biti v zadnjih petih letih obsojena na pogojno kazen oziroma v zadnjih desetih letih pred nastopom funkcije poravnalca ni smela prestajati kazen zapora.

Osebe, ki so imenovane za poravnalce se pred nastopom svoje funkcije morajo udeležiti štiridnevnega treninga, opazovati dejanske postopke poravnavanja ter sodelovati oziroma voditi postopek poravnavanja s pomočjo izkušenega poravnalca. Vsi poravnalci so prostovoljci, ki za svoje delo prejmejo simbolično plačilo (plačilo glede na število opravljenih ur).³⁴³

Na Norveškem je v okviru Državnega mediacijskega odbora, ki ga vodi vlada, organiziranih 22 območnih pisarn v okviru katerih približno 600 poravnalcev vodi postopke poravnavanja. Financiranje postopkov poravnavanja zagotavlja vlada glede na število prebivalcev in število primerov, ki so bili vključeni v postopke poravnavanja.³⁴⁴

Postopek poravnavanja ima primarno funkcijo, da storilca kaznivega dejanja odvrne od ponovne storitve kaznivega dejanja. Za številne mlade storilce kaznivih dejanj je konfrontacija z žrtvijo kaznivega dejanja večja življenjska izkušnja, kot pa srečanje s sodiščem in sodnikom, izpolnitev dogovora sklenjenega v postopku poravnavanja pa pomeni hujšo kazen (v smislu osebnih posledic) kot pa izrek pogojne kazni.

4. ŠVEDSKA

Švedska ima izmed obravnavanih skandinavskih držav uveljavljen postopek poravnavanja, ki je najbolj pomanjkljivo reguliran z zakonskimi normami, hkrati pa tudi ni vključen v kazensko-pravni sistem države, kakor je to pri preostalih dveh obravnavanih državah.

Švedski sistem poravnavanja ima z norveškim in finskim sistem poravnavanja podobnost v tem, da je organizacijsko postopek poravnavanja prepuščen organom na lokalni ravni (občinam). Navedeno pa vse tri skandinavske države bistveno razlikuje od Slovenije, kjer je organizacija postopkov poravnavanja v pristojnosti države in sicer tožilstva.

4.1. RAZVOJ POSTOPKA PORAVNAVANJA

Začetki poravnavanja na Švedskem segajo v leto 1987, ko sta bila organizirana projekta o poravnavanju in sicer prvi s strani policije drugi pa s strani prostovoljnih organizacij. Do

---

³⁴³ http://www.euforumrj.org/readingroom/Barcelona/workshop_4.pdf, str. 127.

³⁴⁴ http://www.euforumrj.org/readingroom/Barcelona/workshop_4.pdf, str. 128.

konca leta 1990 se je število projektov po vsej državi povečalo. Projekti poravnavanja so bili večinoma organizirani v okviru občinskih organov in so se med sabo zelo razlikovali glede organiziranosti.

Leta 1998 je bila ustanovljena Švedska zveza za mediacijo (Medlingsfoereningen i Sverige) katere cilj je bil razviti in razširiti postopek poravnavanja po celotni Švedski. Zveza se je osredotočila predvsem na uporabo postopka poravnavanja v primerih kaznivih dejanj, ki so jih storili mladoletniki. Istega leta je bil ustanovljen še Državni svet za preprečevanje kriminalitete (Brottsfoerebyggande radet-Bra) katerega naloga je bila izpeljati poskus o uporabi poravnavanja pri mladoletnih storilcih kaznivih dejanj. Pogoji za vključitev primera v poskus je bila le starost storilca kaznivega dejanja (mladoletnik med 15 in 17 letom starosti) ter soglasje storilca in žrtve kaznivega dejanja.

Poskus je vključeval 32 različnih projektov v okviru katerih je bilo skupno izpeljanih 400 postopkov poravnavanja na leto. Polovica storilcev kaznivih dejanj, ki so sodelovali v projektih je bila stara med 15 in 17 let, postopke poravnavanja pa so organizirale lokalne službe za socialno varnost. Državni svet za preprečevanje kriminalitete je leta 2000 opravil tudi evalvacijo poskusa in predlagal, da se postopki poravnavanja še naprej organizirajo v okviru lokalnih socialnih služb, saj le-te zagotavljajo ustrezno znanje in izkušnje za obravnavanje problemov na področju kriminalitete in deviantnega ravnanja.

Danes je bistvena vloga Državnega sveta za preprečevanje kriminalitete razširiti postopek poravnavanja na celotno državo, finančno prispevati k razvoju že obstoječih ali k razvoju novih projektov poravnavanja v občinah, zagotavljati izobraževanje poravnalcev ter prevzeti odgovornost za razvoj novih metod in boljše kvalitete v postopkih poravnavanja.³⁴⁵

4.2. UMESTITEV POSTOPKA PORAVNAVANJA V PRAVNI SISTEM

Postopek poravnavanja še ni bil integriran v kazenskoopravni sistem. Prav tako pa tudi nova zakonodaja (zakon o mediaciji, ki je stopil v veljavo 1. julija 2002) ni podala stališča o pomenu postopka poravnavanja za potek kazenskega postopka. Dokler ni dorečen položaj postopka poravnavanja, postopek poravnavanja ne spada pod odgovornost nobenega izmed ministrstev.

V praksi so tako vsi projekti poravnavanja organizirani s strani lokalnih skupnosti v sodelovanju z organi socialnega varstva. Postopke poravnavanja izvajajo socialni delavci kot del socialnih storitev ali osebe, ki so jih za namen izvajanja poravnavanja zaposlili organi socialnega varstva.

Pomembno vlogo pri napotitvi primerov v postopek poravnavanja ima policija. Policija ima možnost, da seznaní storilca kaznivega dejanja s postopkom poravnavanja ter ga v primeru storilčeve pripravljenosti napoti na organ, ki na tistem območju izvaja postopek poravnavanja. Ker policija z zakonom ni obvezana, da storilca seznaní s postopkom poravnavanja, je taka seznanitev s postopkom poravnavanja popolnoma odvisna od posameznega policista. In tudi če se policist zavzema za postopke poravnavanja, se le-ti ne izvajajo v vseh občinah.

V nekatere projekte poravnavanja so vključeni tudi lokalni tožilci. Kljub temu, da postopek poravnavanja ni del kazenskoopravnega sistema, zakon tožilcem dopušča, da v primeru

---

³⁴⁵ Wahlin, 2002, str. 2. 3.

mladoletnih storilcev kaznivih dejanj razmislijo o vključitvi primerov v postopek poravnavanja.³⁴⁶

4.3. ZAKONODAJNI OKVIR ZA IZVAJANJE POSTOPKOV PORAVNAVANJA

Postopek poravnavanja je na Švedskem urejen z Zakonom o mediaciji (Mediation Act- lag 2002:445 om medling med anledning av brott), ki je začel veljati julija 2002. Zakon predstavlja le ogrodje za organizacijo postopka poravnavanja na nivoju občin ali države ter podrobneje ne ureja izvedbe postopka poravnavanja.³⁴⁷

Zakon postopek poravnavanja opredeljuje kot možnost, da se storilec kaznivega dejanja podrobno seznanj s posledicami storjenega kaznivega dejanja in na drugi strani kot možnost, da žrtev kaznivega dejanja opiše in se sooči s posledicami storjenega kaznivega dejanja.

V postopku poravnavanja načeloma ne morejo sodelovati storilci kaznivih dejanj mlajši od 12 let, razen če obstajajo izjemni razlogi za to.³⁴⁸

Poravnalec se je dolžan posvetovati z osebo, ki je odgovorna za kazensko preiskavo v primeru, če se postopek poravnavanja namerava pričeti še pred zaključkom preiskave. Če postopek poravnavanja poteka po zaključeni preiskavi vendar še preden je bila izrečena kazenska sankcija, se je poravnalec dolžan posvetovati s tožilcem. Postopku poravnavanja lahko prisostvujejo tudi zakoniti zastopniki obeh strank.³⁴⁹

Postopek poravnavanja je v skladu z zakonom mogoče sprožiti za večino kaznivih dejanj, izključena so le kazniva dejanja brez žrtve, kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost ter hujše oblike nasilja.³⁵⁰

4.4. POSTOPEK PORAVNAVANJA

Ko je storilec kaznivega dejanja priznal krivdo za storjeno kaznivo dejanje policija seznanj storilca kaznivega dejanja z možnostjo postopka poravnavanja. Če je storilec kaznivega dejanja pripravljen sodelovati v postopku poravnavanja policija obvesti socialno službo in socialnega delavca, ki je za določeno območje odgovoren za postopke poravnavanja. Če socialni delavec ne bo vodil postopka poravnavanja odstopi primer osebi, ki je za namen izvajanja poravnave zaposlena pri socialni službi.

Poravnalec nato stopi v stik s storilcem in žrtvijo kaznivega dejanja ter pridobi od njiju soglasje za sodelovanje v postopku poravnavanja. Poravnalec se lahko pred začetkom poravnavanja ločeno sreča z obema strankama. Mladoletni stranki postopka poravnavanja imata možnost, da na srečanje pripeljeta starše, žrtev kaznivega dejanja pa ima možnost, da

---

³⁴⁶ Wahlin, 2002, str. 3, 4.

³⁴⁷ http://www.bra.se/extra/measurepoint/?module_instance=4&name=Mediation.pdf&url=/dynamaster/file_archiv/070516/13402068d0151167dfbb1ef28c04f315/Mediation.pdf, str. 1.

³⁴⁸ Wahlin, 2002, str. 5.

³⁴⁹ Wahlin, 2002, str. 7.

³⁵⁰ http://www.bra.se/extra/measurepoint/?module_instance=4&name=Mediation.pdf&url=/dynamaster/file_archiv/070516/13402068d0151167dfbb1ef28c04f315/Mediation.pdf, str. 2.

poleg staršev pripelje še osebo, ki ji zaupa. Postopek poravnavanja se nato zaključi z dogovorom, katerega potrди poravnalec.³⁵¹

Glede na dejstvo, da postopek poravnavanja ne predstavlja alternative rednemu kazenskemu sistemu ter da poravnavanje nima vloge kazenske sankcije, je poravnavanje mogoče opredeliti le kot dopolnjujoč sistem rednemu kazenskemu sistemu. Kljub temu da postopek poravnavanja predstavlja le dopolnjujoč sistem rednemu kazenskemu sistemu ima tožilec možnost, da sklenjen dogovor upošteva kot dejstvo za (ne)vložitev obtožnice.³⁵²

4.5. ORGANIZACIJA POSTOPKOV PORAVNAVANJA NA ŠVEDSKEM

Postopek poravnavanja na Švedskem poteka v več kot polovici občin in tako pokriva dve tretjini celotnega prebivalstva. Projekti postopkov poravnavanja, ki so organizirani v okviru občin se med seboj zelo razlikujejo, tako po organizacijski plati kakor po velikosti (od individualnih projektov v okviru občine do skupnih projektov na ravni regije). Upravno gledano večino projektov poravnavanja poteka v okviru lokalnih socialnih služb, kjer so posamezni socialni delavci odgovorni za izvajanje postopkov poravnavanja.³⁵³

Trenutno na Švedskem ni enotne organizacijske oblike organov za izvajanje postopkov poravnavanja. Glede na dejstvo, da večina program poravnavanja poteka znotraj posameznih socialnih služb ni možno postopkom poravnavanja poleg preostalih nalog, ki jih izvajajo socialni delavci nameniti zadostne pozornosti in časa za razvoj le-teh. Naslednja slabost tako organiziranega sistema je tudi ta, da so številni projekti postopkov poravnavanja organizirani znotraj manjših občin, ki nimajo zadostnih finančnih sredstev za njihov razvoj. Rešitev, ki bi lahko prinesla bolj učinkovit sistem poravnavanja je v povezovanju občin in skupna organizacija služb, ki bodo strokovno izvajale postopke poravnavanja.³⁵⁴

Na Švedskem tudi ni nobenih zakonskih pogojev, ki bi jih poravnalec moral izpolnjevati, da bi lahko nastopi delo poravnalca v postopku poravnavanja. Glavni razlog za to je dejstvo, da postopek poravnavanja še ni bil vpeljan v pravni sistem. Tako so v praksi aktivnosti na področju poravnavanja določene občine pogosto odvisne od posameznikov, največkrat socialnih delavcev, ki so pripravljene voditi postopke poravnavanja. Največ poravnalcev na Švedskem izhaja iz vrst socialnih delavcev, ki so opravili posebna izobraževanja za izvajanje poravnave. Poudariti je potrebno, da se neorganiziranost sistema poravnavanja odraža tudi na izobraževanju, saj je Državni svet za preprečevanje kriminalitete šele leta 2003 začel izvajati državni program izobraževanja poravnalcev.³⁵⁵

4.6. STATISTIČNI PODATKI

Od vseh primerov, ki so bili napoteni v postopek poravnavanja se jih je 74 odstotkov končalo uspešno. Najpogostejše oblike kaznivih dejanj, ki so se obravnavale v postopkih poravnavanja so bile kraje v trgovinah, fizični napad, vandalizem, druge oblike kraje in grožnje. Večji del storilcev, ki so sodelovali v postopkih poravnavanja so bili stari med 14 in 17 let. Dve tretjini

---

³⁵¹ Wahlin, 2002, str. 7.

³⁵² http://www.bra.se/extra/measurepoint/?module_instance=4&name=Mediation.pdf&url=/dynamaster/file_archiv/070516/13402068d0151167dfbb1ef28c04f315/Mediation.pdf, str. 1.

³⁵³ Ibidem.

³⁵⁴ Wahlin, 2002, str. 7.

³⁵⁵ Wahlin, 2002, str. 10.

je bilo fantov in ena tretjina žensk. Žrtve kaznivih dejanj, ki so sodelovale v postopkih poravnavanja so bile stare med 6 in 88 let, od teh je bila več kot polovica moških. Štirideset odstotkov primerov, ki so bili napoteni v postopek poravnavanja se je končalo z dogovorom, ki so se v večini primerov nanašali na obnašanje v prihodnosti, denarno odškodnino ali delo.³⁵⁶

5. PRIMERJAVA POSTOPKOV PORAVNAVANJA V SKANDINAVSKIH DRŽAVAH

Vsebinsko gledano imajo postopki poravnavanja na Finskem, Norveškem in Švedskem kakor tudi v Sloveniji enak cilj in sicer, da storilec kaznivega dejanja ter žrtev kaznivega dejanja s pomočjo neodvisnega poravnalca skleneta dogovor, ki bo žrtvi kaznivega dejanja nudil moralno ali materialno zadoščenje zaradi storjenega kaznivega dejanja. Hkrati ima postopek poravnavanja tudi vlogo specialne prevencije, saj storilec kaznivega dejanja, po sooočenju z žrtvijo kaznivega dejanja in posledicami kaznivega dejanja, kaznivih dejanj naj ne bi več ponavljal.

Norveška in Finska imata postopek poravnavanja zakonsko urejenega podobno kot Slovenija. Postopek poravnavanja je del kazenskopravnega sistema ter predstavlja alternativo rednemu kazenskemu sistemu. Na drugi strani Švedska postopek poravnavanja sicer ureja z zakonom, vendar pa ga ne umešča v kazenskopravni sistem države. Poravnavanje na Švedskem tako predstavlja le dopolnilo obstoječemu kazenskopravnemu sistemu.

Dolžnost ustanovitve organov, ki izvajajo postopke poravnavanja, je v obravnavanih skandinavskih državah prepuščena pokrajinam ali občinam. Na Norveškem so občine obvezane, da ustanovijo lokalne odbore za mediacijo, na Finskem so Državni pokrajinski uradi zadolženi za organizacijo postopkov poravnavanja, na Švedskem pa postopke poravnavanja organizirajo lokalne skupnosti v sodelovanju z lokalnimi službami socialnega varstva. Postopke poravnavanja na Finskem in Norveškem financira država, na Švedskem pa je financiranje poravnavanja prepuščeno celo občinam.

V Sloveniji je odgovornost za organizacijo postopkov poravnavanja razdeljena med Ministrstvom za pravosodje in Vrhovnim državnim tožilstvom RS. Ministrstvo je skladno z določbami Pravilnika o poravnavanju v kazenskih zadevah dolžno objaviti javni poziv za zbiranje prijav kandidatov za poravnalce za območje posameznega višjega sodišča, Vrhovno državno tožilstvo organizira izobraževanje kandidatov za poravnalce ter preko nadzornega odbora nadzoruje delo poravnalcev, vodje okrožnih državnih tožilstev pa skrbijo za določitev poravnalca v posamezni zadevi.

Procesno gledano postopki poravnavanja v obravnavanih skandinavskih državah potekajo zelo podobno. Razlike se pojavljajo le pri možnih predlagateljih za začetek postopka poravnavanja, pri obsegu kaznivih dejanj, ki jih je mogoče obravnavati v postopku poravnavanja ter pri starostnih omejitvah za stranke postopkov poravnavanja.

Tako lahko na Norveškem posamezen primer napoti v postopek poravnavanja poleg tožilca tudi sodišče in organ za nadzorovanje pogojnih kazni, na Finskem pa lahko postopek poravnavanja predlaga tudi žrtev in storilec kaznivega dejanja. Organ, ki na Švedskem v večini primerov odstopi primer v postopek poravnavanja je policija.

---

³⁵⁶http://www.bra.se/extra/measurepoint/?module_instance=4&name=Mediation.pdf&url=/dynamaster/file_archi ve/070516/13402068d0151167dfbb1ef28c04f315/Mediation.pdf, str. 2.

Nobena izmed obravnavanih skandinavskih držav nima eksplicitno določenih kaznivih dejanj, ki jih je mogoče obravnavati v postopkih poravnavanja. Norveška in Finska prepuščata oceno o primernosti obravnave posameznega primera oziroma kaznivega dejanja v postopku poravnavanja tožilcu, Švedska pa določa le kazniva dejanja, ki jih ni mogoče obravnavati v postopkih poravnavanja.

Glede starostne omejitve strank postopkov poravnavanja ima le Švedska določeno starostno omejitev in sicer 12 let. Norveška in Finska starostnih omejitev glede strank postopkov poravnavanja nimata določenih v zakonih.

Za dosego še večje učinkovitosti postopkov poravnavanja bi Slovenija lahko prevzela v sistem poravnavanja določene rešitve obravnavanih skandinavskih držav.

Finska je s spremembo zakonodaje leta 2006 določila, da je postopek poravnavanja mogoč v vseh fazah kazenskega postopka tudi po končanem sojenju. Tako je možno, da se sicer že izrečena kazen v primeru izpolnjenega dogovora ne izvrši. Slovenija bi lahko razmislila tudi o prevzemu navedene rešitve v svoj sistem, glede na dejstvo, da je v postopek poravnavanje v Sloveniji primer možno odstopiti najkasneje v času glavne obravnave. Na ta način bi se lahko prispevalo k fleksibilnosti in večji dostopnosti postopkov poravnavanja v kazenskih primerih.

Slovenija bi v svoj sistem poravnavanja lahko dodala tudi predlagatelje postopkov poravnavanja. Gre za institut, ki je razvit na Finskem in ki omogoča, da postopek poravnavanja predlagata poleg policije, državnih organov tudi storilec in žrtev kaznivega dejanja.

Zadnji predlog glede dopolnitev slovenskega sistema poravnavanja pa se tiče instituta zaupne osebe. Glede na določbe Pravilnika o poravnavanja ima v Sloveniji samo mladoletna stranka postopka poravnavanja možnost do prisotnosti zaupne osebe v postopku poravnavanja. Institut zaupne osebe bi se lahko razširil tako, da bi vse stranke postopka ne glede na starost in položaj v postopku imele možnost, da bi v postopek pripeljale zaupno osebo, ki bi jim nudila dodatno oporo pri razreševanju konfliktnih situacij.

Z navedenimi predlogi bi lahko Slovenija dosegla, da bi se dostopnost postopkov poravnavanja izboljšala, posledično pa bi se povečala tudi pogostost uporabe postopkov poravnavanja v kazenskih zadevah.

LITERATURA

1. Eskelinen O., Iivari J., Victim-offender mediation with juvenile offenders in Europe: Case of Finland, Bologna, 2002, dostopna na: http://www.irsig.cnr.it/reports/testi_reports/pdf_reports/report_finlandfinal_01sept03.pdf;
2. Kemeny Ilona S., Victim-offender mediation with juvenile offenders in Norway, Bologna, 2002, dostopno na: http://www.irsig.cnr.it/reports/testi_reports/pdf_reports/report_Norway_8aug03.pdf;
3. Wahlin L., Victim-offender mediation with juveniles in Sweden, Bologna, 2002, dostopno na: http://www.irsig.cnr.it/reports/testi_reports/pdf_reports/report_Sweden_8aug03.pdf;
4. Iivari J., Mediation in Finland, Leuven, 2000, dostopno na: <http://www.restorativejustice.org/resources/docs/iivari>;

5. Iivari J., Victim-offender mediation-an alternative, an addition or nothing but a rubbish in relation to legal proceedings, dostopno na: <http://www.restorativejustice.org/resources/docs/iivari1>;
6. Victim-offender mediation a meeting with possibilities, dostopno na: http://www.bra.se/extra/measurepoint/?module_instance=4&name=Mediation.pdf&url=/dynamaster/file_archive/070516/13402068d0151167dfbb1ef28c04f315/Mediation.pdf;
7. Act on Mediation in Criminal and Certain Civil Cases, Ministry of Social Affairs and Health, Finland, dostopno na: <http://www.euforumrj.org/readingroom/Countries/FINLAND%20LAW%20ON%20VOM.doc>
8. Act on Mediation in Criminal and Certain Civil Cases, Finland, dostopno na: <http://www.euforumrj.org/readingroom/Countries/FINLAND%20LAW%20EXPL.doc>;
9. Mustajoki O., Legislating mediation procedure in Finland, Fourth Conference of the European Forum for Restorative Justice, 2006, str.119-121, dostopno na: http://euforumrj.org/readingroom/Barcelona/workshop_4.pdf;
10. Granrud M., VOM-Training in Norway, Fourth Conference of the European Forum for Restorative Justice, 2006, str. 127-129, dostopno na: http://euforumrj.org/readingroom/Barcelona/workshop_4.pdf;
11. Sunde I., Reaction to crimes committed by young offenders in Norway, dostopno na: <http://www.iap.nl.com/regconference/reg9.html>;
12. Zakon o kazenskem postopku (Ur.l. RS, št. 116/2003);
13. Pravilnik o poravnavanju v kazenskih zadevah (Ur.l. RS, št. 114/2004);
14. Splošno navodilo o pogojih in okoliščinah za odstopanje ovadb v postopek poravnavanja (Ur.l. RS, št 128/2004, 43/2006).

II. del: Empirični del

ODNOS DRŽAVNIH TOŽILCEV DO PORAVNAVANJA

- ANALIZA ANKETE DRŽAVNIH TOŽILCEV -

Alenka Mežnar, Katja Filipčič

1. UVODNO

Poravnavanje v kazenskem postopku je relativno nov institut, ki povsod, kjer je bil uveden, doživlja svoje vzpone in padce. Ti so v veliki meri odvisni od kazenskopravnega sistema oziroma vloge, ki jo sistem nameni posameznim udeležencem, ki odločilno vplivajo na izvajanje poravnavanja.

Prav gotovo je za uresničitev smisla in uspeh izvajanja poravnavanja pomembno, da ga sprejemajo neposredni udeleženci t.j. osumljenci in oškodovanci ter seveda poravnalci. Enako pomemben, če ne celo odločilen pa je odnos tistih, ki »zadeve«, ki naj bi se razrešile v postopku poravnavanja, v ta postopek odstopijo. Različne evropske države imajo različne modele in načine tega odstopanja. V skandinavskih državah, pa tudi v Nemčiji, Belgiji, Nizozemski ima poleg oškodovancev in osumljencev, ki smeta sama predlagati poravnavanje, pomembno vlogo tudi policija, ki lahko prav tako ob soglasju državnega tožilca ali sama predlaga tako rešitev.

Naš Zakon o kazenskem postopku je funkcijo t.i. »gatekeeperja« naložil le državnemu tožilcu in izključno od njega je (zaenkrat) odvisno, kdo in v katerih primerih bo lahko koristil to zakonsko možnost. Zato je seveda toliko bolj pomembno, da se tožilci v dovolj veliki meri zavedajo te odgovornosti, saj gre posledično za odgovornost do enakosti pred zakonom. Udeleženci (pred)kazenskega postopka bi namreč morali biti deležni v podobnih okoliščinah in podobnih primerih enake (izven)sodne obravnave.

Statistični podatki od leta 2000, ko se je poravnavanje začelo izvajati v praksi, kažejo trend upadanja odstopljenih zadev. Ker je bila Slovenija v prvih letih po številu in uspehu za zgled številnim državam, ki so že precej pred nami uvedle ta institut, je seveda nujno ugotoviti vzroke za takšen upad. Ta sicer ni presenetljiv, saj se povsod tam, kjer odstopajo ovadbe v poravnavanje državni tožilci, soočajo s podobnimi trendi.

Leto	Število vseh odstopljenih v poravnavanje, o katerih je bilo odločeno
2002	1804
2004	1939
2005	1476
2006	1660

Odnos državnih tožilcev do instituta poravnavanja smo ugotavljali preko anket. Na vsa Okrožna državna tožilstva (in njihove zunanje enote) smo v novembru 2007 poslali 130 anketnih vprašalnikov s prošnjo, naj jih izpolnijo v čim večjem številu. Prejeli smo 73 izpolnjenih anket, kar ocenjujemo kot število, ki omogoča sklepanje na odnos slovenskih državnih tožilcev do ukvarjanja z bagatelno kriminaliteto, na odnos do samega instituta poravnavanja v povezavi z ostalimi možnostmi ter pomaga osvetliti razloge, ki (če) jih odvrčajo od rabe tega instituta.

2. OPIS VZORCA

1. Vprašanje: Položaj, ki ga imate na ODT

- 1.1. *okrožni državni tožilec / tožilka*
- 1.2. *pomočnik / pomočnica okrožnega državnega tožilca*
- 1.3. *pravosodni svetovalec (strokovni sodelavec / sodelavka)*

	1.1.	1.2.	1.3.	skupaj
<i>absolutno</i>	56	10	6	72
<i>odstotek</i>	76,7%	13,7%	8,2%	100%

Tri četrtine anket so izpolnili državni tožilci, ostale pa pomočniki državnega tožilca in strokovni sodelavci.

Tabela: Število izpolnjenih anket po Okrožnih državnih tožilstvih

ODT	Število izpolnjenih anket
ODT CE	9
ODT KK	5
ODT KP	4
ODT KR	7
ODT LJ	13
ODT MB	5
ODT MS	10
ODT NG	1
ODT NM	4
ODT PT	9
ODT SG	5

neznano	1
skupaj	73

3. ODNOS DO OBRAVNAVANJA BAGATELNE KRIMINALITETE

V zadnjih letih empirični podatki kažejo, da bagatelne zadeve naraščajo in da vedno bolj obremenjujejo tako tožilsko delo kot tudi pripad zadev na sodišče. Zakon o kazenskem postopku zato od leta 1995 razširja oportunitetno načelo preko različnih procesnopравnih selekcijskih mehanizmov. V anketi smo želeli izvedeti, kakšno je mnenje tožilcev o obravnavanju bagatelne kriminalitete (kamor sodijo tudi zadeve, ki jih odstopijo v poravnavanje). Rezultati so zanimivi: skoraj polovica (46,5%) vprašanih tožilcev se ne strinja s trditvijo, da se tožilstvo mora ukvarjati z bagatelnimi zadevami.

2. Vprašanje: *Ali menite, da se tožilstvo mora ukvarjati tudi z bagatelnimi zadevami?*

2.1. *da*

2.2. *ne*

Tabela: Odgovori na vprašanje: "Ali menite, da se tožilstvo mora ukvarjati tudi z bagatelnimi zadevami?"

	2.1	2.2	Skupaj odgovorov
<i>absolutno</i>	38	33	71
<i>delež</i>	53,5%	46,5%	100%

Tiste, ki so menili, da naj se tožilstvo ne ukvarja z bagatelnimi zadevami, smo vprašali, katere druge možnosti se jim zdijo najprimernejše:

Vprašanje za tiste, ki menijo, da se tožilstvo naj ne bi ukvarjalo z bagatelnimi zadevami:

"Katera druga možnost se vam zdi najprimernejša?" (označite največ dve možnosti)

a. da policija ne poda ovadbe (diskrecija policije)

b. da se policija posvetuje s tožilcem

c. da se zadevo skuša rešiti že na policiji ob prisotnosti tožilca

d. da se omeji možnost podajanja in razpolaganja s predlogom za pregon

e. da se poravnavanje lahko izvaja že pred podajo ovadbe (na policiji)

f. da se zakonsko poveča obseg preгона na zasebno tožbo

<i>a</i>	<i>b</i>	<i>c</i>	<i>d</i>	<i>e</i>	<i>f</i>
2	8	5	9	6	22
3,8%	15,4%	9,6%	17,3%	11,5%	42,3%

Možnosti, ki bi pomenile drugačno obravnavanje bagatelne kriminalitete in ki smo jih ponudili tožilcem v našem vprašalniku, lahko razdelimo v tri vsebinske sklope:

Večje upoštevanje interesa oškodovanca za pregon (odgovori d in f)

Največ tožilcev se je odločilo za zakonsko povečanje pregona na zasebno tožbo, ko je torej od oškodovanca odvisno, ali začne pregon in tudi zastopa obtožbo. Ta možnost je dobila podporo 42,3%. Dodatnih 17,3% podpore pa je bil deležen predlog, da se omeji možnost podajanja in razpolaganja s predlogom za pregon. Tožilci, ki so torej lahko označili več možnosti kot alternativo tožilskemu obravnavanju bagatelnih zadev, so se z 59,6% zavzeli za večjo vlogo oškodovanca pri pregonu bagatelne kriminalitete – na tak način naj bi se razbremenilo delo tožilcev. Odgovori se zdijo razumljivi, ker se tožilci pri obravnavanju bagatelne kriminalitete zelo pogosto srečujejo z umiki že podanih predlogov, čeprav oškodovance povabijo v postopek odloženega pregona ali jih vabijo poravnalci v postopek poravnavanja, pa oškodovanci tako vabilo brez pojasnila ignorirajo.

Povečanje vloge policije (odgovori a in e)

Najmanj podpore sta dobila predloga, s katerima bi se povečala vloga policije ali tako, da bi policija dobila diskrecijo (3,8%), ki bi se lahko kazala tudi v tem, da bi se poravnavanje izvajalo že na policiji (11,5%). Očitno je torej, da se po mnenju večine tožilcev selekcije ne sme prepustiti policiji brez nadzora tožilca ali sodišča. Tak model reševanja - selekcija zadev na policiji ob prisotnosti in usmeritvah tožilca – sicer poznajo v nekaterih evropskih državah (Nizozemska) in se je pokazal kot uspešen selekcijski mehanizem.

Intenzivnejše in poenostavljeno sodelovanje s policijo (odgovori b in c)

Znaten del odgovorov pa se je nanašal na ohranitev odločilne vloge tožilca, ki pa bi tesneje sodeloval s policijo še pred vložitvijo ovadbe (25%) in tako v polnejši meri usmerjal delo policije tudi pri bagatelnih zadev s ciljem, da v čim zgodnejši fazi obravnavanja pride do odvratanja od pregona.

Tiste tožilce, ki so se strinjali s trditvijo, da se mora tožilstvo ukvarjati tudi z bagatelnimi zadevami, pa smo spraševali, kateri od selekcijskih mehanizmov se jim zdi najprimernejši za obravnavanje bagatelne kriminalitete.

Vprašanje za tiste, ki menijo, da se tožilstvo mora ukvarjati tudi z bagatelnimi zadevami:

“Katera možnost se vam zdi najprimernejša?” (označite lahko več možnosti)

- a. zavrženje ovadbe zaradi dejanja majhnega pomena*
- b. odložen pregon*
- c. poravnavanje*
- d. obtožni predlog s kaznovalnim nalogom*

e. obtožni predlog

<i>a</i>	<i>b</i>	<i>c</i>	<i>d</i>	<i>e</i>
11	24	11	9	1
19,6%	42,8%	19,6%	16,1%	1,8%

Med možnostmi, ki jih ponuja naša materialna in procesna kazenska zakonaja za obravnavanje lažjih kaznivih dejanj, je dobil največjo podporo odloženi pregon z 42,8%, drugo mesto pa si z bistveno manjšo podporo delita poravnavanje in zavrženje ovadbe zaradi majhnega pomena (vsaka možnost po 19,6%).

4. SPREJEMANJE INSTITUTA PORAVNAVANJA

Poseben sklop vprašanj je bil zastavljen z namenom dobiti odgovor na vprašanje, ali državni tožilci sploh sprejemajo poravnavanje kot primeren institut za obravnavanje bagatelne kriminalitete.

3. Vprašanje: *Kako pogosto se odločate za odstop ovadbe v poravnavanje?*

3.1. *redko*

3.2. *pogosto*

3.3. *nikoli*

Tabela: Odgovori na vprašanje »Kako pogosto se odločate za odstop zadeve v poravnavanje?«

	<i>redko</i>	<i>pogosto</i>	<i>nikoli</i>
<i>absolutno</i>	50	23	0
<i>odstotek</i>	68,5%	31,5%	0,0%

Večina državnih tožilcev se le redko odloča za odstopanje zadev v poravnavanje (68,5%), pogosto pa 30%. V vprašalniku nismo podrobneje opredelili, kaj pomeni pogosto ali redko, tako da je bilo to prepuščeno subjektivni presoji vsakega državnega tožilca. Takšna zadržanost do uporabe instituta poravnavanja je v okviru odgovorov tožilcev presenetljiva, saj jih obenem 46% meni, da se jim zdi institut enako primerna možnost kot ostale, skoraj 38% pa ocenjuje poravnavanje kot zelo primeren institut (glej tabelo spodaj). Kljub temu torej, da imajo tožilci načeloma pozitiven odnos do poravnavanja, ga uporabljajo redko.

4. Vprašanje: *Kako ocenjujete poravnavanje kot eno izmed oblik rešitve kazenske zadeve?*

a. zelo primerno

b. enako kot druge možnosti

c. manj primerno

d. neprimerno

Tabela: *Odgovori na vprašanje »Kako ocenjujete poravnavanje kot eno izmed oblik rešitve kazenske zadeve?«*

	<i>zelo primerno</i>	<i>enako kot druge možnosti</i>	<i>manj primerno</i>	<i>neprimerno</i>
<i>absolutno</i>	28	34	12	0
<i>delež</i>	37,8%	45,9%	16,2%	0,0%

Odnos tožilcev do poravnavanja smo ugotavljali tudi preko vprašanja o ciljnih poravnavanja (5.vprašanje). Večina jih kot najpomembnejši cilj označuje možnost rešitve konflikta (65,8%), kar je v mednarodnih aktih in teoretičnih razpravah tudi označen kot temeljni cilj poravnavanja. Na drugem mestu pa tožilci izpostavljajo naravo poravnavanja kot selekcijskega mehanizma; 35,6% jih je kot pomemben cilj poravnavanja označilo rešitev kazenske zadeve izven institucij in 34,2% manjši pripad zedev na sodišče. Pomembna se jim zdi tudi hitrejša rešitev zadeve (26%). Iz navedenih rezultatov je mogoče sklepati, da so cilji poravnavanja tožilcem dobro znani, zato je še toliko bolj zanimivo vprašanje, zakaj se v večji meri ne odločajo za odstopanje zedev v poravnavanje in dajejo prednost odloženemu pregonu kot »konkurenčnemu« selekcijskemu mehanizmu. Tudi na to vprašanje smo iskali odgovore v anketi in ugotovitve predstavljamo v nadaljevanju.

5. Vprašanje: *Kateri cilj poravnavanja se vam zdi pomemben?*

(označite največ dva odgovora)

15.1. *rešitev kazenske zadeve izven institucij*

15.2. *možnost soočenja strank ob pomoči neodvisnega mediatorja*

15.3. *možnost rešitve konflikta*

15.4. *hitrejša rešitev zadeve*

15.5. *manj zedev pred sodiščem*

15.6. *dvig pravne kulture*

<i>15.1</i>	<i>15.2</i>	<i>15.3</i>	<i>15.4</i>	<i>15.5</i>	<i>15.6</i>
26	14	48	19	25	8
35,6%	19,2%	65,8%	26,0%	34,2%	11,0%

5. RAZLOGI, ZARADI KATERIH SE TOŽILCI ODLOČIJO OZ. NE ODLOČIJO ZA ODSTOP ZADEV V PORAVNAVANJE

Splošno navodilo o pogojih in okoliščinah za odstopanje ovadb v postopek poravnavanja (Ur.l. RS, št. 128/2004) našteva veliko okoliščin, vezanih na samo storjeno kaznivo dejanje in na storilca ter razmerje z oškodovancem, ki naj jih tožilci upoštevajo pri odločitvi za odstop zadeve v poravnavanje. Nekatere med njimi smo navedli v anketi, dodali pa smo jim tudi nekatere druge. Vsako okoliščino so tožilci ocenili glede na njen vpliv pri njihovi odločitvi za poravnavanje.

6. Vprašanje: V kakšni meri vas spodaj naštete okoliščine navedejo k odločitvi o odstopu ovadbe v poravnavanje?

(1 – ni pomembna okoliščina, 5 – najpomembnejša okoliščina)

a. vrsta kaznivega dejanja.....1..... 2..... 3.....
4..... 5

b. opis dejanja v ovadbi..... 1..... 2.....
3..... 4..... 5

c. usmeritve pri politiki pregona..... 1..... 2..... 3.....
4..... 5

d. zaupanje v delo poravnalcev..... 1..... 2..... 3.....
4..... 5

e. pričakovanje rešitve konflikta..... 1..... 2..... 3.....
4..... 5

f. os. in ošk. sta v bližnjem razmerju

(npr. partnerja, sorodnika, soseda)..... 1..... 2..... 3.....
4..... 5

Tabela:

	a	b	c	d	e	f
povprečje	4,08	2,75	2,64	2,81	4,08	3,73
St. odklon	1,21	1,45	1,46	1,40	1,53	1,51

Kot okoliščino, ki najodločilneje vpliva na odločitev za odstop zadev v poravnavnje, so tožilci označili vrsto kaznivega dejanja (povprečje 4,08) in pričakovanje rešitve konflikta (povprečje 4,08). Očitno je, da povezujejo rešitev konflikta z bližnjim razmerjem med storilcem in oškodovancem, ki je kot okoliščina dobila povprečno oceno vpliva 3,73. Kot okoliščino z najmanjšim pomenom za njihovo odločitev pa so označili usmeritve pri politiki pregona (povprečje 2,64).

7. Vprašanje: Kaj vas ovira, da se pogosteje ne odločite za odstop ovadbe v postopek poravnavanja?

(1 – ni pomemben razlog, 5 – najpomembnejši razlog)

- a. nepoznavanje tega instituta..... 1..... 2..... 3..... 4..... 5
- b. preveč zapleten postopek..... 1..... 2..... 3..... 4..... 5
- c. slabo delo poravnalcev..... 1..... 2..... 3..... 4..... 5
- d. pomanjkljivi podatki v ovadbi..... 1..... 2..... 3..... 4..... 5

Tabela: Odgovori na vprašanje »Kaj vas ovira, da se pogosteje ne odločite za odstop ovadbe v postopek poravnavanja?«

	a	b	c	d
povprečje	1,16	1,74	2,63	2,88
St. odklon	0,59	1,24	1,42	1,29

Na prvi pogled se zdi, da tožilci institut poravnavanja dobro poznajo, saj jih je večina označila, da nepoznavanje instituta sploh ni pomemben razlog za to, da se pogosteje ne odločijo za odstop zadev v postopek poravnavanja (povprečje 1.16). V povprečju predstavljajo največjo oviro (čeprav povprečna ocena ni zelo visoka – 2,88) pomanjkljivi podatki v ovadbi. Odgovori pa kažejo tudi relativno slabo oceno dela poravnalcev, kar jih odvrča od pogostejšega odstopanja zadev v poravnavanje (povprečna ocena 2,63). Zapletenost postopka kot oviro za odstop zadev v poravnavanje je prejela povprečno oceno pomembnosti 1,74, kar sicer lahko ocenimo kot nizko. Zanimivo pa je, da na nekaterih ODT zapletenost postopka pomembno vpliva na pogostost uporabe poravnavanja; na ODT Maribor, kjer odstopijo najmanj zadev v poravnavanje, so štirje tožilci, ki so odgovarjali na to vprašanje, označili s povprečno oceno 4.

Za tri od navedenih štirih okoliščin smo postavili še podrobnejša vprašanja, ki bi potrdili ali ovrgli njihove splošne ocene o pomenu teh okoliščin oz. preko katerih bi ugotovili konkretnjša stališča tožilcev:

- Primernost zakonske ureditve

Tožilce smo vprašali, kako ocenjujejo zakonsko ureditev instituta poravnavanja in med možnimi odgovori navedli tudi zapletenost zakonske ureditve, ki so jo tožilci sicer ocenili s povprečno oceno 1,74 (1 – nepomemben razlog za odločitev za odstop zadev v poravnavanje, 5 – najpomembnejši razlog).

8. Vprašanje: Kakšne se vam zdijo zakonske podlage, ki urejajo institut poravnavanja?

- a. dobre, niso potrebne spremembe
- b. preveč zapletene
- c. preveč ohlapne oz. nedorečene

d. prevelika pooblastila poravnalcev

e. premajhna možnost vplivanja na končni izid

<i>a</i>	<i>b</i>	<i>c</i>	<i>d</i>	<i>e</i>
38	8	10	0	17
52,1%	11,0%	13,7%	0,0%	23,3%

Polovica tožilcev (52,1%) je ocenila zakonske podlage kot dobre, nepotrebne sprememb. Pričakovan je relativno visok delež tožilcev (23,3%), ki menijo, da zakonske podlage nudijo tožilcu premajhno možnost vplivanja na končni izid poravnavanja. Poravnavanje je bilo v Zakon o kazenskem postopku uvedeno leta 1999 kot edini selekcijski mehanizem, pri izvedbi katerega tožilci nimajo odločilnega vpliva (in ki ga prav v tem segmentu bistveno ločuje od odloženega pregona). To namreč bistveno odstopa od njihove tradicionalne vloge in očitno del tožilcev te nove – pasivnejše vloge kljub sedmim letom, ko se poravnavanje izvaja, še niso v celoti sprejeli. V premajhni možnosti vplivanja na končni izid je prav gotovo zajeta tudi ocena, da imajo poravnalci prevelika pooblastila, čeprav te možnosti ni označil noben tožilec.

Kot preveč zapleteno zakonsko ureditev postopka je označilo 8 tožilcev, 4 so iz ODT Ptuj, 2 iz ODT Ljubljana in po 1 iz ODT Krško in Murska Sobota. Ti podatki so zanimivi, saj je ODT Ptuj tožilstvo, ki se zelo redko odloča za odstopanje zadev v poravnanje (povprečje v letu 2005 za vsa ODT je 3,53% odstopljenih zadev v postopek poravnavanja od vseh obravnavanih ovadb, medtem ko na ODT Ptuj odstopijo v poravnanje le 1,75% vseh obravnavanih ovadb).

- Ocena dela poravnalcev

Slabo delo poravnalcev so kot razlog za odvrčanje od pogostejšega odstopanja zadev v poravnanje tožilci ocenili s povprečno oceno 2,63, kar je podatek, ki ga bo pri doseganju večje uporabe instituta poravnavanja in njegove uspešnosti potrebno upoštevati. Tožilce smo tudi posebej vprašali, kako ocenjujejo delo poravnalcev. Kar tri četrtine jih je njihovo delo ocenilo kot zelo različno, odvisno od posameznih poravnalcev (tabela spodaj).

9. Vprašanje: Kako ocenjujete delo poravnalcev?

a. zelo dobro

b. povprečno

c. zelo različno, odvisno od posameznih poravnalcev

d. slabo

e. zelo slabo

<i>a</i>	<i>b</i>	<i>c</i>	<i>d</i>	<i>e</i>
6	10	55	2	0
8,2%	13,7%	75,3%	2,7%	0,0%

Poleg splošne ocene dela poravnalcev smo preko okoliščin, ki tožilce motijo, ko jim poravnalci vrnejo spis, ugotavljali konkretnjšo oceno njihovega dela.

10. Vprašanje: *Ali vas katera od naštetih okoliščin moti, ko dobite vrnjen spis?*

(označite enega ali več odgovorov)

- a. površnost poravnalca*
- b. očitna neangažiranost poravnalca*
- c. formalne nepravilnosti v poravnalskem spisu*
- d. neužurnost*
- e. nepripravljenost poravnalca za rešitev konflikta*
- f. neprimeren sporazum*
- g. previsoki stroški postopka*

Tabela: Odgovori na vprašanje: "Ali vas katera od naštetih okoliščin moti, ko dobite vrnjen spis?"

<i>a</i>	<i>b</i>	<i>c</i>	<i>d</i>	<i>e</i>	<i>f</i>	<i>g</i>
18	32	9	16	17	15	10
24,7%	43,8%	12,3%	21,9%	23,3%	20,5%	13,7%

Pri delu poravnalcev tožilce najpogosteje moti njihova neangažiranost (43,8%), sledi pa ji površnost poravnalcev (24,7%) in njihova nepripravljenost za rešitev konflikta (23,3%). Menimo, da bi bilo potrebno število poravnalcev zmanjšati, napraviti reelekcijo in zadržati le tiste, ki so se doslej dokazali s profesionalnim in angažiranim pristopom.

- Pomanjkljivost podatkov v ovadbi

Med odgovori, ki se nanašajo na pogoje in podlage za večjo rabo tega instituta, je najbolj pogosta kritika vsebine ovadb, v katerih najdejo tožilci premalo dejstev, ki so pomembna za odločitev o odstopu ovadbe. Tožilci so pomanjkljivost podatkov v ovadbi ocenili kot razlog, ki jih odvrča od odstopanja zadev v poravnavanje, s povprečno oceno 2,88 – ta okoliščina je dobila najvišjo oceno, je očitno torej najbolj problematična. V posebnem vprašanju smo jih

vprašali, kateri so tisti podatki, ki so v ovadbi pomankljivi, a pomembni za njihovo odločitev glede odstopa zadeve v poravnavanje.

11. Vprašanje: *Kateri podatki so po vaši oceni pomembni za vašo odločitev glede odstopa zadeve v poravnavanje in so v ovadbi pomankljivi?*

(označite enega ali več odgovorov)

- a. osebni podatki (naslov, starost, poklic)
- b. opis dejanja v kontekstu predhodnih odnosov med os. in ošk.
- c. določnejši opis vzrokov in motiva za storjeno dejanje
- d. opis dejstev, ki se navezujejo na storitev in posledico dejanja
- e. seznanitev osumljenca in oškodovanca z možnostjo poravnavanja

Tabela: *Odgovori na vprašanje: » Kateri podatki so po vaši oceni pomembni za vašo odločitev glede odstopa zadeve v poravnavanje in so v ovadbi pomankljivi?«*

a	b	c	d	e
10	41	42	25	22
13,7%	56,2%	57,5%	34,2%	30,1%

Tožilci v največji meri ocenjujejo kot pomankljive podatke v ovadbi, ki se nanašajo na opis odnosov med osumljencem in oškodovancem pred storjenim kaznivim dejanjem (56,2%) in pogrešajo določnejši opis vzrokov in motiva za storjeno dejanje (57,5%). Ti odgovori se navezujejo in potrjujejo stališče tožilcev, ki so razmerje med storilcem in oškodovancem ocenili kot zelo pomembno okoliščino, ki jih navede na odločitev za odstop zadeve v poravnavanje (povprečna ocena 3,73, najvišja možna ocena je 5). Očitno bi bilo potrebno na to pomankljivost opozoriti policijo in se z njo dogovoriti za odpravo teh pomankljivosti v ovadbi.

Čeprav se velika večina tožilcev ne strinja z možnostjo, da bi policija dobila diskrecijo pri obravnavanju bagatelne kriminalitete ali da bi poravnavanje izvajala sama pred vložitvijo ovadbe, pa menijo, da bi policija osumljenca in oškodovanca že lahko seznanila z možnostjo poravnavanja (30,1%). Tudi v sistemih, kjer policija nima možnosti sama odstopiti zadev v poravnavanje, pa ima policija nalogo stranke seznaniti s to možnostjo in z njihovim odzivom seznaniti tožilca. Na morebitno strinjanje s poravnavanjem tožilec seveda ni vezan, mu pa lahko bistveno pomaga pri odločitvi, ali naj zadevo odstopi v poravnavanje in pričakuje rešitev konflikta. Predlagamo, da bi policija ta podatek vpisala v ovadbo.

6. KAKO DOSEČI BOLJ UČINKOVITO PORAVNAVANJE

12. Vprašanje: *Kaj bi po vaši oceni prispevalo k bolj učinkovitemu poravnavanju?*

(1 – ne bi vplivalo, 5 – zelo pomembno bi vplivalo)

- a. večja pozornost javnosti temu institutu.....1..... 2.....3..... 4..... 5
- b. vsebinsko kvalitetnejše ovadbe..... 1..... 2..... 3..... 4..... 5
- c. enostavnejši postopek ..... 1..... 2..... 3..... 4..... 5
- d. bolj aktivni poravnalci ..... 1..... 2..... 3..... 4..... 5
- e. selekcija ovadb na vходу..... 1..... 2..... 3..... 4..... 5
- f. nadzor nad vodenjem enotne politike pregona... 1..... 2..... 3..... 4..... 5
- g. izobraževanje tožilcev in poravnalcev.....1..... 2..... 3..... 4..... 5

	<i>a</i>	<i>b</i>	<i>c</i>	<i>d</i>	<i>e</i>	<i>f</i>	<i>g</i>
<i>povprečje</i>	3,05	3,26	2,87	3,90	3,17	2,96	3,44
<i>modus</i>	4	3	3	5	3	3	3
<i>St. odklon</i>	1,47	1,05	1,26	1,15	1,11	1,19	1,20
<i>KV</i>	0,48	0,32	0,44	0,29	0,35	0,40	0,35

Po mnenju tožilcev bi najbolj prispevali k učinkovitejšemu poravnavanju aktivnejši poravnalci (povprečna ocena 3,90), po pomembnosti pa sledi izobraževanje tožilcev in poravnalcev (povprečna ocena 3,44), vsebinsko kvalitetnejše ovadbe (povprečna ocena 3,26) in večja pozornost javnosti temu institutu (povprečna ocena 3,05).

POVZETEK

Skoraj polovica (46,5%) vprašanih tožilcev meni, da se tožilstvo ne bi smelo obremenjevati z ukvarjanjem z bagatelnimi zadevami. Zavzemajo se torej za drugačne pristope k obravnavanju bagatelne kriminalitete. Med njimi so naslednji:

1. Večje upoštevanje interesa oškodovanca za pregon

Največ tožilcev se je odločilo za zakonsko povečanje pregona na zasebno tožbo, ko je torej od oškodovanca odvisno, ali začne pregon in tudi zastopa obtožbo. Ta možnost je dobila podporo 42,3%. Dodatnih 17,3% podpore pa je bil deležen predlog, da se omeji možnost podajanja in razpolaganja s predlogom za pregon.

1. Povečanje vloge policije

Najmanj podpore sta dobila predloga, s katerima bi se povečala vloga policije ali tako, da bi policija dobila diskrecijo (3,8%), ki bi se lahko kazala tudi v tem, da bi se poravnavanje izvajalo že na policiji (11,5%). Čeprav se velika večina tožilcev ne strinja z možnostjo, da bi policija dobila diskrecijo pri obravnavanju bagatelne kriminalitete ali da bi poravnavanje izvajala sama pred vložitvijo ovadbe, pa menijo, da bi policija osumljenca in oškodovanca že lahko seznanila z možnostjo poravnavanja (30,1%). Tudi v sistemih, kjer policija nima možnosti sama odstopiti zadev v poravnavanje, pa ima policija nalogo stranke seznaniti s to možnostjo in z njihovim odzivom seznaniti tožilca. Na morebitno strinjanje s poravnavanjem tožilec seveda ni vezan, mu pa lahko bistveno pomaga pri odločitvi, ali naj zadevo odstopi v

poravnavanje in pričakuje rešitev konflikta. Predlagamo, da bi policija ta podatek vpisala v ovadbo.

2. Intenzivnejše in poenostavljeno sodelovanje s policijo

Znaten del odgovorov pa se je nanašal na ohranitev odločilne vloge tožilca, ki pa bi tesneje sodeloval s policijo še pred vložitvijo ovadbe (25%) in tako v polnejši meri usmerjal delo policije tudi pri bagatelnih zadev s ciljem, da v čim zgodnejši fazi obravnavanja pride do odvracanja od pregona.

Večina državnih tožilcev se le redko odloča za odstopanje zadev v poravnavanje (68,5%), pogosto pa 30%. Kljub temu, da odgovori na druga vprašanja kažejo na načeloma pozitiven odnos do poravnavanja, ga uporabljajo redko.

Kot okoliščino, ki najodločilneje vpliva na odločitev za odstop zadev v poravnavanje, so tožilci označili vrsto kaznivega dejanja in pričakovanje rešitve konflikta. Kot okoliščino z najmanjšim pomenom za njihovo odločitev pa so označili usmeritve pri politiki pregona.

V povprečju predstavljajo največjo oviro za odstop zadeve v poravnavanje pomanjkljivi podatki v ovadbi. Tožilci v največji meri ocenjujejo kot pomanjkljive podatke v ovadbi, ki se nanašajo na opis odnosov med osumljencem in oškodovancem pred storjenim kaznivim dejanjem (56,2%) in pogrešajo določnejši opis vzrokov in motiva za storjeno dejanje (57,5%).

Odgovori pa kažejo tudi relativno slabo oceno dela poravnalcev, kar tožilce odvrča od pogostejšega odstopanja zadev v poravnavanje. Pri delu poravnalcev tožilce najpogosteje moti njihova neangažiranost (43,8%), sledi pa ji površnost poravnalcev (24,7%) in njihova nepripravljenost za rešitev konflikta (23,3%). Menimo, da bi bilo potrebno število poravnalcev zmanjšati, napraviti reelekcijo in zadržati le tiste, ki so se doslej dokazali s profesionalnim in angažiranim pristopom.

Polovica tožilcev (52,1%) je ocenila zakonske podlage kot dobre, nepotrebne sprememb. Pričakovan je relativno visok delež tožilcev (23,3%), ki menijo, da zakonske podlage nudijo tožilcu premajhno možnost vplivanja na končni izid poravnavanja.

Po mnenju tožilcev bi najbolj prispevali k učinkovitejšemu poravnavanju aktivnejši poravnalci (povprečna ocena 3,90), po pomebnosti pa sledi izobraževanje tožilcev in poravnalcev (povprečna ocena 3,44), vsebinsko kvalitetnejše ovadbe (povprečna ocena 3,26) in večja pozornost javnosti temu institutu (povprečna ocena 3,05).

Optimizem, da poravnavanje le ne bo zamrlo, vzbuja večinski odgovor, da bi skoraj vsi respondenti, če bi bili oškodovanci, pristali na postopek poravnavanja (93%). O tem, če bi bili osumljenci, jih sploh nismo spraševali.

Čeprav je večina odgovorila, da so v različnih oblikah izobraževanja bili seznanjeni s poravnavanjem (torej tudi s smislom in cilji), se vseeno izpostavi tožilcem imanentna miselnost (23% respondentov bi želela bolj vplivati na končni izid) in odnos do »gospodarjenja« s predkazenskim postopkom, zato je jasno, da je tožilcu odloženi pregon bližji. Kar se tiče stroškov, pa je ta odnos, čeprav izražen v manjši meri, presenetljiv, saj se tožilcem v primeru zavrženih ovadb, odstopov od pregona in oprostilnih ali zavrnjenih sodb zelo redko postavlja vprašanje, koliko je pravzaprav postopek stal. Stroški poravnavanja so tudi sicer zelo transparentni, tožilec pa ima pri določanju pomembno diskrecijsko vlogo.

Kot je bilo zaključiti iz posameznih odgovorov, sklepno lahko ugotovimo, da so potrebne kvalitetnejše ovadbe in bolj skrbno delo poravnalcev ter izobraževanje, kar vse naj bi vplivalo na odločanje tožilcev o rabi tega instituta.

ODNOS PORAVNALCEV DO PORAVNAVANJA

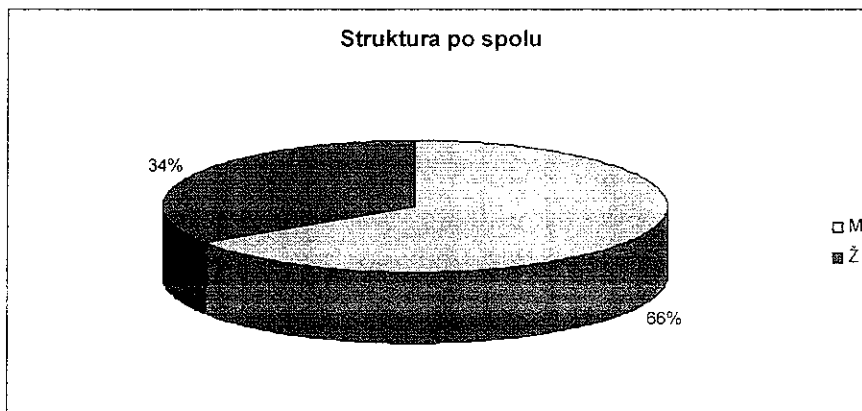
- ANALIZA ANKETE IN STALIŠČA FOKUSNE SKUPINE – Katja Filipčič

OPIS VZORCA

V začetku leta 2008 smo vsem poravnalcem poslali ankete v okviru Ciljnega raziskovalnega projekta »Poravnavaneje v kazenskih zadevah« in jih zaprosili, da nam vrnejo izpolnjene vprašalnike. Prejeli smo 64 izpolnjenih vprašalnikov, precejšnjemu številu vprašalnikov pa so poravnalci pripisali še svoja mnenja ali dodatna pojasnila k njihovim odgovorom. Da bi pridobili še dodatne informacije oz. da bi poravnalci imeli možnost izraziti svoje mnenje, smo dne 22.2.2008 povabili na razgovor 5 poravnalcev, ki so se pod pripise k vprašalniku podpisali – izvedli smo fokusno skupino. Pri analizi odgovorov na vprašalnik smo torej upoštevali tudi stališča, izražena na fokusni skupini.

Na naslove poravnalcev, ki smo jih dobili od Društva poravnalcev in Vrhovnega državnega tožilstva (seznama sta se nekoliko razlikovala, smo poslali 106 anket. Trije so nam sporočili, da se s poravnavanjem več ne ukvarjajo, dva naslova pa sta bila očitno napačna, saj se je s to oznako vmila pošta. Od preostalih 101 poravnalcev jih je 64 poslalo izpolnjen vprašalnik (42 moških in 22 žensk), kar predstavlja 63,4 vseh poravnalcev v Sloveniji. Ocenjujemo, da gre za takšen delež, da omogoča oblikovanje splošnih zaključkov o odnosu poravnalcev do instituta poravnavanja.

Tabela: Struktura sodelujočih poravnalcev po spolu

Vprašalnik za poravnalce je bil zastavljen z namenom dobiti odgovore na štiri sklope vprašanj, ključnih za uspešno delovanje tega instituta in sicer

1. obseg in kvaliteta odstopljenih ovadb,
2. sodelovanje s tožilstvom in drugimi državnimi organi,
3. organizacijska in finančna podpora institutu,
4. postopek, udeleženci in obveščenost.

OBSEG IN KVALITETA (PRIMERENOST) ODSTOPLJENIH OVADB

- ŠTEVILO PORAVNAV LETNO

8. Koliko primerov povprečno prejmete na leto? _____ v povprečju 18

9. Kakšno je vaše mnenje o številu prejetih zadev letno:

a) rad bi prejel več primerov letno _____ 45 _____ 70%

b) število prejetih zadev letno je primerno _____ 19 _____ 30%

c) na leto prejmem preveč primerov _____ 0

Povprečno 18 zadev na leto dobijo poravnalci v poravnavanje, pri čemer obstajajo velike razlike med njimi (izrazite predvsem glede na področja ODT). Tudi to je razlog, da jih kar 70% meni, da bi radi prejeli več zadev v obravnavanje.

- VRSTA KAZNIVIH DEJANJ

10. Katera kazniva dejanja najpogosteje obravnavate?

(označite največ dva odgovora)

a) tatvina

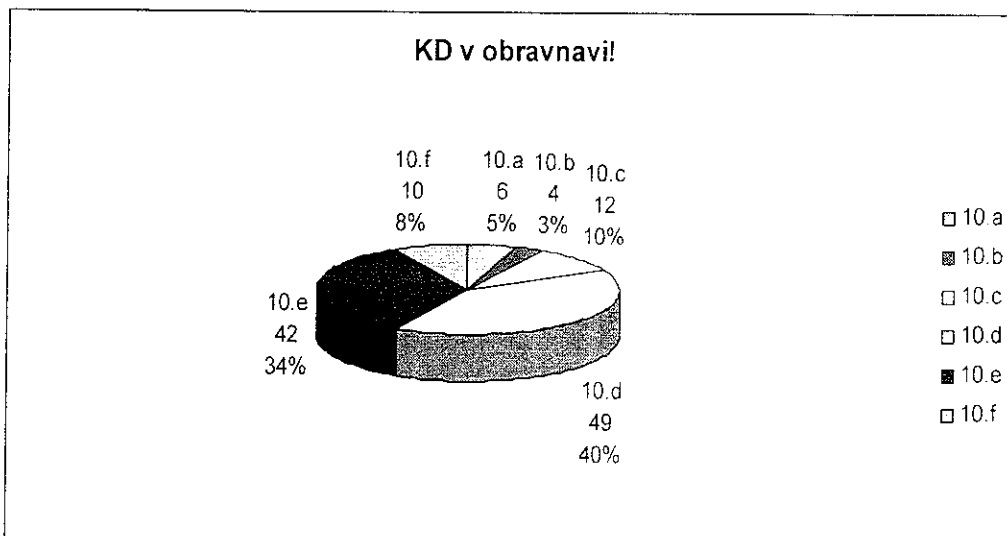
b) goljufija

c) poškodovanje tuje stvari

d) ogrožanje varnosti

e) lahka telesna poškodba

f) nasilništvo

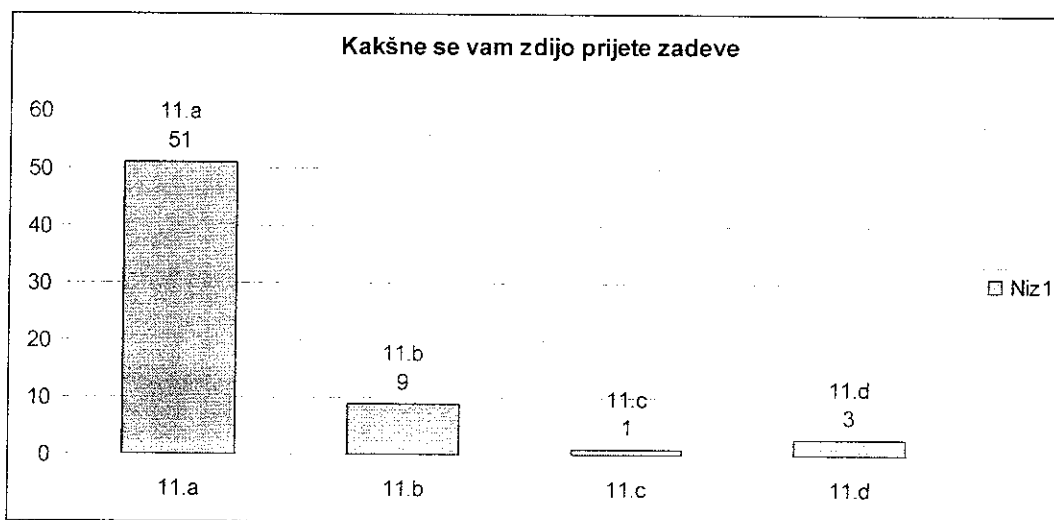

Največ prejmejo kaznivih dejanj ogrožanja varnosti (49%), temu kaznivemu dejanju pa sledijo lahke telesne poškodbe (34%). Ostala kazniva dejanja (tatvina, goljufija, poškodovanje tuje stvari, nasilništvo) predstavljajo skupaj 26%.

11. Kakšne se vam zdijo prejete zadeve?

(označite samo en odgovor)

- a) primerne
- b) pomanjkljivi podatki
- c) preveč zapletene
- d) preveč bagatelne

79,7% poravnalcev ocenjuje izbor zadev kot primeren, 4,7% jih meni, da so zadeve preveč bagatelne. Kljub majhnemu deležu poravnalcev, ki so v okviru anketev menili, da prejmejo preveč bagatelne zadeve, so poravnalci na fokusni skupini bagatelnost nekaterih zadev posebej izpostavili kot problem. Pri tem so imeli v mislih predvsem odnos tožilcev do možnosti, ki jim jo je dala novela ZKP, da lahko odstopijo v poravnavanje tudi nekatera kazniva dejanja, za katera je predpisana kazen zapora do 5 let. Te možnosti se namreč tožilci ne poslužujejo. Po njihovem mnenju število odstopljenih ovadb v poravnavanje upada, predvsem zato, ker se tožilci raje odločajo za odloženi pregon, čeprav ni primerjanih študij o uspešnosti obeh institutov (pri tem je mišljena predvsem uspešnost glede rešitve konflikta med osumljencem in oškodovancem, ki dejansko pomeni specialno prevencijo).

12. Katere konflikte najbolj uspešno rešite?

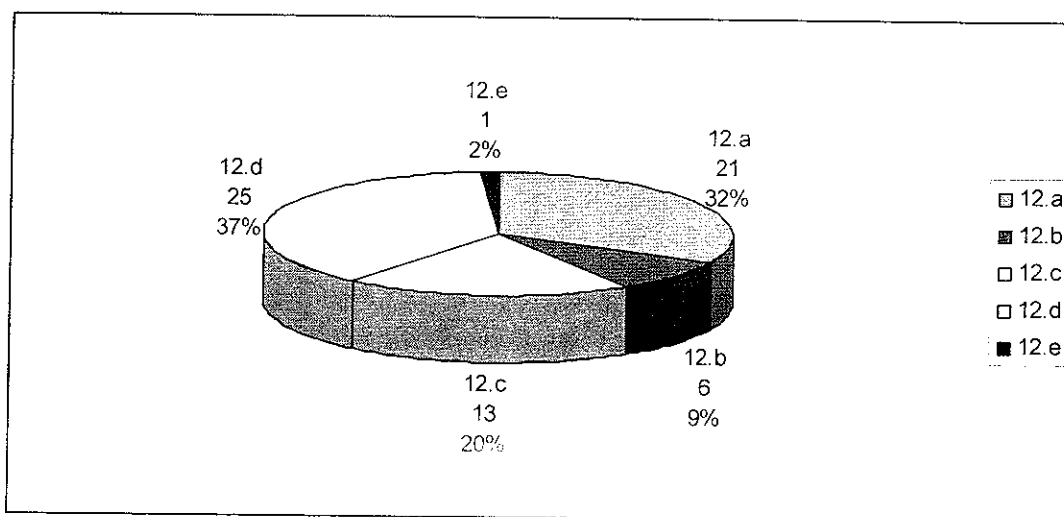
(označite samo en odgovor)

- a) med zakonci
- b) med sosedi

c) med znanci

d) med tujci

e) med sodelavci

Po mnenju poravnalcev je največ uspešno rešenih zadev, kjer so udeleženi tujci (37%), sledijo zakonci (32%) in nato znanci (20%). Ti podatki niso presenetljivi, saj se je v primeru, če se storilec in oškodovanec nista poznala pred storitvijo kaznivega dejanja, konflikt med njima dejansko začel šele s tem kaznivim dejanjem in to ne vpliva na njuno nadaljne razmerje, ki ga dejansko ni. Zato so tudi najbolj pripravljeni skleniti sporazum v okviru poravnavanja. Seveda je tudi to pomembno, vendar pa je smisel poravnavanja rešitev konflikta zaradi bodočega mirnega sožitja med storilcem in oškodovancem – predpostavlja se torej, da gre za osebe, ki tudi po storitvi kaznivega dejanja ostanejo v določenem razmerju, ki pa je s kaznivim dejanjem porušeno ali bistveno spremenjeno. Najverjetneje pa ta podatek ne kaže na nezmožnost poravnalcev za rešitev konflikta med znanci, sorodniki, ampak predvsem na vprašljivost primerne izbora zadev za poravnavanje s strani tožilcev, ki se očitno najpogosteje odločajo za uporabo tega instituta v zadevah, kjer sta storilec in oškodovanec neznan osebni.

15. Kakšen delež zadev, ki jih prejmete, se konča z uspešno poravnavo?

a) manj kot 40%

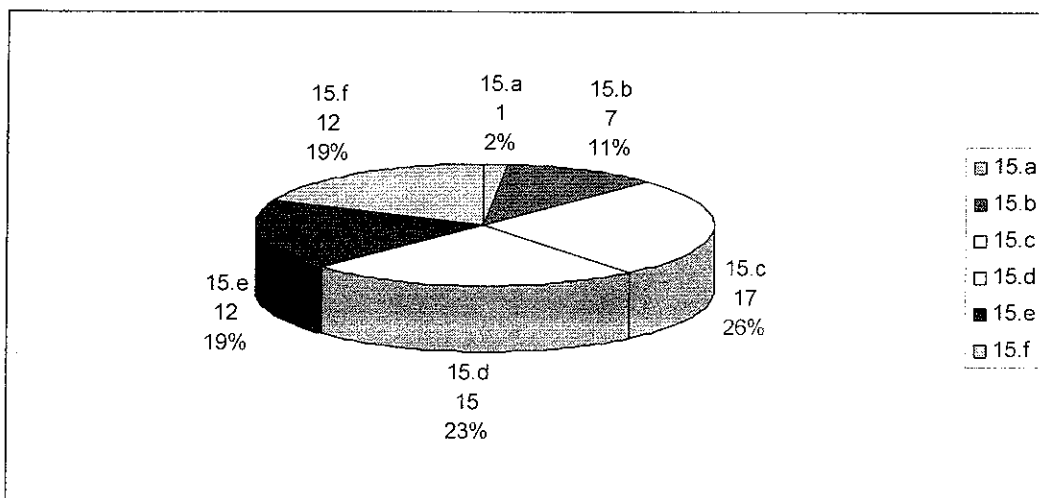
b) 40%

c) 50%

d) 60%

e) 70%

f) 80% ali več

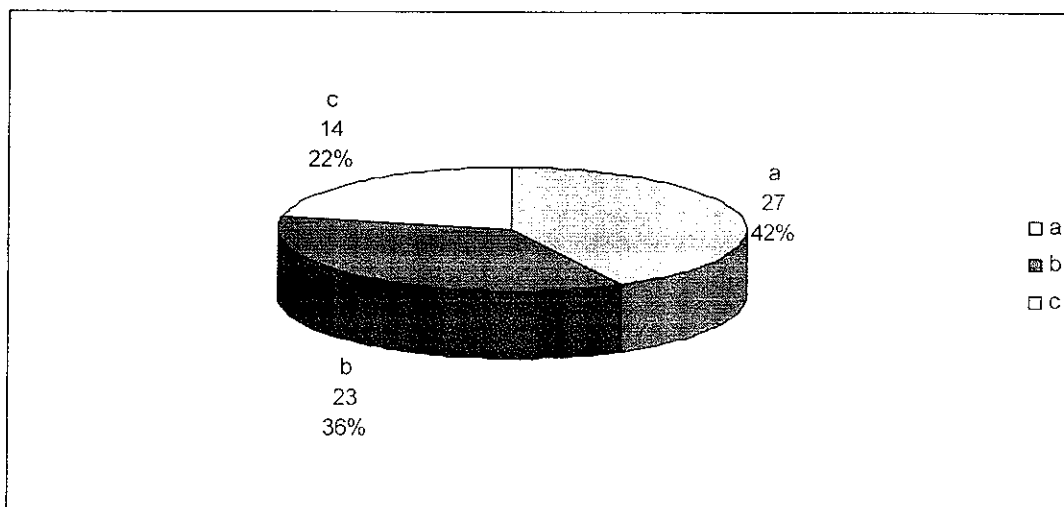

Podatki, ki jih zbira Vrhovno državno tožilstvo, kažejo, da je delež uspešnih poravnav pri odraslih osumljencih manj kot 50%, pri mladoletnih osumljencih pa nekaj nad 60%. Upoštevajoč te podatke je mogoče sklepati, da so na našo anketo odgovarjali poravnalci, katerih uspešnost je nad navedenim povprečjem; kar 61% poravnalcev je namreč ocenilo, da je njihova uspešnost 60% ali več (kar 19% v več kot 80% končajo poravnavanje s sklenitvijo sporazuma, ki je potem tudi izpolnjen).

22. Od česa je po vašem mnenju najbolj odvisen uspeh poravnavanja?

(označite samo en odgovor)

- a) od angažiranosti poravnalca
- b) od vrste in teže kaznivega dejanja
- c) drugo: _____

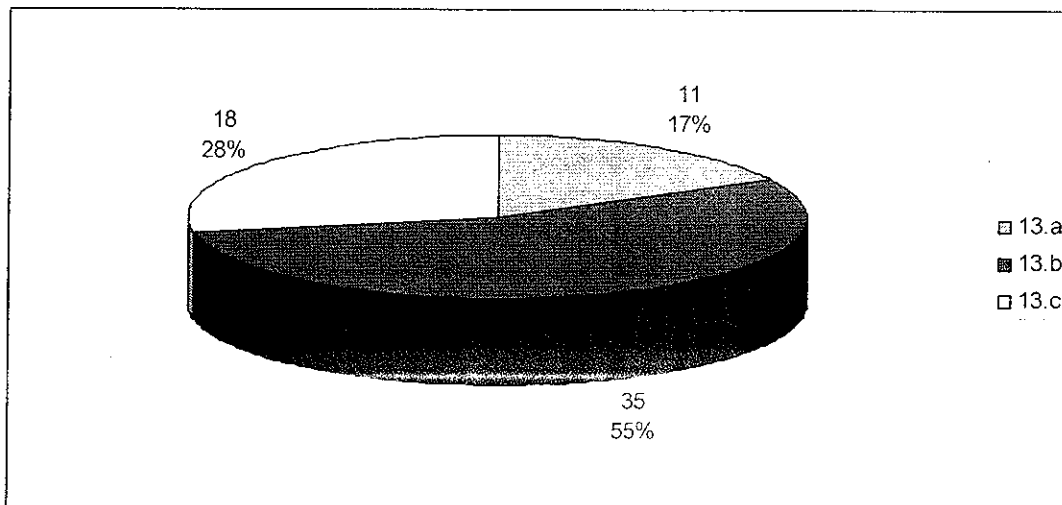

Poravnalci menijo, da je uspeh poravnavanja odvisen v prvi vrsti od angažiranosti poravnalca (46%), primeren izbor zadev pa je na drugem mestu (36%).

- OCENA OVADB

13. Kako ocenjujete kvaliteto ovadb?

- a) dobro 17%
- b) primerno 55%
- c) pomanjkljivo 28%

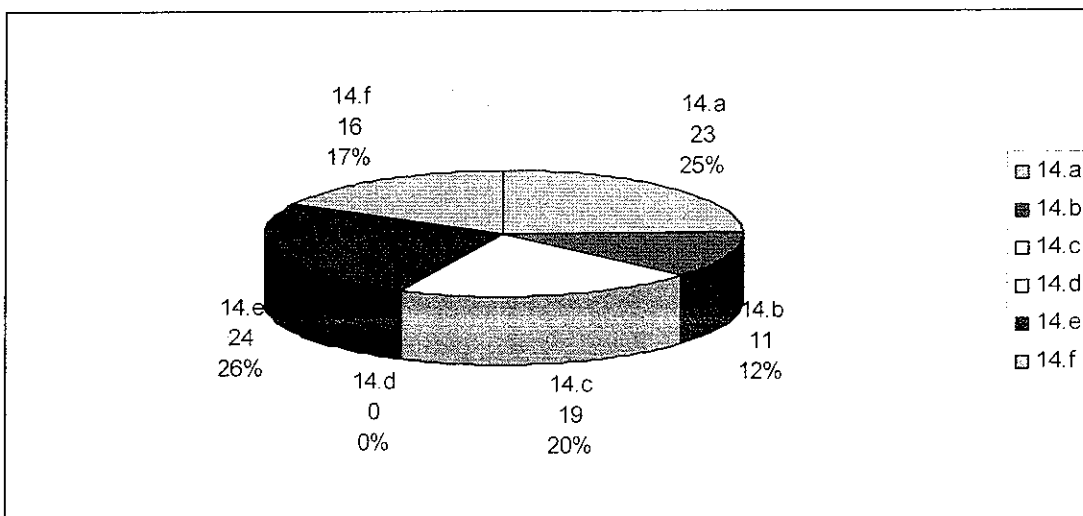

14. Kateri podatki vam najpogosteje manjkajo?

(označite največ dva odgovora)

- a) osebni podatki strank 25%
- b) podatki o medsebojnih odnosih strank 12%
- c) podatki o zgodovini konflikta 20%
- d) podatki o drugih vpletenih osebah 0
- e) podatki, ki bi pomagali k odločitvi o sporazumu 26%
- f) ne manjkajo mi nobeni podatki 17%

Večina (72%) meni, da je kvaliteta ovadb dobra oz. primerna. Z vprašanjem o kvaliteti ovadb smo zajeli oceno ovadb kot celoto – zadostnost opisa, podatkov glede dejanja, osebni podatki strank. Čeprav jih večina torej ocenjuje ovadbe kot zadovoljive, pa poudarjajo pomanjkljivosti glede posamičnih podatkov. Največ poravnalcev pogreša podatke o razmerju med osumljencem in oškodovancem (32%; podatki o medsebojnih odnosih strank 12%, podatki o zgodovini konflikta 20%), poznavanje katerih je ključnega pomena za uspešno rešitev konflikta. To predvsem pomeni, da morajo te podatke pridobiti sami od strank. Četrtnina odgovorov pa se nanaša tudi na pomanjkanje osebnih podatkov, kar predstavlja predvsem oviro pri preverjanju oz. iskanju naslovov strank.

SODELOVANJE S TOŽILSTVOM IN DRUGIMI DRŽAVNIMI ORGANI

16. Kako sodelujete z državnimi tožilci?

(obkrožite ustrezno številko, pri čemer pomeni 1 »zelo slabo«, 5 pa »zelo dobro«)

1   2   3   4   5

	1	2	3	4	5
Št.	1	4	11	16	32
odstotek	0	6,25	17,19	25	50
povprečje	4,14				
modus	5				

17. Ali imate občutek, da ste neodvisni?

a) da _____ 61 _____ 95%

b) ne _____ 3 _____ 5%

Eden izmed temeljnih postulatov poravnavanja je poravnalčeva neodvisnost in kar 95% respondentov je odgovorilo pritrdilno. Zelo visoka je tudi povprečna ocena sodelovanja z državnimi tožilci (4,14). Nekateri poravnalci so se odzvali s konkretnimi pripombami in izrazili nezadovoljstvo zaradi občutka, da nekateri tožilci ne cenijo njihovega truda, da organizacija poslovanja tožilstva ni ustrezna, da je nekaterim tožilcem odveč kontaktirati s poravnalci. Te pripombe je torej ob splošni dobri oceni sodelovanja s tožilci treba razumeti predvsem kot kritiko odnosa s posamičnimi tožilci in kot prizadevanje za še boljše sodelovanje kot posledico izboljšane odnosa tožilcev do samega instituta poravnavanja. V tem smislu so bile tudi oblikovane pripombe na fokusni skupini:

- Poravnalci pogrešajo občasna srečanja med poravnalci in tožilci po območjih ODT z izmenjavo stališč, seznanitvijo s problemi. Takšna srečanja bi se morala organizirati vsaj enkrat letno.
- Povezava med DT in poravnalci (razen v redkih izjemah) blede iz leta v leto, zato mora ministrstvo sprejeti določene ukrepe glede zaupanja tožilcev v sam institut poravnavanja kot tudi v delo poravnalcev (predvsem izobraževanje obojih in medsebojna srečanja).

- IZOBRAŽEVANJE PORAVNALCEV

Izobraževanje poravnalcev predstavlja pomemben dejavnik za dvig njihove strokovnosti in uspešnosti in s tem posredno na zaupanje tožilcev v institut poravnavanja in njihovo delo ter na njihov medsebojni odnos. Vsi poravnalci, ki so sodelovali v naši anketi, so se udeležili prvega izobraževanja, 95% pa tudi nadaljnih izobraževanj. Dosedanja izobraževanja so ocenili dobro, s povprečno oceno 3,56. Najbolj si želijo izobraževanj v obliki delavnic (27%). 89% meni, da bi morala izobraževanja potekati skupaj za poravnalce in tožilce.

Glede izobraževanja so udeleženci fokusne skupine povdali še naslednje:

Po letu 2004 izobraževanj praktično ni bilo, čeprav je bilo na začetku izvajanja instituta poravnavanja rečeno, da so se dolžni poravnalci letno izpopolnjevati, sicer bodo brisani s seznama. Takšno stanje ocenjujejo poravnalci kot posledico pomanjkanja interesa za razvoj instituta poravnavanja tako s strani tožilstva kot ministrstva za pravosodje.

3. Ali ste se udeležili prvega izobraževanja?

a) da _____ 64 ; 100%

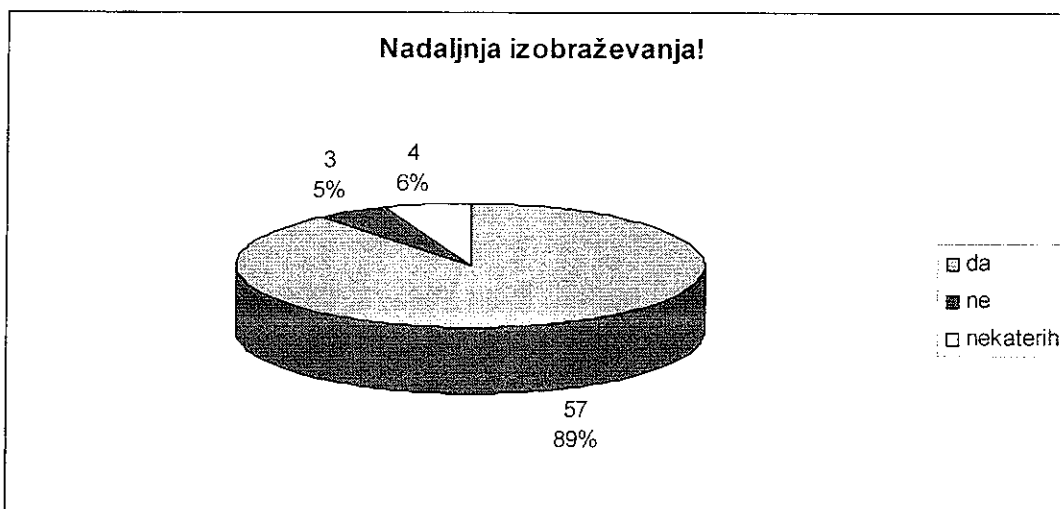
b) ne---- 0 ; 0

4. Ali ste se udeležili še katere od nadaljnjih oblik izobraževanja?

a) da _____ 57

b) ne _____ 3

c) nekaterih _____ 4

5. Ocenite od 1 do 5 kakovost dosedanjih izobraževanj?

(označite ustrezno številko, pri čemer je 1 »zelo slabo« in 5 »zelo dobro«)

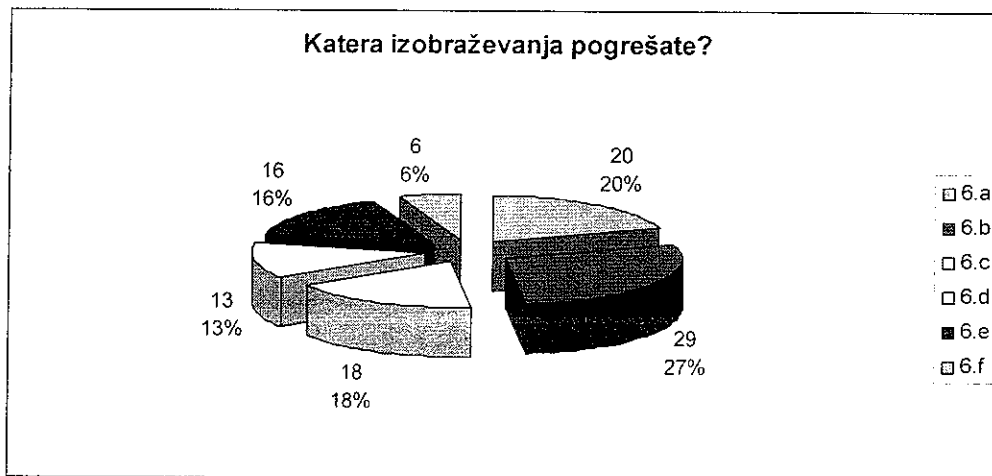
1   2   3   4   5

	1	2	3	4	5
Št.	0	4	22	31	6
odstotek	0	6,25	34,375	48,4375	9,375
povprečje	3,56				
modus	4				

6. Katere oblike izobraževanja najholj pogrešate?

(označite enega ali več odgovorov)

- a) predavanja
- b) delavnice
- c) reševanje primerov
- d) kolegialno svetovanje
- e) supervizija
- f) drugo: _____

7. Ali si želite prisotnost državnih tožilcev na različnih izobraževalnih oblikah?

a) da _____ 57:: 89%

b) ne _____ 7::: 11%

ORGANIZACIJSKA IN FINANČNA PODPORA INSTITUTU

Iz odgovorov na vprašanja je sklepati, da ima država po mnenju poravnavalcev premalo ali nič posluha za ta institut, kar se kaže konkretno v premajhni skrbi za organizacijsko podporo pri urejanju prostorov za poravnavanje na nivoju lokalne skupnosti, pri organizaciji lokalnih poravnalnih odborov, pri financiranju in podpori izobraževanja in omogočanju udeležbe na mednarodnih srečanjih. Kar 87% bi se želelo vključiti v ev. lokalni poravnalni odbor in kar 92% jih meni, da nagrajevanje ni ustrezno. Le 5% respondentov se je udeležilo kakšne mednarodne konference, le 2% imata stike s poravnalci iz drugih držav, a 86% si želi takih srečanj.

Od navedenih problemov je bil na fokusni skupini posebej izpostavljen

1. problem prostorov:

Nekateri poravnalci so prisiljeni plačevati najemnino za prostor na uro, kar predstavlja precej visok strošek, še posebej v primeru neuspešnih poravnav, ko je dodeljena nagrada nizka. Tožilstvo bi moralo poravnalcem zagotoviti prostor, ki bi bil tudi primerno opremljen (omogočena uporaba telefona in računalnika). Najustrezneje bi bilo, da bi tožilstvo sklenilo ustrezen dogovor z ministrstvom za lokalno samoupravo, da bi upravne enote zagotovile prostor, saj je institut poravnavanja zasleduje tudi cilj zagotavljanja sožitja med ljudmi v lokalni skupnosti.

2. problem nagrajevanja:

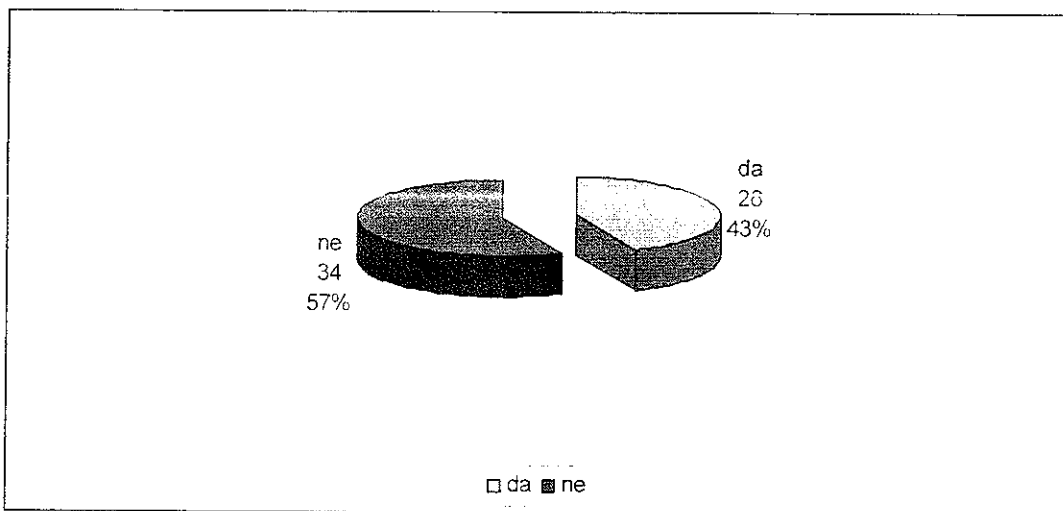
- Zelo slabo je urejeno plačilo stroškov. Različni tožilci povsem različno ovrednotijo spis, čeprav so zadeve poravnalsko primerljive
- Vse stroške poravnalci poravnajo sami, nato pa čakajo na izplačilo tudi 3 mesece.

- Vrednost točke se že več let ni spremenila (0,52 Eur na uro)
- Nagrajevanje pogosto ne pokrije stroškov, predvsem ob neuspešnih poravnava, pri katerih je včasih potrebno vložiti veliko dela in stroškov. Ni prav, da se vsak umik predloga za pregon šteje za neuspešno poravnavo, saj je včasih to rezultat postopka poravnavanja in predstavlja rešitev konflikta.

26. Ali menite, da ima lokalna skupnost dovolj posluha za poravnavanje?

a) da

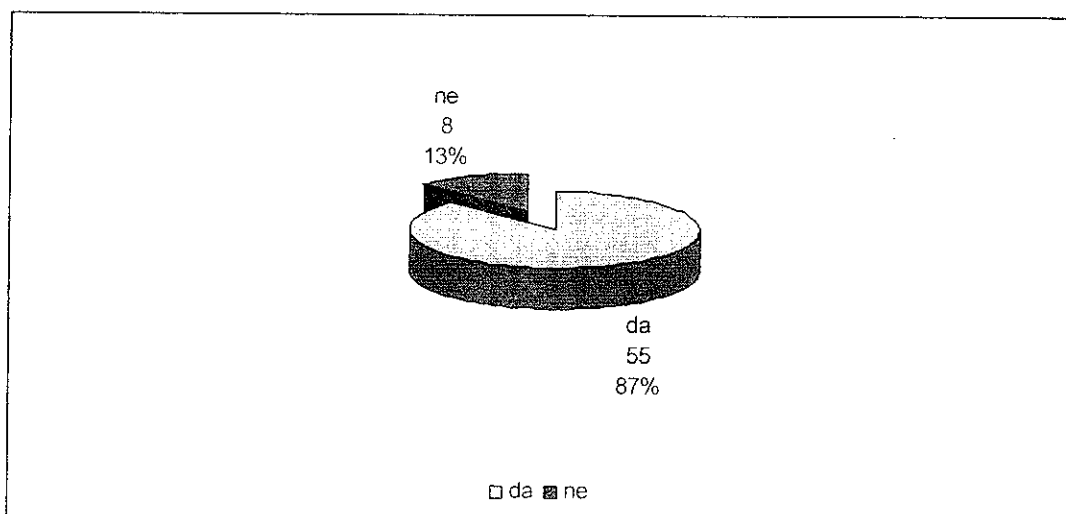
b) ne

27. Ali bi se bili pripravljene vključiti v lokalni poravnalni odbor?

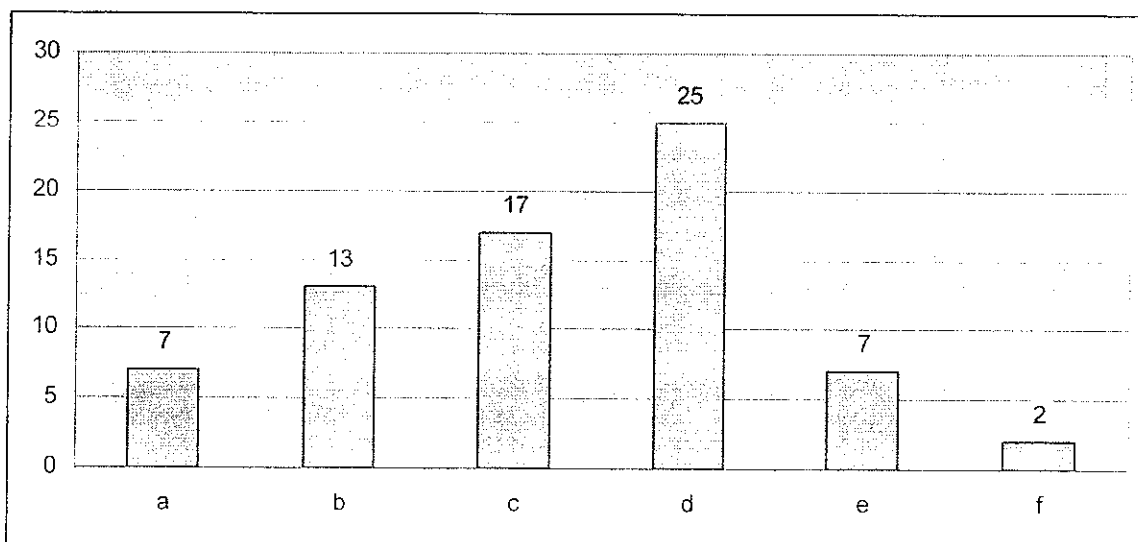
a) da

b) ne

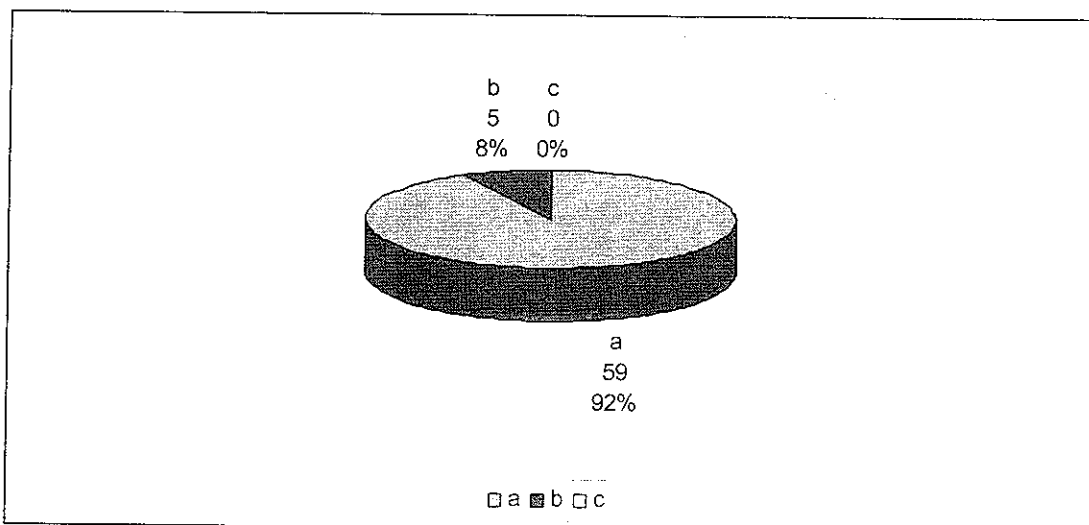
28. Kako ocenjujete odnos državnih organov do izvajanja poravnavanja?

- a) se ne zmenijo za obstoj tega instituta
- b) jim je več ali manj vseeno
- c) poravnavanja ne poznajo dovolj
- d) premalo finančne in organizacijske podpore
- e) sodelovanje je ustrezno
- f) sodelovanje je zelo dobro

35. Kako ocenjujete nagrajevanje poravnalcev?

- a) slabo
- b) ustrezno primerom
- c) dobro

36. V kakšnih prostorih opravljate poravnavanje?

a) v prostoru lokalne skupnosti

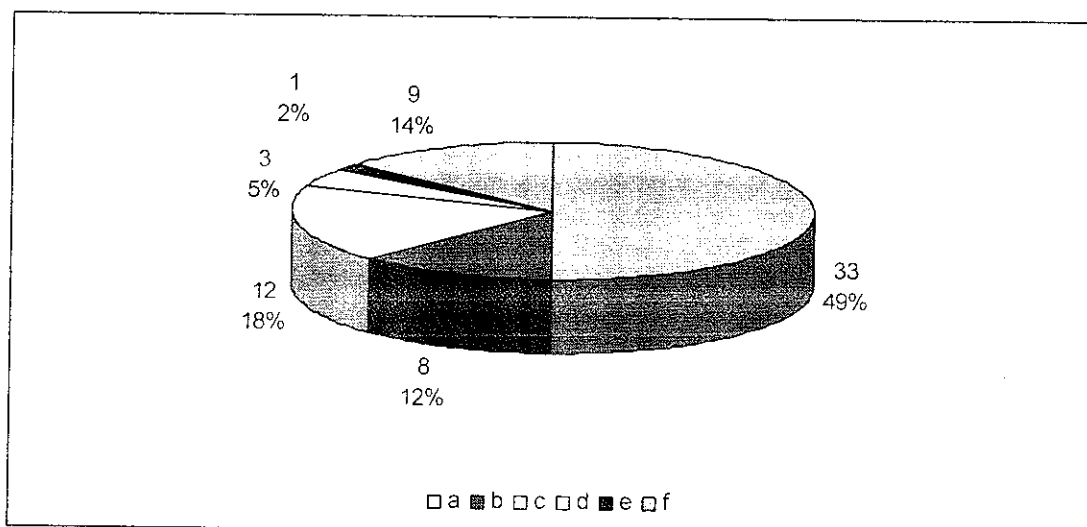
b) v najetem prostoru

c) imam svoj poslovni prostor

d) v javnem lokalu

e) doma

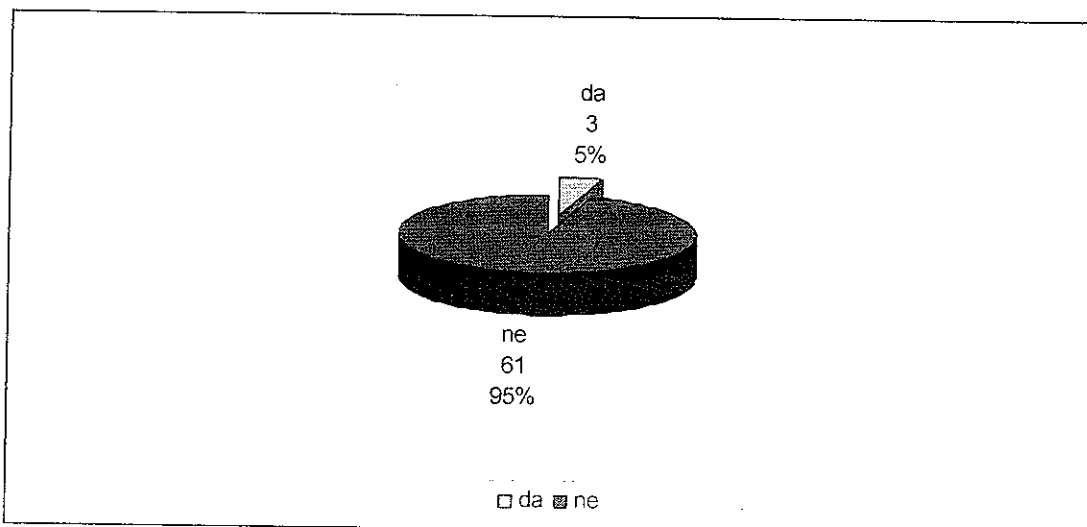
f) drugje: _____

39. Ali ste se že kdaj udeležili kakšne mednarodne konference ali seminarja?

a) da

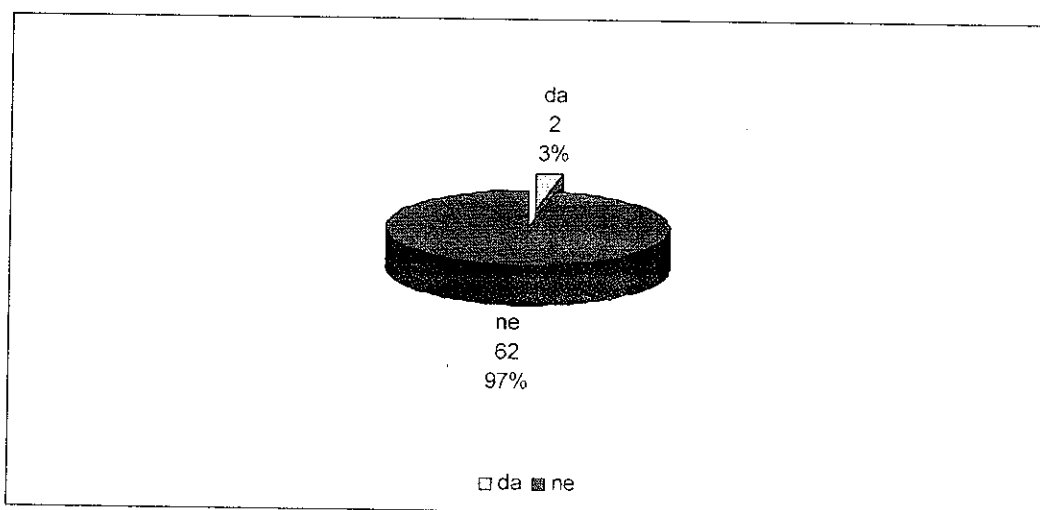
b) ne

40. Ali imate stike s poravnalci iz drugih evropskih držav oziroma držav bivše SFRJ?

a) da

b) ne

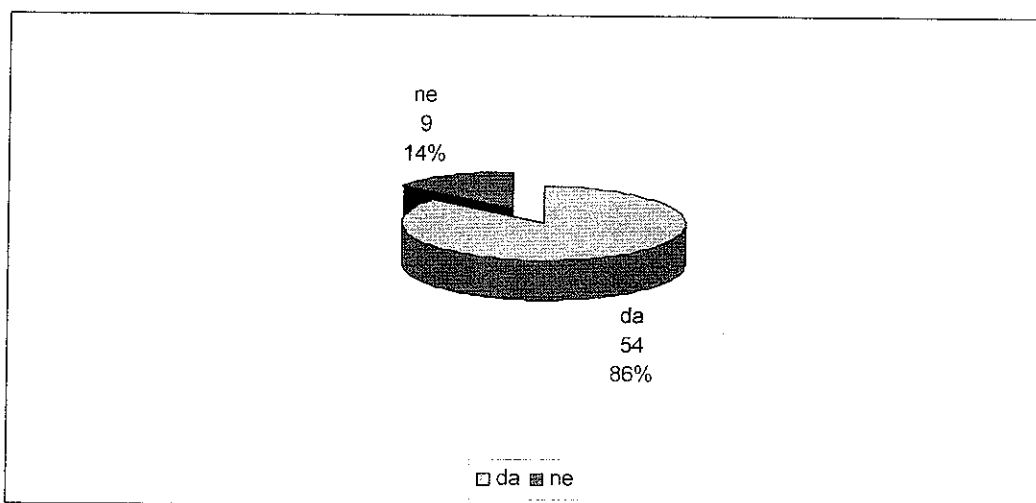

41. Ali si želite takih strokovnih srečanj?

a) da

b) ne

POSTOPEK, UDELEŽENCI IN OBVEŠČENOST

Poravnalci menijo, da poravnalec ne more biti vsakdo, ki bi imel smisel za reševanje konfliktov, ampak naj bi imel 6. ali 7. stopnjo izobrazbe. 37% jih meni, da bi bilo dobro imeti poklicne poravnalce, dobra polovica pa meni, da bi bilo ustrezno imeti specializirane poravnalce za družinske konflikte. Veliko jih v postopek vključuje različne udeležence (zavarovalnica, socialna služba, drugo...) Vlogo odvetnikov ocenjujejo zelo nizko (2,12) in kar 61% jih meni, da prisotnost odvetnikov oteži poravnavanje.

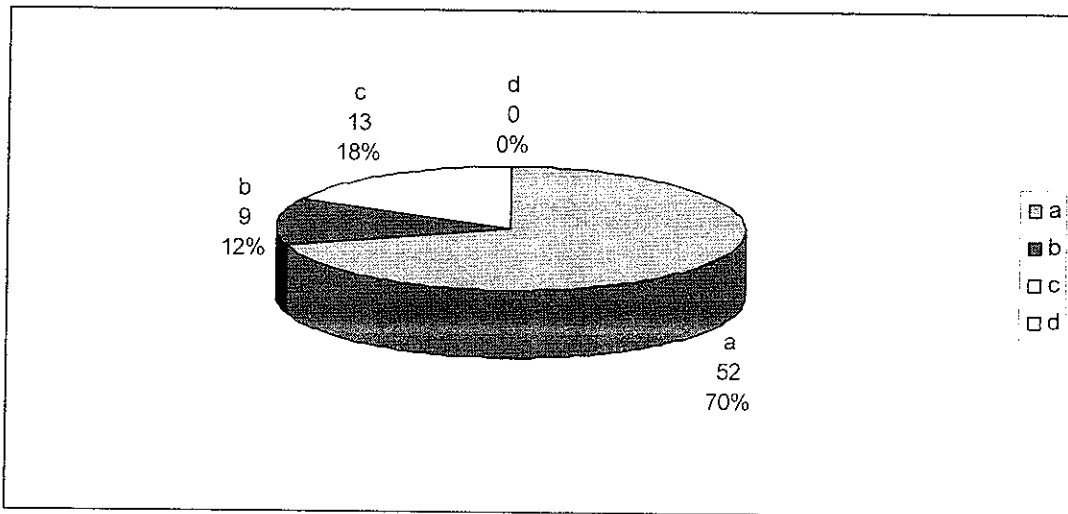
Pravne podlage so zadovoljive, večinsko bi želeli le spremembo določil o stroških. Z udeleženci vzpostavljajo dobre kontakte, saj jih je 14% imelo pogosto in 70% v redkih primerih stike še po končanem poravnavanju.

Poravnalci menijo, da so ljudje slabo obveščeni o institutu poravnavanja (ocena 2,3). Za večjo prepoznavnost bi morali javnost seznaniti z institutom in delom poravnalca, objavljati primere dobre prakse in pripraviti medijsko oddajo o tej temi. Poravnalci imajo kljub izraženim posamičnim pesimističnim pomislekom zaupanje v institut, saj bi se jih 98% udeležilo poravnavanja, če bi imeli to možnost kot osumljenec ali oškodovanec.

19. Kakšne so pravne podlage za poravnavanje?

(označite lahko več odgovorov)

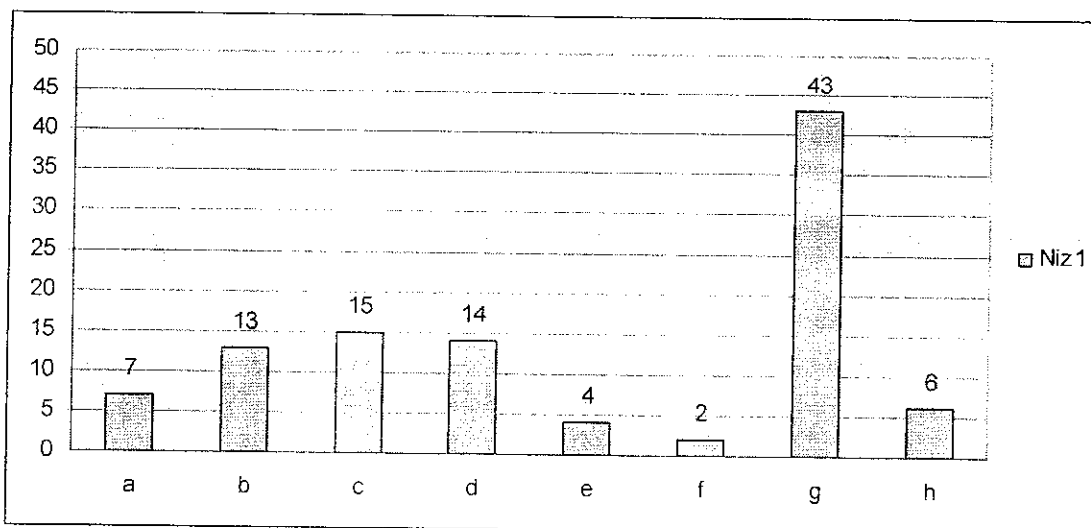
- a) razumljive*
- b) enostavne*
- c) pomanjkljive*
- d) zapletene*
- e) preobširne*

20. Katere dele Pravilnika bi bilo po vaši oceni potrebno spremeniti ali dopolniti, da bi bilo poravnavanje učinkovitejše?

(označite največ dva odgovora)

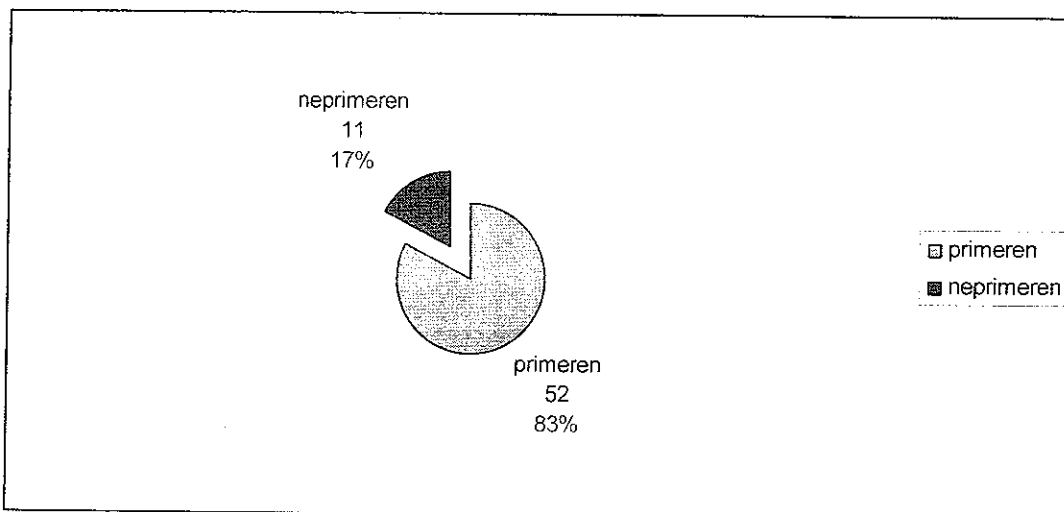
a) o pogojih za poravnalca	e) o vsebini sporazuma
b) o rokih	f) o nadzoru
c) o postopku	g) o stroških in nagradi
d) o pisanju zapisnika	h) drugo: _____

21. Kakšen se vam zdi izbor zadev za poravnavanje, ki ga opravi državni tožilec?

a) primeren

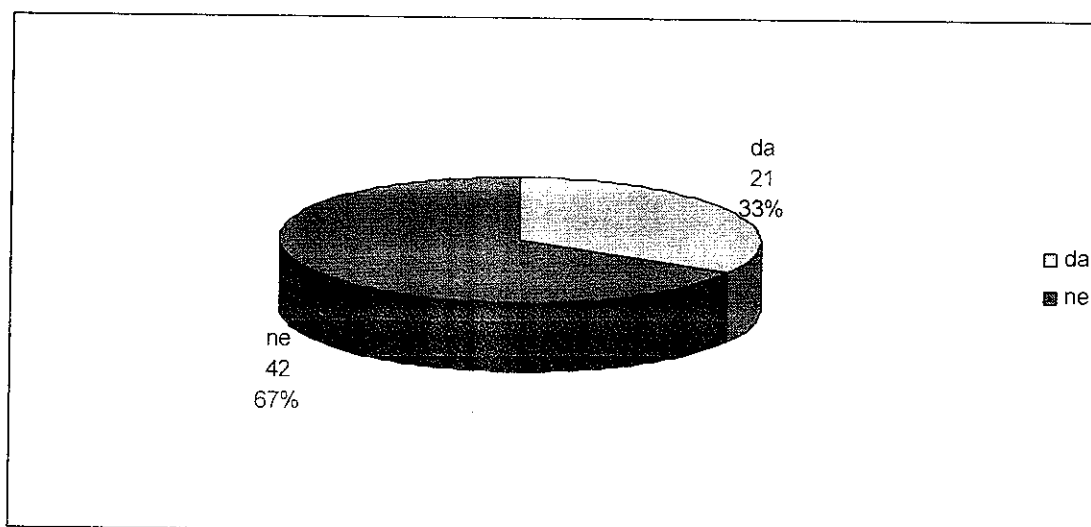
b) pogosto dobim zadeve, ki niso primerne za poravnavanje

23. Ali menite, da bi bil lahko poravnalec kdorkoli, ki ima za to poseben smisel?

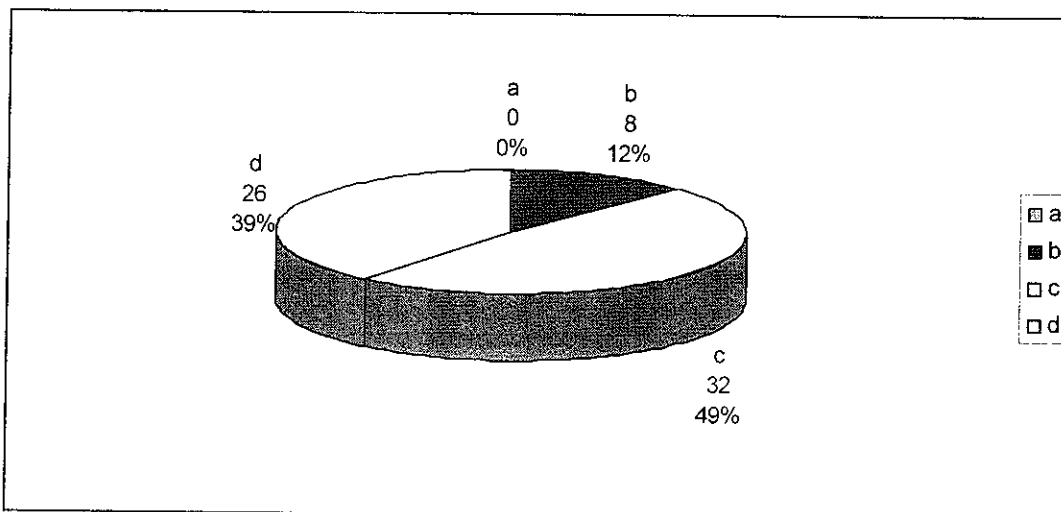
a) da

b) ne

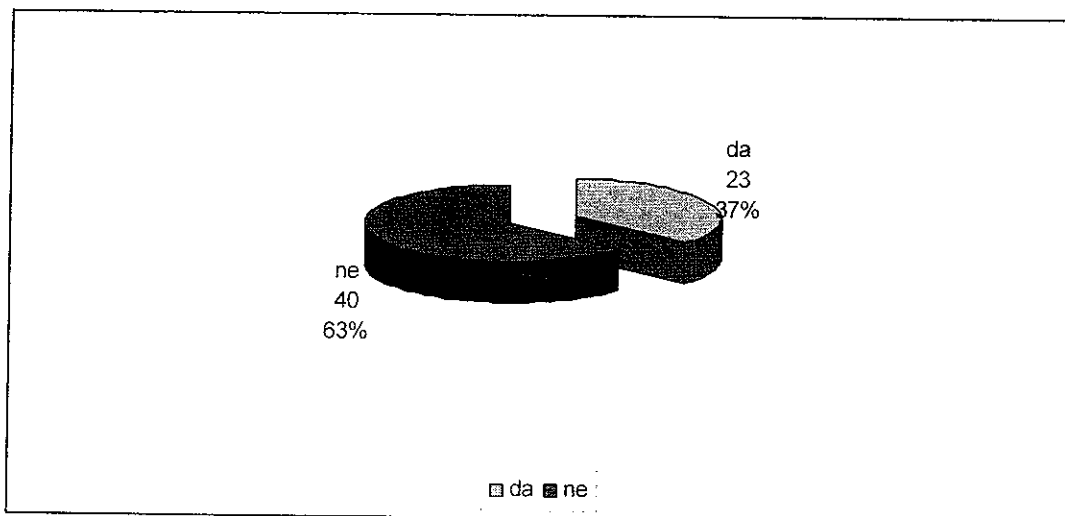
24. Kakšna minimalna stopnja izobrazbe je po vaši oceni potrebna za poravnalca?

- a) 4.stopnja
- b) 5.stopnja
- c) 6.stopnja
- d) 7.stopnja

25. Ali menite, da bi bilo bolje imeti poklicne poravnalce?

- a) da
- b) ne

29. Kako ocenjujete informiranost ljudi o poravnavanju?

(označite ustrezno številko, pri čemer 1 pomeni »zelo slabo«, 5 pa »zelo dobro«)

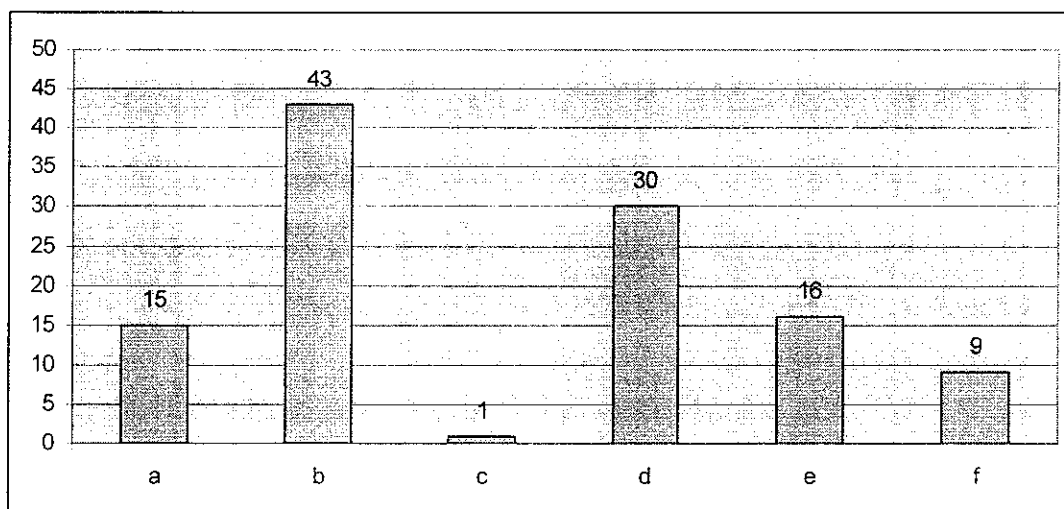
1   2   3   4   5

	1	2	3	4	5
Število	13	23	23	5	0
Odstotek	20,31	35,94	35,94	7,81	0
Povprečje	2,3				
Modus	2 in 3				

30. Kaj bi bilo potrebno napraviti za večjo prepoznavnost poravnavanja?

(označite lahko največ dva odgovora)

- a) objaviti v medijih primere dobre prakse
- b) seznaniti javnost z institutom poravnavanja in delom poravnalca
- c) objaviti intervjuje s strankami, ki so uspele rešiti konflikt
- d) pripraviti TV oddaje na temo reševanja konfliktov (Trenja, Tarča, ipd.)
- e) v poljudnih revijah seznanjati ljudi s to možnostjo
- f) v strokovnih krogih analizirati delovanje instituta

31. Kako ocenjujete vlogo odvetnikov v postopkih poravnavanja?

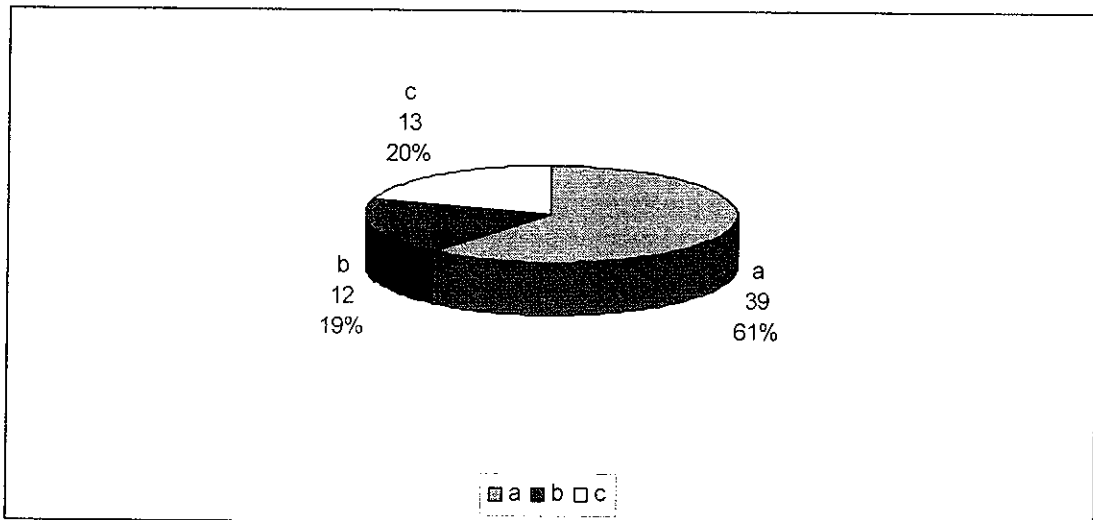
(označite ustrezno številko, pri čemer pomeni 1 »zelo slabo«, 5 pa »zelo dobro«)

1   2   3   4   5

	1	2	3	4	5
Število	18	16	17	10	1
Odstotek	28,13	25,00	26,56	15,63	1,5625
Povprečje	2,28				
Modus	1				

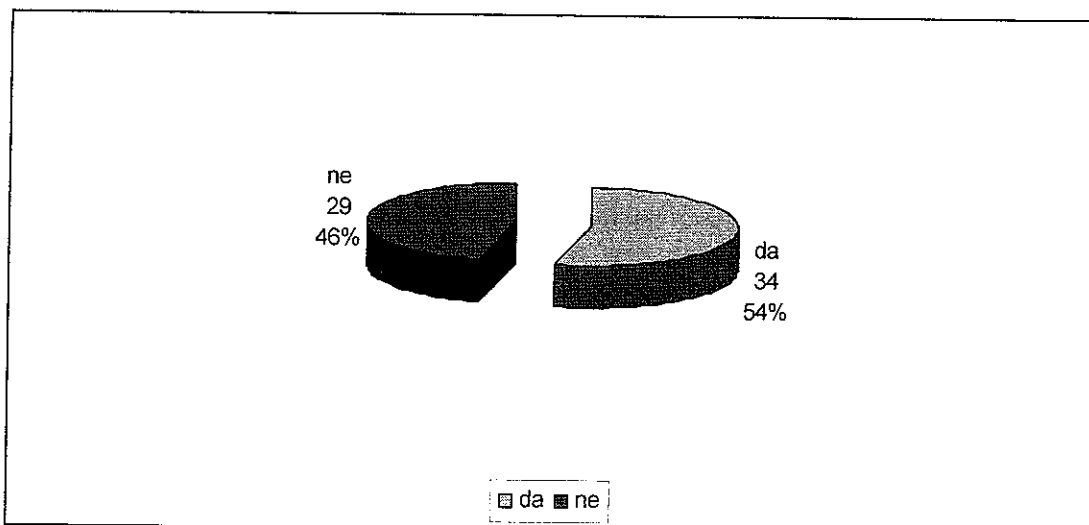
32. Ali menite, da prisotnost odvetnikov

- a) oteži poravnavanje
- b) olajša poravnavanje
- c) nima vpliva na potek in izid poravnavanja

33. Ali menite, da bi bila potrebna specializacija poravnalcev za reševanje družinskih konfliktov?

- a) da
- b) ne

34. Ste kdaj vključili v postopek poravnavanja

(označite lahko več odgovorov)

a) zavarovalnico

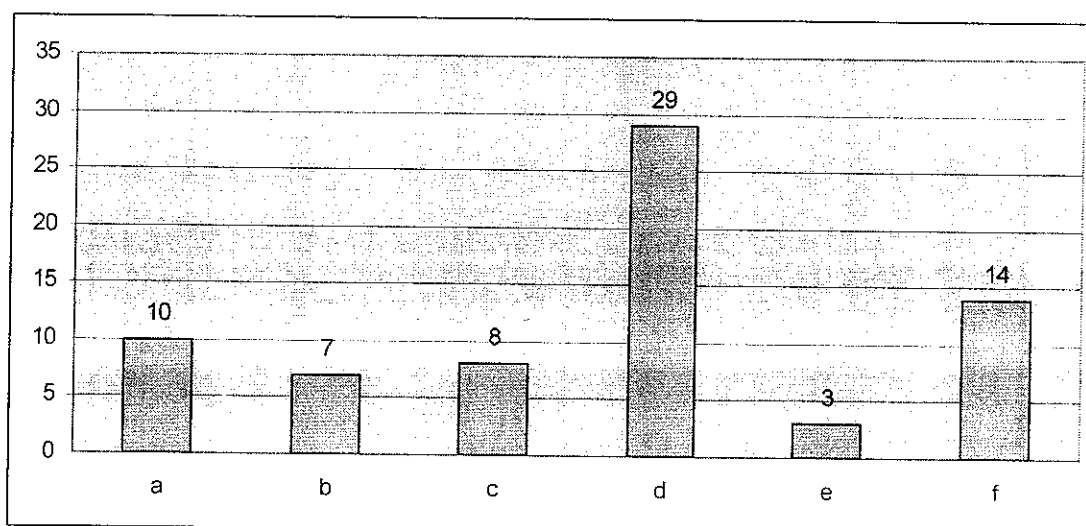
d) socialnega delavca

b) notarja

e) zdravnika ali medicinsko sestro

c) geometra

f) drugo _____

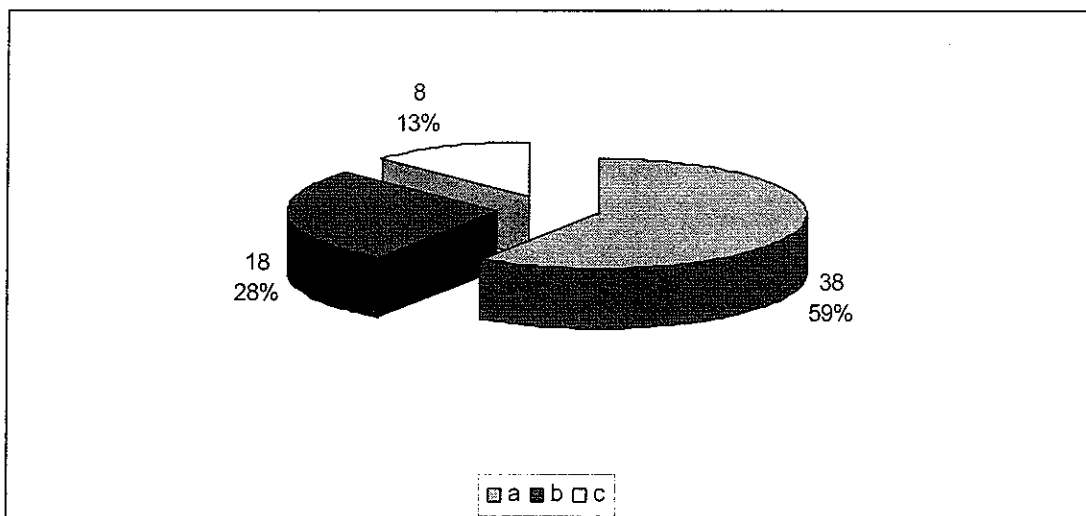

37. Se vam je pripetilo, da je udeleženec poravnavanja želel vašo pomoč tudi pri reševanju njegovih drugih pravnih problemov (ne zgolj konflikta, ki je vezan na storjeno kaznivo dejanje)?

a) da, v nekaj redkih primerih

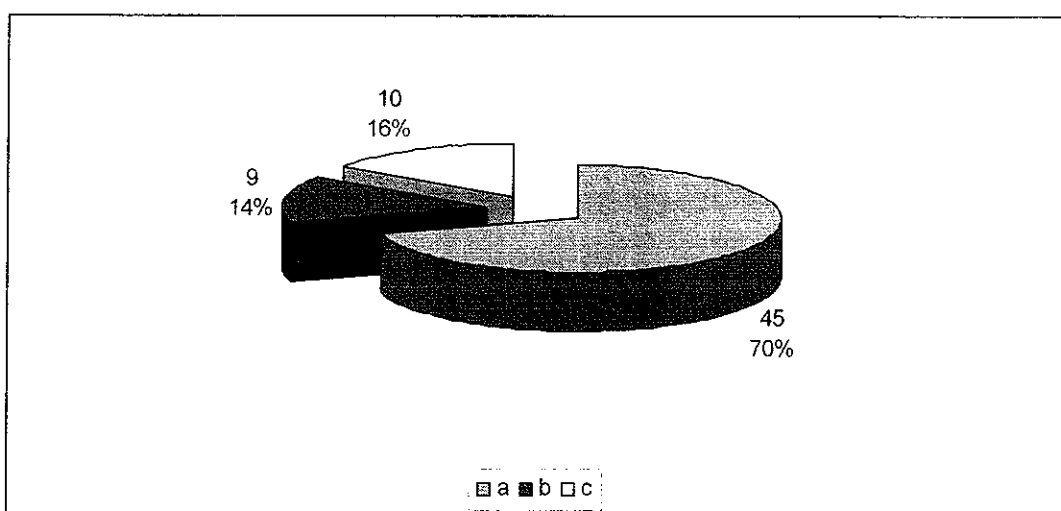
b) da, to se pogosto zgodi

c) ne

38. Se vam je kdaj pripetilo, da je udeleženec poravnavanja želel vašo pomoč tudi po končanem postopku poravnavanja?

- a) da, v nekaj redkih primerih
- b) da, to se pogosto zgodi
- c) ne

ZAKLJUČNE UGOTOVITVE

Glede na odgovore poravnalcev na vprašalnik in na njihova stališča, izražena na fokusni skupini, bi bilo v prihodnosti potrebno razmišljati v smeri:

- povečane vloge državnih (vladnih) služb v smislu organizacijske in finančne podpore (ministrstvo za pravosodje),
- dati društvu poravnalcev status javnega interesa,

- vključiti ministrstvo za lokalno samoupravo glede na preventivne vsebine, ki jih institut ponuja in zaradi organizacije izvajanja postopka, izobraževanja ter izpolnjevanja eventualnih sporazumov,
  - zagotoviti relativno enakomerno obremenjenost poravnalcev oziroma odstopanje zadev po posameznih tožilstvih,
  - zagotoviti relativno enako nagrajevanje ob doslednem upoštevanju angažiranosti in stroškov poravnalca,
  - zagotoviti izobraževanje v obliki delavnic ob prisotnosti tožilcev in ev.odvetnikov,
- zagotoviti udeležbo posameznih poravnalcev na mednarodnih konferencah oziroma omogočiti stike s kolegi iz tujine (plačilo kotizacij in potnih stroškov),
- vključiti medije v akcijo za večjo prepoznavnost instituta (intervjuji s poravnalci, udeleženci, objava primerov dobre prakse, udeležba udeležencev in strokovnjakov v TV oddajah itd),
  - razmisliti o spremembi zakonodaje, ki bi omogočala odstop zadev v poravnavanje že pred tožilstvom oziroma neposredno po predlogu enega ali obeh udeležencev ter o možnosti uvedbe poklicnih poravnalcev.

ANALIZA PORAVNALSKIH SPISOV

Katja Filipčič

Predstavitev vzorca

V analizo smo zajeli 356 poravnalskih spisov; 293 iz ODT Ljubljana in 63 iz ODT Radovljica. Naključnost vzorca smo zagotovili na tak način, da smo na ODT Ljubljana analizirali vsako peto zadevo v letih 2004, 2005 in 2006, v kateri je tožilec odstopil zadevo v poravnavanje. Zaradi manjšega skupnega števila vseh odstopljenih zadev na ODT Radovljica, pa smo na tem tožilstvu analizirali vsako četrto odstopljeno zadevo v postopek poravnavanja. Pregled spisov smo na ODT Ljubljana opravili v aprilu in maju 2007, na ODT Radovljica pa v marcu 2008. V analizi so zajete tako zadeve, kjer je bil osumljenec polnoletna, kot tudi mladoletna oseba. Glede na število pregledanih spisov, obdobje, ki smo ga zajeli v raziskavi (3 leta) in tudi glede na to, da v pregled nismo zajeli le enega ODT, nam tako pridobljeni podatki omogočajo splošne zaključke o postopku poravnavanja v Sloveniji.

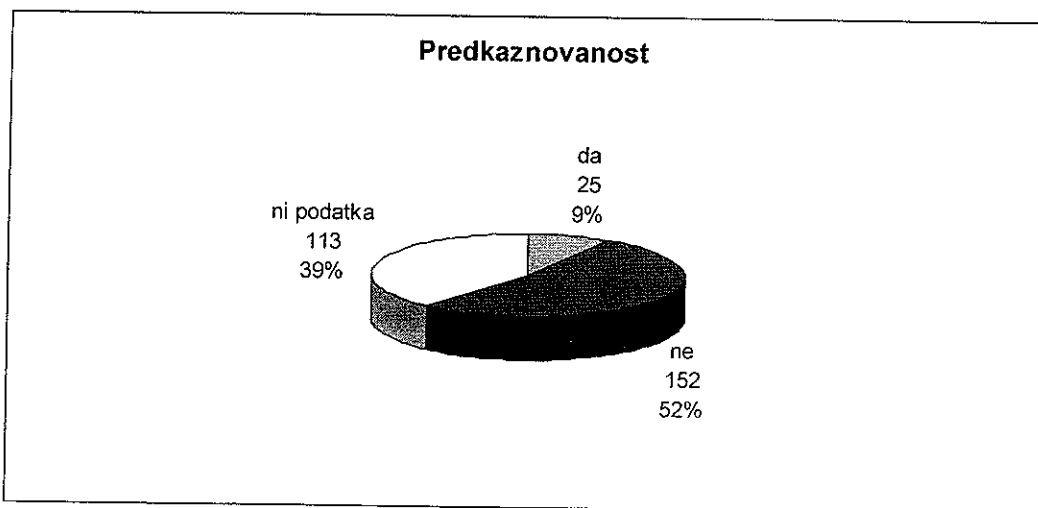
1. SPLOŠNI PODATKI O ZADEVI

- Osumljenec

V analizo smo zajeli 356 zadev; v 14,6% primerov je bilo kaznivo dejanje izvršeno v sotorilstvu. Med osumljenci je bilo 19% žensk in 81% moških.

Posebej nas je zanimala predkaznovanost osumljenca, ki po Slošnem navodilu o pogojih in okoliščinah za odstopanje ovadb v postopek poravnavanja (Ur.l. RS, št. 128/2004) sicer ne predstavlja oviro za odstop zadeve v poravnavanje. Določba 3.odst. 4.čl. Navodila pravi: »Predhodno obravnavanje storilca ali prejšnja kaznovanost ni nujno ovira za odstop zadeve v poravnavanje.« Kljub tako oblikovani določbi pa je predkaznovanost nedvomno okoliščina, ki jo mora tožilec torej upoštevati pri svoji odločitvi in zahteva posebno pozornost. Zato je presenetljiva ugotovitev, da kar v 39% zadev ni bilo v spisu nobenega podatka o morebitni predkaznovanosti – tožilec tega podatka torej ni pridobil. V zadevah, kjer se je tožilec odločil za odstop zadeve v poravnavanje, je bilo 9% osumljencev že predobravnavnih oz. predkaznovanih.

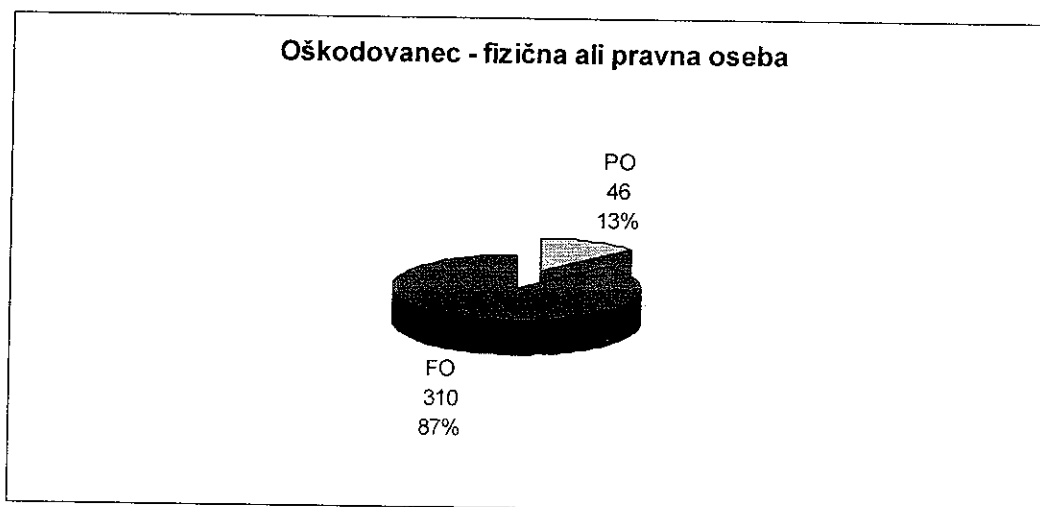
Graf 1: Predkaznovanost oz. predobravnavanost osumljencev

- Oškodovanec

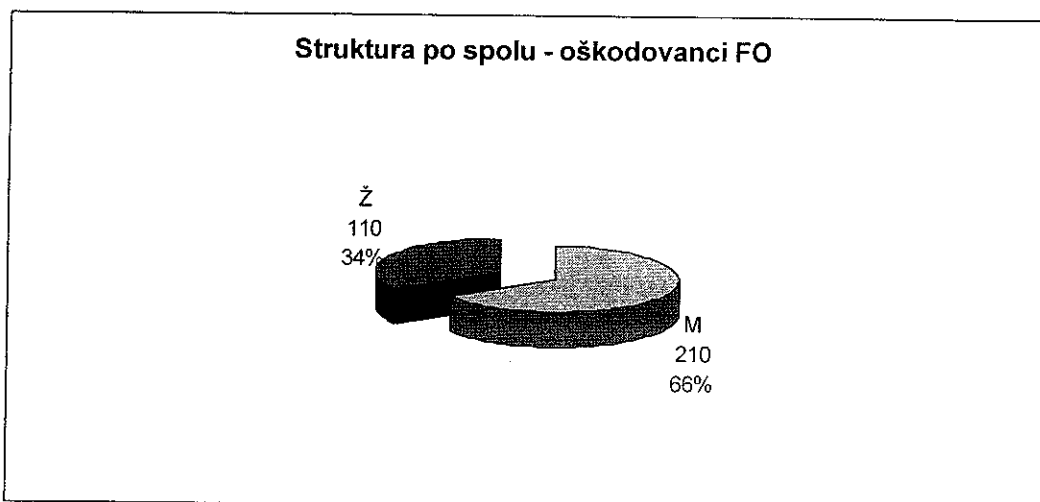
Temeljni namen poravnavanja je rešitev konflikta med osumljencem in oškodovancem, ki je nastal z izvršitvijo kaznivega dejanja in na takšen način omogočiti njuno pomiritev in nadaljnje sožitje. Ta namen ni mogoče realizirati v zadevah, kjer je oškodovanec pravna oseba, saj me osumljencem in oškodovano pravno osebo ni kakšnega s kaznivim dejanjem porušenega medsebojnega razmerja. V tem smislu takšne zadeve niso primerne za poravnavanje, ampak so primernejše za uporabo drugega selekcijskega mehanizma, t.j. odloženega pregona. Kljub navedenu smo v vzorcu preglednih poravnalskih spisov ugotovili 13% odstopljenih zadev, kjer je bil oškodovanec pravna oseba.

Graf 2: Osumljenec kot fizična (FO) ali kot pravna oseba (PO)

Delež žensk je večji med oškodovanci (34%) kot pa med osumljenimi (19%), kar je bil sicer pričakovan podatek – glej graf 3.

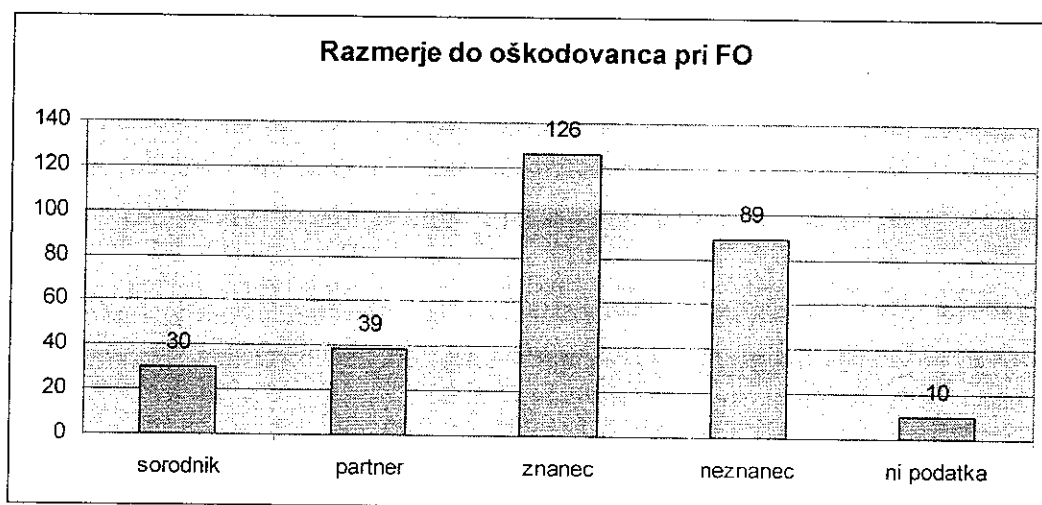
Graf 3: struktura oškodovancev po spolu

- razmerje med osumljencem in oškodovancem

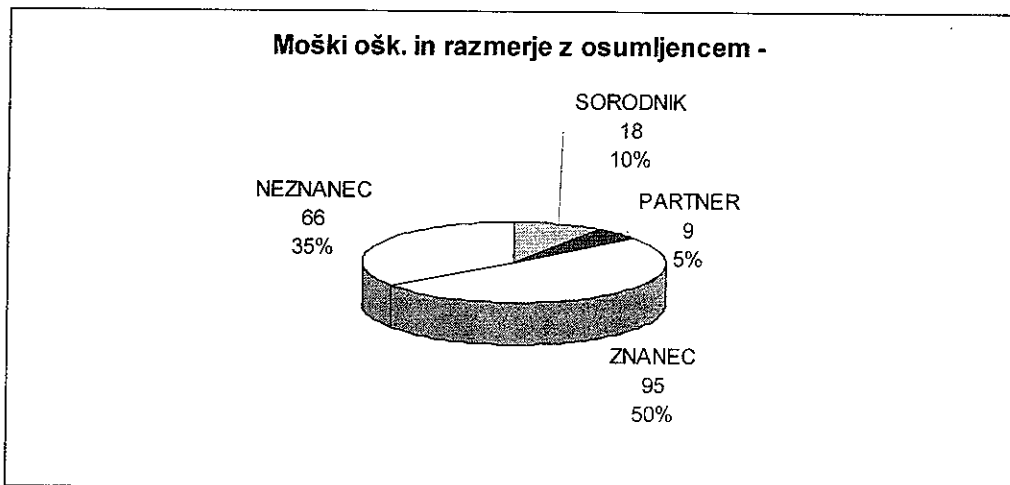
Glede na prej navedeni namen poravnavanja je poravnavanje institut, ki je primeren predvsem v zadevah, ko sta osumljenec in oškodovanec v določenem razmerju, ko torej pred storitvijo kaznivega dejanja nista bila neznanca. Sicer podatki iz ankete poravnalcev kažejo, da je v primeru neznacev uspešnost poravnavanja večja, vendar se poravnavanje v takšnih primerih odmakne od svojega bistva. Zato je pomemben podatek, da sta bila v skoraj polovici zadev (42,8%), kjer je bil oškodovanec fizična oseba, osumljenec in oškodovanec neznanca. Če bi upoštevali še zadeve, ko je bil oškodovanec pravna oseba, kjer gre prav tako za odsotnost kakšnega predhodnega razmerja med njima, bi se ta delež povečal na 50,6%. Vendar je pa res, da bi bila že tako relativno nizka uspešnost poravnavanja pri nas (v povprečju 47% v zadevah, kjer je storilec polnoletna oseba) še slabša, če bi bil delež zadev, kjer se osumljenec in oškodovanec ne poznata, manjši.

Graf 4: Razmerje med osumljencem in oškodovancem v zadevah, kjer je oškodovanec fizična oseba

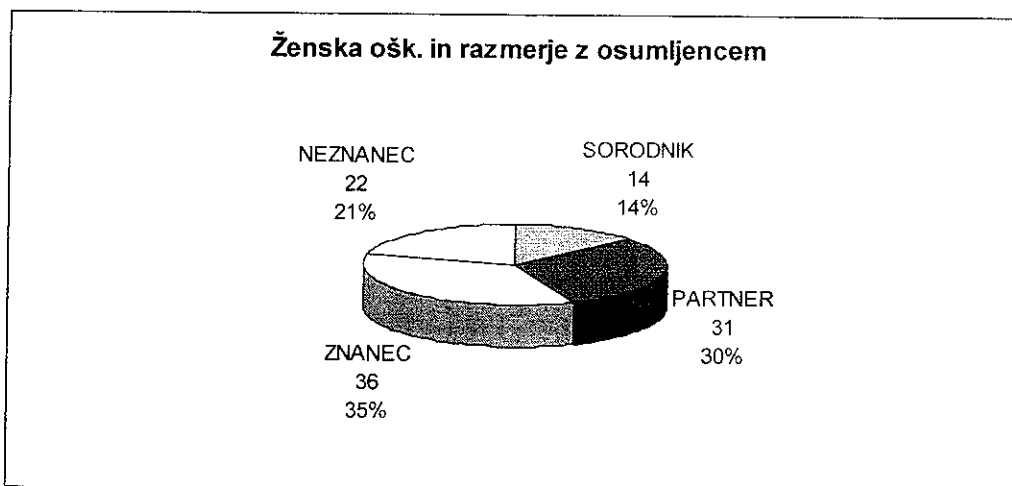

Zanimalo nas je, ali se delež neznanih oseb povezan s spolom oškodovanca. Ugotovili smo, da je ta vpliv podan; kadar je oškodovanec moški, sta z osumljencem neznanca v 35% zadev, kadar pa je oškodovanka ženska, sta z osumljencem neznanca le v 21% zadev (graf 5 in graf 6). To torej pomeni, da so bile ženske kot oškodovanke pogosteje žrtve s strani znanih oseb, predvsem svojih partnerjev, kar je tudi sicer značilno za kriminaliteto, kjer so žrtve ženske.

Graf 5: razmerje med osumljencem in oškodovancem v zadevah, v katerih je oškodovanec moški

Graf 6: Razmerje med osumljencem in oškodovancem v zadevah, v katerih je oškodovanka ženska

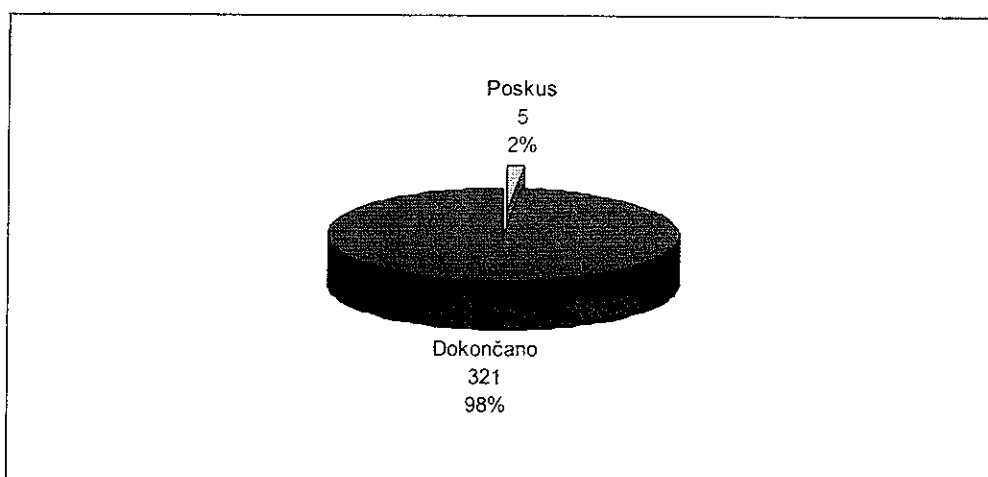
- značilnosti kaznivih dejanj

Med izvršenimi kaznivimi dejanji je s 24,5% prevladovalo kaznivo dejanje ogrožanja varnosti po 145. členu Kazenskega zakonika (KZ), sledi pa mu kaznivo dejanje tatvine po 211. členu KZ (11,2%). Med ostalimi kaznivimi dejanji izstopata s po 7% še kaznivo dejanje poškodovanje tuje stvari po 224. členu KZ in lahka telesna poškodba po 133. členu KZ. Skoraj vsa kazniva dejanja so bila dokončana (98%) – glej graf 7. V večini zadevah je podal ovadbo oškodovanec (86%) – glej graf 8.

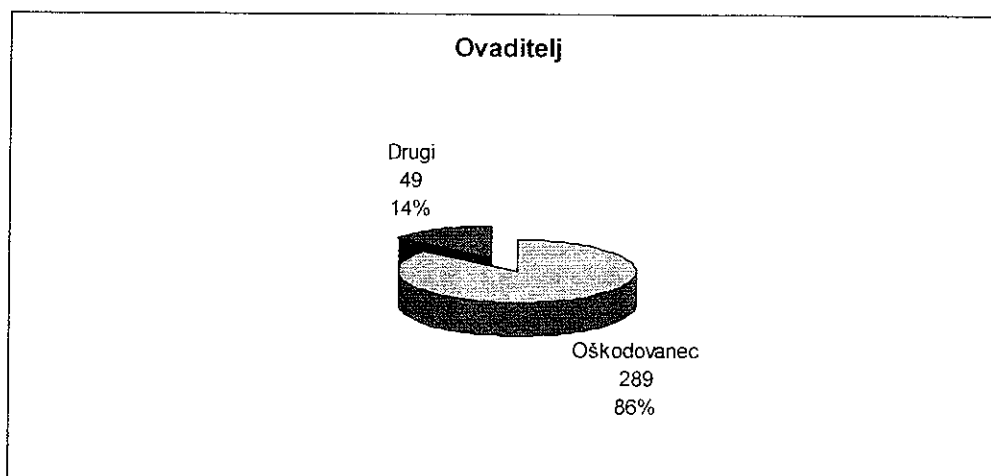
Tabela 1: Vrste kaznivih dejanj

Člen	133.1,	134.1,	137.1,	145.1 145.2,	in	146.1,	211.1,	211.2 in 211.3,
Število KD	25	2	4	87		12	17	23
Člen	217.1,	217.3,	224.1,	299.1,		325.1,	327.1	
Število KD	16	2	25	5		15	2	

Graf 7: Delež kaznivih dejanj, ki so ostala pri poskusu

Graf 8: Oškodovanec kot prijavitelj kaznivega dejanja

2. POSTOPEK PORAVNAVANJA

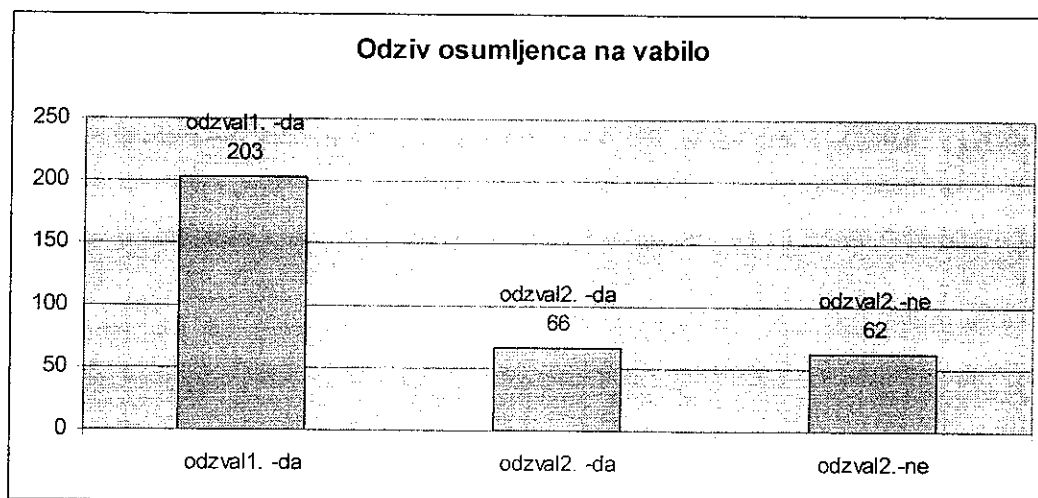
- odzivanje na vabila

Po podatkih iz letnih poročil Vrhovnega državnega tožilstva izhaja, da je v približno 30% neuspešnih poravnav razlog za neuspešnost neodzivanje strank na vabila poravnalca. Zanimalo nas je, ali obstaja razlika v odzivnosti – neodzivnosti na vabila med osumljencem in oškodovancem. Pričakovali smo, da je odzivnost med osumljenci večja kot med oškodovanci, saj se s sklenitvijo sporazuma v okviru poravnave izognejo kazenskemu postopku, torej tudi vpisu v kazensko evidenco v primeru obsodilne sodbe. Poleg tega lahko predvsem pri bagatelnejših zadevah oškodovanec izgubi interes za sodelovanje v postopkih obravnavanja storilca kaznivega dejanja in se zato v manjši meri odziva na vabila za sodelovanje v poravnavanju. Naše hipoteze nismo potrdili, saj je analiza pokazala, da se tudi na drugo vabilo ni odzvalo 17,6% oškodovancev in 18,7% osumljencev. Pasivnih osumljencev je bilo celo nekoliko več kot pasivnih oškodovancev, kar je ravno nasprotno od pričakovanega.

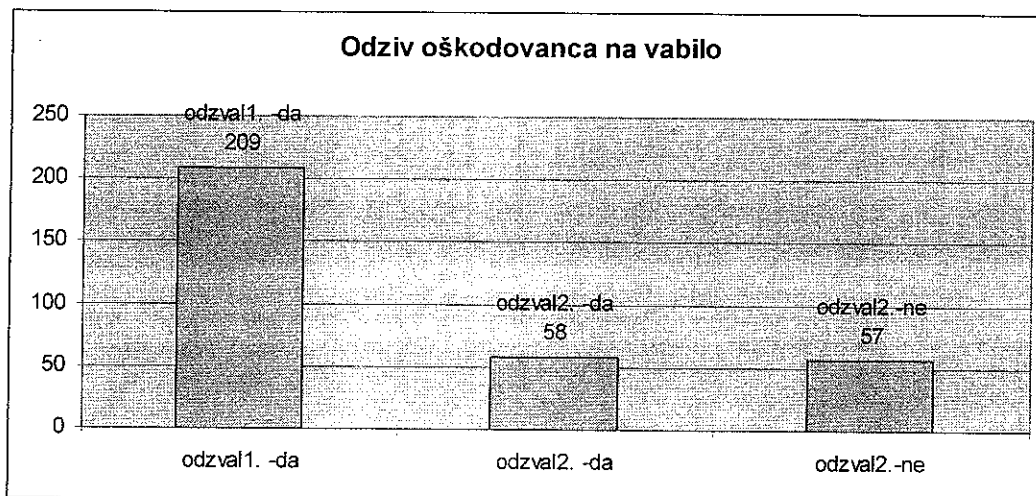
Tabela 2: Odziv osumljenca in oškodovanca na vabila poravnalca

	osumljenec	oškodovanec
Odzval se je na prvo vabilo	61,3%	64,5%
Odzval se je še na drugo vabilo	19,9%	17,9%
Tudi na drugo vabilo se ni odzval	18,7%	17,6%
N	331	324

Graf 9: Odziv osumljenca na prvo in morebitno drugo vabilo poravnalca

Graf 10: Odziv oškodovanca na prvo in morebitno drugo vabilo poravnalca

Podrobnejša analiza zadev, v katerih se ena od strank (ali obe) ni odzvala na vabilo (takih zadev je bilo 67 – 18,8%), in je bilo zato poravnavanje neuspešno, pa pokaže naslednje:

- v polovici teh zadev (50,7%) se tako osumljenec kot oškodovanec nista odzvala niti na drugo vabilo,
- 31,3% zadev je takšnih, kjer se je vabilu odzval oškodovanec, ne pa tudi osumljenec,
- v 17,9% zadev se je osumljenec odzval na vabilo, pa je bilo poravnavanje neuspešno zaradi neodzivanja oškodovanca na vabila poravnalca.

Tudi takšna podrobnejša analiza še odločneje zavrača našo hipotezo, da se osumljenci pogosteje odzivajo na vabila za sodelovanje v poravnavanju kot oškodovanci.

- soglasje strank

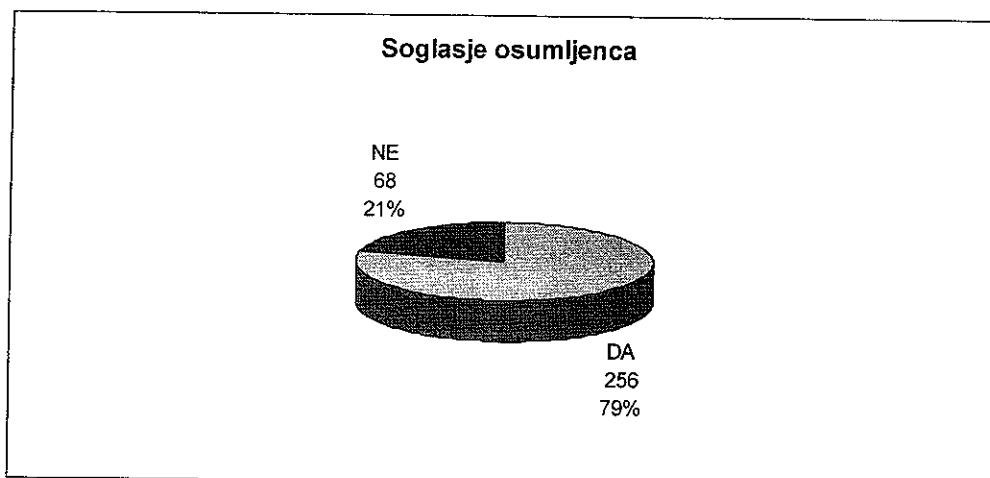
Soglasja k poravnavanju ni dalo 21% osumljencev in 23% oškodovancev. Analiza zadev, kjer soglasje ni bilo dano in je bila poravnava zato neuspešna, pokaže naslednje:

- v 23,9% zadev je bila poravnava neuspešna zato, ker ena od strank ali obe nista dali soglasja k poravnavanju,
- v več kot polovici teh zadev obe stranki nista dali soglasja (57,3%),
- v 23,2% zadev je dal soglasje osumljenec, ne pa tudi oškodovanec,
- v 19,5% zadev pa osumljenec ni dal soglasja, medtem ko se je s postopkom poravnavanja strinjal oškodovanec.

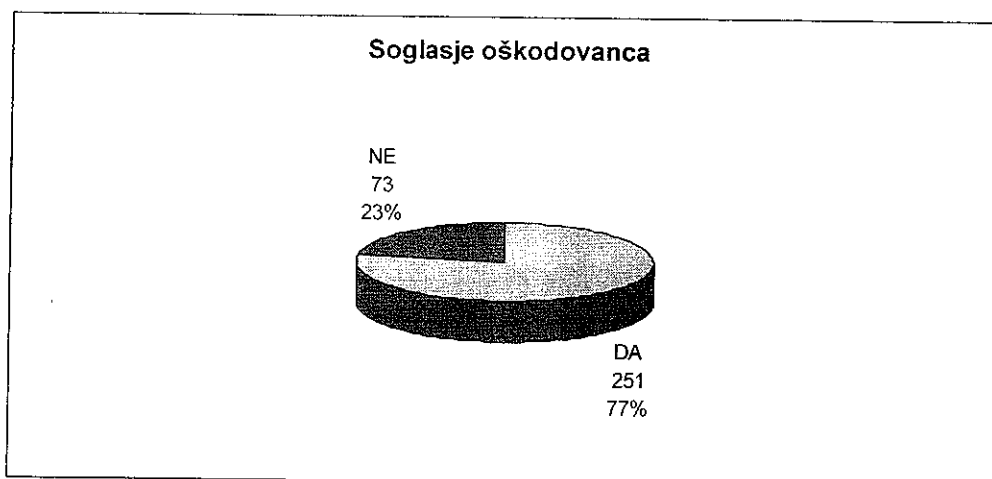
Ponovno se pokaže (podobno kot pri neodzivanju na vabila poravnalca), da je med strankama oškodovanec tisti, ki s svojim ravnanjem, ker ne da soglasja, povzroči neuspešno poravnavanje pogosteje kot osumljenec, čeprav je ta razlika manj očitna kot pri neodzivanju na vabila.

Graf 11: Delež osumljencev, ki so dali oz. niso dali soglasja za poravnavanje

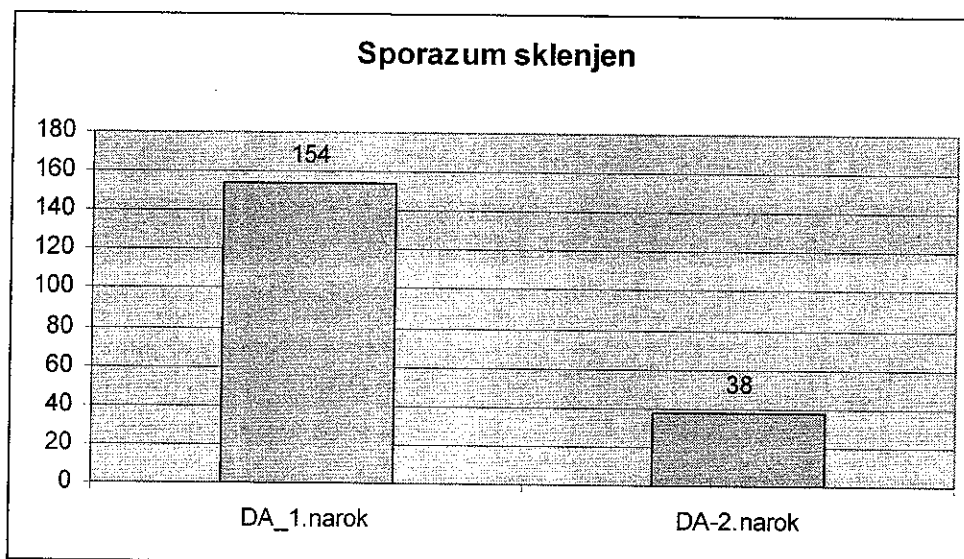
Graf 12: delež oškodovancev, ki so dali oz. niso dali soglasja za poravnavanje

- sporazum

Sporazum je bil sklenjen v 53,9% zadevah; od tega jih je bila večina (80%) sklenjenih na prvem naroku. Dejstvo pa je, da je srečanje med osumljencem in oškodovancem potekalo le v 274 zadevah (odšteli smo vse zadeve, v kateri ena od strank ali obe nista dali soglasja). Težko je neodzivanje strank pripisati slabemu oz. premalo angažiranemu delu poravnalcev. Na fokusni skupini se je sicer izkazalo, da imajo poravnalci različno prakso pri vabljenju strank (nekateri vabilu priložijo sklep državnega tožilca o imenovanju poravnalca, s čimer dajo vabilu uradni prizvok, drugi npr. pokličejo stranke po telefonu) in da bi se lahko z usklajenimi učinkovitejšimi pristopi tudi vplivalo na zmanjšanje ignoriranja vabil pri obeh strankah. Če torej ocenjujemo uspešnost dela poravnalcev v ožjem smislu, je prav, da upoštevamo le tiste zadeve, kjer je poravnavanje dejansko steklo in kjer so torej poravnalci odigrali svojo vlogo mediatorja. Ob upoštevanju navedenega pa ugotovimo, da je bil sporazum sklenjen v 192 zadevah od 274 zadev, kar predstavlja 70% (bistveno višji od 53,9%, če upoštevamo vse zadeve, torej tudi tiste, kjer zaradi neodziva na vabilo ni bilo srečanja med osumljencem in oškodovancem).

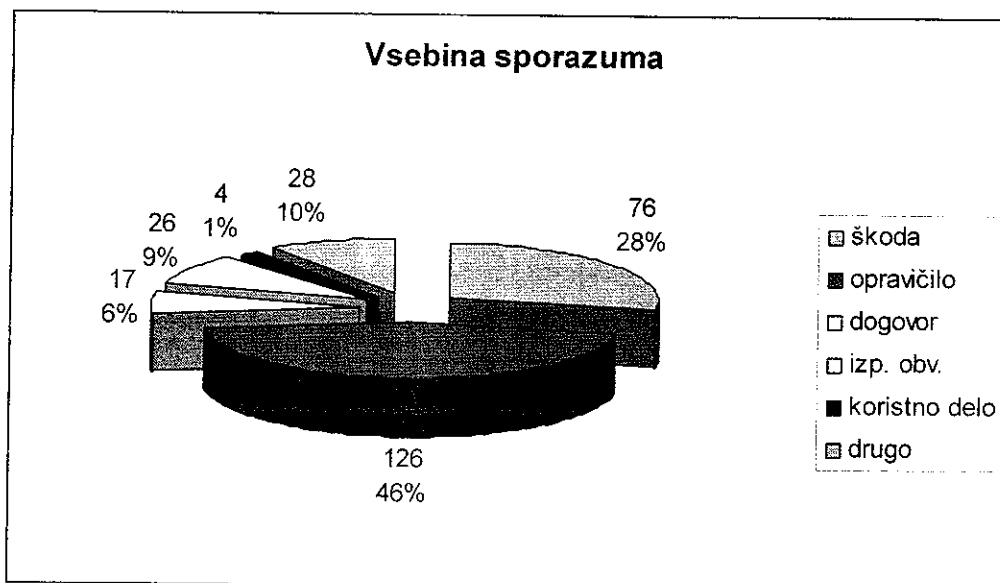
Graf 13: Sklenjeni sporazumi med osumljencem in oškodovancem

Vsebina sporazuma pa je bila naslednja:

- opravičilo 46%
- povračilo škode 28%
- izpolnitev dogovorjenih obveznosti 9%
- medsebojni dogovor o nadaljnem sožitju 6%
- delo v korist lokalne skupnosti 1%
- drugo 10%

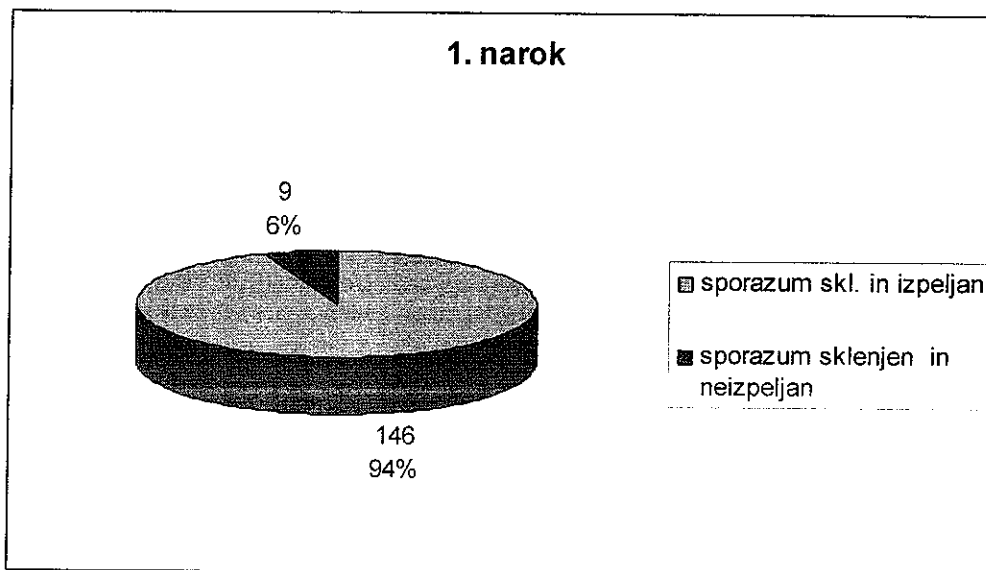
Graf 14: vsebina sporazuma

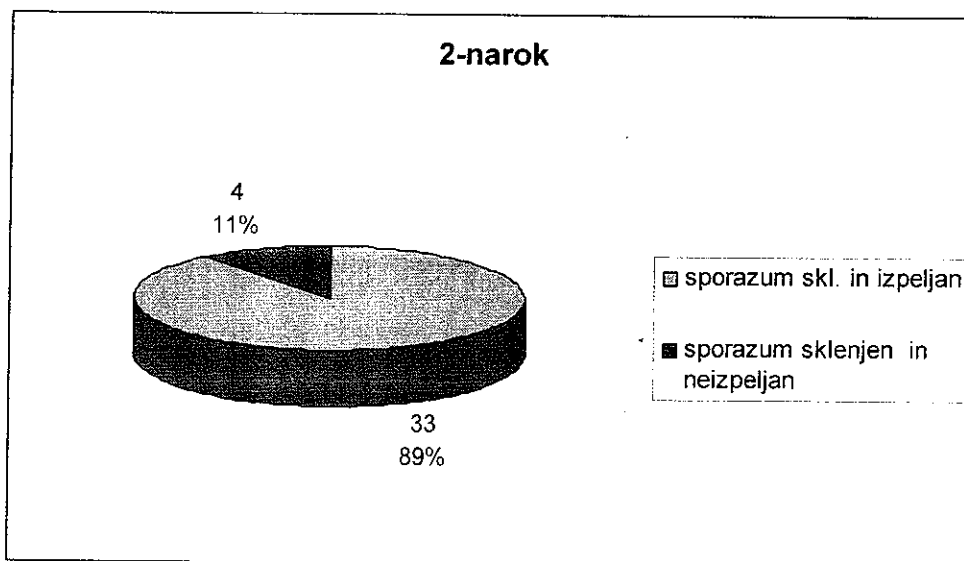
- izpolnitev sporazuma

Od sklenjenih sporazumov (192) jih ni bilo izpolnjenih le 6,8%. Nekoliko pogosteje so izpolnjeni tisti sporazumi, ki so bili sklenjeni na prvem naroku (94%) kot pa sporazumi, sklenjeni na drugem naroku (89%). Ta sicer majhna razlika je lahko posledica zapletenih odnosov in zato težja pripravljenost sklenitve ustreznega sporazuma, kar je nedvomno značilnost zadev, kjer sta bila potrebna dva naroka za sklenitev sporazuma.

Graf 15: Izpolnitev sporazumov, sklenjenih na prvem naroku

Graf 16: Izpolnitev sporazumov, sklenjenih na drugem naroku

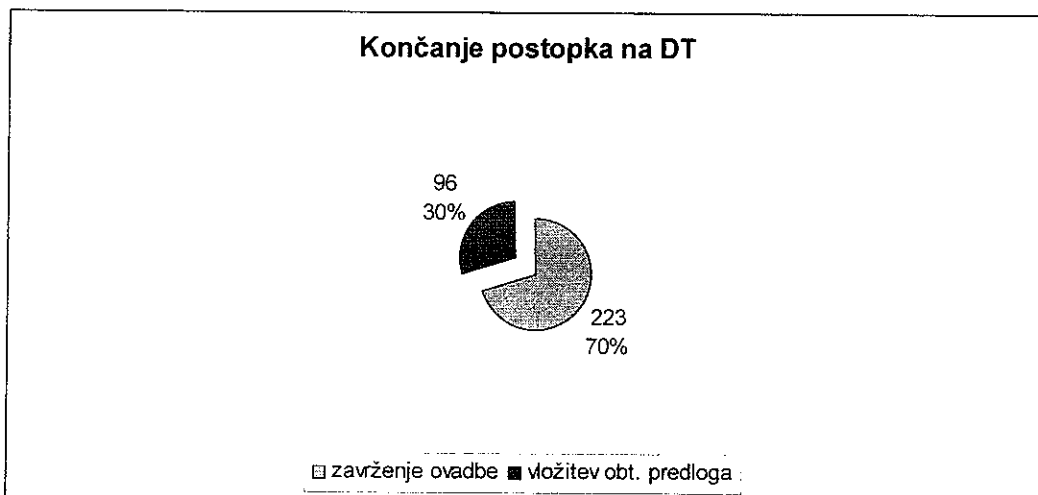

3. POSTOPEK NA DT

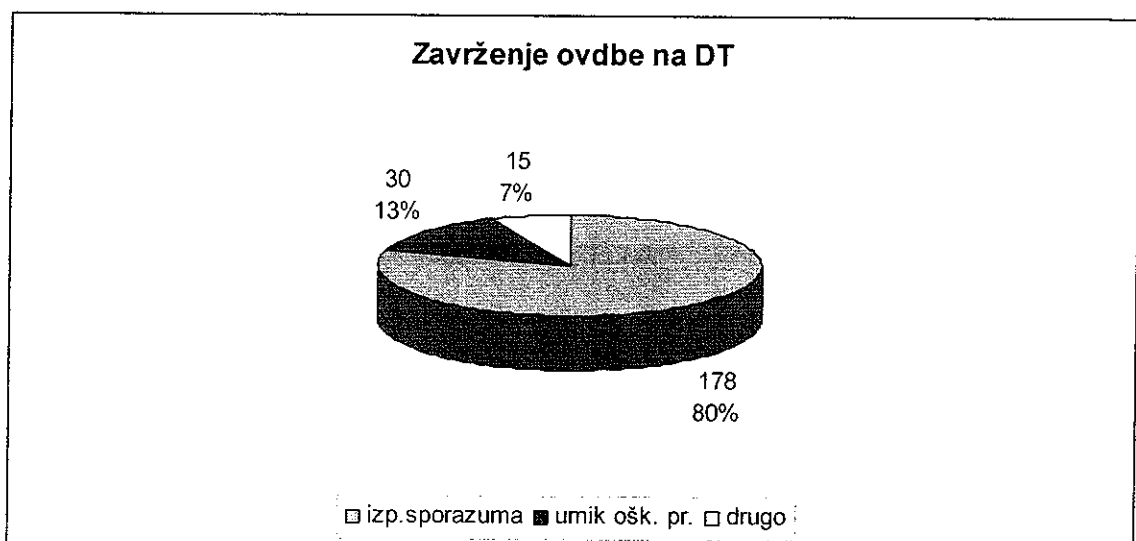
V 179 zadevah (50,3% vseh obravnavanih zadev) se je torej poravnavanje končalo s sklenjenim in izpolnjenim sporazumom – uspešna poravnava. Po končanem postopku poravnavanja pa je državni tožilec zavrzel ovadbo v 70% zadev, v 30% pa je vložil obtožni predlog. Očitno je, da je zavrzel ovadbo ne samo zaradi uspešno končanega postopka poravnavanja (80% vseh zavrženj), ampak tudi zaradi drugih razlogov. Ti drugi razlogi pa so bili naslednji:

- oškodovanec je umaknil predlog – 13%
- drugi razlogi kot npr. zavrženje zaradi uporabe instituta dejanja majhnega pomena – 7%.

Graf 17: Ravnanje državnega tožilca po prejemu poravnalskega spisa

Graf 18: Razlogi za zavrženje ovadbe po prejemu poravnalskega spisa

4. TRAJANJE POSTOPKA

- trajanje postopka poravnavanja

Ugotavljali smo, koliko dni je trajal postopek poravnavanja – odkar je poravnalec dobil odstopljeni spis pa do takrat, ko ga je poravnalec poslal nazaj na tožilstvo. Žal v večini poravnalskih spisov ni bilo zabeleženega podatka prejema spisa. Tako je bilo mogoče le v 77 zadevah ugotoviti, koliko dni je preteklo od prejema spisa do pošiljanja vabil. Pravilnik o poravnavanju v kazenskih zadevah (Ur.l. RS, št. 114/2004) določa, da mora poravnalec začeti s postopkom poravnavanja takoj oz. najkasneje v 15 dneh po prejemu ovadbe (15. člen). Analiza spisov je pokazala, da je v povprečju ta rok spoštovan; poravnalci so v 45 zadevah (58%) poslali vabilo v 10 dneh ali manj od prejema spisa. V povprečju pa je minilo 15 dni. Dve zadevi močno izstopata, saj je poravnalec poslal vabilo po preteku 159 dni oz. po preteku 190 dni. Zaradi njune izjemnosti smo izračunali povprečje brez njiju in dobili podatek, da je v povprečju preteklo 11 dni od prejema spisa do pošiljanja vabil.

Trajanje postopka poravnavanja od pošiljanja vabila pa do vrnitve spisa državnemu tožilcu, je bilo mogoče ugotoviti za 269 zadev; povprečno število dni je bilo 50. Če pa ne upoštevamo štirih zadev, ki močno izstopajo po trajanju od pošiljanja vabila pa do vrnitve spisa (trajanje v teh zadevah: 379, 372, 351 in 407 dni), je povprečje 45 dni.

Ob upoštevanju vseh pregledanih zadev, kjer so bili zabeleženi potrebni datumi (in brez izključitve ekstremnih primerov), je postopek poravnavanja v povprečju trajal 65 dni, pri čemer je vendarle treba poudariti, da je bil v večini zadev zaključen prej. Zakon o kazenskem postopku ne določa roka, v katerem naj bi bil postopek poravnavanja zaključen, ampak le rok 60 dni, v katerem mora biti izpolnjen klenjen sporazum.

- postopek na tožilstvu

Državnotožilski red (Ur.l. RS, št. 109/2004) v 80.členu določa: »O kazenski ovadbi pškodovanca v zadevah skrajšanega postopka mora tožilec odločiti v 30 dneh.« V drugih zadevah pa so tožilci dolžni opraviti svoje delo v posamezni zadevi praviloma v 90 dneh. Glede na navedeno je ob pregledu zadev mogoče ugotoviti, da so v povprečju tožilci bistveno prekoračili navedena roka, saj je v povprečju od prejema ovadbe pa do odstopa zadeve v poravnavanje preteklo kar 241 dni. Pri tem je sicer treba poudariti, da je v sicer 43% zadev tožilec odstopil zadevo v poravnavanje v okviru 90 dni, prekoračil pa je rok pri 57% zadev. Tudi to je nedvomno razlog za ugotovljeno visoko pasivnost strank, ki se kaže v neodzivanju na vabila za poravnavanje. Ta rok bi bilo mogoče bistveno skrajšati tudi z drugačno organizacijo dela; že policija bi ob sodelovanju tožilstva predlagala odstop zadeve v poravnavanje.

Splošno navodilo nalaga tožilcu, da mora po prejemu poravnalskega spisa v 30 dneh odločiti o ovadbi (12.člen Navodil). Z analizo zadev pa smo ugotovili, da je ta rok prekoračen v povprečju za 16 dni. V izračun tega trajanja smo lahko iz našega vzorca 356 zadev zajeli le 248, saj pri ostalih iz spisa ni bilo razviden datum prejema poravnalskega spisa. Ob torej tako zmanjšanem vzorcu pa lahko ugotovimo, da je bil navedeni rok iz Splošnih navodil spoštovan v 57,2% zadev (glej tabelo 4), nadaljnih 27% zadev pa je bilo rešenih v treh mesecih od prejema spisa.

- trajanje od prijave kaznivega dejanja do zavrženja ovadbe

V povprečju je od prijave dejanja pa do zavrženja ovadbe preteklo 429 dni, kar je treba oceniti kot bistveno predolgo. V 31% zadev je prišlo do zavrženja v sedmih mesecih po storitvi dejanja, kar je še mogoče oceniti kot primeren čas. V 69% zadev pa je obravnavanje zadeve

trajalo predolgo. Eden od ciljev poravnavanja je tudi, da se zadeva reši čim prej. Podatki naše analize ne potrjujejo doseganja tega cilja.

Tabela 3: Trajanje obravnavanja zadev od prejema ovadbe do zavrženja ovadbe

od prejema ovadbe na DT do odstopa zadeve poravnalcu	Povprečje: 241 dni
Od prejema poravnalskega spisa do vrnitve spisa tožilcu (trajanje postopka poravnanja)	Povprečje: 65 dni
od prejema vrnjenega poravnalskega spisa do zavrženja ali vložitve obdolžilnega predloga	Povprečje: 46 dni
Od prijave k.d. do zavrženja ali vložitve obd. predloga	Povprečje: 429 dni

Tabela 4: Število zadev, v katerih so posamične faze obravnavanja potekale določen čas

	Od prejema ovadbe do odstopa DT zadeve poravnalcu - št. primerov	Od prejema vrnjenega poravnalskega spisa do zavrženja ovadbe oz. vložitve obdolžilnega predloga - št. primerov:	od prijave dejanja do zavrženja ovadbe oz. vložitve obdolžilnega predloga št. primerov:
do 30 dni	34	142	0
od 31 do 90 dni	100	67	7
od 91 do 150 dni	76	23	34
od 151 do 210 dni	29	8	52
od 211 do 270 dni	12	5	42
od 271 do 365 dni	12	2	49
od 366 do 547 dni	7	1	57

od 548 do 670 dni	3	0	12
več kot 670 dni	38	0	45
SUMA	311	248	298

5. ZAKLJUČNE UGOTOVITVE

Z analizo 356 poravnalskih spisov smo ugotovili naslednje:

1. V sotorilstvu je bilo storjenih le 14,6% kaznivih dejanj.
2. V 39% zadev ni bilo navedeno, ali je bil osumljenec že predobravnavan, iz česar sklepamo, da tožilec ni pridobil tega podatka. Glede na to, da že Zakon o kazenskem postopku kot okoliščino za odločitev za odstop zadeve v poravnavanje posebej navaja predkaznovanost storilca (161a.člen ZKP), ocenjujemo to kot pomanjkljivost dela tožilcev.
3. V 13% odstopljenih zadev je bil oškodovanec pravna oseba. Glede na cilj poravnavanja (rešitev konflikta z namenom zagotoviti nadaljnje sožitje med storilcem in oškodovancem) ocenjujejo, da zadeve, v katerih je oškodovanec pravna oseba, niso primerne za poravnavanje, ampak bolj za odloženi pregon.
4. V skoraj polovici zadev (42,8%), kjer je bil oškodovanec fizična oseba, sta bila osumljenec in oškodovanec neznanca. Tudi takšne zadeve glede na prej navedeni cilj poravnavanja niso najprimernejše za poravnavanje.
5. Izbor kaznivih dejanj ocenjujemo kot primeren; med izvršenimi kaznivimi dejanji je s 24,5% prevladovalo kaznivo dejanje ogrožanja varnosti po 145. členu Kazenskega zakonika (KZ), sledi pa mu kaznivo dejanje tatvine po 211. členu KZ (11,2%).
6. Neodzivanje na vabilo poravnalcev ocenjujemo kot visoko in v tem smislu problematično: na prvo vabilo se ni odzvalo 38,7% osumljencev in 35,5% oškodovancev. Tudi po drugem vabilu pa ni bilo odziva s strani 18,7% osumljencev in 17,6 oškodovancev. Iz analize spisov ni bilo mogoče ugotoviti razlog za takšno pasivnost, vendar iz ugotovljene časovne odmaknjenosti od izvršenega kaznivega dejanja sklepamo, da bi hitrejše obravnavanje ovadb na tožilstvu lahko bistveno prispevalo k večjemu interesu predvsem oškodovancev za sodelovanje v postopku poravnavanja. V več kot 50% zadev je namreč tožilec odločil o odstopu zadeve v poravnavanje pozneje kot v 90 dneh. Če prištejemo še nekaj dni, kolikor je trajala sestava ovadbe na policiji, ugotovimo, da je v več kot polovici zadev od izvršitve kaznivega dejanja pa do vabila za sodelovanje v postopku poravnavanja preteklo 4 mesece ali več. In to je nedvomno čas, v

katerem je s strani oškodovanca upadel interes za sodelovanje pri obravnavanju storilca. Odzivnost bi bilo mogoče povečati tudi s posnemanjem dobrih praks nekaterih poravnalcev, na vabila katerih se odzove velika večina strank (poenotenje vsebine vabila, morebitna sprememba informativnega gradiva, ki je priloženo vabilu).

7. Soglasja k poravnavanju ni dalo 21% osumljencev in 23% oškodovancev. Približanje postopka poravnavanja času izvršitve kaznivega dejanja bi prav gotovo zmanjšal delež strank, ki soglasja k poravnavanju ne dajo. Poleg tega pa je privolitev v poravnavanje že lahko odraz strokovnosti in angažiranosti dela poravnalcev. Na skupnem izobraževanju poravnalcev bi bilo potrebno primerjati dobre prakse in izmenjati izkušnje.
8. Sporazum je bil sklenjen v 53,9% zadevah, kar ne more biti zadovoljiv delež. Vsebina sporazuma se je najpogosteje izčrpala v opravičilu (46%), sledi pa dogovor o povračilu škode (28%). Neizpoljenih je ostalo le 6,8% sklenjenih sporazumov.
9. Po končanem postopku poravnavanja pa je državni tožilec zavrzel ovadbo v 70% zadev, v 30% pa je vložil obtožni predlog. Med razlogi za zavrženje ovadbe je prevladovala uspešna poravnava (80%), v 13% pa je prišlo do zavrženja zaradi umika oškodovančevega predloga za pregon. Med ostalimi razlogi smo v nekaj zadevah zasledili tudi, da je tožilec po vrnitvi poravnalskega spisa ovadbo zavrzel zaradi dejanja majhnega pomena (14.čl. KZ). Čeprav so bile takšne zadeve le izjemne, naj opozorimo na nepravilno ravnanje tožilca; če pride v poštev uporaba instituta dejanja majhnega pomena, to pomeni, da takšno dejanje ni protipravno in je zato nepravilno takšno zadevo odstopiti v postopek poravnavanja. Tožilci morajo med selekcijskimi mehanizmi najprej preveriti, ali obstojijo pogoji za izključitev protipravnosti, torej tudi dejanje majhnega pomena.
10. Celoten postopek obravnavanja zadev je predolg; od prijave dejanja do zavrženja ovadbe (ali vložitve obdolžilnega predloga) je v povprečju preteklo eno leto in dva meseca (429 dni). Pretežni del tega časa je bil spis pri tožilcu, zato bi bilo treba organizacijo tožilskega dela oblikovati tako, da bi tudi pri tovrstni bagatelni kriminaliteti delo lahko potekalo hitreje.

III. del: Zaključne ugotovitve in predlogi

NEENAKA DOSTOPNOST OSUMLJENCEV IN OŠKODOVANČEV DO PORAVNAVANJA

Katja Filipčič

1. Analiza stanja v Sloveniji

Priporočilo Sveta Evrope R(99) 19 »Poravnavanje v kazenskih zadevah« poravnavanja ne opredeljuje kot pravice oškodovancev ali pravice osumljencev. Nedvoumno pa poudarja, da naj poravnavanje države opredelijo kot možnost, ki jo morajo pri obravnavanju zadeve upoštevati nosilci odločitev v kazenskem postopku. Zakonska ureditev v Sloveniji temu ustreza. Analiza pogostosti odločanja državnih tožilcev za odstop v poravnavanje pa kaže velike razlike pri upoštevanju in posluževanju te možnosti na različnih Okrožnih državnih tožilstvih. To pomeni, da je diskrecija glede uporabe instituta poravnavanja zelo različna, kar lahko označimo kot problematično tako z vidika doseganja ciljev poravnavanja (rešitve spora med osumljencem in oškodovancem, zmanjševanja pripada bagatelnih zadev na sodišče) kot tudi z vidika zadovoljstva oškodovanca in legitimnih interesov osumljenca (možnosti, da se njegova zadeva ne obravnava na sodišču, posledica česar je v primeru obsodilne sodbe vpis sodbe v kazensko evidenco). S stališča države pa takšne razlike v odstopanju zadev v poravnavanje kažejo na neenotno kaznovalno politiko med geografskimi področji.

Tabela 1: Poravnavanje za polnoletne storilce – 2005, 2006³⁵⁷

ODT	Skupaj ovadbe v delu		Št. vseh odstopljenih v poravnavanje, o katerih je bilo odločeno		Delež odstopljenih v poravnavanje	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006
ODT CE	5.546	5.550	172	201	3,10 %	3,62 %
ODT KK	1.649	1.745	57	58	3,46 %	3,32 %
ODT KP	3.282	3.176	145	45	4,42 %	1,42 %
ODT KR	2.586	2.637	176	190	6,81 %	7,21 %
ODT LJ	12.288	12.368	510	690	4,15 %	5,58 %
ODT MB	6.214	6.089	6	5	0,09 %	0,08 %
ODT MS	2.170	2.109	88	79	4,06 %	3,75 %
ODT NG	1.688	1.657	130	193	7,70 %	11,6 %
ODT NM	2.721	2.805	93	98	3,42 %	3,50 %
ODT PT	2.060	1.988	36	40	1,75 %	2,01 %
ODT SG	1.335	1.415	63	61	4,72	4,31 %
skupina	252	171	0	0	0	0
skupaj	41.791	41.710	1.476	1.660	3,53 %	3,98 %

³⁵⁷ Skupno poročilo o delu državnih tožilcev za leti 2005 in 2006

Tabela 2: Poravnavanje za mladoletne storilce – 2005,2006³⁵⁸

ODT	Skupaj ovadbe v delu		Št. vseh odstopljenih v poravnavanje, o katerih je bilo odločeno		Delež odstopljenih v poravnavanje	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006
ODT CE	415	314	4	15	0,96 %	4,78 %
ODT KK	110	115	4	9	3,64 %	7,83 %
ODT KP	222	192	43	9	19,37 %	4,69 %
ODT KR	330	249	23	16	6,97 %	6,43 %
ODT LJ	1.173	1.389	105	129	8,95 %	9,29 %
ODT MB	398	428	0	0	0	0
ODT MS	148	133	6	4	4,05 %	3,01 %
ODT NG	109	89	5	5	4,59 %	5,62 %
ODT NM	294	301	32	0	10,89 %	0
ODT PT	157	138	0	0	0	0
ODT SG	128	99	3	4	2,34 %	4,04 %
skupina	1	0	0	0	0	0
skupaj	3.485	3.447	225	191	6,46 %	5,54 %

Tabela 3: Delež odstopljenih zadev v poravnavanje (od vseh obravnavanih ovadb)

ODT	Polnoletni storilci		Mladoletni storilci	
	2005	2006	2005	2006
ODT CE	3,10 %	3,62 %	0,96 %	4,78 %
ODT KK	3,46 %	3,32 %	3,64 %	7,83 %
ODT KP	4,42 %	1,42 %	19,37 %	4,69 %
ODT KR	6,81 %	7,21 %	6,97 %	6,43 %
ODT LJ	4,15 %	5,58 %	8,95 %	9,29 %
ODT MB	0,09 %	0,08 %	0	0
ODT MS	4,06 %	3,75 %	4,05 %	3,01 %
ODT NG	7,70 %	11,6 %	4,59 %	5,62 %
ODT NM	3,42 %	3,50 %	10,89 %	0
ODT PT	1,75 %	2,01 %	0	0
ODT SG	4,72	4,31 %	2,34 %	4,04 %
skupina	0	0	0	0
skupaj	3,53 %	3,98 %	6,46 %	5,54 %

Kot izhaja iz podatkov v tabelah 1, 2 in 3, se državni tožilci po ODT zelo različno pogosto odločajo za odstop zadev v poravnavanje. Razlike med ODT so izjemno velike; pri polnoletnih storilcih zajema razpon deleža odstopljenih zadev v poravnavanje od 0,08% do 11,6% v letu 2006 in pri mladoletnih storilcih od 0% do 19,37% v letu 2005. Tako drastični odstopi od povprečja kažejo na izrazito različno razumevanje instituta poravnavanja in posledično tako različno uporabo diskrecije. V smislu zagotavljanja enake politike pregona

³⁵⁸ Skupno poročilo o delu državnih tožilcev za leti 2005 in 2006

(oz. kaznovalne politike) so neprimerni tako močni odstopi pod povprečjem kot tudi nad povprečjem.

Tožilci iz ODT Maribor v letih 2005 – 2006 niso odstopili v poravnavanje nobene zadeve, kjer je bil osumljenec mladoleten in le nekaj (6 oz. 5), ko je bil osumljenec polnoletna oseba. Najpogosteje pa so se za poravnavanje pri polnoletnih osumljencih v opazovanem obdobju odločili tožilci iz Nove Gorice, sledijo pa jim tožilci iz ODT Kranj.

Razloge za tako velike razlike smo poskušali najti v odgovorih na anketo, na katero so v okviru naše raziskave odgovarjali tožilci. Želeli smo primerjati odgovore tožilcev iz ODT, kjer se najredkeje odločijo za poravnavanje z odgovori tožilcev, kjer je delež odstopov v poravnavanje največje. Iz ODT Maribor je na našo anketo odgovorilo 5 tožilcev, iz ODT Nova Gorica le eden in iz ODT Kranj 7 tožilcev. Zaradi premajhnega števila prejetih odgovorov iz ODT Nova Gorica smo primerjali odgovore iz ODT Maribor z odgovori iz ODT Kranj. Oboje smo potem primerjali še z izračunanim povprečjem vseh odgovorov in v odstopanjih iskali razloge za takšne razlike v pogostosti odločanja za odstop zadev v poravnavanje. Ob zavedanju, da število zaposlenih na tožilstvih, ki so odgovarjali na anketo, predstavlja le manjši delež od vseh zaposlenih tožilcev na teh tožilstvih, smo kljub temu na osnovi anket napravili nekaj splošnejših zaključkov.

Vprašanje iz ankete državnih tožilcev:

Kaj vas ovira, da se pogosteje ne odločite za odstop ovadbe v postopek poravnavanja?

(1 – ni pomemben razlog, 5 – najpomembnejši razlog)

- 5.1. nepoznavanje tega instituta..... 1..... 2..... 3..... 4..... 5
 5.2. preveč zapleten postopek..... 1..... 2..... 3..... 4..... 5
 5.3. slabo delo poravnalcev..... 1..... 2..... 3..... 4..... 5
 5.4. pomanjkljivi podatki v ovadbi..... 1..... 2..... 3..... 4..... 5

	5.1.	5.2.	5.3.	5.4.
povprečje	1,2	1,7	2,6	2,9
ODT MB	1	4	3	2,5
ODT KR	1	1	2,7	2,2
ODT LJ	1	1,3	2,4	3,1

Najbolj neposreden odgovor na vprašanje, zakaj tako velike razlike v odstopanju zadev v poravnavanje, dobimo s primerjavo odgovorov na anketno vprašanje: Kaj vas ovira, da se pogosteje ne odločite za odstop ovadbe v postopek poravnavanja? Pomembna razlika med odgovori tožilcev iz ODT Maribor in ODT Kranj se pokaže pri oceni zapletenosti postopka kot ovire za odstopanje zadev v poravnavanje. Na ODT Kranj (4 anketiranci) so to ocenili kot nepomemben razlog, medtem ko tožilci na ODT Maribor (4 anketiranci) ocenjujejo to kot zelo pomemben razlog (povprečna ocena 4). To oceno smo primerjali še s stališči tožilcev na ODT Ljubljana (8 anketirancev), kjer je delež odstopov v poravnavanje prav tako nad skupnim povprečjem. Tudi na tem ODT ocenjujejo postopek poravnavanja kot nezapleten. Zaključimo lahko (ob sicer metodoloških zadržkih zaradi majhnega števila anketirancev), da je temeljni razlog v različnem deležu odstopljenih v dojetju ustreznosti pravnih predpisov – ureditve postopka poravnavanja predvsem glede opravi, ki jih mora za odstop in po njem

opraviti državni tožilec.³⁵⁹ To oceno pa je treba razumeti v kontekstu vseh drugih načinov, na katere lahko državni tožilci obravnavajo bagatelno kriminaliteto oziroma v primerjavi z domnevno zapletenostjo postopka odloženega pregona in števila opravil, ki so za to potrebna. Zato smo primerjali še obseg zadev, ki jih državni tožilci obravnavajo preko odloženega pregona, ker sta se (si) glede narave zadev, ki se obravnavajo preko obeh institutov (poravnavanja in odloženega pregona), navedena instituta najbolj sorodna.

Tabela 4: Odloženi kazenski pregon za polnoletne storilce – 2005, 2006³⁶⁰

ODT	Skupaj ovadbe v delu		Št. vseh odstopljenih v odloženi pregon, o katerih je bilo odločeno		Delež odstopljenih v odloženi pregon	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006
ODT CE	5.546	5.550	398	437	7,18	7,88
ODT KK	1.649	1.745	225	182	13,64	10,43
ODT KP	3.282	3.176	277	207	8,44	6,52
ODT KR	2.586	2.637	150	188	5,80	7,13
ODT LJ	12.288	12.368	567	705	4,61	5,70
ODT MB	6.214	6.089	814	684	13,10	11,23
ODT MS	2.170	2.109	309	341	14,24	16,17
ODT NG	1.688	1.657	127	131	7,52	7,91
ODT NM	2.721	2.805	233	235	8,56	8,38
ODT PT	2.060	1.988	202	97	9,81	4,88
ODT SG	1.335	1.415	121	93	9,06	6,57
skupina	252	171	0	0	0	0
skupaj	41.791	41.710	3.423	3.300	8,19 %	7,91 %

Tabela 5: Odloženi kazenski pregon za mladoletne storilce – 2005, 2006³⁶¹

ODT	Skupaj ovadbe v delu		Št. vseh odstopljenih v odloženi pregon, o katerih je bilo odločeno		Delež odstopljenih v odloženi pregon	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006
ODT CE	415	314	83	81	20%	25,8%
ODT KK	110	115	38	38	34,55%	33,04%
ODT KP	222	192	2	3	0,90%	1,56%
ODT KR	330	249	46	39	13,94%	15,66%
ODT LJ	1.173	1.389	7	49	0,6%	3,53%
ODT MB	398	428	56	56	14,1%	13,08%
ODT MS	148	133	33	37	22,3%	27,82%
ODT NG	109	89	20	21	18,35%	23,59%
ODT NM	294	301	29	67	9,86%	22,26%

³⁵⁹ Razlike so tudi pri oceni dela poravnalcev in pomanjkljivih podatkih v ovadbi, vendar so razlike premajhne, da bi jih ob upoštevanju majhnega števila anketirancev lahko upoštevali.

³⁶⁰ Skupno poročilo o delu državnih tožilcev za leti 2005 in 2006

³⁶¹ Skupno poročilo o delu državnih tožilcev za leti 2005 in 2006

ODT PT	157	138	32	12	20,38%	8,69%
ODT SG	128	99	14	14	10,94%	14,14%
skupina	1	0	0	0	0	0
skupaj	3.485	3.447	360	417	10,33%	12,10%

Tabela 6: Delež odstopljenih zadev v poravnavanje in v odloženi pregon – polnoletni storilci (zbirni podatki)

ODT	Odstopljene zadeve v poravnavanje		Odstopljene zadeve v odloženi pregon	
	2005	2006	2005	2006
ODT CE	3,10 %	3,62 %	7,18 %	7,88 %
ODT KK	3,46 %	3,32 %	13,64 %	10,43 %
ODT KP	4,42 %	1,42 %	8,44 %	6,52 %
ODT KR	6,81 %	7,21 %	5,80 %	7,13 %
ODT LJ	4,15 %	5,58 %	4,61 %	5,70 %
ODT MB	0,09 %	0,08 %	13,10 %	11,23 %
ODT MS	4,06 %	3,75 %	14,24 %	16,17 %
ODT NG	7,70 %	11,6 %	7,52 %	7,91 %
ODT NM	3,42 %	3,50 %	8,56 %	8,38 %
ODT PT	1,75 %	2,01 %	9,81 %	4,88 %
ODT SG	4,72	4,31 %	9,06 %	6,57 %
skupina	0	0	0	0
skupaj	3,53 %	3,98 %	8,19 %	7,91 %

Iz podatkov v zgornji tabelah sledijo zanimivi zaključki glede odstopanja zadev v poravnavanje in odloženi pregon. Prva ugotovitev je, da v povprečju bistveno več zadev tožilci odstopijo v odloženi pregon kot pa v poravnavanje (enkrat več zadev). To seveda ni problematično; kaže predvsem na dejstvo, da se jim odloženi pregon na splošno zdi ustreznejši način za obravnavanje bagatelne kriminalitete. Poleg tega smo bili posebej pozorni na tista ODT, ki odstopijo manj zadev v poravnavanje, kot pa je sicer povprečje vseh tožilcev. Od povprečja odstopljeneh zadev v poravnavanje najbolj odstopata ODT Maribor in Ptuj in oba sta v letu 2005 odstopila v odloženi pregon več zadev, kot pa je bilo povprečje vseh ODT in to za ODT Maribor velja tudi za leto 2006 (izrazito preseženo povprečje). Po drugi strani pa so tožilstva, ki so odstopila v poravnavanje več zadev, kot je bilo povprečje (ODT Ljubljana, Kranj, Nova Gorica), odstopila v odloženi pregon manj zadev, kot je bilo povprečje za odstop zadev v odloženi pregon.

Prav gotovo je za to več razlogov, ki jih ne moremo razbrati iz naših izpolnjenih anket tožilcev, v kateri smo se osredotočili le na odnos do poravnavanja. Izgleda pa, da si oba instituta konkurirata in v določenem smislu naklonjenost enemu izključuje naklonjenost drugemu.

Ker pa gre kljub podobnosti obeh institutov za različne cilje, ki jih zasledujeta (poleg skupnega: alternativni način obravnavanja bagatelnih zadev), je takšno stanje neprimerno. Izpostavim naj predvsem povsem drugačno vlogo oškodovancev ter položaj osumljencev, ki v primeru poravnavanja nastopajo kot enakopravni partner nasproti oškodovancem, medtem ko nalogo ali navodilo v postopku odloženega pregona dojamejo kot »tožilsko« kazni in jo zaradi avtoritete institucije tudi izvršijo.

2. Zaključek s predlogi

Prav je, da sodi odločanje o primernosti zadeve v poravnavanje v okvir diskrecije državnih tožilcev, vendar pa so potrebni ukrepi poenotenja njene uporabe, saj tako velike razlike med ODTji lahko označimo za problem. Takšna praksa namreč kaže na neenako obravnavanje oškodovancev in storilcev. Njihova dostopnost do poravnavanja (ki sicer res ni pravica, utegne pa postati privilegij) je namreč odvisna od tega, na območju katerega ODT je bilo kaznivo dejanje storjeno in ne od vrste in narave storjenega dejanja ter drugih okoliščin, vezanih na dejanje in storilca (161.a člen ZKP). Uporaba nekega pravnega instituta ne sme biti odvisna od osebnega mnenja, (ali) vrednot posameznika ali njegovih osebnih preferenc nemu ali drugemu institutu, ko mora sprejeti odločitev.

Praviloma se različne prakse v okviru diskrecije lahko zmanjša na dva temeljna načina:

1. navodila za uporabo diskrecije,
2. izobraževanje državnih tožilcev in posveti, na katerih bi se sprejeli standardi, enotna razlaga navodil

2.1. Ocena ustreznosti in zadostnosti navodil za uporabo diskrecije

Temeljna navodila, katere okoliščine mora državni tožilec upoštevati pri odločitvi, ali bo zadevo odstopil v poravnavanje, določa že Zakon o kazenskem postopku v 161.1 členu. Te okoliščine so:

1. objektivne okoliščine:
  - vrsta in narava dejanja,
  - okoliščine, v katerih je bilo dejanje storjeno,
2. subjektivne okoliščine (vezane na storilca):
  - osebnost storilca,
  - predkaznovanost storilca,
  - stopnjo storilčeve kazenske odgovornosti.

Splošno navodilo o pogojih in okoliščinah za odstopanje ovadb v postopek poravnavanja (Ur.l. RS, št. 128/2004) okoliščine iz ZKP še konkretizira na naslednji način:

- opredeljuje namen poravnavanja (»odprava kriminogene situacije, ki utegne povzročiti nove konflikte med storilcem in oškodovancem« - 1.čl. Navodil).
- po členih oz. poglavjih iz Kazenskega zakonika našteva, katera kazniva dejanja so praviloma primerna za poravnavanje (1.čl. Navodil),
- našteje primere, v katerih poravnavanje načeloma ni primerno (3.čl. Navodil),
- našteje 5 skupin razlogov javnega interesa in 5 skupin razlogov interesa strank, ki jih mora upoštevati državni tožilec pri odločanju o odstopu zadeve v poravnavanje.
- našteje še 3 dodatne objektivne okoliščine, ki naj jih državni tožilci upoštevajo pri odločitvi o odstopu v poravnavanje (časovna odmaknjenost od storitve dejanja, način prijave, čas od prijave – 4.čl. Navodil),
- posebej so izpostavljene 4 lastnosti zadev, na katere naj bo državni tožilec še posebej pozoren (5.čl. Navodil).

Okoliščine, ki naj bodo državnim tožilcem vodilo pri odločitvi o odstopu zadev v poravnavanje, so dovolj jasno, konkretno in podrobno navedene v Navodilih. Glede na to je mogoč le zaključek, da pomanjkljiva ali preohlapna navodila za uporabo diskrecije niso razlog za tako različen obseg odstopljenih zadev v poravnavanje. Še posebej, če ob tem

upoštevamo tudi določbo 87. člena Zakona o državnem tožilstvu, ki nalaga državnemu tožilcu, da mora ob obravnavanju zadev skrbno preveriti, ali so podani pogoji za poravnavanje.³⁶² Ta določba mu ne nalaga le potrebne skrbnosti pri uporabi diskrecije, ampak tudi, da mora ob vsaki ovadbi preveriti, ali je mogoč odstop zadeve v poravnavanje.

Očitno torej je, da državni tožilci različno uporabljajo navedena navodila iz ZKP in Navodil oz. jih različno razumejo in ocenjujejo. S spremembo ali dopolnitvijo Navodil torej ne bi zmanjšali tako velikih razlik v odstopanju ovadb v poravnavanje po Sloveniji.

Po naši oceni pa bi usmeritve Vrhovnega državnega tožilstva lahko bistveno prispevale k poenotenju praks glede odstopanja zadev v poravnavanje. Poleg usmeritev bi imeli enak učinek tudi vsakoletni pregledi in predvsem analiza statističnih podatkov po Okrožnih državnih tožilstvih s strani Vrhovnega državnega tožilstva.

2.2. Izobraževanje kot dejavnik zmanjševanja različne uporabe diskrecije

Iz ugotovitve, da Navodila ne morejo biti razlog za različno uporabo diskrecije, izhaja, da je le-ta pogojena z različnim odnosom tožilcev do pomena in ustreznosti instituta poravnavanja. Ni mogoče govoriti o različnem zgolj individualnem odnosu do poravnavanja, ampak o skupnem odnosu, ki se oblikuje v okviru posameznih ODT. Nezaupanje v sam institut in najverjetneje nerazumevanje oz. nesprejemanje novega pristopa k obravnavanju zadev se je v naši anketi državnih tožilcev pokazalo kot »prezapleten postopek poravnavanja«. Vse navedene dileme pa je mogoče vsaj zmanjšati (če ne že odpraviti) z izobraževanjem. Tožilstvo bi torej moralo organizirati posvete, posvečene posebej alternativnemu obravnavanju zadev (predvsem razmerjem med poravnavanjem in odloženim pregonom), katerih nujni del bi bile tudi delavnice in na konkretnih primerih prikazani uspeh in s tem smisel posamičnih oblik alternativnega obravnavanja zadev. Ker so tudi tožilci večinsko izrazili željo po sodelovanju v delavnicah, bi bilo potrebno zaradi boljšega razumevanja postopka poravnavanja in večanja zaupanja v delo poravnalcev organizirati skupna izobraževanja s simulacijo postopka ali omogočiti prisotnost tožilcev v postopkih poravnavanja zgolj za potrebe izobraževanja. Ocenjujemo torej, da bi lahko tožilstvo oziroma organ, ki bi organiziral izobraževanje (CIP), posvetil več pozornosti izobraževanju z navedenega področja.

---

³⁶² Zakon o državnem tožilstvu, 87. člen: »Vsak državni tožilec je dolžan pri proučevanju kazenskih ovadb skrbno preveriti, ali so podani pogoji za poravnavo po določbah zakona o kazenskem postopku in splošnega navodila o pogojih in okoliščinah za odstopanje ovadb v postopek poravnavanja.«

USPEŠNOST PORAVNAVANJA

Katja Filipčič

Delež uspešnih poravnjav za polnoletne storilce je v obdobju 2002 – 2006 stabilen in znaša 47%.³⁶³ Takšno uspešnost lahko ocenimo za nezadovoljivo.

Dejavniki, ki vplivajo na uspešnost poravnavanja, so naslednji:

1. dejavniki, vezani na izbor zadev za poravnavanje (vrsta kaznivih dejanj, odnosi med osumljencem in oškodovancem)
2. dejavniki, ki vplivajo na strinjanje strank s poravnavanjem (zadostna informiranost strank o postopku in pomenu poravnavanja)
3. dejavniki, ki vplivajo na uspešnost dela poravnalcev (zadostna strokovna usposobljenost poravnalcev, angažiranost poravnalcev, zadovoljivi pogoji dela poravnalcev – prostor, nagrade)

TABELA 1: USPEŠNOST POSTOPKOV PORAVNAVANJA ZA POLNOLETNE STORILCE

Leto	Število vseh odstopljenih v poravnavanje o katerih je bilo odločeno	Uspešno poravnavanje	Odstotek uspešno poravnanih od vseh odstopljenih
2002	1804	866	48
2004	1939	908	47
2005	1476	698	47
2006	1660	880	47

TABELA 2: USPEŠNOST POSTOPKOV PORAVNAVANJA ZA MLADOLETNE STORILCE

Leto	Število vseh odstopljenih v poravnavanje o katerih je bilo odločeno	Uspešno poravnavanje	Odstotek uspešno poravnanih od vseh odstopljenih
2002	354	269	66
2004	344	232	68
2005	225	139	62

³⁶³ Letna poročila o delu državnih tožilstev

2006	191	121	63
------	-----	-----	----

1. PASIVNOST STRANK KOT DEJAVNIK USPEŠNOSTI PORAVNAVANJA

- razlogi za neuspešno poravnavanje – polnoletni storilci

Kot neuspešne poravnave sem upoštevala le tiste, pri katerih se stranka ni odzvala na vabilo, ni dala soglasja, sporazum ni bil sklenjen ali sporazum ni bil izpolnjen. Po podatkih iz letnih tožilskih poročil namreč izhaja, da med neuspešne poravnave tožilci prištevajo tudi tiste zadeve, v katerih je oškodovanec med postopkom poravnavanja umaknil predlog za pregon. Umik predloga je lahko tudi posledica soočenja z osumljencem in v tem smislu ni mogoče takšen postopek poravnavanja šteti za neuspešnega, saj v večini primerov pomeni rešitev konflikta med osumljencem in oškodovancem, kar pa je temeljni cilj poravnavanja.

	2005	2006
vse odstopljene v poravnavanje, o katerih je bilo odločeno	1.474	1.660
Stranka se ne odzove na vabilo	225 – 29,6%	239 – 31,2%
Stranka ne da soglasja	311 – 41%	389 – 50,8%
Sporazum ni sklenjen	151 – 19,9%	103 – 13,5%
Sporazum ni izpolnjen	72 – 9,5%	34 – 4,5%
Skupaj neuspešno	759	765

Med razlogi za neuspešno poravnavo izrazito izstopata dva:
 stranka se ne odzove na vabilo (leta 2005: 29,6%, leta 2006: 31,2%)
 stranka ne da soglasja (leta 2005: 41%, leta 2006: 50,8%)

Delež strank, ki se ne odzovejo na vabilo, je mogoče zmanjšati na naslednje načine:
 boljše informiranje ob samem vabilu – izboljšati zloženko,
 prevzeti prakso iz nekaterih držav, da že policija seznaní stranki s poravnavanjem, čeprav sama nima možnosti odstopanja zadev v poravnavanje.

Število strank, ki ne dajo soglasja za poravnavanje, je mogoče zmanjšati na naslednje načine:
 tožilci spremenijo izbor zadev (neprimerne za poravnavanje so npr. zadeve, v katerih je oškodovanec pravna oseba, saj so pogosto nezainteresirane za poravnavanje; neprimerno pa bi bilo povečati delež zadev, kjer sta stranki neznanca, čeprav je poravnavanje med njima uspešnejše, saj v teh zadevah ni mogoče doseči cilja poravnavanja – rešitev konflikta zato, da se omogoči nadaljnje sožitje med strankama).

poravnalci se bolj angažirajo,
 med storitvijo kaznivega dejanja in postopkom poravnavanja mora preteči čim manj časa, da oškodovanci ne postanejo nezainteresirani za obravnavanje storilca (naša analiza poravnalskih spisov je namreč pokazala nekoliko večjo pasivnost med oškodovanci kot med storilci).

- razlogi za neuspešno poravnavanje – mladoletni storilci

	2005	2006
vse odstopljene v poravnavanje, o katerih	225	191

je bilo odločeno		
Stranka se ne odzove na vabilo	27 – 41%	20 – 40,8%
Stranka ne da soglasja	32 – 48,5%	22 – 44,9%
Sporazum ni sklenjen	2 - 3%	1 - 2%
Sporazum ni izpolnjen	5 – 7,5%	6 – 12,3%
Skupaj neuspešno	66	49

Pri mladoletnih osumljencih je še večji delež strank, ki se ne odzovejo na vabilo in tudi večji delež strank, ki ne dajo soglasja. Razlog za takšno pasivnost strank je lahko prevelika bagatelnost kaznivih dejanj, ki se odstopajo v poravnavanje.

2. ZNAČILNOSTI NARAVE KONFLIKTA KOT DEJAVNIK USPEŠNOSTI POSTOPKA PORAVNAVANJA

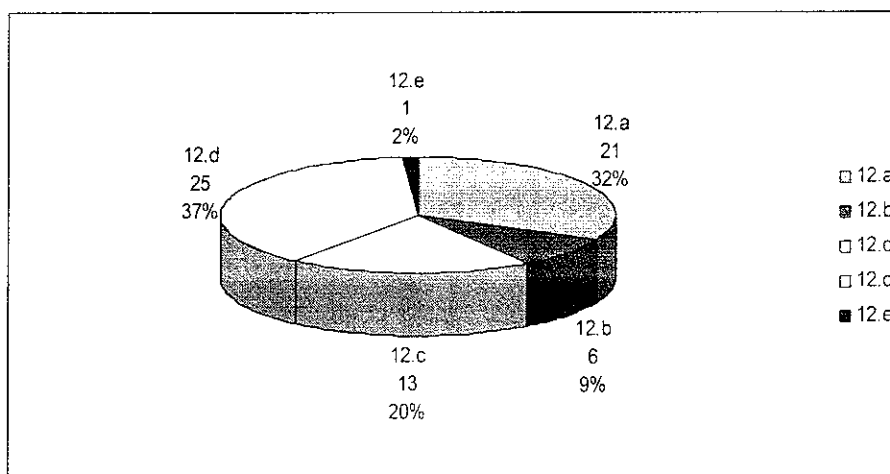
Iz ankete poravnalcev:

V okviru naše raziskave se je na anketo odzvalo 64 poravnalcev. Med drugim smo jim zastavili vprašanje:

Katere konflikte najbolj uspešno rešite?

(označite samo en odgovor)

- a) med zakonci
- b) med sosedi
- c) med znanci
- d) med tujci
- e) med sodelavci

Nismo torej spraševali po vrsti kaznivih dejanj, ampak po odnosu med storilcem in žrtvijo. Največ poravnalcev je odgovorilo, da najuspešneje reši konflikte med osebami, ki se pred storitvijo kaznivega dejanja niso poznale (37% poravnalcev). Takšen podatek je v skladu s tujimi raziskavami. Presenetljivo pa je, da so po uspešnosti takoj na drugem mestu kazniva dejanja med zakonci (32% poravnalcev je najuspešnejših pri reševanju konfliktov med njimi), kar pa je v nasprotju s trditvami nekaterih tujih raziskav. Žal pa nimamo podrobnejše analize, za kakšna kazniva dejanja med zakonci je šlo – za kako intenzivno in dolgotrajno nasilje.

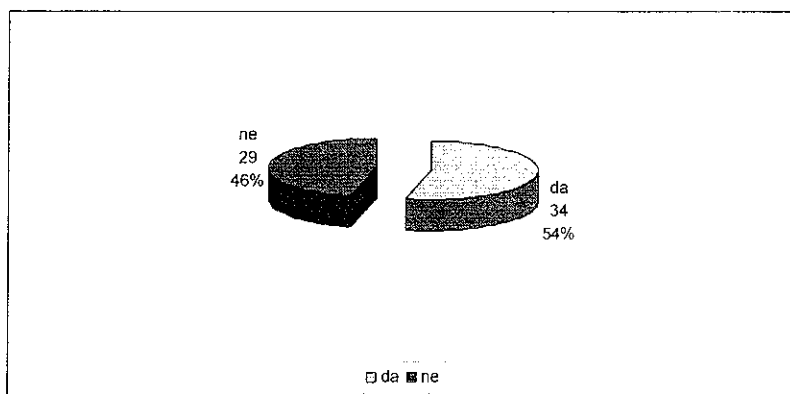
Uspešnost poravnav med zakonci je namreč lahko tudi posledica nesorazmerja moči med njima, ko je žrtev podrejena storilcu v takšni meri, da je pod njenim pritiskom pripravljena sprejeti poravnavanje (privolitev v poravnavanje in sklenitev sporazuma torej ni nujno odraz svobodne volje žrtve). Seveda pa je možno, da uspehe pri tovrstnih konfliktih dosegajo poravnalci z dodatnimi znanji (npr. s področja psihologije), posledica česar je uspešnejša poravnava. Le 9% poravnalcev pa je najuspešnejših pri reševanju konfliktov med sosedi, kar nedvomno kaže na specifikko teh konfliktov (predvsem dolgotrajnost, menjavanje vloge žrtve in storilca...)

Ker v tujih študijah večkrat poudarjajo zahtevnost poravnavanja v primeru konfliktov med zakonci, nas je posebej zanimalo njihovo mnenje o (ne)potrebnosti specializacije poravnalcev za reševanje takšnih sporov. Posredno s tem vprašanjem je povezano tudi vprašanje o profesionalizaciji poravnalcev (tega vprašanja nismo vezali le na problem konfliktov med zakoncema), saj profesionalizacija pomeni tudi dodatna specifična znanja oz. strokovna usposobljenost za reševanje konfliktov. V primeru konflikta med znanimi osebami, še posebej med zakonci se namreč konflikt pogosto ne izčrpa v samem kaznivem dejanju, ampak je konfliktno celotno razmerje med zakoncema.

Ali menite, da bi bila potrebna specializacija poravnalcev za reševanje družinskih konfliktov?

a) da

b) ne

Poravnalci so bili razdeljeni glede mnenja, ali je potrebna specializacija glede reševanja družinskih konfliktov; 54% jih meni, da je potrebna. To je zanimiv podatek ob podatku, da jih je kar 34% ocenilo, da najuspešneje rešujejo konflikte med zakonci.

Splošno navodilo o pogojih in okoliščinah za odstopanje ovadb v poravnavanje (Ur.l. RS, št. 128/2004)

ZKP v 161a. členu (1. In 2. odstavek) jasno določa kazniva dejanja, v primeru katerih sme državni tožilec ovadbo ali obtožni akt odstopiti v postopek poravnavanja. Našteva tudi okoliščine, ki naj jih tožilec upošteva pri odločanju, ali bo zadevo odstopil v poravnavanje. Med njimi izrecno ne navede tudi odnosa med osumljencem in oškodovancem, vendar je le-ta nedvomno zajet v okoliščini »narava dejanja«.

Splošno navodilo je glede tega vidika narave dejanja konkretnije. V 3. členu je med interesi strank za poravnavanje, ki naj jih tožilci posebej presodijo v vsakem konkretnem primeru (torej pri vseh kaznivih dejanjih), med drugim navedeno tudi:

soprispevek oškodovanca h kaznivemu dejanju,

če izvira dejanje iz dalj časa trajajočega odnosa, v katerem bosta stranki ostali še naprej (npr. sorodniki, šola, delovno mesto, sosedje, lokalna skupnost...).

Vsebinsko enaka razloga (v nekoliko drugačni formulaciji) sta izrecno navedena kot okoliščini, ki naj jih državni tožilci upoštevajo pri odločitiv, ali odstopijo zadeve v poravnanje v primeru hude ali posebno hude telesne poškodbe:

dalj časa trajajoči spori ali konfliktno razmerje med osumljencem in oškodovancem,

oškodovanec je s svojim ravnanjem kakorkoli prispeval k nasilnemu reševanju spora.

Navedena razloga sta tako vezana le na dve kaznivi dejanji (huda telesna poškodba po 134. in posebno huda telesna poškodba po 135.členu KZ).

Glede na ugotovitve tujih raziskav, kot tudi glede na uspešnost poravnavanja v praksi pri nas pa se utemeljeno zastavi vprašanje, ali je takšna ureditev primerna. Nesporno je, da v takšnih konfliktnih razmerjih (ki trajajo dlje časa), udeleženci res potrebujejo vsebinsko poravnavo v smislu razčiščenja odnosov in rešitve konfliktov, kar praviloma sam kazenski postopek s svojo formaliziranostjo in zasledovanjem osnovnega cilja – kaznovanje storilca ne zmore doseči. Po drugi strani pa je treba upoštevati, da takšna rešitev konfliktov zahteva posredovanje strokovnjakov, posebej usposobljenih za takšno delo in da je ta cilj zelo težko doseči v časovni omejitvi za poravnavanje po ZKP. Ker podatki kažejo, da so stranke v takšnih medsebojnih razmerjih najmanj pripravljene sprejeti možnost poravnave, bi bilo za večjo uspešnost poravnavanja potrebno storiti naslednje:

na boljši način seznaniti stranke s prednostmi poravnavanja (npr. izboljšati zloženke) in jim te informacije posredovati skupaj z vabilom na razgovor,

bolje usposobiti poravnalce za reševanje takšnih konfliktov (pri čemer se nakazuje možnost po uvedbi profesionalnih poravnalcev),

ali pa spremeniti izbor zadev, ki jih tožilci odstopajo v poravnavanje in se, nasprotno s sedanjo prakso in navodili, osredotočiti predvsem na kazniva dejanja, pri katerih ne gre za dalj časa trajajoče konflikte med storilcem in oškodovancem, s čimer pa se odmaknemo od bistva poravnavanja.

3. ANGAŽIRANOST IN STROKOVNOST DELA PORAVNALCEV KOT DEJAVNIK USPEŠNOSTI PORAVNAVANJA

Stališče poravnalcev

Po mnenju poravnalcev je uspeh poravnavanja najbolj odvisen od njihove lastne angažiranosti (42%), nekoliko manj pa od vrste in teže kaznivega dejanja (23%). Med ostalimi razlogi, ki vplivajo na uspešnost poravnave, so poravnalci navedli še:

od natančne policijske ovadbe,

od strank (tudi odvetnikov, če jih imajo),

od odnosov med osumljencem in oškodovancem.

od udeležbe strank (ne prihajajo, se ne odzivajo na vabila),

od pripravljenosti strank,

od prisotnosti odvetnikov, ki negativno vplivajo na izid poravnavanja

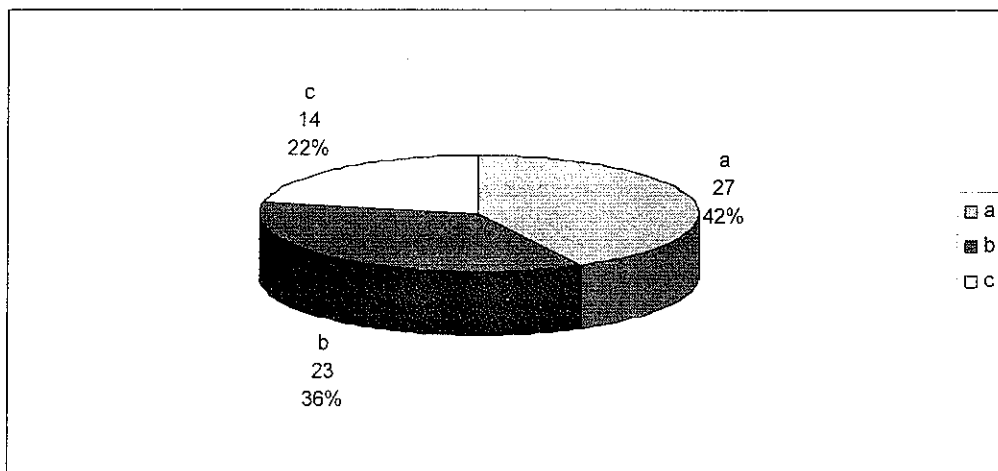
Od česa je po vašem mnenju najbolj odvisen uspeh poravnavanja?

(označite samo en odgovor)

a) od angažiranosti poravnalca

b) od vrste in teže kaznivega dejanja

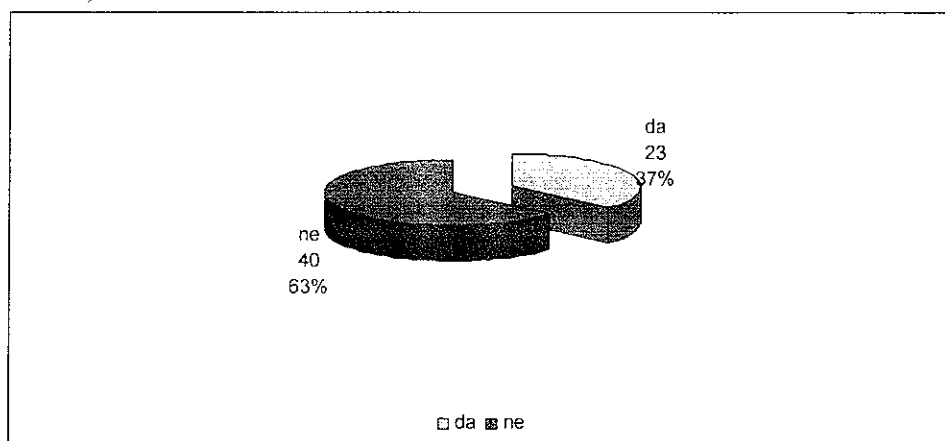
c) drugo: _____

Ali menite, da bi bilo bolje imeti poklicne poravnalce?

a) da

b) ne

Nekoliko presenetljiv je delež poravnalcev, ki se zavzema za profesionalizacijo poravnalcev – takšnih poravnalcev je 37%. Razlogi za to so lahko seveda različni; ali čutijo poravnavanje kot preveliko obremenitev ob sicer rednih službah ali pa profesionalizacijo tesno povezujejo tudi z večjim specifičnim znanjem poravnalcev.

Ocena tožilcev o delu poravnalcev

6. vprašanje: Kako ocenjujete delo poravnalcev?

a. zelo dobro

b. povprečno

c. zelo različno, odvisno od posameznih poravnalcev

d. slabo

e. zelo slabo

<i>a.</i>	<i>b.</i>	<i>c.</i>	<i>d.</i>	<i>e.</i>
6	10	55	2	0
8,2%	13,7%	75,3%	2,7%	0,0%

Od 73 državnih tožilcev, ki so v okviru ankete ocenjevali delo poravnalcev, sta le 2 ocenila njihovo delo kot slabo, nobeden kot zelo slabo. Največ (75%) ocenjuje, da ni mogoče oceniti dela poravnalcev na splošno, ker obstajajo razlike med njimi (odgovor: delo poravnalcev ocenjujem "zelo različno, odvisno od posameznih poravnalcev"). Le 8% jih delo poravnalcev ocenjuje kot zelo dobro. Navedeni rezultati kažejo najmanj na potrebo po skupnih srečanjih, izobraževanjih, izmenjavi mnenj.

Navedene odgovore je treba povezati še s stališčem tožilcev, katera okoliščina jih najbolj moti, ko dobijo spis vrnjen od poravnalcev. Kar 43% jih je namreč kot najbolj motečo označila »očitno neangažiranost poravnalcev«, druga dva najpogostejša odgovora pa sta bila: »površnost poravnalca« (24,7%) in »nepripravljenost poravnalca za rešitev konflikta« (23,3%).

*Ali vas katera od naštetih okoliščin moti, ko dobite vrnjen spis?
(označite enega ali več odgovorov)*

- a. površnost poravnalca*
- b. očitna neangažiranost poravnalca*
- c. formalne nepravilnosti v poravnalskem spisu*
- d. neažurnost*
- e. nepripravljenost poravnalca za rešitev konflikta*
- f. neprimeren sporazum*
- g. previsoki stroški postopka*

<i>a.</i>	<i>b.</i>	<i>c.</i>	<i>d.</i>	<i>e.</i>	<i>f.</i>	<i>g.</i>
18	32	9	16	17	15	10
24,7%	43,8%	12,3%	21,9%	23,3%	20,5%	13,7%

Iz navedenih odgovorov se nakazuje zaključek, da tožilci v splošnem niso zadovoljni z delom poravnalcev. Največjo vlogo za uspešnejše poravnavanje pripisujejo bolj aktivnim poravnalcem, na drugem mestu pa je izobraževanje tako poravnalcev kot tožilcev. Seveda je bilo neprimerno uvrstiti med možnosti za uspešnejše poravnavanje ustrežnejši izbor zadev za odstop v poravnavanje, za kar so pristojni sami tožilci.

Kaj bi po vaši oceni prispevalo k bolj učinkovitemu poravnavanju?
(1 – ne bi vplivalo, 5 – zelo pomembno bi vplivalo)

- a. večja pozornost javnosti temu institutu.....1.....2.....3..... 4..... 5
 b. vsebinsko kvalitetnejše ovadbe.....1..... 2..... 3.....4..... 5
 c. enostavnejši postopek .....1..... 2..... 3.....4..... 5
 d. bolj aktivni poravnalci .....1..... 2..... 3.....4..... 5
 e. selekcija ovadb na vhodu.....1..... 2..... 3.....4..... 5
 f. nadzor nad vodenjem enotne politike pregona.....1..... 2..... 3.....4..... 5
 g. izobraževanje tožilcev in poravnalcev.....1..... 2..... 3.....4..... 5

	a.	b.	c.	d.	e.	f.	g.
povprečje	3,05	3,26	2,87	3,90	3,17	2,96	3,44
modus	4	3	3	5	3	3	3
St. odklon	1,47	1,05	1,26	1,15	1,11	1,19	1,20
KV	0,48	0,32	0,44	0,29	0,35	0,40	0,35

Po mnenju tožilcev bi najbolj prispevali k učinkovitejšemu poravnavanju aktivnejši poravnalci (povprečna ocena 3,90), po pomembnosti pa sledi izobraževanje tožilcev in poravnalcev (povprečna ocena 3,44). vsebinsko kvalitetnejše ovadbe (povprečna ocena 3,26) in večja pozornost javnosti temu institutu (povprečna ocena 3,05).

ZAKLJUČEK

Številni predlogi za povečanje uspešnosti poravnavanja so bili že navedeni v analizi ankete državnih tožilcev, ankete poravnalcev in analizi poravnalskih spisov. Na tem mestu poudarjamo le nekatere, po našem mnenju pomembnejše:

na boljši način seznaniti stranke s prednostmi poravnavanja (npr. izboljšati zloženke) in jim te informacije posredovati skupaj z vabilom na razgovor, na izobraževanjih poravnalcev uskladiti dobre prakse,

prevzeti prakso iz nekaterih držav, da že policija seznanj stranki s poravnavanjem, čeprav sama nima možnosti odstopanja zadev v poravnavanje,

skrajšati čas, ki preteče od storitve kaznivega dejanja do postopka poravnavanja, kar bi bilo mogoče doseči z dogovorom med policijo in tožilstvom o medsebojnem sodelovanju še pred vložitvijo ovadbe (podoben način, na katerega že obravnavata bagatelne primere tatvin v primerih uporabe instituta dejanja majhnega pomena),

bolje usposobiti poravnalce za reševanje konfliktov preko kvalitetnih in rednih izobraževanj (pri čemer se nakazuje možnost po uvedbi profesionalnih poravnalcev),

zmanjšati število poravnalcev, napraviti reelekcijo in zadržati le tiste, ki so se doslej dokazali s profesionalnim in angažiranim pristopom.

PRILOGE

CILJNI RAZISKOVALNI PROJEKT "PORAVNAVANJE V KAZENSKIH ZADEVAH"
- VPRAŠALNIK ZA DRŽAVNE TOŽILCE/KE IN POMOČNIKE/CE

1. Položaj, ki ga imate na ODT

- 1.1. okrožni državni tožilec / tožilca
- 1.2. pomočnik / pomočnica okrožnega državnega tožilca
- 1.3. pravosodni svetovalec (strokovni sodelavec / sodelavka)

2. Kako pogosto se odločate za odstop ovadbe v poravnavanje?

- 2.1. redko
- 2.2. pogosto
- 2.3. nikoli

3. Kako ocenjujete poravnavanje kot eno izmed oblik rešitve kazenske zadeve?

- 3.1. zelo primerno
- 3.2. enako kot druge možnosti
- 3.3. manj primerno
- 3.4. neprimerno

4. V kakšni meri vas spodaj našteje okoliščine navedejo k odločitvi o odstopu ovadbe v poravnavanje?

(1 – ni pomembna okoliščina, 5 – odločilna okoliščina)

- 4.1. vrsta kaznivega dejanja..... 1..... 2..... 3..... 4..... 5
- 4.2. opis dejanja v ovadbi..... 1..... 2..... 3..... 4..... 5
- 4.3. usmeritve pri politiki pregona..... 1..... 2..... 3..... 4..... 5
- 4.4. zaupanje v delo poravnalcev..... 1..... 2..... 3..... 4..... 5
- 4.5. pričakovanje rešitve konflikta..... 1..... 2..... 3..... 4..... 5
- 4.6. os. in ošk. sta v bližnjem razmerju
(npr. partnerja, sorodnika, soseda)..... 1..... 2..... 3..... 4..... 5

5. Kaj vas ovira, da se pogosteje ne odločite za odstop ovadbe v postopek poravnavanja?

(1 – nepomemben razlog, 2 – odločilen razlog)

- 5.1. nepoznavanje tega instituta..... 1..... 2..... 3..... 4..... 5
- 5.2. preveč zapleten postopek..... 1..... 2..... 3..... 4..... 5
- 5.3. slabo delo poravnalcev..... 1..... 2..... 3..... 4..... 5
- 5.4. pomanjkljivi podatki v ovadbi..... 1..... 2..... 3..... 4..... 5

6. Na kakšen način ste se seznanili z institutom poravnavanja?

(obkrožite enega ali več odgovorov)

- 6.1. udeležba na predavanjih o tej temi
- 6.2. sestanki ali neposredni kontakti s poravnalci
- 6.3. prisotnost v postopku poravnavanja
- 6.4. delavnice, seminarji z drugimi udeleženci kazenskega postopka

7. Navedite, katero od zgoraj naštetih oblik bi si predvsem želeli kot izobraževalno obliko:

8. Kakšne se vam zdijo zakonske podlage?

- 8.1. dobre, niso potrebne spremembe
- 8.2. preveč zapletene
- 8.3. preveč ohlapne oz. nedorečene
- 8.4. prevelika pooblastila poravnalcev
- 8.5. premajhna možnost vplivanja na končni izid

9. Kako ocenjujete delo poravnalcev?

- 9.1. zelo dobro
- 9.2. povprečno
- 9.3. zelo različno, odvisno od posameznih poravnalcev
- 9.4. slabo
- 9.5. zelo slabo

10. Ali vas katera od naštetih okoliščin moti, ko dobite vrnjen spis?

(označite enega ali več odgovorov)

- 10.1. površnost poravnalca
- 10.2. očitna neangažiranost poravnalca
- 10.3. formalne nepravilnosti v poravnalskem spisu
- 10.4. neažurnost
- 10.5. nepripravljenost poravnalca za rešitev konflikta
- 10.6. neprimeren sporazum
- 10.7. previsoki stroški postopka

11. Kateri podatki so po vaši oceni pomembni in so v ovadbi pomanjkljivi?

(označite enega ali več odgovorov)

- 11.1. osebni podatki (naslov, starost, poklic)
- 11.2. opis dejanja v kontekstu predhodnih odnosov med os. in ošk.
- 11.3. določnejši opis vzrokov in motiva za storjeno dejanje
- 11.4. opis dejstev, ki se navezujejo na storitev in posledico dejanja
- 11.5. seznanitev osumljenca in oškodovanca z možnostjo poravnavanja

12. Ali menite, da se tožilstvo mora ukvarjati tudi z bagatelnimi zadevami?

- 12.1. da
- 12.2. ne

13. V primeru, da ste na 12. vprašanje odgovorili "da": Katera možnost se vam zdi najprimernejša?

- 13.1. zavrženje ovadbe zaradi dejanja majhnega pomena
- 13.2. odložen pregon
- 13.3. poravnavanje
- 13.4. obtožni predlog s kaznovalnim nalogom
- 13.5. obtožni predlog

14. V primeru, da ste na 12. vprašanje odgovorili "ne": Katera druga možnost se vam zdi najprimernejša?

(označite največ dve možnosti)

- 14.1. da policija ne poda ovadbe (diskrecija policije)
- 14.2. da se policija posvetuje s tožilcem
- 14.3. da se zadevo skuša rešiti že na policiji ob prisotnosti tožilca
- 14.4. da se omeji možnost podajanja in razpolaganja s predlogom za pregon
- 14.5. da se poravnavanje lahko izvaja že pred podajo ovadbe (na policiji)
- 14.6. da se zakonsko poveča obseg pregona na zasebno tožbo

15. Kateri cilj poravnavanja se vam zdi pomemben?

(označite največ dva odgovora)

- 15.1. rešitev kazenske zadeve izven institucij
- 15.2. možnost soočenja strank ob pomoči neodvisnega mediatorja
- 15.3. možnost rešitve konflikta
- 15.4. hitrejša rešitev zadeve
- 15.5. manj zadev pred sodiščem
- 15.6. dvig pravne kulture

16. Ali bi, če bi bili sami oškodovanec, pristali na poravnavanje z osumljencem?

- 16.1. da
- 16.2. ne

17. Kaj bi po vaši oceni prispevalo k bolj učinkovitemu poravnavanju?

(1 – ne bi vplivalo, 5 – odločilen vpliv)

17.1. večja pozornost javnosti temu institutu.....	1.....	2.....	3.....	4.....	5
17.2. vsebinsko kvalitetnejše ovadbe.....	1.....	2.....	3.....	4.....	5
17.3. enostavnejši postopek	1.....	2.....	3.....	4.....	5
17.4. bolj aktivni poravnalci	1.....	2.....	3.....	4.....	5
17.5. selekcija ovadb na vhodu.....	1.....	2.....	3.....	4.....	5
17.6. nadzor nad vodenjem enotne politike pregona.....	1.....	2.....	3.....	4.....	5
17.7. izobraževanje tožilcev in poravnalcev.....	1.....	2.....	3.....	4.....	5

**RAZISKOVALNI PROJEKT »PORAVNAVANJE V KAZENSKIH ZADEVAH«
VPRAŠALNIK ZA PORAVNALCE**

1. Osebni podatki:

- spol: M   Ž
- starost: _____
- poklic (če ste upokojeni, napišite npr. »upokojen soc. delavec«):
_____

2. Kako ste izvedeli za poravnavanje?

- a) iz javnih občil
- b) od državnih organov
- c) od znancev, prijateljev
- d) v okviru svoje stroke

3. Ali ste se udeležili prvega izobraževanja?

- a) da
- b) ne

4. Ali ste se udeležili še katere od nadaljnjih oblik izobraževanja?

- a) da
- b) ne
- c) nekaterih

5. Ocenite od 1 do 5 kakovost dosedanjih izobraževanj?

(označite ustrezno številko, pri čemer je 1 »zelo slabo« in 5 »zelo dobro«)

1   2   3   4   5

6. Katere oblike izobraževanja najbolj pogrešate?

(označite enega ali več odgovorov)

- a) predavanja
- b) delavnice
- c) reševanje primerov
- d) kolegialno svetovanje
- e) supervizija
- f) drugo: _____

7. Ali si želite prisotnost državnih tožilcev na različnih izobraževalnih oblikah?

- a) da
- b) ne

8. Koliko primerov povprečno prejmete na leto? _____

9. Kakšno je vaše mnenje o številu prejetih zadev letno:

- a) rad bi prejel več primerov letno
- b) število prejetih zadev letno je primerno
- c) na leto prejmem preveč primerov

10. Katera kazniva dejanja najpogosteje obravnavate?

(označite največ dva odgovora)

- a) tatvina
- b) goljufija
- c) poškodovanje tuje stvari
- d) ogrožanje varnosti
- e) lahka telesna poškodba
- f) nasilništvo

11. Kakšne se vam zdijo prejete zadeve?

(označite samo en odgovor)

- a) primerne
- b) pomanjkljivi podatki
- c) preveč zapletene
- d) preveč bagatelne

12. Katere konflikte najbolj uspešno rešite?

(označite samo en odgovor)

- a) med zakonci
- b) med sosedi
- c) med znanci
- d) med tujci
- e) med sodelavci

13. Kako ocenjujete kvaliteto ovadb?

- a) dobro
- b) primerno
- c) pomanjkljivo

14. Kateri podatki vam najpogosteje manjkajo?

(označite največ dva odgovora)

- a) osebni podatki strank
- b) podatki o medsebojnih odnosih strank
- c) podatki o zgodovini konflikta
- d) podatki o drugih vpletenih osebah
- e) podatki, ki bi pomagali k odločitvi o sporazumu
- f) ne manjkajo mi nobeni podatki

15. Kakšen delež zadev, ki jih prejmete, se konča z uspešno poravnavo?

- a) manj kot 40%
- b) 40%
- c) 50%
- d) 60%
- e) 70%
- f) 80% ali več

16. Kako sodelujete z državnimi tožilci?

(obkrožite ustrezno številko, pri čemer pomeni 1 »zelo slabo«, 5 pa »zelo dobro«)

- 1   2   3   4   5

17. Ali imate občutek, da ste neodvisni?

- a) da
- b) ne

18. Če ste odgovorili z NE, zakaj?

- a) ker dobim konkretno navodilo državnega tožilca, kako rešiti primer
- b) ker dobim navodilo državnega tožilca, kakšen sporazum naj sklenete
- c) ker mi državni tožilci določijo višino odškodnine
- d) ker me omejujejo z roki

19. Kakšne so pravne podlage za poravnavanje?

(označite lahko več odgovorov)

- a) razumljive
- b) enostavne
- c) pomanjkljive
- d) zapletene
- e) preobširne

20. Katere dele Pravilnika bi bilo po vaši oceni potrebno spremeniti ali dopolniti, da bi bilo poravnavanje učinkovitejše?

(označite največ dva odgovora)

- a) o pogojih za poravnalca
- b) o rokih
- c) o postopku
- d) o pisanju zapisnika
- e) o vsebini sporazuma
- f) o nadzoru
- g) o stroških in nagradi
- h) drugo: _____

21. Kakšen se vam zdi izbor zadev za poravnavanje, ki ga opravi državni tožilec?

- a) primeren
- b) pogosto dobim zadeve, ki niso primerne za poravnavanje

22. Od česa je po vašem mnenju najbolj odvisen uspeh poravnavanja?

(označite samo en odgovor)

- a) od angažiranosti poravnalca
- b) od vrste in teže kaznivega dejanja
- c) drugo: _____

23. Ali menite, da bi bil lahko poravnalec kdorkoli, ki ima za to poseben smisel?

- a) da
- b) ne

24. Kakšna minimalna stopnja izobrazbe je po vaši oceni potrebna za poravnalca?

- a) 4.stopnja
- b) 5.stopnja
- c) 6.stopnja
- d) 7.stopnja

25. Ali menite, da bi bilo bolje imeti poklicne poravnalce?

- a) da
- b) ne

26. Ali menite, da ima lokalna skupnost dovolj posluha za poravnavanje?

- a) da
- b) ne

27. Ali bi se bili pripravljene vključiti v lokalni poravnalni odbor?

- a) da
- b) ne

28. Kako ocenjujete odnos državnih organov do izvajanja poravnavanja?

- a) se ne zmenijo za obstoj tega instituta
- b) jim je več ali manj vseeno
- c) poravnavanja ne poznajo dovolj
- d) premalo finančne in organizacijske podpore
- e) sodelovanje je ustrezno
- f) sodelovanje je zelo dobro

29. Kako ocenjujete informiranost ljudi o poravnavanju?

(označite ustrezno številko, pri čemer 1 pomeni »zelo slabo«, 5 pa »zelo dobro«)

- 1   2   3   4   5

30. Kaj bi bilo potrebno napraviti za večjo prepoznavnost poravnavanja?

(označite lahko največ dva odgovora)

- a) objaviti v medijih primere dobre prakse
- b) seznaniti javnost z institutom poravnavanja in delom poravnalca
- c) objaviti intervjuje s strankami, ki so uspele rešiti konflikt
- d) pripraviti TV oddaje na temo reševanja konfliktov (Trenja, Tarča, ipd.)
- e) v poljudnih revijah seznanjati ljudi s to možnostjo
- f) v strokovnih krogih analizirati delovanje instituta

31. Kako ocenjujete vlogo odvetnikov v postopkih poravnavanja?

(označite ustrezno številko, pri čemer pomeni 1 »zelo slabo«, 5 pa »zelo dobro«)

- 1   2   3   4   5

32. Ali menite, da prisotnost odvetnikov

- a) oteži poravnavanje
- b) olajša poravnavanje
- c) nima vpliva na potek in izid poravnavanja

33. Ali menite, da bi bila potrebna specializacija poravnalcev za reševanje družinskih konfliktov?

- a) da
- b) ne

34. Ste kdaj vključili v postopek poravnavanja

(označite lahko več odgovorov)

- a) zavarovalnico
- b) notarja
- c) geometra
- d) socialnega delavca
- e) zdravnika ali medicinsko sestro
- f) drugo _____

35. Kako ocenjujete nagrajevanje poravnalcev?

- a) slabo
- b) ustrezno primerom
- c) dobro

36. V kakšnih prostorih opravljate poravnavanje?

- a) v prostoru lokalne skupnosti
- b) v najetem prostoru
- c) imam svoj poslovni prostor
- d) v javnem lokalu
- e) doma
- f) drugje: _____

37. Se vam je pripetilo, da je udeleženec poravnavanja želel vašo pomoč tudi pri reševanju njegovih drugih pravnih problemov (ne zgolj konflikta, ki je vezan na storjeno kaznivo dejanje)?

- a) da, v nekaj redkih primerih
- b) da, to se pogosto zgodi
- c) ne

38. Se vam je kdaj pripetilo, da je udeleženec poravnavanja želel vašo pomoč tudi po končanem postopku poravnavanja?

- a) da, v nekaj redkih primerih
- b) da, to se pogosto zgodi
- c) ne

39. Ali ste se že kdaj udeležili kakšne mednarodne konference ali seminarja?

- a) da
- b) ne

40. Ali imate stike s poravnalci iz drugih evropskih držav oziroma držav bivše SFRJ?

- a) da
- b) ne

41. Ali si želite takih strokovnih srečanj?

- a) da
- b) ne

42. Ali bi se sami, če bi bili osumljenec ali oškodovanec, udeležili postopka poravnavanja, če bi imeli to možnost?

- a) da
- b) ne

»PORAVNAVANJE V KAZENSKIH ZADEVAH«

A. SPLOŠNI PODATKI O ZADEVI

ODT _____ zadeva št. _____

1. osumljenec

M ☐ Ž ☐ starost _____	predkaznovanost a. da - k.d.: _____ b. ne c. ni podatka
oblika udeležbe a. sotorilstvo b. napeljevanje c. pomoč	predhodno obravnavanje na DT

2. oškodovanec

a. fizična oseba

M ☐ Ž ☐ starost _____	razmerje z os. a. sorodnik c. znanec b. partner d. neznanec e. ni podatka
--	--

b. pravna oseba

vrsta dejavnosti
----

3. kaznivo dejanje

čl. _____   poskus - dokončano k.d.
višina škode _____
ovaditelj: a. oškodovanec b. drugi: _____

kratek opis dogodka:

--

B. PORAVNALSKI SPIS

4. poravnalec

priimek ime	M	Ž
	starost _____	
	poklic _____	

5. vabilo strankam

osumljenec	oškodovanec
odzval se je na prvo vabilo: da ne	odzval se je na prvo vabilo: da ne
Odzval se je na drugo vabilo: da ne	odzval se je na drugo vabilo: da ne

6. soglasje strank

osumljenec	oškodovanec
da ne	da ne

7. prvi narok

opis poteka poravnavanja (iz zapisnika)		
prisotnost odvetnika da ne	prisotnost CSD da ne	prisotnost staršev da ne
sporazum sklenjen	da ne – razlogi: _____	

8. drugi narok

opis poteka poravnavanja (iz zapisnika)

prisotnost odvetnika
da ne

prisotnost CSD
da ne

prisotnost staršev
da ne

sporazum sklenjen da
ne - razlogi: _____

9. sodelovanje DT

zaposilo za mnenje DT

ne

da - povzetek zaprosila:

- povzetek mnenja DT:

10. vsebina sporazuma

<p>a. plačilo škode v znesku _____</p> <p>b. opravičilo</p> <p>c. medsebojni dogovor o sožitju</p>	<p>e. delo v korist skupnosti</p> <p>vrsta del _____</p> <p>_____</p> <p>organizacija _____</p> <p>obseg _____</p>
<p>d. izpolnitev obveznosti:</p> <p>_____</p> <p>način izpolnitve _____</p> <p>rok izpolnitve _____</p>	<p>f. drugo:</p>

11. izpolnitev sporazuma

<p>da   ne</p> <p>Razlogi za neizpolnitev:</p>

C. POSTOPEK NA DT

11. dejanja državnega tožilca

<p>a. zavrženje ovadbe</p> <ul style="list-style-type: none"> - izpolnitev sporazuma - umik ošk. predloga - drugo:	<p>b. zahteva za preiskovalna dejanja</p> <p>c. vložitev obt. predloga</p>
---	--

D. TRAJANJE POSTOPKA

12. policija

1. Prijava dejanja	
2. Vložitev ovadbe na DT	

12. postopek na DT

3. Prejem ovadbe	
4. Zaposilo za določitev poravnalca	
5. Določitev poravnalca	
6. Odstop spisa poravnalcu	
trajanje od 3. do 6.	___ mes. ___ dni
7. Prejem poravnalskega spisa	
8. Sklep o zavrženju ovadbe oz. vložitev obt. akta	
trajanje od 7. do 8.	___ mes. ___ dni

13. postopek poravnavanja

9. Prejem spisa	
10. Pošiljanje vabil strankam oz. prvi stik z njimi	
11. Narok I.	
12. Narok II.	
13. Sklenitev sporazuma	
14. Izpolnitev nalog	
15. Prejem obvestila o izpolnitvi nalog	
16. Pošiljanje spisa DT	
trajanje od 9. do 16.	___ mes. ___ dni

13. skupaj

trajanje od prijave dejanja (1) do izpolnitve nalog (14)	___ mes. ___ dni
trajanje od prijave dejanja (1) do zavrženja ovadbe (8)	___ mes. ___ dni

E. POSEBNOSTI ZADEVE, SUBJEKTIVNI VTIS: